

UNIVERZITA KARLOVA
FAKULTA HUMANITNÍCH STUDIÍ

Obor Sociální a kulturní ekologie

**Plány a přízraky:
nekropolitické dynamiky v zabolševené krajině**

Diplomová práce

Bc. Jakub Kvizda

Vedoucí práce: Mgr. Bohuslav Kuřík, Ph.D.

Praha 2024

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracoval samostatně, pouze za použití literatury uvedené v seznamu, a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu. Souhlasím s tím, aby byla práce zveřejněna.

V Praze, dne 28. 6. 2024

.....

Jakub Kvizda

Poděkování

Nejen za nepřeborné množství cenných rad a návrhů, nezaleknutí se délky konzultovaných materiálů a pohodovou spolupráci vedoucímu této práce Bobu Kuříkovi. Nejen za nakažlivé nápady i entuziasmus členům Resisterry. Nejen za inspirativní kancelářní diskuse Michalu Lehečkovi a Jaroslavu Klepalovi. Nejen za množství věnovaného času a řadě příjemných setkání mým informantům*kám. Nejen za bezpodmínečnou podporu a ozdravné vytrhávání z terénního zahlcení všem blízkým a přátelům – speciálně pak Aničce nejen za důvěřivou a neutuchající ochotu se přizpůsobit výstřelkům, bez nichž by tato práce nevznikla. A mnohým dalším.

Vznik práce byl podpořen z projektu Specifického vysokoškolského výzkumu 260736 Krize a ne/jistoty současných světů: antropologické perspektivy, realizovaného na Univerzitě Karlově, Fakultě humanitních studií. Srdečně proto děkuji i za tuto formu podpory.

Abstrakt:

Několik desítek let marné snahy vyhubit bolševník velkolepý, zařazený do kategorie tzv. invazních nepůvodních druhů, vyvolávají otázky po vztahu mezi plány moderního Člověka a nepoddajností mimo-lidského světa, a tedy po povaze antropocenních dynamik. Kolem hrozivé vitality bolševníku v západočeském pohraničí se postupem času ustavil mocenský aparát založený na nekropolitické formě vládnutí, prodchnutý kolektivní válečnou atmosférou. Ve své etnografii následuji fungování a působení tohoto aparátu, postaveného na logice diskurzivních figur, statických hranic a plošného vidění. Prizma lidských selhání, která tento způsob vládnutí generuje, však není celým příběhem, vysvětlujícím, proč nekropolitika nedokáže dostát svým závazkům. Podrývá ji totiž také samotná vitalita bolševníku, množícího se uprostřed časoprostorově specifických sociopřírodních propletenců (post)socialistického pohraničí a utvářeného bytostně tělesným pohybem podél dynamických linií. Trasování obou těchto kontextů, moci i jejího ‚odmítání‘, mi následně pomůže promyšlet hranice antropologického diskurzu více-než-lidské provázanosti, který může narážet na systematické a produktivní snahy vstříc odpojování.

Klíčová slova: afekt, bolševník, linie, nekropolitika, vícedruhová etnografie, vyvazování

Abstract:

Several decades of futile efforts to eradicate the giant hogweed, categorized as an invasive alien species, raise questions about the relationship between plans of a modern Man and the unruliness of the non-human world, and thus the nature of Anthropocene dynamics. Around the menacing vitality of the hogweed in the West Bohemian borderlands, a power apparatus based on a necropolitical form of governance, imbued with a collective warlike atmosphere, was established over time. In my ethnography, I follow the workings and operations of this apparatus, built on a logic of discursive figures, static boundaries and areal vision. However, the prism of human failings that this mode of governance generates is not the whole story, explaining why necropolitics fails to live up to its commitments. It is also undermined by the very vitality of the hogweed, proliferating amidst the spatiotemporally specific naturecultural entanglements of the (post-)socialist borderland and shaped by an essentially corporeal movement along dynamic lines. Tracing both these contexts, power and its 'refusal', will subsequently help me to think through the limits of anthropological discourse of more-than-human entanglements that may encounter systematic and productive efforts towards disconnection.

Keywords: affect, giant hogweed, lines, necropolitics, multispecies ethnography, disentanglement

OBSAH

Vstříc zabolševenému Antropocénu (1)

Biocidní boje (17)

Invazní vetřelci (18)

Nekropolitický aparát (21)

Nekropoetická atmosféra (25)

Řez (28)

(30) Kapacita hubit

(33) *Vlastník*

(39) *Dobytek*

(46) *Projektové entuziasmy*

(50) *Likvidátor*

(62) Bojové linie

(65) Geometrie boje

(72) *Vymezení*

(77) *Abstrakce*

(81) *Stálost*

(84) Překročení hranic

(101) Estetické čistky

(106) *Plantáže*

(111) Nekropolitická optika

(112) *Vidět bolševníky*

(119) *Vidět problémy*

(130) Nedotýkat se!

Kapacita setrvávat (30)

Přesídlování (34)

Přivlastňování (44)

Nekropolitická prázdnota (54)

Nepoddajné linie (62)

Geometrie úniků (64)

Útočiště za hranicemi (70)

Unikat vektorům (83)

Kdo uniká? (95)

(Kin)estetické úniky (101)

Klamat tělem (106)

Unikat pohledu, unikat dohledu (107)

Smrt je jen přerušení vizuálního kontaktu (115)

Přízemní nezmaří (122)

An-estetika (127)

Antropocénní vyvazování (136)

Únik z propletení... (137)

...vstříc vztaženosti (142)

Spektrální bolševníky (146)

Nekrolog bolševníku...? (153)

Zdroje (159)

Vstříc zabolševenému Antropocénu

„Pamatuj si: život je boj.“ Tento pochmurný darwinistický slogan, načmáraný propiskou na betonový sloup autobusového nádraží v Chebu, mi teď, když přemýšlím, jak ven ze současné situace, znovu přišel na mysl. Ačkoliv už víc než hodinu chodíme podmáčeným a na některých místech lehce se pohupujícím terénem, až když jsme se s Tomem na čas rozdělili, abych zkontroloval místo, které z hlavní trasy nebylo zcela vidět, jsem uprostřed jedné z rašelinných luk, snáze rozpoznatelných opatrným dotykem nohy než okem, skončil téměř po pás v bahně. Bláhově jsem do té doby doufal, že v holínkách tady projdu cokoliv. Chladná mazlavá hmota, ztěžklá kvůli hustému setrvalému dešti, který nás v tento sychravý dubnový den provází, mě obklopí natolik, že okamžitě cítím, jak se s každým neohrabaným pohybem propadnu ještě o kousek hlouběji. V levé ruce držím arch vytištěných (a už nějakou dobu provlhých) leteckých snímků zásadních pro dnešní práci, v pravé s ještě větší vervou svírám svůj terénní deník s rozpíjejícími se poznámkami, a nemám se ani příliš čeho chytit. Chvilí už to vypadá, že se budu muset vzdát alespoň jedné boty, kterou bahno stahuje stále níž, nakonec se mi však po sérii nadávek a neohrabaných pokusů o koordinaci různých částí těla daří temné rašelině uniknout i se vším vybavením a dohnat Toma, který mezitím v klidu pokračuje v dosavadní aktivitě. Po sérii uštěpačných poznámek mi díky svým zkušenostem z kalisteniky radí, že musím v podobně mokřých místech v botách roztahovat prsty a každé místo si nohou nejdřív osahat, jestli mě udrží. „A bylo tam něco?“ ptá se mě ještě. „Nic,“ zamručím.

Důvod našeho předchozího rozdělení byl ten, že území, které jsme dnes spolu měli v plánu projít, se podle hranic, ledabyt digitálně vyznačených na oněch již ušmudlaných snímcích, v této části výrazně rozšiřovalo, a chtěli jsme si tím ušetřit trochu času. Přibližně hodinu v tu chvíli už brouzdáme, a asi jsem si stačil vybudovat jistou důvěru: „Poznáš bolševník?“ ujišťuje se Tom. „Poznám. Nebo dá se s něčím splést?“ „Nedá.“ A opravdu. Rostliny tu převyšují nejen veškerou ostatní travinnou vegetaci, ale i nás dva, a spolu s jejich snadno identifikovatelnými rozvětvenými okolíky jsou většinou dobře viditelné na vzdálenost i několika desítek metrů.

Cílem dnešní výpravy bylo bolševník co nejdetailněji zmapovat na území Národní přírodní rezervace Bublák a niva Plesné, což mělo představovat první krok pro jeho následnou likvidaci. Impozantně se tyčící bolševník v krajině dnes už totiž potěší málokoho. Ochránáři z místní Správy Chráněné krajinné oblasti Slavkovský les (dále jen Správa, resp. CHKO), mezi jejíž nejmladší pracovníky patří i Tom, již dávno nejsou jediní, kdo před jeho přítomností naopak varují a povolávají do zbraně kde koho od najatých likvidátorů až po ovce. Omezování výskytu či (vy)hubení bolševníku patří minimálně v západočeském pohraničí mezi všudypřítomné snahy a jeho vymapování v Bubláku bylo součástí jedné z mnoha takových. Podle Toma se tomu v tomto několik kilometrů dlouhém, ale poměrně úzkém pruhu ‚národky‘, známé mj. pro své těžko dostupné mokřadní ekosystémy, ještě nikdo nevěnoval. Plán tedy zněl jasně: celé území projít a bolševník podrobně zmapovat, a následně v létě, za pomoci vysoutěžené firmy, na základě toho započít první z několika sezón likvidace. Když mi

to takto Tom předestřel ještě ve své skromné podkrovní kanceláři na Správě v opravené vile v centru Mariánských Lázní, znělo to jako snadný a přímočarý úkol.

V průběhu celého dne mě však hlodá myšlenka, kterou jsem nakonec kvůli Tomovu nadšenému odhodlání nevyslovil nahlas. Ten s průzkumnickým nadšením v hlase tvrdil, že na řadě míst ‚národky‘, kterou dostal pod svou režii teprve minulý rok, ještě doposud nikdy nebyl. Přesto (nebo možná proto) se tu a tam během dne zastaví, rozhlédne a pronese něco ve stylu „tady by se dala udělat tůňka“ nebo „tady s někým zkusím domluvit pastvu“. Likvidace bolševníku je v Bubláku součástí podobných snah si podobu celého místa předem rozvrhnout a s předpokladem možnosti dosažení kontroly naplánovat. Mezitím, co se přesouváme mezi skupinkami „stožárů“, jak lodyhy bolševníků kvůli jejich krajinné dominanci běžně nazývá, a zakreslujeme jejich umístění a rozlohu do oněch předpřipravených snímků (Obr. 1), si však říkám, že podobných pokusů přeci proběhlo nespočet. A jak dokládaly jejich mrzutá zhodnocení nebo nové vlny projektů a iniciativ – a především jak svou hroznou přítomností dosvědčují samotné bolševníky – málokdy zcela úspěšně.

Obrázek č. 1. Mapování bolševníku v podmáčeném Bubláku. Vlastní foto.

Imaginace odborné i laické veřejnosti ohledně klíčových environmentálních hrozeb dneška (a v souvislosti s kolabujícím klimatem také zítřka) je stále častěji kolonizována druhy zejména rostlin a živočichů, pro něž se přibližně od poloviny 50. let, v souvislosti s přelomovou knihou biologa Charlese Eltona *The Ecology of Invasions* (1958), začíná ujímat oficiální označení ‚invazní‘. Tuto dnes již nejen biologickou nálepkou získává druh ve chvíli, kdy je činností člověka přenesen do nového prostředí, mimo areál svého původního výskytu, a začne se zde šířit natolik, že tím generuje nové ekologické či sociální problémy (Colautti & MacIsaac 2004, kde je zároveň přehled debat okolo této

nejobecnější definice). Ve světě plném pohybů se tak stává jakousi „nemístnou přírodou“ (*nature out of place*) (Van Driesche & Van Driesche 2013). Podle množících se studií tyto tzv. ‚invazní nepůvodní druhy‘ (IND)¹ ohrožují stabilitu ekosystémů nebo zdraví člověka či jiných druhů a jsou původci nejen ztráty biodiverzity, ale také značných ekonomických škod (za všechny viz např. Bright 1998). IND jako symbol odvrácené strany globální konektivity, v rámci níž jsou lidské i mimo-lidské pohyby současně předmětem nadějí i obav, se stávají zároveň objekty odvrácené strany lidského managementu přírodního prostředí – podobně jako u druhů označených za vzácné či ohrožené (viz Lorimer 2015) také jejich existenci prokládá množství aparátů, dokumentů, financí, projektů, diskursů či obrazů, v tomto případě však mobilizovaných za účelem jejich kontroly a likvidace.

Tváří v tvář nezastavitelně rostoucímu šíření a působení IND se objevují alternativní paradigmatata okolo role těchto druhů v proměňujících se sociopřírodách. Jistý ohlas si získalo zejména na teorii nerovnováhy založené paradigma tzv. nových ekosystémů (*novel ecosystems*), které poukazuje na to, že ochránářská zápletka založená na relativně arbitrárním principu ne/původnosti a přináležení (neboť se týká jen druhů rozšířených až po rapidní intenzifikaci obchodu po dobývání Ameriky od konce 16. století) je mnohdy spíše výrazem morálního či emočního než empiricky prokazatelného ekologického tlaku a že procesuálně se proměňující ekosystémy budoucnosti budou nezbytně složené z druhů s různou geografickou afiliací (Davis 2003; Frawley & McCalman 2014; Pearce 2016). Příliš praktického dopadu však zatím také nemá. V posledních letech jsou totiž dominantní způsoby nahlížení na IND i na nich založené likvidační praxe institucionalizovány a materializovány mj. v podobě legislativní a administrativní infrastruktury, vznikající na úrovni Evropské unie. Tu podkládá jednak expertíza dominantního proudu invazní ekologie/biologie², která narůstající objem šířících se IND na různých prostorových škálách narativně konstruuje jako jeden z hlavních motorů nevratného poškození přírodního prostředí, jemuž je nutné co nejvehementněji vzdorovat (IPBES 2023; Seebens et al. 2017); a jednak také znepokojení, které tyto procesy „tiché invaze“ (Aktuálně.cz 2009), tedy příchodu nepřátelských biologických ‚vetřelců‘ nebo ‚cizinců‘, jak tyto druhy bývají nejen v médiích běžně označovány, vyvolávají.

Achille Mbembe (2018) logiku, která toto prostředí podpírá, považuje za klíčovou charakteristiku pozdního liberalismu, ideologie založené mj. na svobodě pohybu: „Schopnost rozhodovat o tom, kdo se může pohybovat, kdo se může usadit, kde a za jakých podmínek, se stále více stává jádrem politických bojů.“ Takováto moc působí současně proti pohybům i proti pohybujícím se tělům. IND se tak diskursivně i svým mocenským podřízením stávají příbuznými ‚ilegálních‘ uprchlíků, kteří svou mobilitou taktéž vyvolávají morální pobouření a na mnoha místech po celém světě aktivují utlumené (eko)nacionalistické a nezřídká i xenofobní vize o tom, kdo kam a za jakých podmínek může patřit (Anderson 2017; Comaroff & Comaroff 2001; Ignatieff 2017). Na síle v politické aréně i mezi občanskou společností nabírají nové obrazy ohraničených a odolných biopolitických komunit, a IND se tak někdy mohou stát nejen ekologickou pohromou, ale také

¹ Přesná terminologie není zcela ustálená a v různých zemích se liší. Věčným sporem, spíše teoretickým než promítajícím se do praxe, je rozlišení invazního a invazivního druhu: první by se měl pouze šířit, až ten druhý vedle toho také škodit (k těmto terminologickým problémům viz Stýblo 2006: 12-4). Kromě základního rozdělení na expanz(iv)ní a invaz(iv)ní druhy, kterým se prolíná kategorie ne/původnosti, však pro mou práci tyto nejasnosti nejsou nijak určující, a to i s ohledem na to, že jsem sám byl svědkem zcela volných záměn mezi pojmy invazní a invazivní i z pozice biologů. Já nadále budu využívat pouze výraz invazní, což je v souladu mj. se současnou českou legislativní praxí.

² V rámci tohoto oboru samozřejmě existuje celá škála přístupů, z nichž některé by se jistě – zcela legitimně – ohradily proti mým charakterizacím. Pokud tu tedy hovořím o invazní ekologii, myslím tím jen jednu její specifickou podobu, překládanou do mnou sledovaných kontextů.

prostředkem k národní obrodě (Comaroff 2017). Nepůvodnost a ‚invazivnost‘ tedy mají silný nejen ekologický, nýbrž i politický náboj, neboť kromě ochrannářských praktik proměňují také veřejné diskursy či instituce.

S ohledem na tento hluboký epistemický a morální konsensus vůči IND napříč různými komunitami, mnohdy již dalece přesahujícími akademickou sféru i odbornou veřejnost, a nezřídka vyhrocenou, až válečnou rétoriku, však prakticky nedochází k reflexi eradikačního diskursu a praxe. V rámci této infrastrukturní přístupu k některým druhům rostlin či živočichů morálně-politické otázky násilí a smrti či esteticko-politické otázky podoby místních ekosystémů ustupují do pozadí. Pokud totiž vše funguje, jak má, ztrácíme infrastrukturu ze zřetele (Bowker 1994). Rozhodování o tom, kdo (kde) může žít a kdo (a jak) musí zemřít, jež je vtěleno i do různých závazných materiálů, se už dnes zdá být hodnotově neutrálním technickým výkonem (environmentální) politiky a jeho historicky nesamozřejmá a bytostně politická povaha nám kvůli postupné sedimentaci této moci uniká. Ve své práci tak chci provést to, co Bowker (tamtéž) nazývá infrastrukturní inverzí, a analyticky se zaměřit právě na ono mnohdy obtížně detekovatelné pozadí – na jeho epistemologické, estetické, politické ad. vstupy a formy praxí, jimž dávají život.

Mé počáteční plány směřovaly k trasování oné unijní infrastruktury a její práce v sekuritizaci jakési mimo-lidské „pevnosti Evropa“ (Carr 2012), ohrožené takzvanými „druhy s významným dopadem na Unii“. Regulace IND je součástí širšího fenoménu zvaného biologická bezpečnost (*biosecurity*), přičemž jak řada autorů dokazuje právě mj. na příkladu ‚zabezpečování‘ unijních hranic před nekontrolovanými migračními trajektoriemi, sekuritizace s sebou vždy nese přinejmenším hrozbu násilí vůči těm, kdo jsou vykreslováni za onu hrozbu (Andersson 2014). Vojenskými metaforami prorostlý jazyk invazní ekologie tomu jde naproti.

Postupně jsem však pozornost zaměřil jen na jeden z takto kategorizovaných druhů, jenž už na rozdíl od těch nově příchozích mezi námi dávno je. Na rostlinu, která kvůli svým charakteristikám a pro svou schopnost upoutat pozornost veřejnosti a mobilizovat osobní i institucionální aktivity bývá označována za vlajkový druh mezi ‚invazkami‘ a která alespoň na území Čech významně napomohla celý obor invazní ekologie v 90. letech vůbec rozběhnout a institucionalizovat – bolševník velkolepý (*Heracleum mantegazzianum*). (Druhů bolševníku jsou desítky a mají socioekologicky velmi odlišnou existenci. V této práci se zaměřuji jen na jeden z nich, a proto nadále budu pro bolševník velkolepý používat pouze rodové označení, pokud explicitně neuvedu jinak.)

Bolševník, jedna z největších evropských bylin, běžně dorůstá výšky 3 a více metrů s rozpětím listů okolo dvou metrů a svou sérií bílých okolíků produkuje tisíce semen – díky tomu dokáže zastínit ostatní pomaleji rostoucí rostliny a traviny (tedy téměř všechny) a během několika let takřka kompletně ovládnout různorodé typy stanovišť. Navíc po většinu doby svého životního cyklu produkuje speciální látky – furanokumariny – které při kontaktu s pokožkou za slunečního počasí mohou způsobovat obrovské puchýře. Tato rostlina až do konce 19. století rostla téměř výhradně v horských oblastech Kavkazu, od té doby se ale skrze kulturu zámeckých a lázeňských zahrad, bažicích po exotice a monumentálnosti, začala šířit také napříč Evropou – na českém území potom zdaleka nejvíce v západních Čechách, kde k tomu přispěla řada historických okolností, které pro šíření bolševníku vytvořily příhodné sociopřírodní podmínky. Mezi obdivem, který vedl k odvážení

rostlin domů lázeňskými turisty, a panikou botaniků, ochranářů i veřejnosti, která vedla k padesáti letům války s tímto druhem a která dnes ústí nejen ve vědecké (Pergl et al. 2016), ale také legislativní (Zásady regulace 2023) požadavky na jeho kompletní eradikaci z celé republiky, bolševník v západočeském pohraničí roste dál a šíří se i mimo něj. Biologická produktivita bolševníku si tak nezadá s jeho analytickou produktivostí. Díky svým vsutku velkolepým charakteristikám pomáhá zviditelňovat smrtící povahu moci, která může být mobilizována tehdy, pokud chceme zachraňovat ‚přírodu‘ (viz Haraway 2013), stejně jako trhliny uvnitř ní, kterých bolševník využívá k vlastnímu přežívání a unikání.

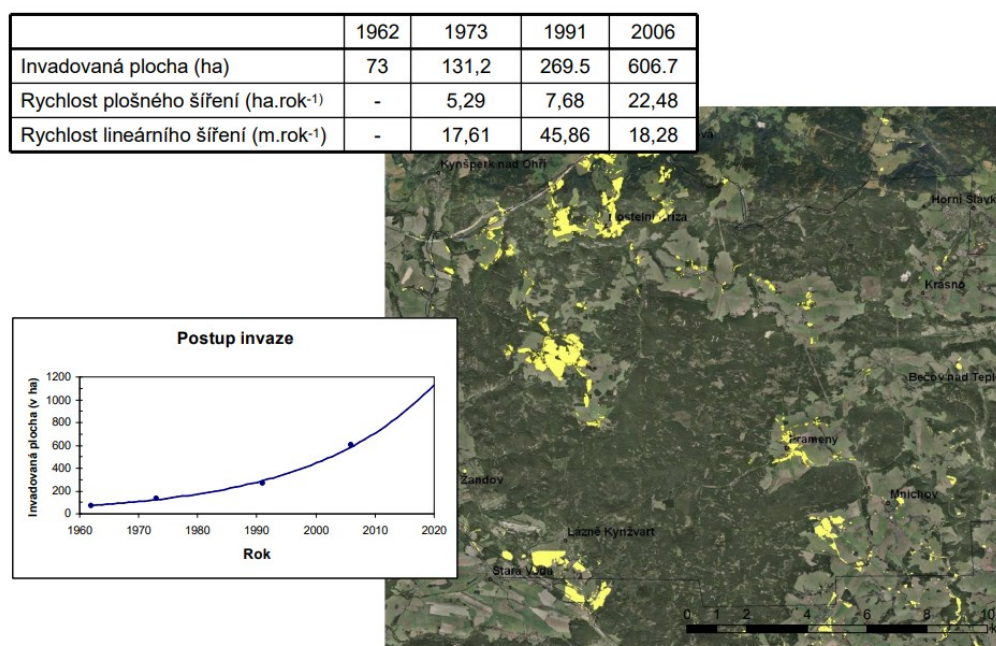
Bolševník během několika desítek let tzv. kolonizoval nejen tisíce míst v západních Čechách, ale prostoupil kromě množství invazně-ekologických reportů či databází s různě chytlavými zkratkami (SONAF, SEICAT apod.) také málokdy natolik jednoznačné povědomí veřejnosti. Zatímco řada IND se šíří de facto na okraji zájmu a viditelnosti, případně jsou předmětem pouze dílčích vědeckých a ochranářských kampaní, bolševník naopak přežívá uvnitř atmosféry hyper-zájmu a hyper-viditelnosti. V západních Čechách postupně vygeneroval nadbytek navzájem poměrně koherentních zkušeností, významů, představ a pocitů, a proto osvětové projekty občanské vědy, které se snaží učit veřejnost různé druhy rozlišovat a vidět jako ‚invazní‘, tak již nejsou v případě bolševníku zapotřebí. Rostliny povětšinou netvoří nic víc než „nenápadné pozadí našich životů“ (Marder 2013: 3) – ne tak bolševník. Je tedy proto třeba mít na zřeteli skutečnost, že je co do své schopnosti působit (biologicky i imaginativně) mezi IND velmi ojedinělý, a stejně tak povaha moci, která se okolo něj ustavila, nese řadu znaků, jež nelze tak snadno aplikovat na další IND (zejména výjimečný požadavek na ono kompletní vyhubení, které odmítá běžně užívaný tzv. stratifikovaný přístup, jenž se snaží o zefektivnění opatření prostřednictvím porovnávání rizik druhu a nákladů a přínosů likvidace) – přestože samozřejmě v jistém ohledu také s tímto širším epistemickým i praktickým milieu rezonuje, neboť kategorie IND s sebou nese v lecčems podobné nároky. Jen několik málo ‚invazních‘ druhů však podobným způsobem překročí hranice environmentální hrozby a stane se natolik hluboce politickým tématem jako právě bolševník (pro podobný případ z jiného prostředí viz např. Comaroff & Comaroff 2001).

Invazní ekologie se stává (téměř výhradně mimo ČR) stále častěji předmětem kritiky pro svůj konzervativní přístup k dynamické ekosystémové realitě, právě zejména ze strany příznivců již zmíněných ‚nových ekosystémů‘ (pro přehled viz např. Pearce 2016). Tato práce si však neklade za cíl tento paradigmatický spor vyřešit. Mým cílem zde není pojímat bolševník jako jednoho ze zástupců IND, prostřednictvím něž bych mohl nastínit jednu z dalších kritik bláhovosti představy, že nové ekosystémy neprijdou. Přijdou. To však neznamená, že by se každodenně nepracovalo na tom, aby to tak alespoň v některých oblastech a v některých případech nebylo, ani že nemůžeme ovlivnit, jakou to bude mít podobu. V případě bolševníku je to alespoň u nás zatím pouze tato práce (a právní, finanční, diskursivní ad. nástroje, jež mobilizuje), která dává zrod novým vizím, praxím a ve výsledku i sociopřírodním realitám. Pokud bolševník bude součástí budoucí krajiny, stane se tak navzdory stovkám milionů korun, desítkám projektů, hrozbám sankcí i obavám široké veřejnosti. Paradigma ‚nových ekosystémů‘ nás tak v praxi příliš daleko neposouvá.

Valná část kritiků invazní ekologie se pokouší o rekonceptualizaci samotných IND tím, že odmítá jejich odpojení od různých společenských procesů, aktivit či zásahů do okolního prostředí (záměrné i nezáměrné přesouvání, změny ve využití krajiny, disturbance různé povahy a rozsahu...), jejichž důsledkem často uchycení a šíření těchto druhů je (Larson 2010). I přes toto zdánlivé odmítnutí dualismu Přírody a Kultury³ vstříc analýze vzájemné závislosti lidí a ne-lidí však takováto vysvětlení naopak spíše přispívají k jeho reprodukci, jakkoliv mohou obě strany rovnice provazovat jinak (a věrohodněji) než dominantní diskurs, který od těchto podmínek prostřednictvím statistik a grafů o průbězích invazí (Obr. 2) či seznamů nejhorších IND často odhlíží. Samotní invazní ekologové si samozřejmě této „lidské dimenze“ IND (McNeely 2001) jsou také čím dál více vědomi. Začínají se proto objevovat publikace o „vnímání“ IND (které může být „nepoučené“ a třeba bránit efektivní likvidaci, jak ji stanovili přírodní vědci), a to i v prostředí internetu, který tzv. invazní kulturomika (Jarić et al. 2021) objevila jako prostor pro možnost získání rozsáhlých kvantifikovatelných dat o postojích, motivacích a chování veřejnosti vůči konkrétním IND. Všeobecný trend tedy směřuje ke zdánlivě hodnotově neutrální, Objektivní a transparentní kvantifikaci a hledání jednotné metriky pro posuzování role IND v sociopřírodách (viz např. Bacher et al. 2018).

Invaze na krajinné úrovni

Obrázek č. 2. „Invaze“ bolševníku postupující podle vlastních Přírodních trajektorií. Zdroj: online prezentace Detekce a monitoring invazních druhů pomocí dálkového průzkumu.

Mým cílem zde naopak bude jakási „kvalifikace“ (Stöckelová 2010) poznání, založená na detailním porozumění různým podobám života s bolševníkem. Tvrdím totiž, že zmíněná podoba studií nám nepřináší skutečné podchycení komplexity celého fenoménu, protože staví na chápání bolševníku jako předem (Vědou) definovaného statického Přírodního objektu, který přichází do

³ Velkými písmeny v celé práci označuji reifikované modernistické kategorie, které popírají svou konstruovanou a politickou povahu a snaží se působit jako samozřejmé pojmy pro vysvětlování světa (viz Latour 1993).

vnějšího kontaktu s Člověkem. Já se naopak pokusím o zrušení analytické autority tohoto dualismu a budu ho pojímat pouze jako analytický objekt – jakožto mocná politická technologie totiž nepřestává být mobilizován pro výklad a utváření okolního světa (Bessire & Bond 2014), přístup k bolševníku a IND obecně nevyjímaje. Nápomocné mi k tomu budou dnes již zcela běžné přístupy uvnitř i vně antropologie, které zdůrazňují dynamickou, hybridní, vztahovou, procesuální a emergentní podobu specifických sociopřírod, v nichž je (vždy jen dočasně) stabilizovaná a ohraničená podoba různých entit nesamozřejmým výsledkem jejich vzájemné materiální i významové konstituce a proměny v průběhu opakovaných setkávání a vstřícného i hrozivého proplétání (např. Haraway 2003; Ingold 2021; Lorimer 2015; Swanson et al. 2018). Jednoduše řečeno, každá entita, bolševník nevyjímaje, je producentem i produktem svých životních trajektorií uprostřed mnohačetného vztahování se. Jak ještě uvidíme, natlačení bolševníku do jednotné a stálé škatulky IND s inherentními a na okolí nezávislými charakteristikami, která by prostřednictvím svých legislativních nebo normativních nároků předvídatelněji tvarovala budoucí interakce s ním, vždy vyžadovalo určitou práci. V praxi jsem se totiž běžně setkával s tím, jak jsou jeho životní pohyby i podoby s ohledem na šíři biosociálních, politicko-ekologických, administrativních ad. sil a spletenců, uprostřed nichž vyrůstá, poměrně různorodé. Tvrdím tedy, že bez pozornosti vůči „praktikám, skrze něž se konkrétní bytosti rozvíjejí ve vztahu s ostatními“ (Schroer 2018: 46), není možné jejich různorodým a ne vždy navzájem koherentním životům (jakožto organismům s určitými ekologickými strategiemi a vztahy, jako objektům moci, jako znakům a obrazům apod.) skutečně porozumět.

Antropologickým vyústěním tohoto širšího teoretického posunu od ustálených esencí vstřícné neustálým a proměnlivým procesům spolu-stávání se (*becoming-with*) je dnes přístup tzv. vícedruhové nebo více-než-lidské antropologie, zkoumající komplexní formy zapletení různých organismů do politických, ekonomických a kulturních systémů (Kirksey, Schuetze & Helmreich 2014: 1). Toto odvětví antropologie tak spolu s dualismem Kultury a Přírody odmítá modernistické rozdělení samotných věd podle této časoprostorově specifické ontologie a snaží se zkoumat lidské i ne-lidské entity v symetrických kategoriích. Sociopřírodní hranice samozřejmě v praxi nebyly nikdy příliš pevné a vzhledem k tomu, že antropologii nevymezuje její etymologický předmět bádání (*anthropos*), nýbrž metodologická participace na životech ostatních (Ingold 2013: 21), i ve starších textech se hojně objevují mimo-lidské entity (Kirksey & Helmreich: 550). Svým následováním lidských aktérů, pro něž se předmětem pravidelného zájmu v určité chvíli stal právě bolševník, se zde proto přidávám k posunu antropologie „za člověka“ (Ingold 2013; Kohn 2013). Vedle toho však zmíněné více-než-lidské přístupy přinášejí důležitou proměnu nazírání také na povahu mimo-lidského světa a na jeho roli v utváření sdíleného prostředí. Zvířata, rostliny, houby, bakterie či zemské podloží se zbavují pozice pasivního instrumentálního pozadí, o kterém se pouze dobře přemýšlí, které se dobře jí nebo které hezky vypadá, a stávají se materiální biosociální silou, spolu s níž lidé i ne-lidé v různých kontextech chtějí nebo nevyhnutelně musejí žít (Kirksey 2015a: 35).

A někdo víc než jiný – symetrizace perspektiv by nás totiž neměla zaslepit vůči různým podobám mocensky nerovných vztahů, jež se napříč více-než-lidskými společenstvy rozprostírají. Má práce proto při zkoumání životů bolševníku současně čerpá inspiraci z poststrukturalismu, který klade důraz na materiální (tělesné) efekty moci a diskursu, i z mladší tradice nového materialismu, jež nás nabádá všimnout si naopak efektů nelineárních trajektorií a působení materiálů (těl) samotných. Prostoupení a vzájemná konstituce „rostlinného a biopolitického“

(Nikitina 2019), „hmoty a významu“ (Barad 2007) a „mikrosetkání a makropolitiky“ (Doyle 2020) mi umožní věrohodněji nastínit skutečnost, že podoba moci a diskursu okolo bolševníku sice není nevyhnutelná, avšak ani náhodná, nýbrž vyrůstala z opakovaného zakoušení oněch (materiálních i symbolických) podob života bolševníku uprostřed dalších politických, ekonomických, ideových a dalších kontextů – a také proto nelze snadno extrapolovat tento případ na jiné IND. Koncept afektu jakožto schopnosti různými způsoby působit i přijímat působení (Massumi 2002) bude klíčovým lepidlem tohoto vzájemného protínání různých sil a těl. Tato konceptuální mřížka je nezbytná i pro to, abych při své kritice předem určené zápletky apolitické invazní ekologie nespádl do stejně tak předpřipravené zápletky „politiky bez ekologie“, v níž se hodnotící znaménka různých aktérů pouze převracejí (Vayda & Walters 1999).

Jednu z důležitých figur, která spadá do kategorie oněch nechtěných soužití, dnes představují plevely. Znepokojení, jež tyto organismy na mnoha úrovních vyvolávají, vyrůstá ze skutečnosti, že jejich množení nás nutí korigovat narativ o povaze modernity. Ta měla být epochou, v níž skrze technologie či infrastruktury porostou schopnosti Člověka mít nad různými doménami světa kontrolu a potlačovat neočekávanost a nahodilost. Plevely – včetně bolševníku – vedle mnoha dalších entit ukazují na to, že tyto představy jsou pouhou chimérou, neboť různé druhy organismů vpletené do lidských projektů běžně překračují jejich rámce a hranice a vydávají se vlastní existenční trajektorií (Bubandt & Tsing 2018: 6). Je proto zapotřebí zkoumat, jak a jaká „více-než-lidská společenství vznikají, s ohledem na jasně formulované lidské záměry i navzdory nim“ (Tsing 2013: 28). Veškeré úspěchy při snahách o zahrnutí vitality světa do lidských plánů a při jejím podmanění (tedy i při hubení bolševníku) podřívají bující „nezkrotné dynamiky“ (*feral dynamics*; Bubandt & Tsing 2018), zahalené do jazyka „neočekávaných důsledků“, jež je třeba neustále opravovat.

Anna Tsing spolu se svými kolegy (2019) hovoří přímo o „látaném Antropocénu“ (*patchy Anthropocene*), tedy o rozmanitých ploškách (*patches*) historicky ustavovaných, sedimentovaných a látaných (*patched*) sociopřírod. Jen v takovýchto „politických prostorech soužití“ (Kirksey 2015a: 162) jsme schopni zakoušet všeobecnou, ale ve svých projevech specifickou mezihru modernistických a nezkrotných dynamik, v nichž se vytvořené plány protínají s mnohačetnou nepoddajností, s níž je obvykle třeba se vypořádat prostřednictvím nových plánů. Takovýto spletenec vzájemně se prostupujících a nerovně působících sil v konkrétním časoprostoru tvoří důležitou rovinu toho, co zde budu nazývat zabolševenou krajinou – takovou, již prostoupil bolševník nejen jako matérie s biologickými a symbol s až mytickými charakteristikami a formami působení, ale postupně také jako objekt specifické formy diskursu a vládnutí. Zabolševená krajina, o které zde píšu, je látaná ploška situovaná do oblastí západních Čech. Podle vědeckých studií ze začátku 90. let (Pyšek 1991) se sice mohlo zdát, že bolševník má napříč republikou poměrně rovnoměrně distribuovaný výskyt, skutečnost však byla velmi odlišná. Podobné kvantitativní analýzy nám nedokáží říci nic o specifických reakcích proti bolševníku, který už tehdy na různých místech přispíval k utváření velmi odlišných afektů, politik i praxí. Důraz na krajinné hledisko pak poukazuje zaprvé na to, že bolševník nikdy nepůsobil pouze na vybrané mezidruhové vztahy, nýbrž v průběhu svého množení rekonfiguroval celý západočeský prostor; a zadruhé na to, že jeho místní trajektorie nelze oddělit od širších sociopřírodních dějů, jež

vytvářely krajinu jako „setrvalý záznam a svědectví“ o praktikách, jež na její podobu působily (Ingold 1993: 152).

Zatímco analýzy více-než-lidských kontextů bývají obvykle směřovány buď do míst post-industriálního Západu, nebo do zemí globálního Jihu, postsocialistický region zatím zůstává v systematictější míře opomíjen. V západních Čechách se však bolševník šířil uprostřed historií specifických právě pro tento prostor, které se zde protnuly s dalšími, vázanými na historickou politicko-ekologickou jedinečnost této příhraniční oblasti. Zejména vlivem turbulentních poválečných a postsocialistických let se zde bolševníkem stal tím, co Levi Bryant (2011) nazývá „zářivým objektem“ (*bright object*), který disponuje takovou „gravitační silou“, že kolem sebe postupně srocuje a utváří dynamický, ale různými silami cíleně uzavíraný spletenec transformovaných objektů (subjektivit, výzkumných grantů, administrativních aparátů, technologií, ekonomik, dokumentů, těl zvířat, afektů apod.), a v těchto kombinacích podněcuje nové typy jednání, představ, štěpení, nerovností či vzájemností (Beilin & Suryanarayanan 2017).

A také do svého pole působení přitahuje antropology. Já sám jsem do té doby znal bolševník pouze z mediálních „vyprávění“, a bylo proto brzy jasné, že dokud v západočeské zabolševené krajině nějaký čas nebudu žít, nedokážu skutečně porozumět tomu, co se mi do té doby popravdě zdálo poměrně bizarní – oné válce, do které byl právě zejména zde vpleten.

Na osm měsíců v průběhu vegetační sezóny roku 2023 se mi tak západní Čechy staly nejen výzkumným terénem, ale i bydlištěm. Po boku nových eradikačních vizí vtělených do vznikající národní legislativy jsem během této doby po stopách bolševníků následoval ochranáře do jejich zájmových území, zemědělce na jejich pozemky, myslivce do jejich revírů, najaté likvidátory na zasmluvněná místa hubení nebo jejich kontrolory do kanceláře i mimo ni, abych se učil v průběhu zúčastněného pozorování, onoho „přímého, praktického a smyslového zapojení“ do prostředí a aktivit různých entit (Ingold 2015: 157); provedl jsem vyšší desítky polostrukturovaných rozhovorů, a to nejen s výše zmíněnými, ale také s botaniky, starosty, včelaři nebo zástupci orgánů veřejné správy; prolézal jsem zpravodajské či institucionální archivy a četl množství se materiály (vědecké, administrativní, mediální...), v nichž jsem hledal socio-ekologické kořeny dnešních praxí, diskursů, atmosféry a imaginací; dával jsem se do řeči s lidmi na zahrádkách sousedících s bolševníkem; a konečně jsem také po své vlastní ose trasoval a pozoroval mnohdy překvapivé biosociální životy bolševníku napříč krajem. (Obr. 3)

Z dá se to jako přímočarý postup, každému antropologovi důvěrně známý. Etnografie, jakožto způsob antropologického výzkumného bytí, generuje porozumění prostřednictvím takovéhoho tělesného i myšlenkového ponoření výzkumníka do vybrané tematické krajiny, v níž vedle vlastních představ, zájmů a očekávání následuje také trajektorie praxí a významů těch, kdo ji utvářejí – přičemž v případě vícedruhové etnografie, jejímž příkladem je i tato práce, se přiznává důležitá tvůrčí činnost právě i mimo-lidským entitám (Kirksey & Helmreich 2010). Výsledný obraz vzniká pomalu, nejistě a především situovaně, zevnitř tohoto spletence každodenních životů mnoha aktérů, jehož součástí se výzkumník na čas (a vždy s jistými omezeními) stává. To podkresluje povahu antropologických textů, které neposkytují záznam „totalizující a synoptický, nýbrž otevřený a průzkumný“ (Ingold 2015: 48). Ve světle dominance fiktivního, ale mocného „pohledu odnikud“ (Haraway 1988)

Obrázek č. 3. Antropolog přináší světlo do srdce bolševníkové temnoty. Foto: AP.

modernistické invazní ekologie je tato etnografie křehkou prací. Neposkytuje autoritativní odpovědi, uzavřené v předpřipraveném scénáři biologických ‚invazí‘ jako jednoznačné hrozby. Jejím cílem je nabídnout nástroje pro posílení našich schopností pozorovat, všimnout si a možná i vidět trochu odlišný svět než na začátku. Rolí antropologie jakožto „nomádské vědy“ (Deleuze & Guattari 1987), takové, která odmítá absolutní autoritu, předpřipravené postupy a statický obraz světa, je vyprostit myšlení z uzavřených kategorií mocenských aparátů a ze vztahů, jejichž podobu normativně pojmenovávají.

Antropologové však stejně dobře znají zákruty, které vyvstávají obecně z těchto specifik etnografického výzkumu i z každého konkrétního etnografického terénu. V tom mém se jich objevilo hned několik a důležitým způsobem tvarovaly podobu mé výzkumné práce a pozici, z níž mohu o celém tématu vypovídat.

Důležitým hlediskem byla terénní geografie. Přestože etnografický terén je především retrospektivní pojem, kterým se snažíme časoprostorově a obsahově podchytit re/prezentaci výzkumné zkušenosti ve finálním textu (Ingold 2008a: 88), hranice mé zájmové oblasti byly předem poměrně jednoznačně vymezené. Ještě se seznámíme s rozsáhlým eradikačním projektem, který v posledních letech probíhá na území Karlovarského kraje, pro teď je jeho zmínka důležitá právě kvůli jeho ostře ohraničené rozprostraněnosti. Ta naváděla také mou výzkumnou pozornost. Andersson (2014: 283-7) při promýšlení svého výzkumu napříč územím celé severní Afriky nabízí „rozšířený terén“ (*extended field site*) jako pojetí terénu, které by mělo oproti metodě „víceprostorové

etnografie“ (*multi-sited ethnography*; Marcus 1995) lépe zachytit skutečnost, že se nevázal na několik podrobně zkoumaných různorodých míst, často od sebe prostorově i obsahově velmi vzdálených, nýbrž podobně jako já zkoumal spíše dynamiky, které daný prostor utvářejí naopak jako jednotný a spojitý.

Krajská perspektiva měla své výhody – přinejmenším poskytovala poměrně velkorysou množinu potenciálních informantů – nicméně řada věcí mi skrze ni zcela jistě unikla, např. z hlediska šíře a hloubky kontextů jednotlivých míst. Ani to však nemusí znamenat nevýhodu: jak totiž dokládá Feldman v článku (2011) o mocenském aparátu produkujícím ‚ilegální‘ migraci, podobné aparáty často samy takovouto detailní znalost míst ignorují, protože pro jejich efektivní fungování je klíčové jejich ustavení jako vzájemně souměřitelných, nikoliv nekonečně jedinečných. Hovoří proto o „nemístní etnografii“ (*nonlocal ethnography*). Důležitou rovinnou i mé práce je prozkoumávání toho, jak na bolševník a jeho prostorový i další ‚kontext‘ nahlíží ustavený způsob vládnutí, vtělený nejen do dokumentů, ale také právě do krajského projektu. Přestože jsem se s jeho zástupci pohyboval napříč nepřeborným množstvím ‚lokalit‘ (jak místa zarostlá bolševníkem nazývají), nejednalo se o antropologická místa plná hutného dění. Podobně tedy jako řada situací, kontextů a bolševníků unikla mé pozornosti a dohledu, stejně tak z povahy věci uniká vykonavatelům moci, a v těchto mezerách a trhlinách se bolševník nadále pohybuje a množí. Široké, ale administrativně ohraničené pojetí terénu, mi tak umožnilo porozumět jednomu z důležitých aspektů povahy sledované moci.

Podobně jako fakt, že jsem dlouho nemohl narazit na trasovatelné aktivity. Švandák, botanik z místního regionálního muzea, který v průběhu mého terénu svými znalostmi vždy ochotně korigoval mé antropologické spekulace okolo života bolševníku, mě hned při úvodním rozhovoru překvapil, když říkal, že na bolševníku v kraji vlastně viditelněji nedělá tak trochu nikdo. Přestože hovořil především o odbornících, brzy jsem zjistil, že se to dá vztáhnout obecněji na současnou podobu žití s bolševníkem. Většina úvodních setkání v prvním měsíci schůzek končila brzy slovy ‚my už to tady od loňska neděláme‘, ‚bolševník je pro nás naprosto zanedbatelná činnost‘ nebo ‚nevím, kdo by k tomu řek ještě něco jiného‘. Ze zpětného pohledu se i tímto vyjevila důležitá povaha dnešní podoby ‚války‘ s bolševníkem – její jakási všednost, kdy ambiciózní eradikace probíhá prostřednictvím mikrosvětů většinou jen drobných úkonů v rámci péče o zahradu nebo zemědělské pozemky. S postupující sezónou a nově rašícími bolševníky napříč celými západními Čechami se situace začala zlepšovat a dokázal jsem se navázat na několik systematictějších aktivit (zejména na zmíněný celokrajský projekt), i tak však nadále větší počet koherentnějších kontextů, do nichž bych mohl proniknout, chyběl.

Bolševník totiž v kraji(ně) žije a umírá ve dvou podobách, přičemž každá z nich si také žádá odlišné epistemologické postupy (a to nejen mé – třeba Tom si po cestě z Bubláku všiml bolševníků vyrůstajících na poli, nad nimi ale mávnul rukou s tím, že tam se brzy přestříkají herbicidy). Zaprvé je díky svým charakteristikám rozšiřován, likvidován, zakoušen, dokumentován, komentován, zkoumán, obáván apod. jako svébytný předmět zájmu a moci vydělený z širších sociopřírodních vztahů. Vedle toho se však likviduje, šíří, využívá nebo přežívá jako vedlejší efekt ‚běžných‘ sociopřírodních dynamik obhospodařování pozemků, výstavby elektrických vedení, dětských her, pojezdů harvestory, běhající zvěře nebo vanoucího větru, které jsou v krajině (pro antropologa i pro většinu obyvatel) viditelné téměř výhradně skrze jejich účinky, tedy např. právě prostřednictvím jakoby náhle a náhodně kvetoucího bolševníku nebo jejich zmizením ze zorného pole ochranářů po červenové seči. To neznamena, že by v této formě byl pro povahu zabolševené krajiny méně vypovídající. Někdy dokonce

naopak právě toto nesnadno detekovatelné nedramatické pozadí, doprovázené vrstvou spekulací, tvaruje kolektivní atmosféru okolo bolševníku, klíčovou pro porozumění celé věci.

To byl jeden z důvodů, proč jsem se snažil zapracovávat také vlastní pozorování onoho stávání se bolševníku v kontextu lidských i mimo-lidských aktivit (či neaktivit), které je však málokdy možné pozorovat přímo. Tato metoda je nezbytnou součástí vícedruhové etnografie a její kultivace „umění si všímat“ (Tsing 2015) nesamozřejmě podoby nejen-lidských životů. (Jak uvidíme dále v textu, toto umění není jen o učení se vidět – oči musí jako poznávací nástroje doplnit další smyslové orgány, v mém případě zejména nohy, a spíše než o zúčastněném pozorování by tak bylo vhodnější mluvit o zúčastněném zakoušení.) Postavení mimo-lidského organismu do centra antropologického bádání se může zdát paradoxní nejen co do obsahu, ale také metod, proto mi byl nápomocný jakýsi ‚návod‘ Anny Tsing (2013) pro to, jak taková metodologie může vypadat: pozornost může být zaměřena na dynamické spletnosti sociopřírodních interakcí, jejichž je bolševník na daném místě součástí, nebo na jeho proměnlivou podobu, do níž se tyto interakce se svými historiemi propisují.

Tato všední, rozkouskovaná a jaksí mihotající povaha terénu, v rámci něhož se bolševníky i aktivity kolem něj střídavě ztrácejí z očí a znovu naplno vyjevují, a kdy se větší příběh skládá ze zcela drobných úkonů, situací či poznámek, si také žádá specifickou formu psaní. V průběhu roku jsem narazil na stovky bolševníkových lokalit. Málokdy se existence bolševníku na takovém místě nepřešla mlčením, a i tam, kde jsem po jakékoliv komplexitě důsledněji pátral, se většinou objevilo jen pokrčení ramen či, v případě úspěchu, drobný příběh (či spekulace) nastiňující administrativní, historické, vlastnické, správní, osobní a další kontexty. ‚Nevím‘ bylo opakovanou replikou i mezi lidmi z různých pozic navázanými na likvidaci: ‚nevím, jak se tu dřív hospodařilo‘; ‚nevím, komu to patří‘; ‚nevím, jestli to tam někdo řeší... Tyto nejisté absence mohou mít řadu příčin (od těch mikrosociologických až po makrohistorické), vedly však k velkému množství různých lidí, s nimiž jsem se nad tématem snažil potkat. Ačkoliv řada setkání byla opakovaných a produktivních, většina z nich naopak jen krátkých a jednorázových – k bolševníku měl téměř každý co říci, protože jeho symbolická a atmosférická existence je v kraji silná, ale jen zřídka to otevíralo nová větší témata a souvislosti. Koherence, kterou jsem se snažil zapojit do následujícího textu, proto představuje určitou etnografickou fikci. Místa i postavy, které v průběhu textu potkáme, jsou výsledkem rozsáhlé agregace, která překračuje období několika měsíců a prostor o několika tisících kilometrech čtverečních.

S tím se pojí také důležitý bod, že více-než-lidskost mého tématu do značné míry znamená jeho nové přerámování, které v terénu přinejmenším v explicitní podobě de facto nebylo přítomné. Dobře to ilustruje situace, kdy ředitel dalšího muzea, s nímž jsem kvůli jeho zaměření chtěl probrat vztah mezi bolševníkem a zaniklými sídly, můj mail dvakrát automaticky přeposlal muzejnímu botanikovi s tím, že „bolševník vidí prostě jako rostlinu“. Problematizace lidsko-bolševníkových interakcí v terénu běžně chyběly, nebo měly přinejlepším velmi omezený repertoár. Ačkoliv je úkolem etnografie odhalovat různorodost světů, v nichž se aktéři v daném prostředí pohybují (Emerson et al. 2011), na řadě míst se cíleně pracuje na tom, aby se tato multiplicita sjednotila. Přestože antropologové rádi dokumentují komplexitu, často v praxi narážejí také na (příliš) snadné odpovědi a jejich produktivitu (viz Jean-Klein 2001). Je třeba se jich nebát jakožto etnografického materiálu, stejně tak ale není třeba se bát přiznat, že antropologové holt dělají problémy.

Na jedné straně sice zkoumáme, kde a za jakých podmínek různé světy vystávají, to však neznamená, že bychom nemohli přinášet vlastní, teoretickými debatami podložené kritiky a posuny. Antropologie už dnes není otrokem hutného etnografického popisu. Aby mohla plnit svou transformativní, „nomádkou“ úlohu, potřebuje kromě detailního předkládání zakoušených

světotvorných praxí také re/prezentaci jakožto snahu o jejich *odlišné* zpřítomnění a rekompozici (Haraway 2016). Snažím se o ni za pomoci fenomenologické antropologie, svých pozorování a vědomě i nevědomě spolu s mnohými z mých informantů, jejichž poznatky či poznámky reinterpretuji skrze toto prizma. Chytil jsem se náznaků narušení jednotného obrazu a skrze jejich zesilování sledoval, jak budou působit, abych umožnil znít různé hlasy, které jinak bývají potlačovány. Ticha nesmějí představovat hranice re/prezentovatelného, neboť bych tím jen posiloval mocenský rámec, který se prostřednictvím jejich tvorbu re/produkuje (Sultana 1992). Současně však samy o sobě mohou být oknem do způsobů utváření reality, a mnohé z nich se tak staly startovními body pro prozkoumávání toho, jak moc proti bolševníku funguje.

Když jsme s Tomem doprošli spodní polovinu Bubláku a vracíme se po příjemně pevném povrchu holého pole zpět k autu, zajímá mě, jak se vůbec na Správu dostal, protože tu jinak mají problém s přilákáním mladších lidí. Evidentně ještě plný dnešních dojmů, popisuje Tom, s ironií sobě vlastní, že ho taková práce kromě jiného dost naplňuje: „Můžeš si dávat procházky po pěkný přírodě, vidíš všude spoustu srnců, sejmeš invazní bolševníky... A to všechno za státní peníze.“ Toho jsem se okamžitě chytl a rovnou se s ním domluvil, že ho někdy na začátku léta doprovodím do terénu znovu, tentokrát vyzbrojen mačetou a odhodláním pomoci zlikvidovat jeden rozsáhlejší bolševníkový porost v prudkém suťovém svahu Lazurového vrchu, jednoho z dalších maloplošně chráněných území. Ten se tu i přes pravidelné zásahy podle jeho dojmů trochu rozšiřoval, až s kolegyní přistoupil k tomu, co jeden článek nazval „chemický útok“ (Chebský deník 2002). Jemným pohybem, který jsem se během onoho zamračeného červnového dne naučil i já, usekli duté lodyhy a dovnitř následně opatrně stříkli herbicid. „Takže ochránáři jedou Roundup, jo?“ směju se. „Ten jsem zvažoval taky, ale byl nějak moc drahej. Našel jsem něco, co se jmenuje Kaput, a to bere všechno, rostliny, trávy, mechy... A evidentně to zabralo. Ale pokud to nezlikviduju do poslední kytky, tak to nezlikviduju.“ Zmíním „scénář Pogrom“, jak krajinný ekolog Jiří Sádlo (2014) nazývá takovéto prakticky i etické problematické totální akce. „Já bych tady klidně šel do pogromu,“ stojí si Tom za svým.

Kde se tyto touhy i jejich realizace berou? Co motivuje k likvidaci pomocí totálních herbicidů v chráněných územích? Proč Tom nevidí jinou možnost, jak žít s bolševníkem, než s ním nežít? Vždyť ještě před sto lety byl bolševník v západních Čechách naopak ceněnou a cíleně pěstovanou rostlinou. Odpověď na tyto otázky, které podkládají obvyklý příběh o úniku okrasné rostliny z lidské kontroly a pohromě, jíž to následně způsobí (viz např. Comaroff & Comaroff 2001), je rozesetá napříč celou prací, jejímž cílem je prostřednictvím sledování více-než-bolševníkového utváření zabolševené krajiny zachytit jednu z podob politiky a praxe látaného Antropocénu a jejího nerovného „dialogu mezi obezřetnými záměry vládnutí a jejich plevelným přebytkem“ (Bubandt & Tsing 2018: 5). V textu se postupně zaměřím na tři modalities tohoto látání: spolu-působení diskursu a afektu; politiku prostoru; a smyslovost. Červenou nití, která prochází celým textem, je otázka po nevyhnutelnosti současného stavu. Skrze jaké sociopřírodní historie se bolševník dostal v západních Čechách do onoho válečného stavu? Jak jeho ‚invazivita‘ jakožto biosociální i kulturně-politický fenomén vůbec vznikala a jaké světy s sebou přinášela?

Po více než sto letech od prvních záznamů o jeho výskytu v Čechách se bolševník stal objektem určitého typu moci, který po vzoru Achille Mbembeho (2003) nazývám nekropolitikou. Jejím výsledkem bylo postupné ustavení a institucionalizace bolševníku jako ‚invazního vetřelce‘ určeného k systematické likvidaci, stejně jako určení podmínek, za kterých tato likvidace má probíhat. Jakým způsobem a v jaké podobě se však kapacita zabíjet, která je ve středu celého nekropolitického aparátu, okolo bolševníku utvářela, kultivovala, infrastrukturalizovala, reprodukovala, a nakonec také vykonávala? Jak vypadá koordinovaná choreografie různých aktérů a aktivit, která je v jejím pozadí? A co bolševníky v popředí? Jak to, že i po desetiletích uplatňování nekropolitiky jsou úspěchy velmi ambivalentní, a ta tak často naráží na hranice svých schopností působit? Přestože jsem do terénu vstupoval s cílem porozumět selhávání nekropolitiky, brzy bylo zapotřebí toto prizma dvojnásobným způsobem poupravit. Zprvů nekropolitice neporozumíme jen skrze její selhání, ale také skrze její produktivitu, tedy utváření možností a kapacit hubit. A zadruhé je selhávání jen jedna část příběhu, jehož druhou polovinu tvoří nepoddajná biosociální vitalita samotného bolševníku, který přežívá a uniká navzdory odsouzení k eradikaci. Uvidíme, že k propojení obojího bude zapotřebí doplnit sílu diskursu také vrstvou specifické atmosféry strachu, frustrace, obav, averze či odporu, která prodchnula zabolševenou krajinu. Pro nastínění odpovědi na otázky, kde se bere všudypřítomnost a rétorická efektivita okolo bolševníku, zdali je opravdu tak efektivní ve všech případech, a jak k ní přispívá samotná vitální materialita rostliny, bude zapotřebí sledovat afektivitu onoho látání. První z pěti kapitol, do nichž je tato práce rozdělena, se tak bude věnovat nástinu tohoto mezidruhového mocensky nerovného prostředí, které dnes s naprostou dominancí určuje (dokonce legislativně zakotvenou) podobu vztahu mezi lidmi a bolševníkem.

Ta je nicméně dodnes plná různých překvapení, příjemných i frustrujících. V pozdních odpoledních hodinách, skoro na konci naší štreky napříč Bublákem, s Tomem sbíháme ještě jeden prudký svah, abychom se přiblížili k místu u potoka, k němuž nevede jiná přístupová cesta. Po chvíli brodění Tom kus přede mnou začne ze svého batohu vytahovat foťák. Nejprve si ničeho zajímavého nevšimnu, jak se snažím znovu nezapadnout do větších hlubin, až mě musí rukou upozornit. Potok je tu vylitý do okolí, tudíž nevěřím, že by tady bolševník mohl růst, zamokření mu nevyhovuje. Když ale zrakem následuji Tomovu ruku, všímám si několika desítek tyčí trčících ze stojaté vody – holé lodyhy bolševníků, které zaplavení skutečně nepřežily. Co však Toma nadchne, je zejména důvod této likvidace. Kouká kolem sebe a pomalu vypočítává: „vrby, podmáčená půda, čerstvé požerky, udržovaná hráz... Bobří činnost hubí bolševník. Čtvrt metru vody dostal,“ zubí se, že si musí všechno detailně vyfotit, aby to ukázal kolegům.

Pro Toma byl nicméně takovýto způsob likvidace spíš předmětem pobavení a nebral ho zcela seriózně. Naše celodenní mapování ostatně směřovalo k vytvoření podkladů pro specializovanou likvidátorskou firmu, která by měla vyhubení bolševníku zajistit plošně a podle stanovených postupů. Nekropolitický aparát totiž podpírá několik figur, mezi něž byla násilná kapacita hubit distribuována, čímž se stala součástí nespektakulární každodennosti. Ve druhé kapitole proto nastíním utváření této matrice legitimních aktérů: kdo je subjektem práva (a povinnosti) hubit (Mbembe 2003: 12)? Do jakých těl se nekropolitika vepisuje? A současně – jaké politicko-ekologické procesy musely být zahlazeny, aby se takovéto figury zrodily? A jak tyto procesy, silně spjaté s (více-než-)lokálními historiemi západočeského pohraničí, dodnes podemílají schopnost celého aparátu skutečně vůči bolševníku působit? I sám Bublák je pozůstatkem takovýchto historií, „duchem“, který jejich působení nadále připomíná (Tsing et al. 2017). Niva potoka totiž byla až do konce války obhospodařována místními německy hovořícími

obyvateli. Po jejich násilném vyhnání v prvních letech po druhé světové válce došlo k přechodu této heterogenně udržované krajiny na velkoplošné pastviny, i ty však byly v průběhu několika fází slučování socialistické zemědělské výroby opuštěny. Ani postsocialistická transformace vlastnického režimu s tím nic neudělala, a řada míst tak z pohledu státu dlouho (do doby vyhlášení NPR) jako by zela prázdnotou, v níž se začalo dařit bobrům, bolševníkům, i mokřadním a rašelinným ekosystémům, které se nakonec staly jedním z vyhlášených předmětů ochrany.

Ještě než jsme do Bubláku dorazili, popisoval mi Tom po cestě zabláceným terénním Jeepem Správy, jak je rád, že se v této oblasti bolševníku někdo konečně začne věnovat. Podle něj je to dnes nejzamořenější území v kraji. Vsazení spodní části Plesenského potoka do režimu ochrany znamenalo mj. pevné vymezení hranic tohoto území, čímž „konečně spadlo do něčí odpovědnosti“. Tato de facto arbitrární čára se tak stala důležitým mocenským aktem, který Toma uschoptil k jednání. V průběhu zbytku dne jsem pak byl svědkem několika dalších příkladů toho, jak důležitou roli při hubení bolševníku tyto a podobné čáry mají – hranice půdních bloků nebo jednotlivých vlastníků tvořily důležitý kontext situovaného výskytu bolševníku. Spolu s ním a antropologem Timem Ingoldem (2006: 1) jsem si tak začal uvědomovat, že „čáry jsou všude“. A to nejen ty nekropolitické. Jak totiž Ingold upozorňuje (tamtéž), dynamičnost života jako takového se odehrává podél linií. Začal jsem proto detailněji sledovat, jak vypadá geometrie nekropolitického boje a jak se s ní protíná pohyblivost a vitalita bolševníku, který, pokud má Ingold pravdu, nemůže neexistovat mimo dynamické čáry. Jak o těchto jeho pohybech vůbec můžeme uvažovat? A jak se s důležitostí linií pro obě strany a jejich častou vzájemnou nekompatibilitou vyrovnávají představitelé oněch nekropolitických figur? Když jsem se asi měsíc po mapování v Bubláku setkal s jedním z profesionálních likvidátorů, dozvěděl jsem se poměrně odlišný příběh od toho Tomova. On sám tu totiž bolševník ještě před vyhlášením ‚národky‘, úspěšně likvidoval (a o bobrech-likvidátorech už tedy dávno věděl, přestože z nich jako zemědělec hospodařící v blízkosti tohoto území nebyl zdaleka tak nadšený jako ochranář Tom), byla to však paradoxně právě ona produktivita a moc nekropolitických čar, kvůli níž zde musel přestat – a kvůli níž podle něj Bublák mezitím znovu zarostl. Ve třetí kapitole tak budu spolu s několika terénními pracovníky podlézat zřetelné čáry ohradníků, překračovat hranice pozemků nebo směřovat za ohraničenými bolševníkovými ‚lokalitami‘, a během toho si povšimnu také oněch mnohoznačných liniových dynamik a úniků bolševníku.

Jeden ze základních předpokladů poststrukturalistického zkoumání moci je jeho bytostná provázanost s věděním: „Aby bylo možné vládnout, je třeba znát objekt, který má být regulován“ (Sharma & Gupta 2008: 47). Fenomenologie potom doplňuje důraz na smyslovost, a tedy také tělesnost každé produkce věděním (Ingold 2021). Toma jsem do Bubláku doprovodil za účelem toho, abychom zmapovali, kde bolševník roste, a tím ho učinili administrativně viditelným a ovládnutelným. Mapování jakožto jeden z nekropolitických nástrojů dohledu namířený vůči mimo-lidským entitám upevňuje dominanci zraku v poznávání bolševníku. Jak se tedy bolševník stává plošně viditelným tak, aby proti němu bylo možné zasáhnout? A jak se z likvidace stala ‚čistka‘? Koncept estetických politik, založených na širokém (etymologickém) chápání estetiky jakožto procesu smyslového zakoušení, mi ve čtvrté kapitole umožní podchytit řadu kontextů, v nichž se bolševník stává historicky proměnlivě vnímanou i vnímající entitou. Pokusím se tedy ukázat, jaké estetické předpoklady a praxe jsou vepsány do celého nekropolitického aparátu a skrze jaká smyslová propletení naopak sám bolševník dokáže unikat vyhubení. Jak oslabuje onu dominanci zraku kin-estetika jakožto tělesné zakoušení? V Bubláku s Tomem jsem doslova na vlastní kůži pocítil tělesnost umění si všimnout bolševníku v náročném terénu. Na Lazurovém vrchu jsem se zas učil

koordinovat různé části (nejen svého) těla tak, aby byla moje schopnost hubit co nejvyšší. A vím jistě, že některé bolševníky unikly – mé schopnosti si všimnout i schopnosti ‚státu‘ (jakožto diskursivní zkratky, která zakrývá celou škálu institucí a praktik, z nichž se jeho obraz skládá) vidět.

Závěrečná kapitola pak tyto analýzy, z nichž už bude zřetelně patrná specifická logika nekropolitické moci, která ve stejné chvíli umožňuje a podryvá možnosti bolševník úspěšně a plošně podchycovat, posune vstříc kritice některých přístupů uvnitř vícedruhové antropologie, které kladou důraz na provázanost a propletení všeho lidského i mimo-lidského. Na úrovni konkrétních mezidruhových interakcí uprostřed konkrétních antropocenních plošek tomu tak totiž vůbec být nemusí, a naopak snahy o vydělení mohou být tím, co přináší kolektivní (více-než-)lidské naděje. Stejně tak toto prizma pomíjí, že (environmentální) nekropolitika může být založená na cílených snahách o potlačení provázanosti a konkrétních vztahů, a promyšlení vzájemnosti tedy aktivně bránit. Jak nicméně analyticky i prakticky zachovat a zapracovávat vztaženost, aniž bychom jí museli přisuzovat podobu nutného propletení?

Stále častěji se objevují výzvy po hledání nových příběhů a metafor o ‚invazních‘ druzích, protože ty současné přestávají být nejen proveditelné, ale také etické. Jedna z již dávnějších kritik, která se dotýká samotných základů celého oboru invazní ekologie, totiž směřuje k jazyku, který využívá a který ho nejen definuje, ale v mnoha kontextech také legitimizuje. *Invazní* ekologie věnující se ‚invazním‘ druhům přebrala i v dalších pojmech jako válka, kolonizace, okupant nebo vetřelec militaristické metaforu a postavila je do středu porozumění některým ekologickým dějům a přístupu k vybraným druhům organismů. Život s bolševníkem se opravdu zdá být jako nevyhnutelný boj. Množství autorů (viz např. Larson 2010) tento přístup jako apriorně nepřátelský kritizuje i v případech, kdy uznávají nutnost zásahu proti problematickému druhu. K podobné kritice se ve světle poststrukturalistického obratu vstříc performativitě jazyka – tedy poukázání na to, že jeho konkrétní projevy v podobě používaných názvů, klasifikací, slovních obrátů, metafor apod. mají důležité materiální efekty – přidávám, neboť pro porozumění stále hlouběji konzervovanému přístupu k bolševníku je zcela klíčové nepominout práci, kterou tento jazyk pro legitimizaci jeho eradikace dělá.

Nové příběhy tak samy o sobě nestačí k odpojení IND od systémového násilí, neboť ty současné jsou již příliš vepsané do lidských i mimo-lidských těl, sociálních institucí, dokumentů i krajiny. Možná je ale skutečně načase opustit bojové linie a pokusit se překročit zákopy, podél nichž jsme se rozestavili ve snaze se s přítomností bolševníku u nás vyrovnat. Potřebujeme tedy nejen kritiku stávajících narativů, ale také porozumění tomu, jak vznikají, sedimentují, prostupují a působí (k podobné strategii v případě domestikace viz Swanson et al. 2018). Tato práce tak prostřednictvím analýzy spolu-utváření a spolu-výkonu diskursu, afektu a moci, jež spojují bolševník s dalšími mimo-lidskými (a někdy i lidskými) bližními, cílí na znesamozřejmění podoby toho, co je dnes považováno za až příliš normální. Snažím se tedy poukázat na to, že environmentální politika je politická v širokém slova smyslu, neboť její součástí je vyjednávání toho, „co je považováno za přírodu, pro koho a za jakou cenu“ (Haraway in Kirksey 2015a: 38), v rámci něhož mohou být vize environmentálně šetrnější (a bezpečnější) společnosti ustavovány třeba i prostřednictvím masového hubení těch, kdo jsou považováni za překážku – ať už to je dobytek (Independent 2023), moskyti (Barla 2020) nebo bolševník.

Biocidní boje

Veselá klasicistní hudba podkresluje záběry na prosluněnou lázeňskou promenádu s bezstarostně se procházejícími páry i rodinami s dovádějícími dětmi. Po chvíli do toho vstupuje hluboký vypravěčský hlas, který vyvolá vzpomínky na zrnité naučné dokumentární filmy: „Mnozí z návštěvníků, ba dokonce i mnozí obyvatelé těchto míst, netuší, že doslova jen několik desítek metrů od jejich domovů probíhá válka. Je to střet se vším všudy. Boj o každý metr, o každou píd' území. Pouze jednou z bojujících stran je však člověk. Tou druhou je příroda, lépe řečeno pouze její část.“

Po tomto úvodním varování záběr objektivu přeskočí na podobně zdobný zámek v Lázních Kynžvart a hlas stejným tónem pokračuje: „A tady to všechno začalo. Člověk se na počátku dopustil vážné chyby,“ načíná vypravěč historicko-mytologické okolnosti introdukce bolševníku do českých zemí v podobě jejich vysazování v zámeckých parcích, přičemž ten kynžvartský měl být dokonce úplně první. „Přestože v našem prostředí nepůvodní, dokázal se velmi rychle aklimatizovat a zabydlet. Zpočátku se držel pouze na místech, která mu byla lidmi vyhrazena, snad proto, že tehdy, před léty, bylo u nás zvykem pečovat o doslova každý kousíček půdy.“ To se však mělo brzy změnit. Spolu s tím poklidné záběry na geometrické a perfektně zastřižené zámecké zahrady nahrazují obrazy vzrostlých bolševníků. „Po čase bolševník objevil, že se do říše lidí může dostat podél vodních toků. První průzkumníci se vydali na pochod. Dnes snad už v širokém okruhu nenajdete vodu, která by nebyla více či méně obsazena představiteli svého druhu. Jsou místa, kde člověk už vyklidil pozice, a využil toho nepřítel. Jak dál? Jaká je naše strategie?“ Na to hned odpovídá zástupce odboru životního prostředí jednoho z místních okresních úřadů, který u stolu v prázdné lázeňské restauraci avizuje, že bude iniciovat protibolševníkovou vyhlášku, a bude se ji snažit rozšířit i po okolních okresech. Jako by to ale vypravěče neuchlácholilo: „Invaze pokračuje. Nepřítel obsazuje každý metr bojové linie, který není bráněn. Postupuje tvrdě a sveřepě.“

Vyobrazované porosty rozkvetlých bolševníků začínají s postupujícími minutami být natolik rozlehlé, že už je kamera na jeden záběr nedokáže celé přehlédnout. O viníkovi takového rozmachu bylo v roce 1992 jasno: „Poměry posledních 40 roků bolševníku velmi nahrávaly. Obecná devastace hodnot je totiž i jeho bojovou strategií. Že by toto byl předobraz komunistické budoucnosti?“ Záběry na bolševníky rostoucí v blízkosti zdecimovaných kostelů střídají záběry na opravené kostely krčící se v blízkosti silážních věží. Až „nová svobodná doba“ dodala alespoň semínko narativní naděje, a kde lépe ho zasít než u těch nejmenších. Na zahradě mateřské školky se vychovatelka ptá houfu dětí, které ji obklopují, jestli ví, co je bolševník, jestli by si s ním chtěli hrát, a nakonec jak bychom ho mohli zničit. A děti ví: že je to jedovatá kytka, takže na ni nebudou sahat, i že se musí posekat.

Tehdy už ale o ně bylo dobře postaráno. Veselý smích a výskot dětí je bleskově vystřídán rachotem motorů, které musí být v audiostopě ztlumeny, aby byl hlas vypravěče vůbec slyšet. Divák se tu může kochat dynamickými záběry na obrovská pásová armádní vozidla, jak projíždění a decimují porosty bolševníku. Slovo si po chvíli bere z vozidla lezoucí plukovník z brněnské Vojenské

akademie, který popisuje armádní pokusy likvidace nepřítele speciálně upraveným bojovým vozidlem pěchoty (BVP) a sní o „vytvoření mírové ekologické armády, tak, jak se tomu dnes děje v celém světě.“ Vypravěč, tentokrát už ztělesněný tmavovlasým mužem ve středních letech, však je i k tomuto pokusu skeptický, a zprostřed jiného, nedotčeného rozlehlého bolševnickového porostu příběh uzavírá zdumčivým hlasem, že „nepřítel stále postupuje“. Zatímco hovoří, zorné pole naruší mapa Slavkovského lesa s množícími se praporky. „Červené praporečky, znázorňující na mapě jeho ofenzivu, přibývají. Co bod, to místo nové expanze, centrum nebezpečí a ohrožení.“

Na místě, odkud mluvil, ho nahrazují titulky, z nichž se dozvídáme, že se jednalo o jeden z dílů televizní série Příroda pro zítřek, která v první polovině 90. let dávala vzhled do palčivých environmentálních problémů v transformujícím se Československu. Západočeský bolševník v tomto téměř půlhodinovém díle z roku 1992, na němž se podílela pestrá paleta lidí od ochranářů přes starosty až po lázeňské zahradníky, zaujal hlavní roli. Tento snímek tak spolu s dalšími materiály z přelomu 80. a 90. let poskytuje prvotní vzhled do jedinečné atmosféry, která se tehdy okolo života bolševníku v západních Čechách ustavovala a která ve stejné době dala život prvním pokusům o organizovanou válečnou mašinérii.

Invazní vetřelci

Vetřelec, cizák, invazák, okupant... bolševník si v průběhu let vysloužil mnoho označení, které nikoho nenechávají na pochybách, na čí stranu se postavit. Demarkační linie mezi přáteli a nepřáteli, která leží v základu politiky (Schmitt 1996 [1932]), byla už v době natáčení popisovaného snímku narýsovaná jednoznačně. Samozřejmě, že se v jeho případě jednalo o pečlivě vystavěnou narativní konstrukci, nicméně „znalost žánru příběhu neumenšuje jeho sílu – ani jeho pravdivost“ (Haraway 2003: 93). Podobný jazyk byl tehdy naprosto běžný a plnil důležitou funkci. Porevolučními léty prorůstalo hledání nových politických identit i oponentů (Gjuričová et al. 2011), a bolševník, který v té době „doslova obklíčil“ řadu menších i větších měst západních Čech, se pro tyto procesy stal z několika důvodů vhodným aktérem.

Když jsem se v archivech prohraboval různými školními pracemi, vědeckými i novinovými články, televizním zpravodajstvím, úředními dopisy a dalšími dokumenty, začal jsem si všimnout poměrně rychlé diskursivní proměny, která se završila někdy na přelomu tisíciletí. Různým výpovědím ve veřejném prostoru postupně začal dominovat biologizující jazyk invazní ekologie, v rámci něhož byla biosociální rostlina, provázaná s historií regionu, lidskými tužbami i trans-lokálními politicko-ekologickými praxemi, vytlačena botanickou faktografií o IND, postavenou na přísném oddělení Přírody a Kultury. Přídomek „invazní“ se postupně stal inherentní vlastností bolševníku, která určila jeho jednosměrnou cestu ze zámeckých zahrad vstříc nevyhnutelné ekologické dominanci, a přestal být emergentní charakteristikou vyrůstající ze vztahu vitálních tendencí bolševníku a historicky proměnlivých sociopřírod. Představa, že tendence k „okupaci“ je bytostně vepsaná v každém z tisíců semen bolševníku, tak nejpozději od nultých let vysvětluje podobu a dynamiku zabolševněné krajiny a spravuje diskurs i estetiky okolo něj. „Mistr všech vlastností“ – tak se mu mezi komunitou invazních ekologů kvůli jeho kapacitám růstu, rozmnožování a šíření říká (Pyšek et al. 2007). Zkoumání toho, jak se vlastně stalo, že se lidé a bolševníky propletli natolik, že se dostali do vzájemného násilného sevření, se už nikdo nevěnoval. Pojem IND, který k nám byl s drobnými kategorizačními úpravami introdukován ze západní Evropy (viz Frawley & McCalman 2014 k počátkům invazní ekologie), autoritativně pronikal mezi stále více publik, a nahrazoval v nich starší, oficiálně již zavedený, ale

nedostatečně mobilizující pojem plevel jako spíše hospodářské než přírodovědné či ochranářské označení.

Souběžně s tímto posunem k jednoznačné expertní autoritě došlo k depolitizaci výskytu a šíření bolševníku, v rámci něhož se jednotný přístup vůči bolševníku stal racionální nutností, založenou na pozitivistických faktech invazní ekologie (k depolitizovanému rozumu viz Bělohradský et al. 2010). Některé lokální praktiky, které (jak ještě uvidíme dále) se do té doby s bolševníkem protínaly odlišným způsobem, začaly být po převážení této modernistické perspektivy „nejen klamně, ale doslova nepochopitelné“ (Dreyfus & Rabinow 2014: 12-3) – „nechápu, jak jsme něco takového mohli dělat“, přiznalo se mi třeba několik lidí, že dřív si bolševník vozili domů jako dekoraci. Můžeme se tedy ptát po politicko-ekologické historii bolševníkové ‚invaze‘ jako pojmu i jako sociopřírodního fenoménu (viz Robbins 2004), nicméně je důležité mít současně na paměti skutečnost, že tyto otázky dnes v praxi téměř nikdy nevylezají na povrch a neproblematizují eradikační kampaně vedené proti tomuto ‚vetřelci‘. Zatímco Latour (2004) volá po politizaci toho, co nazývá „fakty“ (*matters of fact*) – objekty jednou pro vždy jasně definované a ohraničené; bez viditelné sociální historie a dopadající na nás jakoby z jiného světa, ze světa vnější Přírody a vysvětlitelných kauzalit – vstříc tzv. „zájmům“ (*matters of concern*) – sítím objektů historicky, sociálně, ekologicky, eticky, epistemologicky i ontologicky nejednoznačně prorůstajících společný svět – invazní bolševník zůstává spíše oním nekomplexním faktem. A tak je to pro všechny zainteresované aktéry snazší. Je proto důležité sledovat, co tato nálepka prakticky může dělat.

Jakkoliv invazní ekologové zdůrazňují, že se v případě biologických invazí jedná o „kontextuální jev“ (Pyšek 2023) – ač je k diskusi, co vše je považováno za relevantní kontext – a snaží se vysvětlit průběh invaze multifaktoriálními statistickými analýzami, v nichž se nerozlučně snoubí ‚invazivita‘ druhu a ‚invazibilita‘ území (tedy jeho náchylnost k ‚invazi‘), daleko za brány průhonického sídla Botanického ústavu Akademie věd ČR se toto povědomí nedostalo. Aby taky ano, v době stále častějších seznamů „vyvolených“, jak unijní IND nazval vedoucí Správy při školení železničářů, u kterého jsem mohl být přítomen, a kde popisoval ahistorickou biologii jednotlivých seznamových druhů a metody jejich hubení. Seznamy jsou tedy jednou ze zásadních technologií ‚faktu‘. Z hlediska praxe je to logické, železničáři ani další údržbáři krajiny se nepotřebují potýkat s časovou ani prostorovou sociopřírodní komplexitou zabolševněné krajiny. Esencializace a naturalizace IND jako biologických ‚vetřelců‘ má tedy důležité performativní efekty, neboť umožňuje zkondenzovat komplexnost vztahů, které klíčovým způsobem přispívají k místním individuálním i populačním trajektoriím těchto druhů (podobné diskursivní strategie známe také v oblasti lidských migrantů, viz např. Andersson 2014). ‚Invazibilita‘ i jakákoliv jiná případná vztahovost zůstaly uzavřené v odborných člancích. Pronikavost a popularita takovéhohato narativu i slovníku přispěly k tomu, že nebylo imaginativně a zdánlivě ani prakticky obtížné vydělit bolševník z širších sociopřírodních dynamik a uzavřít ho do jednoho řádku legislativních seznamů druhů k (vy)hubení nebo do likvidačních projektů.

Tato diskursivní proměna ale neznamenala nutnost Vědců o nepřátelskosti bolševníku nějak významně přesvědčovat veřejnost, minimálně tu západočeskou. Důvodem byla silná afektivita (tedy působnost i působivost) samotného bolševníku v této oblasti. Jeho masivní šíření zde bylo nejpozději od 80. let vizuálně stále přítomnější a dobře přístupné každodenním formám poznávání, které s těmi ‚oficiálními‘ silně rezonovaly. Pojmy ‚vetřelec‘ či ‚okupant‘ tak sice časově označení IND předcházejí, avšak snoubí v sobě podobnou emocionalitu i podobné předpoklady, pouze ještě nepodložené expertními důkazy. Vstup jazyka invazní ekologie poté znamenal většinou jen posílené důrazy uvnitř

již dříve se objevujícího afektivně-diskursivního pole. Všechny výrazy tak například odkazují k hrozivému aktérství bolševníku. Rostliny většinou obecně bývají vykreslovány jako pouze pasivně reagující na podněty z vnějšího prostředí (Marder 2013). Naopak pojem ‚invazní‘, stejně jako narativní útržky o „bylině v útoku“ (Mladá fronta 1984), „postupujícím nepříteli obsazujícím bojové linie“ z úvodního dokumentu nebo „zelených vetřelcích hledajících pozemky k uchycení a rozmnožení“ (Chebský deník 2015b), poukazyvaly až na jakousi hyper-aktivnost, která někdy přerůstá i lidské kapacity jednat zpět – lidé naopak „vyklízejí pozice“ a ponechávají bolševníku volnou půdu napospas.

Kavkazský původ rostliny, běžně přeléváný za „východní“ či přímo „ruský“, a její jazyková podobnost s bolševikem pak již od úplného počátku 90. let představují důležité afektivní kategorie pro prohloubení její nesmiřitelné (geopoliticko)ontologické jinakosti. Bolšev(n)ik jako znak získává v určitých dějinných momentech, např. v období veřejným antikomunismem prodchnuté postsocialistické transformace (Slačálek 2021) nebo v době nové ruské invaze na Ukrajinu rok před mým výzkumem (viz také Ekonews 2023), novou signifikanci. „Nešťastně se totiž jmenuje. Když k tomu ještě přičtete její sklon k velké rozpínavosti a fakt, že má domovské právo na Kavkaze, je všechno jasné.“ (Česká televize 1992) Pravidelné ironizující zaměňování slov bolševník a bolševik pak už od úplného počátku 90. let v mnohdy bizarně symetrické perspektivě hledalo způsoby, jak se s obojím vypořádat naráz. Řada autorů (např. Bocci 2017a; Comaroff & Comaroff 2001; Subramaniam 2001) pak ukazuje, že podobné touhy namířené vůči nejen mimo-lidským organismům mnohdy vyvolává také ona ‚nepůvodnost‘, s níž i ‚neoficiální‘ výrazy pro bolševník vždy explicitně či implicitně pracují. Afektivní hloubka pocitu přináležení může posilovat legitimitu naší pozice při bolševníkovém hubení: „Bolševník je cizí a do naší přírody prostě nepatří. Jsem rád, že máme svou přírodu zpátky,“ psal mi jeden včelař v mailu. Později jsem zjistil, že nepatřičnost bolševníku pociťoval tím, že „všechno zadusí, zbyde tam jen holá zem. Ale ono to tam všechno spí, ta zem, ta naše zem. Když ji zbavíš bolšánu, tak se to tam hned zazelená.“ Na rozdíl od případů, kdy se téma legitimního přináležení stalo klíčovým spouštěčem plošných a veřejností podporovaných eradikací IND (Comaroff & Comaroff 2001), však v případě bolševníku bylo pravděpodobně z důvodu jeho dlouhodobého místního zabydlení jen jednou z jeho mnoha ingrediencí.

Protnutí různých afektivních diskursů, uprostřed nichž se bolševník pohybuje, by totiž nemělo zastírat pozornost od materiálního působení samotné rostliny – ostatně v kauze, kterou popisují Comaroffovi (2001), také nevzplanuly pouze kolektivní vášně, nýbrž i obrovské plochy lesů. Jak dokládají četné studie invazních ekologů, jednou z klíčových charakteristik bolševníku je jeho zdánlivá nezávislost na okolním prostředí, tedy jeho kapacita „kolonizovat“ pestrou škálu na ‚invazí‘ nepřipravených biotopů téměř bez ohledu na charakter stávající vegetace či různorodých stanovištních podmínek (Pyšek 1994). Tato místní nezakotvenost a pohyb zdánlivě homogenním prostředím bez ohledu na stávající rezidenty je příznakem cizí „okupace“, oproti lokální choreografii zabydlení (Ingold 2016: 101; Tsing 2017: 60). Ta s sebou v případě bolševníku nese pokles stanovištní druhové diverzity rostlin a na ně navázaných zvířat. Výsledkem jsou vysoce uniformní porosty bolševníku napříč různorodými stanovišti (Kolbek & Matějovský 1994), uprostřed nichž prý přežijí jen další „agresivní“ druhy rostlin (Metodika ČSOP 1995). Ochrana druhové bohatosti a diverzity se stala ústředním legitimizačním konceptem hubení, který propojoval obecný statisticko-botanický a environmentálně-politický zájem (ve stejné době se biodiverzita stává ústředním paradigmatem také světové ochrany přírody a krajiny; Hannigan 2022: kap. 9) s tím lokálně-estetickým (blíže viz čtvrtá kapitola). V různých textech se sice množily další hrozby bolševníku,

třeba eroze půdy, neprostupnost, (volnočasová, sportovní, hospodářská ad.) nevyužitelnost krajiny, šíření parazitických hub, snížená viditelnost pro řidiče apod., v praxi se však diskurs brzy smršknul téměř výhradně na opozici vůči bolševníku-kolonizátorovi, který si prý klade za cíl „ovládnout celou louku“, „narušit všechny vazby a zůstat dominovat“ nebo „obsadit území tak, že tam zmizí veškerý život“.

Už v červnu roku 1990 tak měl reportér západočeského regionálního zpravodajství České televize jasno, když referoval o stále se rozšiřujících porostech bolševníku: „A tak se ptám. Pomůže si příroda sama? Tentokrát asi ne.“ Tam, kde chybí tzv. přirozený nepřítel bolševníku, který by jeho vitální bujení dokázal v rámci neviditelné ruky ekologického trhu (Coccia 2020) korigovat podobně jako v domácím areálu, byl zásah Člověka vykreslován jako nezbytný. Bolševník jakožto ‚invazní vetřelec‘ tak začal generovat nové praxe a jimi prorostlé představy o zabolševených budoucnostech. Jeden zahrádkář mě přesvědčoval, že „holt je to jednou invazní kytka, tak se s tím musí bojovat.“ Avšak nikoliv bojovat jakýmkoliv způsobem, nýbrž tak, že převezmeme otěže a získáme nad bolševníkem i okupovaným prostorem opět kontrolu. Touha po dominanci, která vede v pouhé převrácení logiky ovládaný-ovládající namísto snahy o únik z této nerovné dichotomie, byla vždy častým předpokladem i efektem sociálních bojů (Singh 2018: 2). V západočeské zabolševené krajině tomu nebylo jinak.

Nekropolitický aparát

Zdeněk, nejdéle sloužící pracovník Správy, si ještě vybavuje první pokusy o likvidaci bolševníku na území Slavkovského lesa z konce 70. let, které Správa podnikla ve spolupráci s Brontosaury, jednou z mála tehdy povolených nevládních organizací. ‚Akce Heracleum‘, jak zněl vzletný název, vyklíčila spíše z nahodilého zájmu mladistvých členů ‚nevládky‘, kteří se Správě ozvali sami dopisem, v němž přiznávají, že zájem o „vyhlazovací akci“ u nich vyvstal při přemýšlení o „užitečných a lehkých“ prázdninových aktivitách, při nichž by se mohli dostat z Prahy. Současně uvedli, že má cenu hubit jen menší skupinky bolševníků, na „rozsáhlých hájích v okolí vesnic“ i jinde by jinak strávili celé léto (Bechyňská 1980). Podobných brigád tehdy proběhlo několik, Správa se s jejich pomocí snažila bolševník udržet mimo ochránářsky nevhodnější území. Na podobné osobní iniciativy z tehdejší doby si vzpomínali i další lidé. Roman, zemědělec hospodařící na úpatí Slavkovského lesa, který mě v průběhu několika setkání napříč sezónou uvedl do řady kontextů zabolševené krajiny, v dětství zažil, jak každé léto na statek „přijeli cikáni nebo nějaká pracovní síla ze Slovenska“ a jeho táta je vyhnal sekat kosami bolševník v okolí. Tehdy však byl podobný zájem na každém hospodáři či agronomovi, žádný zákon regulující výskyt bolševníku neexistoval. Podle Romana tedy stačilo, aby jeden agronom skončil, a další už to většinou likvidovat nechtěl.

Už při komunikaci s Brontosaury tehdejší ředitel Správy v dopise požadoval, aby vytvořili „písemný organizační materiál, jímž bychom mohli Vaši akci vyzdvihnout a podpořit, a mohli bychom s ním operovat“ u několika orgánů a institucí, „abychom tyto složky pohnuli k aktivní spolupráci, jak co do technické, ale i ideové pomoci, která by vedla k uvolnění praktických sil.“ (Schlossar 1981) Jsou to právě pozdní 80. léta, kdy bolševník v západních Čechách vstupuje do kanceláří, šanonů nebo faxů a kdy začíná být jeho výskyt a pohyb na jedné straně, a likvidace na té druhé, regulován prostřednictvím pravidelných administrativních úkonů. Komplexnější spolupráce se však dlouho nedařila. V časopise vydávaném Správou se sice už v roce 1985 psalo, že bolševník bude do budoucna nutné „přísně regulovat“ (Němec & Němcová 1985: 40), ale až o tři roky později zmiňoval jeden z interních dokumentů tehdejšího Ministerstva kultury, že „proti dalšímu šíření bolševníku je nutno vydat předpisy, kterými bude veřejnosti zabráněno rostliny dále rozšiřovat ať úmyslně nebo

neúmýslně“ (Friedl 1988). Na zasazení ‚vetřelce‘ do legislativních kategorií, které by měly posílit systematickou kontrolu nad vzpurným bolševníkem (spolu se vzpurnými lidmi), se od té doby usilovně pracovalo každoročně, jak dosvědčují množící se archivované materiály: pozvánky na konference či schůze a zápisy z nich, které poukazují na tehdejší síťování různých aktérů a institucí (výzkumných, likvidátorských, administrativních...), dopisy na různé orgány transformující se státní správy s apely na vznik plošné zákonné úpravy nebo dotačních titulů, faxované metodiky nebo jednotlivá doporučení o nových zaručeně účinných metodách hubení apod. V roce 1996 se nakonec úsilí podařilo a bolševník se dostal na seznam tzv. karanténních plevelů v rámci zákona o rostlinolékařské péči, což umožnilo systematictější nasměrovat jednání, finance a další prostředky za účelem likvidace bolševníku.

Tyto aktivity začaly postupně ustavovat systém, který měl být schopný zajistit systematickou kontrolu nad bolševníkem, neboť „jednotlivec je na bolševník krátký“ (Lidovky.cz 2011) a „charita a dobrovolnost při likvidaci bolševníku není možná, vše vyžaduje dlouhodobou a systematickou činnost“ (Seminář 1998). Z dílčích, nestandardizovaných a mnohdy jen dočasných iniciativ, vztahů a spoluprací během let vyrostl aparát, který vytvaroval a stabilizoval vztah lidí a bolševníku. Michel Foucault chtěl pojmem aparát (v originále *dispositif*) postihnout dynamický a „heterogenní soubor sestávající z diskurzů, institucí, architektonických forem, regulačních diskurzů, zákonů, administrativních opatření, vědeckých tvrzení, filozofických, morálních a filantropických návrhů ... a systém vztahů, které se mezi těmito prvky vytvářejí“ (Foucault 1980: 194–5). Aparát tak podpírá zejména stanovení podmínek pro to, co je možné o bolševníku legitimně říkat, jak vůči němu mají různí aktéři jednat, jaké k tomu mají nástroje apod. Jeho cílem je produkce a institucionalizace objektivit (bolševníku pouze jako ‚invazního vetřelce‘) i různých subjektivit (státních, státem určených i ne-státních aktérů), a podle Agambena (2009: 14) má tedy „schopnost zachycovat, orientovat, určovat, zachycovat, modelovat, kontrolovat nebo zajišťovat gesta, chování, názory či diskurzy živých bytostí“, tedy tvarovat a směřovat působení moci a snižovat její zranitelnost vůči nahodilosti a selhání. Tím umožňuje zhmotňovat některé reality a žité světy na úkor jiných (Lemke 2021: 65-7) – v tomto případě směřuje likvidační aktivity vůči nepřátelskému bolševníku, který by měl být (vy)huben. Aby bylo možné provádět účinné zásahy, je zapotřebí koordinované choreografie ze strany celé řady prostorově roztráštěných aktérů, jako to zaznamenal např. jeden interní dokument Správy (Schlossar 1993b): vytvoření mezioborové skupiny odborníků (botaniků, právníků, hygieniků, lékařů, ochranářů, agronomů...); zapojení regionálních správ, nevládních organizací, sdělovacích prostředků i veřejnosti; začlenění bolševníku do plánů péče o chráněná území apod.

Bolševník jako biologický druh se tak ke konci tisíciletí dostal do sféry výkonu politické moci. Regulace života jednotlivých populací (vymezených v tomto případě hranicemi okresů, krajů či států) se v posledních staletích ustavila jako klíčová forma moderního vládnutí, kterou Foucault (2008) nazývá biopolitika. Ta podle něj od 18. století doplňuje starší centralizovanou suverénní moc, již zajímaly jen individuální transgrese právního či morálního řádu, které dávaly suverénnímu pravomoc jedince potrestat a třeba mu i život vzít. Biopolitika je naproti tomu produktivní, neboť jejím objektem je péče o blaho cílové populace jakožto žijící entity, kterou kapilárně spravuje na základě rozšiřování vědění o ní pomocí měření a agregovaných dat. Smrt se v takovéto mocenské matici stává jen vedlejším efektem správy jiných zájmových populací, aby ty mohly lépe vzkvétat. Ačkoliv koncept biopolitiky silně vtrhl také do sociálně-vědních analýz vládnutí mimo-lidskému světu, zejména v případě ochranné praxe (Biermann & Mansfield 2014; Lorimer 2015; Lemke 2021),

Foucaultovo tvrzení (2003: 248), že takováto „moc doslova ignoruje smrt“, jasně svědčí o tom, že pro analýzu vynořujícího se managementu populací bolševníku má tento koncept výrazné limity.

A to minimálně ze dvou důvodů: zaprvé v případě bolševníku je pozornost zaměřena na přesný opak péče o blaho a smrt se dostává do centra zájmu výkonu moci; a zadruhé vidíme, že valná většina snah byla upřená na zapojení bolševníku do legislativy, která je ale nástrojem spíše suverénní než biopolitické moci. Na oba body ve svých pracích upozornil italský politický filosof Giorgio Agamben. Podle něj byla suverénní moc vždy *současně* biopolitická, protože jejím základním mechanismem bylo rozhodování o tom, které formy života nejsou dostatečně hodnotné na to, aby žily (1998; ke kritice Agambenova ahistorického nakládání s biopolitikou viz Koopman 2014). Ty jsou vyloučeny z politické komunity, ztrácejí veškerá práva s tím spjatá a stávají se biologickým „holým životem“, vůči němuž může být jednáno beztrestně, včetně zabití. To však neznamená, že by se octl mimo právo – naopak legislativa je důležitým nástrojem, který takové vypovězení zakotvuje. Konstitutivní rovinou biopolitiky, aktivní správy života, je proto thanatopolitika, aktivní management smrti (Agamben 1998, 2003). S ohledem na legislativní ošetření výskytu bolševníku, které však jen stvrzuje jeho ne-právo na existenci, je zřejmé, proč někteří autoři politiku proti IND analyzovali právě skrze koncepty holého života a suverénního vyloučení (např. De Lucia 2019). Logika bio/thanatopolitické péče o některé mimo-lidské životy, která s sebou nesla beztrestné kosení bolševníku, byla vtělena třeba do prvních zásahů Správy. „Záchrana přírody je skutečně smrtícím projektem“ (Haraway in Kirksey 2015a: 101), to však může mít více odstínů, jak emergentní protibolševníkový aparát dosvědčuje.

Jedním z prvních zákonných předpisů, jenž na adresu bolševníku vyšel, totiž byla obecní vyhláška Mariánských Lázní z konce roku 1992, která nařizovala *povinnost* „ničít všechny rostliny bolševníku velkolepého“ na vlastních pozemcích. I přes spleť život bolševníku napříč různými legislativními dokumenty, na základě nichž běžně vznikaly nejasnosti, kdy a kde tato povinnost začíná a končí, cílem mnoha aktérů vždy bylo namísto pouhých apelů zajištění vymahatelné povinnosti rostlinu likvidovat – v ideálním případě „bez podmínky konkrétního prokazování škod jiným osobám, prokazování poškození životního prostředí anebo ohrožení zdraví lidí nebo zvířat“ (Karlovarské noviny 1998). Dosavadní koncepty, které by pouze nechávaly bolševník zemřít nebo ho učinily zabitelným (viz Haraway 2008: 78-81), tak nedokáží postihnout setrvalé hubení jakožto primární a ultimátní smysl politiky, která různými mechanismy (včetně ziskových) produkuje smrt (Mbembe 2003). Ochrana biodiverzity navíc přestává být na likvidaci bolševníku explicitně napojena a stahuje se do formy ustavujícího vnějšku celého aparátu (uzavřeného v úvodních paragrafech předpisů nebo v prohlášeních politiků⁴), na něž je možné se při vymáhání povinnosti hubit vždy odkázat, který ale dílčí praxe nemotivuje – nárůst ekologických hodnot se předpokládá, ale neprokazuje.

Proto je třeba pozornost posunout od biopolitiky k nekropolitice jako moci, která nejenže nechává zemřít, ale aktivně generuje smrt, a to nikoliv na úrovni individuální jako v případě předmoderního suveréna, nýbrž populační. Aparát ustavující se okolo bolševníku se stal bytostně nekropolitickým, neboť v něm byla institucionalizována a vtělena suverénní „kapacita rozhodovat o tom, kdo musí zemřít“ (Mbembe 2003: 11) a současně její materializace v podobě skutečné destrukce těl a populací. Suverenita se zjevuje jako jedna z modalit nekropolitické moci, aby vyhubila vzpurnou, dominující a nebezpečnou Přírodu.

⁴ Třeba bývalý ministr životního prostředí Tomáš Chalupa hlásal, že jedině systematickým omezováním bolševníku bude možné udržet druhovou bohatost (Ekolist 2011). Jako by tu jiné (větší) hrozby nebyly.

Jazyk okolo bolševníku nicméně nehovoří o zabíjení, nýbrž o hubení či eradikaci. Je tu cítit posun od individuální a individualizované smrti, ukončující život, jenž je i přes své politické a právní vyloučení uznán *jakožto* (holý) život, na úroveň populace, která jako taková neprochází smrtí, nýbrž vyhlazením. Pokud tedy máme nekropolitickou moc pochopit do důsledků, je třeba analyticky pozastavit diskursivní rozlišování života/smrti. Na formy moci, které nutně nepůsobí „prostřednictvím řízení života a taktik smrti“ upozorňuje ve své knize *Geontologies* Elizabeth Povinelli (2016: 6). Foucault vždy poukazoval na to, že život a smrt jsou nejen ontologické, ale bytostně také politické kategorie (Lemke 2021). Nejen hranice mezi nimi, ale ani samotná mobilizace těchto kategorií však nejsou samozřejmé, neboť v jejich pozadí leží hlubší západní kosmologické dělení světa na organický a anorganický, na Život a Ne-život (Povinelli 2016). Povinelli se za pomoci konceptu geontomoci a několika analytických figur snaží porozumět formám vládnutí, které onen ontologický příkop různými způsoby zabydlují, třeba tím, že rozdělení na živé a neživé ignorují jako irelevantní a nepraktické (tamtéž: 31-3). Nekropolitická likvidace bolševníku je podobně indiferentní k ontologickému statusu jeho existence – ostatně likvidovat můžeme bolševník stejně jako třeba nábytek.

Proto je zapotřebí spolu s Troyerem (2006) rozlišit dvě formy ‚smrti‘, které vycházejí z řecké etymologie. Na jedné straně podle něj stojí *thanatos*, smrt jakožto biologický koncept; na té druhé pak *nekros*, které odkazuje pouze k mrtvému tělu v jakémkoliv podobě (tamtéž: 130). Tím upravuje Agambenovu charakterizaci bio/thanatopolitiky uvnitř koncentračních táborů tím, že zdejší masové dehumanizační a vyhlazovací praktiky hubily také význam samotných pojmů život a smrt. Sériová produkce neexistujících – tedy nepůsobících – těl otázku smrti netematizovala: „Nekromoc se ustavuje jako absolutní suverénní moc, která může udělat živé tělo mrtvým, aniž by došlo k fyzické smrti, tím, že zcela ignoruje možnost individuální nebo biologické smrti“ (tamtéž: 134). Už ne holý život, ale holé biologické tělo – to je dnes bolševník. Ne náhodou má pojem IND své kořeny v nacistických čistkách nebo v koloniálním rasismu (Peretti 1998; Simberloff 2003). Všechny tyto násilné projekty jsou si tak svou logikou blízce příbuzné.

V případě bolševníku tak mnou chápaná biopolitická a nekropolitická logika jsou v opozici (srov. Braidotti 2013: 122, podle níž to jsou „dvě strany stejné mince“) – zatímco biopolitická péče o mimo-lidské životy kategorizované jako hodnotné také nezbytně ponechává jiné životy zemřít, případně cíleně zabíjí; nekropolitika okolo bolševníku není navázaná na jakékoliv formy následné péče a pouze za jakýchkoliv okolností bolševník plošně hubí, nikoliv proto, že na všech místech prokazatelně škodí, nýbrž proto, že spadá do jedné kategorie určené k eradikaci. V bio/thanatopolitice je „smrt jednoho [organismu či populace] přímo vztažená k životu jiného“ (Lushetich 2018: 19), nekropolitika tuto vztaženost popírá. V tom se podstatně liší od jiných, jakkoliv totálních eradikačních kampaní (viz např. Bocci 2017b).

Nekropolitický aparát tedy v průběhu let vyprodukoval a zkonsolidoval soustavu různých typů právních dokumentů s různou mírou závaznosti, provazujících se sítí aktérů (např. institucí, které nad ne/existencí bolševníku dohlíží), subjektů a objektů apod. Jak však upozorňuje Brian Massumi (2002: 25), registr symbolického a diskursivního zprostředkování není jediný a často ani dostatečný pro to, aby aparát efektivně vládnul, tedy hubil. Důležitou rovinou schopnosti depolitizované expertízy plynule působit je také „vtělená intenzita“ afektů, která se však s tou první může provazovat různými a ne vždy zcela přímočarými způsoby. Ukáže se tak, že (a proč) nebylo hubení bolševníku pro většinu místních obyvatel nikdy pouze technickým ochranným problémem, jehož řešení se museli

přizpůsobit s ohledem na Objektivní expertní požadavky, nýbrž po něm mnohdy volali (částečně) bez ohledu na nich.

Nekropoetická atmosféra

Jak jsem uváděl výše, rétorika invazní ekologie se do široce přijímané (a vyžadované) praxe propsala poměrně neproblematicky, neboť spíše jen svou expertízou legitimizovala a petrifikovala už starší diskursy a – což nás zde bude zajímat především – atmosféry. Nekropolitická moc okolo bolševníku nevyvstala na základě schopnosti úzké komunity vědců a ochranářů proniknout se svou produkovanou objektivitou do legislativních a dalších kruhů a prosadit zde svou agendu, nýbrž byla institucionalizací určitého vágního, nicméně pronikavého kolektivního obklopení, které po vzoru Bena Andersona (2017) nazývám afektivní atmosférou. Pocity vůči bolševníku se napříč mými informanty (i jinými záznamy) příliš nelišily, neboť atmosféra má tendenci poskytovat různým objektům či setkáním „společný nádech“ (tamtéž: 137).

Aparát je materiální odpovědí moci na specifickou „urgentní potřebu“ (Foucault 1980: 195), která mu předchází, a jíž by následně měl svou existenci řešit. U bolševníku tento pocit urgencye vyvstával z afektivity každodenních (osobních i zprostředkovaných) opakujících se zážitků a setkání s bolševníkem v konkrétních místech (za plotem či v oblíbeném periodiku) nebo šířeji v krajině, jíž mnozí lidé vnímali jako jím podmaněnou. Podobně jako Hall et al. (1978) na příkladu loupežných přepadení ukázali, že politickou reakci může vyvolat nikoliv samotná existence násilných aktů, ale zejména kolektivní panika, kterou jejich neustálá možnost generuje, také v případě bolševníku se různé snahy o systematizaci přístupu začaly objevovat až v reakci na rostoucí obavy. Pronikavá nekropoetická atmosféra ani vysoce legitimní nekropolitický aparát, který se ji skrze artikulaci a překlad těchto setkání do oficiálních dokumentů (ne vždy zcela úspěšně) snaží zachytit a usměrňovat, by bez konkrétních setkání ve své podobě nemohly vzniknout. Je tedy zřejmé, že subjektivita lidí zde nebyla jen *efektem* působení celého aparátu, nýbrž byla vzájemně koprodukována uprostřed každodenního života v zabolševené krajině, do jejíž podoby se postupně propisovaly také eradikační zásahy. Zapomeňme tedy na lineární kauzality: podoby individuálních setkání-kolektivní atmosféry-mocenského aparátu se vynořují v průběhu vzájemného působení, přetváření a stabilizování. To vše samozřejmě v konkrétních sociopřírodních časoprostorech západních Čech, kde už spolupůsobí další atmosféry: např. Švandákem zakoušená „sudetská špatná nálada“, která prostupuje krajinu plnou bolševníků, rozpadajících se průmyslových komplexů, vylidňování nebo exekucí a ve střípcích se materializuje například v nápisech na zdech místních nádraží; nebo plošnější porevoluční atmosféra svobody „v nejširším slova smyslu“ (Holý 1996: 52), která může podkládat zpravodajství o možnosti konečně svobodně hovořit o šíření bolševníku.

Foucault v jedné poznámce pod čarou (2017: 34p) použil termín biopoetika, aby jím vyjádřil „jakési osobní utváření vlastního života“. Jinde už konkrétně tento pojem nerozvádí, nicméně v textu je úzce propleten s „uměním žít“ tak, aby v matici existujících mocenských vztahů daný život co nejvíce vzkvétal. Přestože to pro něj byla vždy otázka spíše kvazi-individuální, až v době antropocenních procesů planetární destrukce se toto téma obrací k více-než-lidské kolektivitě, když prozkoumáváme „umění žít na poškozené planetě“ spolu s další plejádou různorodých tvorů (Tsing et al. 2019; Haraway 2016). Pojem nekropoetika reaguje na tuto proměnu a situuje ji doprostřed specifík zabolševené krajiny, když odkazuje na kolektivní utváření života s bolševníkem, které jako by nemohlo nabrat jinou formu než kompletní eradikace. S postupně se množícími zkušenostmi s bolševníkovou tendencí k ekologické dominanci totiž vznikl všeobjímající pocit toho, že nic jiného naši krajinu a nás

samé nezachrání: „Zničte je všemi prostředky, dokud je čas. Nenechte si je přerůst přes hlavu. Nelitujte je a nepokoušejte se s nimi vyjít po dobrém. S bolševníky to nejde.“ (Minuta z přírody 2006)

Jako symptomatická se mi vyjevila situace, která vyvstala během rozhovoru se dvěma včelaři, dnes už oběma dávno v důchodu, po mé otázce na to, jestli nehledat jiné než eradikační cesty: „Slyšel jsem, že to včelaři maj docela rádi,“ tnu do živého. „Ne docela rádi. Milujou,“ usmívá se starší z nich. Všichni říkali, „jak je to hrozná kytky, no a my jsme chodili a všude jsme rozsejvali a sypali semena,“ smějí se a vyprávějí, že ve včelařských časopisech se semena ještě na začátku 90. let běžně nabízela k prodeji. Bolševník totiž kromě toho, že poskytuje obrovské množství okolíků, kvete v době, kdy už jiné „včelařské“ rostliny odkvétají, a včely tak měly další pastvu. Jak mi vysvětlují, bolševník poskytuje pyl a nektar „na špičkové úrovni, takže máš dvojí užitek. Je to kytky, která si zaslouží, aby si jí včelaři vážili, protože ta měla med vždycky.“ „Takže se s ním naučit žít?“ ptám se s ohledem na tato pozitiva. „To nejde,“ odpovídají mi unisono. Nikdo ji totiž nedokáže udržet pod kontrolou. Zajímá mě, proč to tedy dříve vysévali. „Tenkrát se ještě nevědělo, co to udělá. Já jsem za to rád, že se to zlikvidovalo, bylo to fakt nepříjemný. Říkám, pro včelaře dobrý, ale pro přírodu a pro člověka špatný,“ zakončují rozhovor jednoznačně. Původně jsem toto setkání chápal jako doklad hegemonního působení nekropolitického aparátu, kdy i ti, kteří by měli mít zájem na přítomnosti bolševníku v krajině, ho dnes chtějí vyhubit. Tím bych mu však dodával větší moc, než mu přísluší. Konkrétní tělesná setkání (a zejména proměna jejich podoby v čase) mohou působit stejně silně jako diskurs.

Nekropoetická atmosféra vedle toho motivuje k aktivitám i mimo formální mechanismy aparátu a na rozdíl od jeho strategických, administrativně plánovaných a množstvím dokumentů protkaných akcí se řada lidí každoročně vydává s mačetou nebo jiným nástrojem po svém blízkém okolí a bolševník pokosí bez konkrétních příkazů. Jedním z důležitých prvků takové atmosféry, která dodnes motivuje a ospravedlňuje nové vlny eradikačních aktivit, je totiž strach. „Apokalyptické vize zaplevelených Hradčan“ (Mladý svět 1991) sice jsou trochu k pousmání, ale už na počátku 90. let se opakovaně psalo a mluvilo o tísnivých pocitech, zastrašující agresivitě bolševníku nebo hrůze z obřích porostů (viz také Comaroff & Comaroff 2001). Foucault sám předjímal (2008: 66) nekropolitický sekuritizační diskurs svým popisem o generalizovaném „ambientním“ strachu z nebezpečí, jenž podmiňuje každodennost dnešní podoby liberalismu.

Atmosféry proto mohou vykazovat kontinuitu, která někdy dalece přesahuje kontext pravidelných materiálních setkání (Anderson 2017: 145). Přestože to tak do jisté míry platilo vždy, obzvláště dnes, při nesrovnatelně nižším počtu zarostlých ploch, bolševník cirkuluje a nadále působí hlavně jako znak s méně přímou návazností na svou materialitu. Byly to tak i tyto setrvačné pocity bojovné urgencye, které zajišťují přetrvávání požadavků na vyhubení nejen v době zmizení ‚plantáží‘ (viz čtvrtá kapitola), ale také v obdobích, kdy samotný aparát selhává – třeba v obdobích, kdy bolševník při legislativních novelách na čas z nějakého důvodu zmizel z přílohy zmíněného zákona, a de iure tím zanikla povinnost jeho likvidace. V roce 2009 si tak předseda místního sporadicky fungujícího ekologického sdružení v novinách stěžoval, že „bolševník není ani plevelem, ani invazní, ani škodlivý – dle zákonů. Zdá se, že nikomu v přírodě nepřekáží...“ (Sokolovský deník 2009a) Rozhodl se proto nakoupit mačety a vyrazit do ‚boje‘ na vlastní pěst. O rok později pak začal připravovat rovnou 1. mistrovství světa v likvidaci bolševníku. Jeho cílem mělo být mj. zlikvidování bolševníkových výzkumných ploch Botanického ústavu AV ČR, který tím měl přispívat k šíření rostliny (Sokolovský deník 2010). Žádost o krajský příspěvek na tuto iniciativu však byla shozena ze stolu, neboť

odpovědným osobám od počátku připadal jako „bláznovství“. Systematický expertní nekropolitický aparát někdy musí krotit i samotné eradikační atmosféry.

Ty však byly také jedním ze zdrojů pronikavého militantního jazyka okolo působení bolševníku – pořad z úvodu kapitoly byl v tomto sice narativně vyhnán do extrému, nicméně slova jako ‚boj‘ nebo ‚válka‘ padala i při mých rozhovorech zcela běžně, stejně jako třeba různé odkazy na armádní propriety (vyzbrojení likvidátorů apod.), skoro jako by bez toho bolševníku nešlo porozumět. A konečně i z onoho pořadu víme, že proti němu na počátku 90. let zasahovala také armáda. Do této diskursivně-atmosférické podoby ‚válečné zóny‘ se kromě obecného přírodovědného pojmání mimo-lidských interakcí v termínech neustávající války všech proti všem (Coccia 2020) i kromě konkrétnějšího diskursu okolo IND (už Charles Elton psal o vyhánění invazních vetřelců jako o „jedné z rozhodujících bitev historie“; Pearce 2016: 122) propisuje také kolektivní zkušenost se socialistickým světem „bojů za mír“, které jsou patrné i ve ‚válce‘ proti tehdejšímu mimo-lidskému nezkrtnému ‚vetřelci‘, mandelince bramborové, jejíž popis silně rezonuje s válečnou atmosférou okolo bolševníku: „Boj proti škůdci byl zahájen na frontě co nejširší a byly mobilizovány prostředky, které se dobře osvědčují. Nastoupili jsme do boje, v němž musíme stůj co stůj zvítězit.“ (...) Na tomto pozadí nutně nemohla být mandelinka bramborová pouhou mandelinkou bramborovou, stávala se nepřitelem, protivníkem lidu budoucího neochvějně svou socialistickou vlast. (...) Přetvořila se okamžitě v symbol, v emblematické zvíře Západu. Její vlastnosti se zdály vyjadřovat podstatné rysy imperialistů...“ (Macura 1992: 29-30) Vyměňme mandelinku za bolševník jako rostlinu Východu a imperialismu za bolševiky a jsme s onou ‚ekologickou mírovou armádou‘ doma.

Proč ale mluvit o válce? Až na onen ojedinělý armádní exces zde chyběla řada znaků, které si s válkou asociují. Třeba možnost existence míru. Nicméně jak poukazuje Mbembe (2003: 23), u nekropolitických (tedy okupačních či vyhlazovacích) ‚válek‘ k něčemu takovému docházet nemusí, neboť „mír“ zde na sebe bere spíše podobu ‚války bez konce“. V takovém případě není „přerušeni normálních politických a diplomatických aktivit mezi oběma stranami“ (Ministerstvo vnitra 2016: 90) jen dočasné, nýbrž absolutní – k žádnému vyjednávání zde dojít nemůže. Pokud si tedy lidé představují více-než-lidskou politiku jako formu války, jedná se především o snahu legitimizovat vlastní suverenitu a právo hubit opačnou stranu (Mbembe 2003: 12), která zakrývá eradikační myšlení, jehož základní násilí spočívá v onom zneuznání a přetržení vztahovosti – vztahu ‚invazivity‘ bolševníku k sociopřírodním proměnám krajiny a k (nejen-)lidským aktivitám, vztahu hodnocení bolševníku k podobě biotopů (a širěji krajiny), v nichž se nachází apod. Přibližně půl století po protiněmeckých čistkách (Glassheim 2016), které se prohnaly také velkou částí západních Čech, se lidé, kteří tu dnes žijí de facto jen díky tomuto etnickému čištění, nezdráhají opět mluvit o pogromech a zlikvidování jiné nepohodlné populace. Stejně jako tehdy (viz Spurný 2013) mají i dnes touhy po nekropolitické ‚čistce‘ širokou legitimitu mezi místními obyvateli. Lutz (2006) hovoří o procesu militarizace společnosti, která je kolektivně organizována pro produkci násilí – já bych namísto toho hovořil o jakési eradikalizaci. Podobné, o jakou se snažily třeba USA v rámci takzvané ‚války proti teroru‘, prezentované jako snahu o vyhlazení terorismu. Oba případy si přes řadů odlišností jsou podobné zejména tím, že se nejedná o válku, nýbrž o totální likvidaci vykonávanou bez ohledu na vynaložené prostředky či průvodní okolnosti (Massumi 2015). V obou případech se ve jménu Člověka, resp. Přírody celý střet moralizuje tím, že se oponent stává zlem, absolutním nepřitelem, vůči němuž máme morální povinnost zasáhnout (Mouffe 2018), nebo ‚banalizuje‘ (viz Arendt 1964) tím, že kýžené likvidační cíle jsou vepsány do zákonů a pracovních smluv, v rámci nichž není třeba zkoumat souvislosti, ale pouze konat (viz Bauman 2010 k moralitě banality). „Tak jsme to tak vzali a šli jsme

prostě pracovat,“ přiznal mi klidným hlasem jeden ze starostů, jak banálně může rozsáhlá eradikace probíhat. Skrze tyto mechanismy tedy nekropolitika nepřítele odsuzuje k vyhubení prostřednictvím zařazení do společné kategorie. Pokud genocida odkazuje ke snaze zničit předem definovanou skupinu „jako takovou“ (Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia 1948), pak pro povahu likvidace bolševníku ‚jako takového‘ se nejlépe hodí slovo biocida.

Řez

Jak nejlépe porozumět tomuto mnohačetnému násilí – ontologickému, epistemologickému, i tělesnému? Jak poukázat na to, že každé násilí a jeho projevy jsou do značné míry otázkou perspektivy (Chao, Krupa & Li 2024)? Už jsem naznačil, že aby nekropolitický aparát mohl e/afektivně působit, musí fungovat zároveň jako politická technologie ustavující různorodá strategická odpojení: Přírody od kulturních praktik, Expertízy od laických přesvědčení, Rostliny od komplexních historií... Ostatně „jakou politiku vyvolávají vize apokalypsy a katastrofy, když ne politiku odpojení?“ (Mbembe 2018)

Postupně jsem se tedy přestal (i sám sebe) ptát, jaký typ komplexity je v různých arénách (legislativní, mediální, vědecké...) přípustný, a namísto toho se jako centrální zájem vyjevilo to, jaká komplexita je ještě akceschopná – zjednodušování tedy není pouze otázkou kapacity, ale také záměru (Scott 1998). Nejednou jsem se v terénu setkal s námitkou, že to celé příliš komplikuji, že už je to vše dané a takto nejjednodušší. Depolitizace bolševníku jako absolutního biologického nepřítele tak má uvnitř tohoto aparátu své důležité postavení jakožto „strategický esencialismus“ (Spivak 1988; později Spivak (2008) kritizovala přivlastnění tohoto pojmu, původně zamýšleného pro politické posílení utlačovaných skupin, naopak právě jako nástroje útlaku). Moc vždy působí skrze zviditelnění nějakých aspektů a zneviditelnění jiných, a nekropolitikou utvářená konfigurace ne/viditelnosti při likvidacích bolševníku bohatě postačuje. Aparátu se stačí zaměřit na ‚invazní‘ bolševník, okolní vztahy a politicko-ekologická historie ‚invadované‘ krajiny mohou zůstat mimo zorné pole. To není epistemologická vada celého aparátu, jeho schopnost alternativy přehlížet a zahlazovat naopak představuje důležitý zdroj moci (Mathews 2011).

Úplný závěr onoho dokumentu z Přírody pro zítřek, s nímž jsem tuto kapitolu začínal, na to poukazuje jednoznačně. V posledních minutách snímku se na obrazovce znovu objevuje vypravěč a drží v ruce uschlý kus lodyhy bolševníku: „Co kdybychom přehodnotili i tu naši bitvu s bolševníkem a zkusili se na něj podívat z jiného zorného úhlu?“ Poté, co vyjmenuje několik potenciálních přínosů bolševníku, vycházejících zejména z jeho materiální odolnosti, pokládá otázku: „Je to nepřítel? Anebo je to třeba materiál, nebo lék budoucnosti?“ Množství podobného ‚alternativního‘ vědění opravdu bylo vyzkoumáno, zejména v 80. letech v Rusku (viz Sacyperova 1984), kde má příbuzný druh bolševníku velmi podobnou sociopřírodní historii i pozici jako ten náš. Stejně jako to slovy „je vidět, že to vřdycky byla země neomezených možností“ bagatelizoval Zdeněk, který na Správě pamatuje doby, kdy ještě existovala širší škála přístupů k bolševníku jako nejen k ‚invazce‘, podobně vypravěč po svých posledních slovech upozorňuje: „Okamžik prosím. Zopakujme si ještě to podstatné.“ Následují prostřihy na vybrané záběry několika osob z celého dokumentu, které do středu pozornosti navracejí hrozivost bolševníku, a uvádějí tak na pravou míru předchozí spekulativní exces vypravěče, čímž nastavují hranici myslitelného a vyslovitelného v rámci zabolševené krajiny.

To však neznamená, že jsou podobná odpojení absolutní. Snaha kontrolovat pojmy a podoby vztáženosti skrze management procesů pojmenovávání, strategického z(ne)viditelnování nebo potlačování určitých forem vědění se z různých důvodů ne vždy daří, a kontrola je tak ve výsledku vždy

jen pokus o kontrolu, který generuje různé formy přebytku – materiálního, v podobě přežívajících bolševnickových těl, i atmosférického, například v podobě podlomené důvěry ve vizi kompletní eradikace. Postupně jsem tedy nabyl dojmu, že nekropolitice i jejím přebytkům porozumím nejlépe tehdy, pokud ji budu sledovat právě jako technologii odpojení, která toto oddělení vepisuje do institucionálních i individuálních těl, také graficky. Proto bude nutné text rozdělit na dvě poloviny, stejně jako Agamben (2009: 13) dělí povahu života do dvou obecných kategorií: „na jedné straně živé bytosti (nebo materiály), a na druhé straně aparáty, v nichž jsou živé bytosti neustále zachycovány“. V souladu s tím budu vykreslovat dvě paralelní linky,

Na levé straně se pokusím napojit na povahu moci, která se kolem bolševníku ustavila, a tedy na logiku fungování nekropolitického aparátu se svými modernistickými snahami o racionální plánování a zajištění kontroly nad ‚invazním vetřelcem‘. Uvidíme, že eradikace je pracná (Bocci 2017b) – jakkoliv nás mohou naučné dokumenty přesvědčovat o tom, že pro úspěšné hubení „stačí lidská vůle, znalosti a pochopitelně peníze“ (Causa bolševník 1997), bude zřejmé, že materializace nekropolitických vizí není tolik o vůli jako o komplexní choreografii strategií, technik a mechanismů, skrze něž by jí mělo být dosaženo. Na pravé straně se potom zaměřím na emergentní povahu nezkrtné a nepoddajné vitality bolševníku, která je mnohdy přízračným efektem nejen mnoha sociopřírodních propletení, ale také praktických limitů a kontradikcí nekropolitiky jakožto formy vládnutí, které dosvědčují, že hmota nemůže být tak snadno ovládnuta. Budu se tu snažit porozumět bolševníku jinak, než jak to pro své akceschopné působení dělá invazní ekologií podložený aparát, a to právě v jeho vztaženosti: k nekropolitice i k okolním dynamikám.

Obě strany lze číst odděleně. Pokud chcete vidět bolševnickovou realitu tak, jak ji nahlíží dominantní aparát, tedy včetně určité parciální slepoty, stačí číst jen levou stranu. Pravá strana nicméně nese samostatný význam jen částečně, a to do té míry, do jaké je možné přetrvávající existenci bolševníku od plošné a materiálně, diskursivně i atmosféricky pronikavé nekropolitiky odpoutat. Pro získání úplného obrázku souběžných dynamik politické a administrativní produkce jednoznačnosti a odpojování, i sociopřírodní živoucí mnohoznačnosti a propletenosti – tedy pro spatření zabolševené krajiny jako plné „komplexního ohraničování, nečekaných důvěrností, ontologických nejistot a tělesné ko-konstituce“ (Swanson et al. 2018: 20) – však je zapotřebí projít obě poloviny. Doporučený postup pak je začít číst každou kapitolu vlevo, a následně se podle případných značek na okraji podkapitoly přesunout na příslušnou stranu na druhé straně.

Kapacita hubit

Rané likvidační dobrovolnické akce a brigády u Správy nebo jiné organizace; zainteresovaný agronom, který nelikvidoval jen v okolí obhospodávaných pozemků, ale svou vlastní metodou za použití hašeného vápna také v obci, kde žil; porevoluční komunistický starosta, kterého si místní pamatují tak, že „tady v okolí dával bolševníku pěkně na prdel“; obyvatelé bytovky, jejichž děti se o bolševník nedaleko domu ošklivě popálily, a kteří ho proto chodili kosit sami; vojáky řízená nebo zapůjčená BVP; bobří v Bubláku... Podobné v jistém smyslu nahodilé zákroky jsou doložené již od konce 70. let – ač pravděpodobně leckde probíhaly i dříve – a dochází k nim dodnes. Jejich škálovatelnost je však z logiky věci velmi omezená, a proto se nikdy nemohly stát základem plošné nekropolitiky, která potřebuje nahodilost potlačit, aby dosáhla stanovených cílů. Nekropolitika totiž není samozřejmá nejen s ohledem na entity, které jejímu vládnutí podléhají, nýbrž také s ohledem na schopnost vůči nim skutečně účinně jednat. Zatímco v první kapitole jsme nahlédli do toho, jak se generovalo a ustavovalo ono samotné rozhodnutí hubit, v této mě bude zajímat, skrze jaké mechanismy a figury se nekropolitika překládá do samotných hubících aktivit na ‚frontě‘.

V jejím základu leží snaha o systematické propojování jednotlivých nekropolitických prvků (legislativy, metodik, institucí, subjektů...) do takové podoby, v níž by měla být potlačena nahodilost, celý se boj stal materiálně i normativně samozřejmým a umožnil distribuovat kapacitu zabíjet do běžné rutinní praxe různorodých (nejen státních a nejen lidských) aktérů. Jeho úspěšnost mi doložil kupříkladu starosta jedné větší obce slovy, „je to

Kapacita setrvávat

„Stejně jako při genocidě, taky vždycky něco zůstane,“ zhodnotil Švaňdák výsledky a možnosti působení nekropolitického aparátu v návaznosti na nový závazný dokument (Zásady regulace), který byl vydán k připomínkovému řízení jen pár dní předtím a který v dlouhodobém horizontu stanovuje „úplnou eradikaci bolševníku z ČR“ jakožto „přiměřený“ a „realizovatelný“ cíl. Tato vize přibližně dvou desítek odborníků (z toho jen tři žen) z Meziřesortní komise pro IND, kteří se na tvorbě dokumentu podíleli, ale vyvolávala pošklebky a pochybnosti u drtivé většiny ‚bojovníků‘ proti bolševníku, s nimiž jsem se v Karlovarském kraji potkal. Jak je to možné? Krátká odpověď, která předjímá dění na dalších stranách, je ta, že mnozí z nich téměř totožná prohlášení (spolu s téměř totožnými taktikami dosažení cílů) neslyší poprvé, a po desetiletích pokusů tedy již těmito vizím nevěří, zvláště ve chvíli, kdy vyvstaly z debat uvnitř pražských ministerských kanceláří. Už od počátku 90. let se vyhubení bolševníku ze západních Čech stanovovaly různé termíny, vyrůstající z představy, že stačí postup proti bolševníku (lépe než doposud) zorganizovat a zkoordinovat – tedy naplánovat. Plány však většinou představují jen jeden, jakkoliv mocný prvek, který tvaruje výslednou podobu světa (Scott 1998). Také bolševník se mezitím uprostřed nich nadále rozrůstal. Lidé tedy v mezích žili uprostřed odlišných realit a trajektorií nekropolitického aparátu i bolševníku, a brzy si tak začali všimnout jeho vitality, která má nejen kapacitu proměňovat více-než-lidské sociopřírody, ale také unikat administrativnímu zachycení (viz Emerson 2019: 8), a podemílat cílevědomé a pečlivé snahy o jeho likvidaci. Moc, která funguje skrze pozastavení ontologického rozlišení Života a Ne-života, nakonec zarůstá živelností bolševníku. Podobně jako se Lorimer (2015: 14) snaží

takovej všeobecne zažitej úkon, že víme, že máme likvidovať bolševník.“ Kromě záměru je však kapacita plánovat efektivní hubící strategie i fyzicky hubit do zásadní míry odvislá od celé řady expertních znalostí, zaměřených téměř výhradně na ‚inherentní‘ biologii bolševníku (ekologické nároky, způsoby reprodukce a šíření, fenologii...), což dokresluje nerozpojitelnost vazby mezi mocí a věděním (Foucault 1980). Správně zásah v rámci životního cyklu rostliny načasovat, aby nepřišel zbytečně brzy ani příliš pozdě; „nasimulovat odkvetení“, tedy nechat vykvést a zásahem následně zabránit až tvorbě semen, neboť se má za to, že bolševník kvete striktně jednou (Pergl et al. 2006); vědět, že je z důvodu jeho silné regenerace nutná pravidelná kontrola i po prvotním zásahu, a stejně tak z důvodu půdní semenné banky ještě několik let poté, co bolševník z místa zmizel... Bolševník jako expertní objekt zůstává vydělený z prostředí, ale jeho ovládnutí stojí současně na ovládnutí této pečlivé „ontologické choreografie“ (Thompson 2005), tedy světotvorné koordinace různých praxí a materiálů, v rámci nichž se protínají světy biologické, administrativní, ekonomické, kinetické, politické, vědecké, legislativní nebo afektivní. Ta si postupně našla cestu do stohů více i méně oficiálních metodik a doporučení.

Přestože samotné právně zakotvené rozhodnutí o eradikaci je aktem mocenského suveréna, jeho výkon, který cílí na populaci napříč geograficky rozsáhlým územím, je efektivnější na dálku, prostřednictvím distribuce a rozprostření kapacity hubit napříč politicko-ekologickým teritoriem a jeho lidskými i mimo-lidskými obyvateli. Oproti centralizovaným spektakulárním eradikačním akcím (viz např. Bocci 2017b) je vládnutí nad bolševníkem koordinováno zejména nespočtem rozdrobených a většinou jen drobných úkonů tisíců jednotlivců. S nástupem nekropolitiky se tak klíčovým problémem stává také jejich management. Vyhubení se má dít (a většinou i děje) skrze „mikro-politické“ (Foucault 1977) rutinní zákroky aktérů, kteří mají pro stát čitelnou podobu. Už jsem totiž zmiňoval, že úspěšné vládnutí potřebuje ustavit objekt svého zájmu tak, aby byl ovládnutelný. Bolševník jakožto

navrátit do analýz moci „schopnost života jednat jinak“, také já se tedy budu zaměřovat na to, jak bolševník dokáže přežít navzdory opačným představám i praxím, a v průběhu toho získávat schopnost generovat nové tělesné, atmosférické, ekologické, politické a další reakce.

Není třeba se chytat do pastí často velmi nuancovaných debat o povaze aktérství mimo-lidských entit a asambláží (viz např. Bennett 2010; DeLanda 2016; Latour 2007). Robbins (2004) kupříkladu správně upozorňuje na to, že je třeba se namísto (skoro jakoby intencionálně) ‚invazních‘ druhů dívat na dynamické „sociobiologické sítě“ složené z celé řady heterogenních prvků (formy užívání krajiny, vědecké aparáty, legislativa...), teprve v rámci jejichž vzájemných provazování se objevuje ‚invazní‘ aktérství nějakého druhu jakožto jeho emergentní relační charakteristika. Ve svém textu explicitně vychází z konceptuálního aparátu teorie sítě aktérů, kterou však můžeme spolu s Timem Ingoldem (2008b) kritizovat pro její ne-ekologické pojmání světa, v němž má systém nebo neživá hmota stejnou schopnost jednat jako živé organismy. Jak tedy o bolševníku jako spolutvůrci zabolševené krajiny přemýšlet? A můžeme jeho vitalitu myslet nezávisle na nekropolitických i nekropoetických světech?

Povaze působení bolševníku můžeme lépe porozumět za pomoci dvou konceptů, jejichž genealogie sahá až kvíce než tři století starým textům filozofa Barucha Spinozy: *conatus*, neboli „usilování o setrvání ve vlastní existenci“, které je vlastní každé bytosti (Deleuze 1988b; Spinoza 1982 [1677]); a afekt jakožto intenzita, která označuje kapacitu různorodých těl na sebe v průběhu tohoto usilování vzájemně působit a přijímat působení (Massumi 2002). V obojím se mísí tendence každé entity k naplňování jakéhosi vlastního ‚ekologického potenciálu‘ a její vpletení do dynamických „zón provázanosti“ (*zones of entanglement*), v nichž na sebe jednotlivé vitální síly navzájem působí, a tím se spolu-utvářejí (Ingold 2008c: 1796). Už jsme však viděli, že dominantní obraz bolševníku jakožto ‚invazního vetřelce‘ se ustavuje skrze zneuznání

izolovaný biologický IND byl jeden ze způsobů, předvídatelné formy jeho likvidace ze strany legitimních pověřených aktérů jsou další. Komu se tedy vlastně vládne, když se hubí bolševník?

Působení aparátu konstituuje vedle svého objektu (bolševníku) také subjekty, tedy ty, skrze jejichž jednání se tato moc zhmotňuje a reprodukuje (Foucault 1982). Jeden z raných pokusů Městského národního výboru v Mariánských Lázních v roce 1990 vyzýval „všechny občany, podniky a organizace, politické strany a hnutí na území státu, aby na svých pozemcích a veřejných prostranstvích pomohli odstraňovat rostliny bolševníku“ (MNV 1990). To ještě neslo nádech pozůstatků socialistického nadšení pro západočeský kolektivní boj proti mandelince (Macura 1992: 28-33), brzy se však jednotlivé role a odpovědnosti v rámci protibolševníkové nekropolitiky přeskupily odlišně, a v této podobě natolik institucionalizovaly a petrifikovaly, že odlišit od sebe dokumenty nebo zpravodajství z konce 90. let a ze současnosti je často téměř nemožné. V posledním desetiletí minulého tisíciletí se tak postupně ustavily tři klíčové figury nekropolitické praxe jakožto spletnice materiálních politik, těl a diskursů: svědomitý Vlastník, precizní Likvidátor a spásající/spásný Dobytek. Každá z nich má svou specifickou historii a v jistém ohledu žádná z nich před vznikem nekropolitického aparátu neexistovala, dnes však mají roli ‚militarizovaných‘ správců žitelné krajiny.

Kromě těchto figur, jimž se budu zanedlouho věnovat blíže, nesmíme zapomenout ještě na jednu, která by měla být důležitým pojivem mezi eradikačním aparátem a atmosférou – angažovanou Veřejnost. V jednom z metodických filmových materiálů, který jsem našel na propagačním CD ke krajskému likvidačnímu projektu, s nímž se již brzy setkáme, otravný pedagogický hlas káže, že „všímat si výskytu a nenapomáhat šíření by měl každý“ a že „největším spojencem invazních rostlin je lhostejnost k problému, naší největší zbraní je osvěta.“ Jiné dokumenty zase nabádaly nahlašovat nalezené rostliny bolševníku na příslušné úřady. Veřejnost má být skrze osvětu, jakožto důležitý nástroj kolektivní

všech vazeb, které by ho vázaly k historicky proměnlivému prostředí. Takovýto bolševník je do sebe uzavřená neměnná nádoba, a jeho ‚invazivita‘ pak vychází z jakési pre-existující biologické podstaty. Takové chápání organismu je ale podle Ingolda (2021) (po)chybné, neboť ve spletitém materiálním světě není možné cokoli odpoutat od jeho vztaženosti. „Věci jsou jejich vztahy,“ píše jednoznačně (tamtéž: 70) – ať už se jedná o vztahy materiální, diskursivní či atmosférické, zahrnující lidské bytosti nebo nikoliv, každá entita se materializuje pouze skrze ně a současně svou specifickou podobou *conatu* zevnitř participuje na jejich proměně, a tedy na proměně světa, jímž se pohybuje. Namísto aktérství jako výsledku sítě bolševník-úživná půda-opuštěné plochy v krajině-lesní zvěř-téměř cokoli dalšího se tak posouváme k bolševníku jako vitální síle, která svou intimní provázaností s dalšími ve svém okolí získává specifickou materiální podobu a jako taková dokáže působit drobné i dalekosáhlé změny v habitatech, v lidské představivosti, v administrativních systémech apod.

Proto je zapotřebí emergentní a v průběhu času proměnlivou afektivní vitalitu a různorodé materializace bolševníku sledovat ve vztahu k širším politicko-historickým sociopřírodním trajektoriím. Jedním z jejich vyústění dnes je také nekropolitický aparát – ten nejenže udává normativní podobu ‚soužití‘ s bolševníkem, ale také vynakládá desítky milionů korun ročně jen na území západních Čech na to, aby ji vymohl. Vykreslovat kapacity tohoto aparátu a bolševníků jako totožné by proto zavánělo depolitizací symetrického přístupu vůči lidským a mimo-lidským entitám v prostředí, kde podobné symetrie nejsou úplně na stole. Přesto bolševník na mnoha místech skutečně stále raší navzdory vizím i praxím nekropolitiky. *Conatus* bolševníku produkuje diskursem, formami re/prezentace, legislativními dokumenty nebo eradikačními zásahy těžko zachytitelný přebytek (*excess*), z něhož se ozývá ironizující komentář vůči přetrvávajícím modernistickým představám o lidských schopnostech kontrolovat a řídit mimo-lidský svět: projekty přecházejí, bolševník zůstává.

subjektivace, autoritativně poučena o tom, jak o bolševníku přemýšlet („invazní vetřelec“, hrozba...) a jak vůči němu jednat (nahlásit, pokosit...). Skrze úspěšné kampaně v médiích či školách nebo skrze aplikace, kde může kdokoliv výskyt „invazáka“ nahlásit, se ustavuje jakási „totální válka“, v rámci níž „se rozdílily mezi civilisty a vojáky či bojovníky a nebojovníky mají tendenci stírat“, zatímco bojové linie prostupují kategorie volného času nebo ekonomiky (Anderson 2017: 37-8). Ostatně na poválečném „čištění“ pohraničí od německých obyvatel se také měl podílet svým dílem každý (Glassheim 2016: 43).

Vlastník

„Funguje to, ale musí se každéj vlastník starat.“ S touto mantrou jsem se v terénu setkával téměř na denní bázi ze strany úředníků, botaniků, zemědělců, ochranářů, zahrádkářů i kohokoliv jiného. Ve srovnání s koalicií rolníků, mládeže, občanů a lidové správy, která se ustavila při hubení mandelinky v 50. a 60. letech (Macura 1992) i ve srovnání s voláním po zásahu Brontosaurů proti bolševníku v celém okolí Mariánských Lázní (Mladá fronta 1984), má dnes být likvidace bolševníku co nejúspěšněji individualizována v podobě vlastnické povinnosti a odpovědnosti hubit. Koncept vlastnictví se tak dnes stává prostředníkem mezi nekropolitikou a bolševníkem, neboť ten se především skrze něj stává součástí sociálních procesů (viz Robbins 2006).

Obracení se na členy politické komunity jakožto na individuální soukromé vlastníky je jedním z nejdůležitějších diskursivních obrátů post-socialistické transformace (Hann 2003: 24). „Interpelace“, jak tento proces ideologického utváření subjektů označuje Althusser (2010), probíhá nejen skrze mechanismy suverénní moci (v podobě zákonem vymezených vlastnických povinností a případných sankcí), ale také prostřednictvím obecnější produktivní biopolitickou regulací jednání (ustavení určité podoby vztahu k vlastněnému pozemku – a tím také bolševníku – jakožto normální) (Foucault 2008).

Archivní materiály dokumentující úřední

To s sebou přináší vrstvu afektů, která se stává ambivalentním zdrojem celkové nekropoetické atmosféry. Zdaleka ne všichni jsou totiž z existence těchto materiálních přebytků různých forem nekropolitického násilí překvapeni. „To je prostě živý organismus, kterej nejseš schopnej do posledního zlikvidovat. Dokáže si počkat třeba pár let, než se o nějaký místo někdo přestane starat, a on zas dostane svojí příležitost, aby na to vlítnul,“ zpochybňoval Pavel lineární vizi kompletní eradikace, v níž má bolševník pasivní roli. Tady se naopak chvílemi zdá, jako by získával (domnělé) schopnosti svého nepřítele – plánování, racionalita, snaha na druhého vyvrát. Tedy skutečné aktérství. „On už si pak roste, kde chce,“ uchechtl se, když jsem se mu pochlubil fotografií z místa, kde bolševník vyrostl z uzoučkých děr v betonové zídce (Obr. 5), čímž poukázal současně na nepoddajnost bolševníku i na limity lidské kapacity jednat. Při parafrázování Jamese Scotta (1998: 343) jsou selhání několika desítek let nekropolitiky výsledkem toho, že její tvůrci považují lidské kapacity za daleko schopnější a současně bolševníky za daleko více nečinné a méně vynalézavé, než ve skutečnosti jsou. Aniž bych tedy bolševník považoval za pasivní a současně aniž bych mu přisuzoval intencionalitu, je zapotřebí si všimnout všedních, ale o nic méně živelných aktů jeho vůle po existenci, které zviditelňují mezery v plánech a designech nekropolitiky.

Nepoddajná vitalita bolševníku tedy vyrůstá z proměňujícího se materiálního a významotvorného působení rostliny v proměňujících se sociopřírodách ovlivňovaných více-než-lidskými i mimo-lidskými, náhodnými i systematictějšími setkáními a dynamikami, probíhajícími na různých časoprostorových škálách, které postupně vyústily v praktiky i atmosféry hubení – od kontroly jednotlivců na vlastní zahrádce až po populační nekropolitiku, která staví na předpokladu, že může spletnost kontextů ignorovat a bolševník vyhubit. S tímto relačním pojetím bolševníku se nám otevírá možnost zkoumat proplétající se a přerušované historie bolševníku v západních Čechách. V následujících podkapitolách se podíváme na tři bližší zóny provázanosti, z jejichž emergentních i stabilizovaných vztahů

Obrázek č. 5. „On už si pak roste, kde chce.“
Vlastní foto.

jednání o postupu proti bolševníku na počátku 90. let dosvědčují, že už tehdy byly dominantní snahy vedené přes zakotvení sankcionovatelné povinnosti triády vlastníků, nájemců či uživatelů pozemků bolševník hubit. Oproti důrazu na vlastnická práva, který byl v průběhu transformace zdůrazňován za současného diskursivního zastírání povinností (Verdery 2004: 140-1), bolševník vyvolával i v úplných počátcích transformace potřebu klást důraz na souběžnost obou rovin. V zápisech schůzí z tohoto období běžně stávala usnesení, že dokud nebudou donuceni vlastníci skrze hrozbu sankcí, tak se problém nikam nepohne. To se nakonec na různých úrovních postupně stále systematictěji, nicméně s mnoha slepými uličkami, dařilo přetavit v platné a (přinejmenším na papíře) vymahatelné předpisy a s tím související naději v budoucnost bez bolševníku, neboť figura Vlastníka (která pod sebe diskursivně zahrнула i nájemce a uživatele), která byla od počátku stejně tak právní jako normativní kategorií, vedla k rozšířené představě o brzkém vyřešení problému. Do té doby totiž „všechno patřilo všem a nic nikomu“, jak mi nezávisle na sobě několik

bolševník v západních Čechách vyrůstá/al, a uvidíme tak, jak nekropolitické ambice a kapacity narážejí na sociopřírodní dynamiky a praxe, do nichž se mohou přízračně vepisovat zdánlivě uzavřené historie. Skrze vyhloubení toho, co leží skryto pod povrchem Přírodního života, bychom měli lépe pochopit bujení bolševníku, které bylo postupně označeno za ‚invazi‘, v jeho politicko-ekologických souvislostech, a tedy jako nesamozřejmé (viz Robbins 2004). Vedle toho se tu za pomoci přístupů více-než-lidské fenomenologické antropologie posuneme od nekropolitické administrace hubení směrem k formám bolševníkového tělesného zakoušení jejích strategií a vyhýbání se jim.

Přesídlování

Na dohled od vysílače, který díky své poloze na kopci jen pár set metrů od státní hranice s Německem sloužil v 70. letech jako odposlouchávací zařízení, zahýbám na neoznačenou lesní cestu. Ta mě zanedlouho dovede až k několikapatrové budově bývalé roty pohraniční stráže, která je již tři dekády, od zhroutení tzv. Východní bloku, opuštěná. Hustý smrkový les si brzy našel cestu, jak toto místo znovu zabydlet. Okna jsou téměř všechna vymlácená a přes díry ve zdi je vidět dovnitř na poházené haraburdí všeho druhu. Velkým písmem je na zdi nasprejováno „na prodej“ spolu s telefonním kontaktem. Naproti budově, na úzkém pruhu hlíny, který ještě stromy nezarostly, spatřím několik vzrostlých, ale uschlých bolševníků. Několik rostlin tu roste dokonce i v puklinách betonu v místech, kam proniká menší množství světla a kde vedle bolševníků polehávají poházené odpadky a kusy cihel a omítky. Tato budova spolu s o kus dál stojící betonovou garáží stojí osamocena uprostřed lesa, několik kilometrů od jeho okraje, bolševník se sem přesto nějakým způsobem dostal, a naopak mu toto místo poskytlo útočiště mimo pozornost veřejnosti. Při hledání cesty dál pak ještě úplnou náhodou

lidí připomnělo (viz také Holý 1996: 308), což bolševníku podle nich mělo usnadňovat cestu. Soukromé vlastnictví půdy se tak stalo legitimizační institucí rychlého transformačního procesu (Verdery 2004: 142), která měla přispět k zajištění růstu nejen ekonomických nebo politických, ale jak vidíme, tak prostřednictvím představy větší péče o ni také ekologických hodnot (Dorondel 2016: kap. 1).

Jedním z důležitých předpokladů pro tuto konstrukci nové odpovědnosti za bolševník měl alespoň v počátcích být rychlý a úspěšný proces restitucí a privatizací pozemků, jež měly materializovat onu atmosféru svobody (Holý 1996: 157-8) a přispět k ‚přirozenému‘ vyhubení bolševníku. „Anonymní je vlastník mezí, půdy kolem potoků, lesů, okrajů měst i obcí, kudy se bolševník šíří. (...) A tak konec vlády bolševníku v této oblasti je odvislý od naplnění jednoho z cílů ekonomické reformy. Pospěšme si,“ varoval třeba reportér České televize (Aktuality 1991). V Pramenech, jedné z nezabolševnějších obcí uprostřed Slavkovského lesa, tehdejší starosta jediné zbývající řešení viděl v odprodeji zarostlých parcel ke stavebním nebo jiným užitným účelům, protože by se o ně následně lidé museli starat (Příroda pro zítřek 1992). V dalším roce jiný euforický novinový příspěvek hlásal, že „lze konstatovat jeden základní poznatek: bolševník a tržní systém se nemají rádi. [V archivovaném výstřižku na Správě byla tato věta dokonce červeně podtržená.] Podaří-li se, aby se o každou louku nebo o každý kout lesa staral konkrétní majitel, lze očekávat v boji s bolševníkem zásadní obrat.“ (Chebský deník 1993) Tak by se dalo pokračovat prakticky v každém roce.

Tvrdím však, že tato osvěta si nekladla za cíl jen zvyšování povědomí o nebezpečnosti bolševníku a povinnosti ho z vlastnické pozice hubit, ale minimálně se stejnou důležitostí také ustavit normovaný obraz o ideálním Vlastníkovi a jeho politické a morální nadřazenosti v novém socio-politicko-ekonomickém řádu. Verdery ukazuje (1996: 135), jak postsocialistické restituce a privatizace formovaly skrze individualizované vlastnictví půdy nové typy lidí a sociálních identit (nezabývá se však přímo cílenou politickou kultivací takovýchto subjektivit). Bylo by

narážím na bolševníkem pokryté tábořiště, vedle něhož se krčí drobný pomníček oné pohraniční rotě. Mezi kousky mulčovací kůry před kamennou pamětní deskou, v níž nejspíš měly být (a někdy možná i byly) vysázené okrasné rostliny, obrůstá dnes znovu jen bolševník.

Při této několikahodinové procházce, během níž jsem nepotkal jediného člověka, jsem šel po stopách více takovýchto antropocenních příznaků, stále přítomných pozůstatků a znamení více-než-lidských historických ekologí (Tsing et al. 2017). Zabolševněná krajina je jich plná. Na rozsáhlejší či zcela drobné pozůstatky dřívějších lidských aktivit a plánů jsem běžně narážel i při pouhém následování různých nekropolitických praxí – s opakující se pravidelností jsem se při kontrole likvidace nebo při projíždkách se zemědělci ocital na místech, kde byly zjevné drobné zbytky různých kamenných nebo cihlových zdí, trubek, drátů, drátěných plotů, zbytků vyasfaltovaných ploch či hlínou překrytých plechů. Bolševník byl jen jedním z řady organismů, pro něž se ruiny staly úrodnými zahradami (Tsing 2014), a který zde poukazoval na to, že minulé světy, praktiky a ideje stopově přetrvávají v různých podobách do přítomnosti. Jeho živoucí vitalita tu však nikdy nesymbolizovala ony přízračné naděje ve zničených krajinách (Kirksey et al. 2013), ale spíše obavy a hrůzu z toho, jakým trajektoriím mohou dávat život.

Oldřichov, Smrkovec (Obr. 6) i s jeho raketovou základnou, Horní Lazy, Dolní Lazy, Čistá, Horní i Dolní Žitná, Výškovice... Už jen krátký průlet turistickými bedekry dával tušit, že tyto obce byly ještě před dvaceti lety bolševníkem hustě zarostlé, a to i v intravilánech. Přesněji řečeno, bolševník jimi vysloveně prorůstal. Společné pro ně totiž kromě dříve rozsáhlých porostů této rostliny je to, že se jedná právě o obce zaniklé. Těch je v širokém pásu západočeského pohraničí několik vyšších desítek (vedle tisíců dalších drobných zaniklých objektů) a silné provázání jejich posmrtného života a vzkvétajícího bolševníku bylo opakujícím se prvkem napříč celým mým terénem. Bolševník se pro mnohé stal symbolem poválečné historie této oblasti, která v jejich očích proměnila okrasnou rostlinu

Obrázek č. 6. Posmrtné životy zaniklé obce Smrkovec ve Slavkovském lese, 1982. Zdroj: Stanislav Wiesner, osobní archiv.

totiž naivní předpokládat, že samotný systém exkluzivních individuálních práv a povinností, který je v základu (neo)liberálního pojetí vlastnictví (Verdery 1999), povede k likvidaci rostlin(y) podle kritérií a postupů invazních ekologů. Stát sice disponuje prostředky, kterými takovéto pojetí vlastnictví může do jisté míry vymáhat, sebe-regulující se Vlastník je však efektivnější vykonavatel moci (viz Dunn 2004: 165-7). Takový subjekt, který by internalizoval záměry nekropolitického aparátu a jeho potřeby kontroly bolševníku, ale musel nejprve přijít na svět. Jedním z nástrojů pro to mohla být školení zemědělců – jeden z nich mi sám říkal, že má zajetou mantru ze školení, že se „musí hubit hubit hubit, jinak dostanu flastr“, ale že se nad tím nikdy víc nezamýšlel.

Kromě podobných technik vládnutí však působily i takové, které utvářely odpovědné hubení bolševníku jako normu, a v nichž se snoubil diskurs s afektivitou vlastnictví (viz Svašek 2006). Svědomitý Vlastník tak byl nejen v médiích vykreslován jako ten, kdo ví, že je *i v jeho zájmu* bolševník hubit (např. proto, že to znehodnocuje pozemky), neboť nejen

v nebezpečného kolonizátora. Podle Stoličky, starosty středně velké obce na úpatí Slavkovského lesa se „i na to jeho šíření musíme dívat očima vykořeněného regionu, protože dobře ukazuje na vývoj té krajiny a starosti o ní.“

On byl jeden z prvních mých informátorů, který obě témata explicitně propojil. Ve své velkorysé kanceláři na rekonstruované radnici mi popisoval, jak „to všechno začalo“ po roce 1945 s hromadným a často násilným odsunem německého obyvatelstva (k tomu detailně viz Glassheim 2016) z celých západních Čech, protože oblast, kde dominovali německy mluvící lidé, končila až téměř u Plzně. Na řadě míst probíhaly cílené, ale ani zdaleka úspěšné snahy o opětovné d/osídlování (bližší viz Wiedemann 2016). V jižní polovině Slavkovského lesa (vedle několik kilometrů širokých, oficiálně nezabydlitelných hraničních pásem) však byl tento proces téměř okamžitě zastaven po vyhlášení vojenského výcvikového prostoru Prameny (VVP). V průběhu následujících osmi let jeho existence zcela zanikla víc než polovina z již opuštěných sídel. „Na místech, kde dřív stávaly výstavní domy, který byly po válce rozštířeny,

vlastní, ale také cítí „pocit vlastnictví“ (Příroda pro zítřek 1992). Mobilizovaly se drobné příběhy Vlastníků, kteří už dnes jdou příkladem a ostatní jim to hatí: „Myslím, že to nejsou vyhozené peníze,“ uvedl Dalibor Martínek z Mariánských Lázní. „Možná by si z toho měli vzít příklad i ostatní. Vždyť všude, kam se podíváte, jsou bolševníky. Také vlastním pozemek a musím se o něj starat.“ (Chebský deník 2011). Podle osobních zkušeností mnoha mých informátorů tam, kde „má pozemek své jméno“, tedy který někomu patří, bolševník neuvidím, jiní zdůrazňovali podmínku, že „kdo řádně hospodaří, nemá s bolševníkem problém“. Jak ukazuje Anderson (2017: 42), cílení na morálku jako vlastnost populace a atmosférický objekt moci usnadňuje mobilizaci heterogenní masy lidí a nasměrování jejího jednání kýženým směrem v dynamikách totální likvidace. Až tam, kde takto spoluutvářená atmosféra neměla na Vlastníka dostatečný účinek v tom, aby cítil morální povinnost vůči bolševníku zasáhnout, měly zapůsobit nařízení a sankce.

Vlastnictví se běžně rozumí jako „vztahu mezi osobami s ohledem na věci“ (Munzer 2013), a to nejen geograficky, ale také mocensky, avšak podle Humphrey a Verdery (2020) je třeba zapomenout na pre-existující osoby, věci i vztahy mezi nimi. I v mém případě je zřetelné, že jejich (dočasně) stabilizované podoby jsou až výsledkem různorodých procesů zákonných, administrativních, politických, ekonomických či ekologických. Likvidace bolševníku je záležitostí vlastníků, ale ti de iure nemají na výběr. Bolševník tak byl přinejmenším v západních Čechách jednou z entit, která přispěla ke kultivaci étosu poučeného, svědomitého a odpovědného Vlastníka jako aktéra drobných oprav systému na „konci dějin“ (Fukuyama 2015). Eradikace bolševníku byla dávana do přímé souvislosti s eradikací homo sovietica, typu člověka, který údajně kvůli dosavadnímu kolektivnímu (družstevnímu) nebo státnímu vlastnictví málokdy dokázal přijímat zodpovědnost a o pozemky skutečně pečovat, a byl tak antitezí nové současnosti, v rámci níž ho měl nahradit typ neoliberální subjektivity, pro níž byla víra v moralitu soukromého vlastnictví – a v nemorálnost nehubení bolševníku – symptomatická (Dunn 2004).

potom rostly bolševníky ve velkém, protože tam pro něj vznikly ideální podmínky,“ viděl Stolička jednoznačný počátek oné ‚invaze‘.

S tím rezonují také studie invazních ekologů, kteří do doby poválečné datují posun západočeské existence bolševníku od několik desítek let trvající tzv. lag fáze, kdy je daný druh populačně stabilní a zdánlivě netečný, k exponenciálnímu šíření (Pyšek 1991). Sami tak dokládají, že proměnlivým podobám vitality bolševníku není možné porozumět bez vztahu k proměnám sociopřírodních historií. Již zmíněný Robbins (2004) zdůrazňuje právě tento aspekt celého příběhu, který významně podmiňuje zejména rychlost a podobu šíření druhu, avšak který i přesto často nevstupuje do toho, jak je celý fenomén kupříkladu legislativně pojímán. Konceptualizaci invazibility území je však oproti botanickým studiím podle něj zapotřebí výrazně rozšířit, abychom plně porozuměli politickým, ekonomickým, kulturním a dalším podmínkám a procesům, které utvořily krajinu jako ‚náhylné‘ prostředí tím, že ustavily pro ‚invazi‘ vhodné ekologické vlastnosti půdy, fragmentovanou krajinu, volné prostory apod.

Bolševník by byl při takovémto popisu doplněn o vazbu k prostředí, nicméně obě strany tohoto vztahu stále zůstávají pevně oddělené. Pasivní invazibilita prostředí může fungovat při popisu populačních dynamik v abstraktních modelech, bolševník v nich však nemůže nikdy skutečně zakořenit se svou mnohorozměrnou afektivitou. Tím pádem tyto teorie neukazují opravdu žité a dynamické spletnice zabolševené krajiny, v nichž se působení různých entit v unikátním místě provazují a navzájem přetvářejí. To by nám zároveň mělo usnadnit přejít od konceptu ruin jako pasivního artefaktu dávných časů k ruinování jakožto neustávajícímu aktivnímu procesu, který se tím, jak do sebe inkorporuje nové prvky, může proměňovat a začít působit novými způsoby (Stoler 2013).

Při takovémto popisu se ukazuje, že bolševník toho ve skutečnosti na místech zaniklých sídel dělá mnohem víc, než že jen využívá opuštěné prostory; a zároveň to, že zaniklá sídla, neboli „bouračky“, jak jejich rozvaliny místní někdy nazývají, jsou jen

Efektivní destrukce jedné mimo-lidské populace tak vyžadovala souběžnou produkci jedné podoby lidské populace. Konstituce bolševníku jako ‚invazního vetřelce‘, Bolševika jako podobně utlačivého nepřítele, nekropolitického aparátu a odpovědného Vlastníka jakožto primárního vykonavatele hubení byl souběžný proces. Autoři sborníku *Ownership and Appropriation* (Strang & Busse 2020) proto z toho důvodu mluví raději o dynamických a nesamo-zřejmých procesech vlastnění a přivlastňování. Ty ustavily každou rostlinu bolševníku jako přináležející v katastru vypsánému vlastníkovi, jehož morální odpovědností i zákonnou povinností je se jí zbavit. Hranice mezi ‚státem‘ a soukromým vlastníkem se ve všech těchto případech stírá, neboť vymezení pravomocí státu zde neznačí skutečný vnějšek jeho moci (Mitchell 1999: 83-4); současně je ale představa oné hranice opětovně posilována, neboť privatizační oddělení vlastníků a státu bylo důležitým zdrojem legitimacy emergentního postsocialistického systému (Alexander 2020).

Dominance normovaného Vlastníka dodnes natolik prostoupila těly jednotlivců i institucí, že ve chvíli, kdy návrh nové protibolševníkové legislativy hovořil o povinnosti vlastníků hubit pouze „v rozsahu běžné péče o pozemky“ a naznačoval, že ve zbytku případů by měl zasáhnout orgán ochrany přírody (MŽP 2020), bylo to některými úředníky považováno prostě jen za slabý předpis, který pouze napomůže dalšímu šíření bolševníku, neboť úřady nejsou na takovéto zásahy finančně ani pracovníčně připraveny. Zprávy, které volali po překonání ‚hospodářství‘ vlastníků důraznější kontrolou a tvrdšími sankcemi či osvětovými připomínkami a které přesouvali úspěšné (vy)hubení bolševníku do neurčité budoucnosti, v níž budou vlastníci spolehliví, nicméně během několika porevolučních let postupně zevšedněly. Bezčasí vlastnické nekropolitiky, jejíž aktéři mě i po čtvrtstoletí systematických neúspěchů stále přesvědčovali o tom, že přeci „každý pozemek někomu patří“ a „každý je dohledatelný“, bylo jen v občasných vlnách přerušeno spektakulárními akcemi a projekty. V obou případech se však ukázalo, že nahrazení onoho ‚přirozeného nepřítele‘ bolševníku není ze strany Člověka, nýbrž ze strany

nejviditelnějším materiálním projevem takového ruinování, které jinak zahrnuje také sutiny forem hospodaření, mezilidských i více-než-lidských vztahů, významů, afektů, příslibů či vizí. Vedle ‚buraček‘ také těžkými kovy zamořené černé skládky, zplanělé ovocné sady, opuštěné a pomalu se rozpadající průmyslové a zemědělské areály, rezavějící technikou zaskládané okraje fungujících areálů, podmáčené nivy potoků, kde už se někomu nevyplatí hospodařit, autobusové zastávky s dvacet let starými jízdními řády... To jsou ony ‚zahrady‘ plné (alespoň dříve) rozkvetlého bolševníku.

Proces ruinování není jen materiální, ale také atmosférický (tamtéž: kap. 1), což je jeden ze způsobů, jak otevřít fenomenologickou antropologii vstříc procesům, které získávají svou signifikanci především na rozsáhlé krajině úrovni jakožto plošná „rekonfigurace vícedruhových asambláží“ (Swanson 2018: 151). Poválečné západočeské pohraničí není (stejně jako jakékoliv jiné) pouze fyzickým, ale také imaginovaným prostředím. Trhlina v kontinuitě osídlení, která tu na konci 40. let vznikla, dodnes nezřídka slouží pro vysvětlování celé řady jevů, průběh šíření bolševníku i jeho přetrvávající přítomnost v kraji nevyjímá. Stolička zásadní problém spatřoval v tom, že i po státem cílených snahách o dosídlení byl celkový pokles obyvatelstva přibližně třetinový, a dosídlenci navíc k novému místu měli pramalý emoční vztah – často na místo přicházeli jen kvůli rabování, a pokud už se usadili, tak si prý stejně nehleděli toho, co se jim dělo za plotem. Podle řady lidí, s nimiž jsem mluvil – až na několik výjimek samí dosídlenci či jejich potomci – tomu tak je dodnes, což má bolševníku znovu otevírat volné pole působnosti. Jakási „práce s krajinou“ se sice podle Stoličkova narativu později vrací s průmyslovým zemědělstvím, avšak to jen v podobě další snahy ji co nejvíce vytěžít. Velkoplošné zcelování pozemků a ponechání těch nedostatečně produktivních svému osudu, masivní přehnojování či meliorace v očích místních doplnily rozbořené a zplanýrované domy nebo pojezdy vojenskou technikou jako důležité praxe umožňující bolševníku vzkvétat, každý se svébytnou i vzájemně propletenou lokální i trans-lokální historií.

velmi historicky, geograficky i ideově specifického typu člověka.

Dobytek

Hubení bolševníku je však více-než-lidský příběh. A to nejen ve smyslu náhodných ožerků od lesní zvěře, které někdy naopak kapacitu hubit spíše snižují, nebo bobrů v Bubláku, kteří z různých důvodů nejsou zapojitelní do nekropolitického aparátu – na rozdíl od skotu a ovcí (ačkoliv se zde budu věnovat pouze prvním jmenovaným, neboť příběhy obou jsou si ve vztahu k bolševníku v základních parametrech relativně podobné). Tito spásáči se ve specifických politických ekologiích postsocialistické transformace stali také bolševníkovými spasiteli.

Roman tu jakožto soukromý zemědělec sdílel poměrně běžný příběh. Do začátku 90. let pracoval jako zaměstnanec jednoho z místních státních statků, po jejich rozpadu se však díky své pozici snadno dostal k privatizaci a nákupu hospodářských pozemků a dnes jich v podobě luk a pastvin vlastní okolo 800 hektarů. Rád o sobě říká (a sám jsem se dosvědčil, že ostatní mu tyto zásluhy přiznávají), že zbavil od bolševníku Láně Kynžvart a jejich okolí, údajné samotné epicentrum ‚invaze‘. Tehdy mu nikdo nevěřil, že to dokáže. První porevoluční roky byly v tomto ohledu hrozné a bolševník se tu rozšířil na mnohahektarové porosty na místech, kde se ještě pár lety předtím hospodařilo. Když jsem v okolí procházel letos, opravdu jsem na bolševník narážel naprosto ojediněle.

Důvod takového vývoje mi Roman detailně vysvětloval nejprve ve své moderně zařízené kanceláři u sebe doma a později také při projížďce po jeho pozemcích. On sám začal bolševník hubit na základě finanční pobídky okresního úřadu někdy okolo roku 1992. Tehdy to ještě dělal mechanicky, starým traktorem s mulčovačem, který si na to s kamarádem koupil. To byl první krok, který ho velmi brzy dostal až k nákupu těchto pozemků, kde se s neustále rašícím bolševníkem musel už jako hospodář učit nadále pracovat.

Nebyl v tom však sám: „Hodně rychle potom, co jsme založili farmu, jsme zjistili, že nám s tím

„Odsun Němců“ se tedy zdá být nejen historickou, ale také jakousi ontologickou trhlinou, která od sebe odděluje dva světy – prosperující svět dlouhodobě zabydlený lidmi, kde „bylo zvykem pečovat doslova o každý kousíček půdy“ (Příroda pro zítřek 1992), přičemž k místu, které bylo jejich domovem, je vázal vřelý vztah předávaný napříč generacemi, a bolševník jim rostl v zahradách leda jako opečovávaná okrasná rostlina; a svět vytěžovaný lidmi nově přichozími z různých koutů Evropy, kteří se nechtěli nebo neuměli o nové bydliště starat, protože pro ně nebylo domovem, což mívalo za následek opouštění, chátrání a ruinování domů, statků a ve výsledku také krajiny, v níž poté rašily bolševníky i ona „sudetská beznaděj“. Stolička byl „stoprocentně přesvědčen, že by se to takhle nerozšířilo, ty Němci by to nedovolili na svých pozemcích, aby se to takhle rozšiřovalo.“ O pár minut později už mi sám od sebe popisoval, jak byl odsun základ i pro současné „sociální problémy“, obrovský odliv mladých lidí z kraje, závislost na práci v Německu apod. Šíření bolševníku jako doklad změny přístupu člověka k půdě se tak napojovalo na afektivní představy o úpadku západních Čech, kdysi proslulých svým průmyslem nebo větším počtem honosných lázeňských měst. Stolička přímo spekuloval, že bolševník „si asi našel opravdu ty místa, kde díky tomu vykořenění měl největší šanci přežít.“ Možná o tom prý i „přemýšlel“ stejně jako lidé, kteří dané místo osídlili z nějakého jasného důvodu dříve. Málokdo jiný se natolik přiblížil nahlížení na poválečné „emergentní ekologie“ (Kirksey 2015a) v symetrické perspektivě, jako výsledek snah mnoha lidských i mimo-lidských entit hledat a utvářet si nový žitelný prostor, v rámci něhož některé ustavené vztahy zanikají, zatímco jiné (a jak ukazuje třeba Bublák, tak v žádném případě nehodnotné) se postupně vyjevují, ustavují a stabilizují.

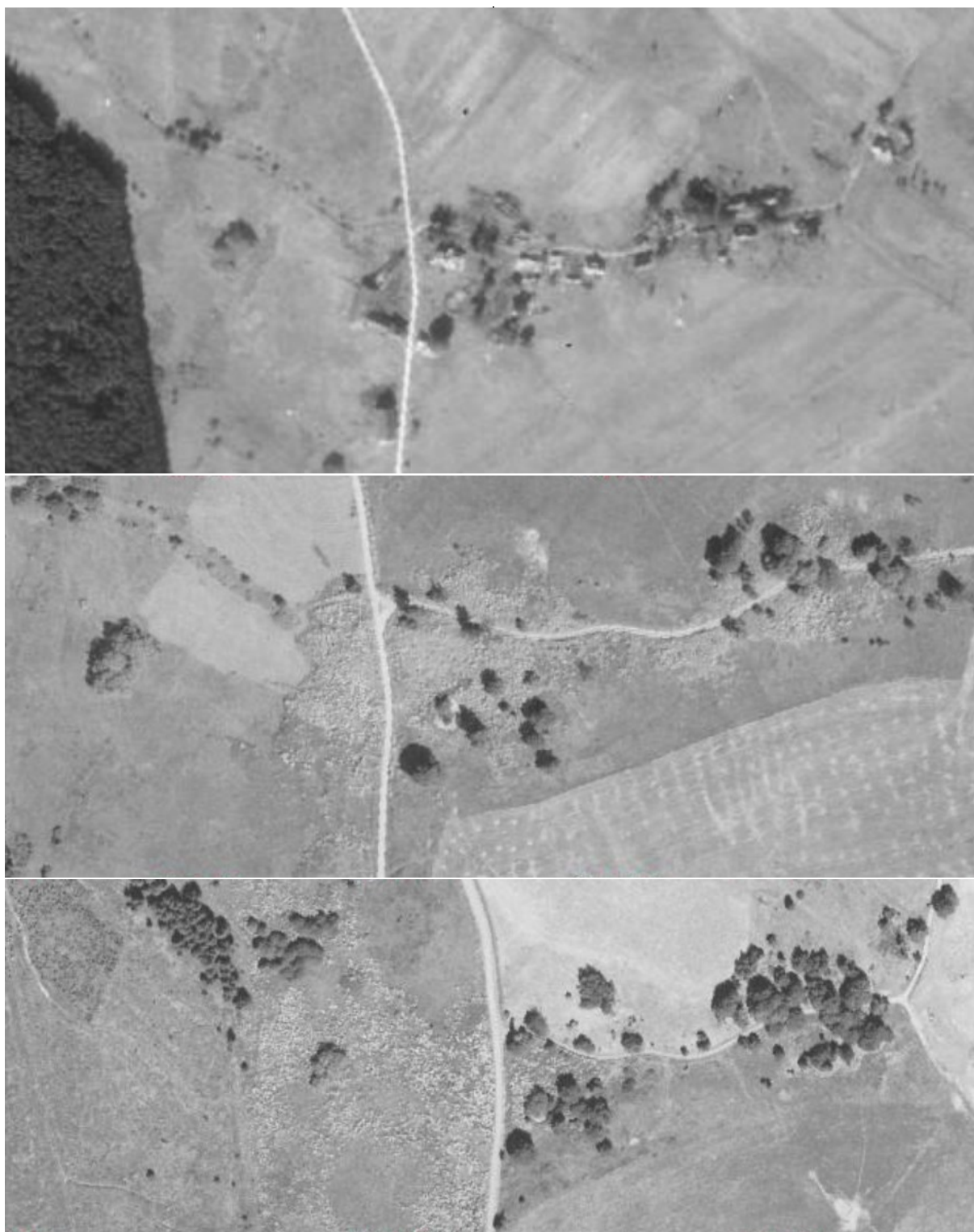
Jak tedy nastínit proces materiálně-afektivního ruinování jako více-než-bolševníkový spletenec různých dynamik a působení s různými temporalitami? Pojdme se podívat ještě na jednu lokalitu, abychom si alespoň v hrubých obrysech jeho možné podoby nastínili:

mohou pomoci taky krávy.“ Zpočátku ani nečekal, jak moc bude pastva úspěšná, o jejích pozitivích v tomto ohledu se i přes občasné pokusy v nedařném výzkumném ústavu mnoho nevědělo. Na jednu zamořenou plochu tehdy pustili dva highlandery, odolné a velmi osrstěné plemeno skotu, „dva měsíce jsme je v tom porostu neviděli“, ale nakonec všechno úspěšně spásli a po dvou letech už tam nic nerostlo. Od té doby to tedy nedělali jinak a na některých místech dokonce podle rašícího bolševníku drobně ovlivňovali prostorové uspořádání pastvy. Později ten den mi to dokládá, když v tu chvíli stojíme na pastvině kus od stáda krav, které nás od napajedla zkoumavě pozorují. Tady to dřív bývala úplná „plantáž“, několik desítek metrů dlouhá. „A ten dobytek to takhle krásně, nenásilně k té přírodě, bez chemie, beze všeho, levně, dokáže zlikvidovat. Stačilo pár herefordů [hospodářsky nejběžnější plemeno skotu] a trocha rozumu a už máme jakoby doživotně problém vyřešen.“ Krávy totiž mají dobrou schopnost ukousnout i malé listy, které jinak lidskému oku nebo pevně nastavené výšce sekačky za traktorem uniknou. „Tím kráva pomůže zásadním způsobem snížit počet jedinců, který vyrůstá a jsou schopný dorůst nějaký velikosti,“ popisoval mi to dál Roman. S jeho pomocí jsem na jednom místě opravdu mohl výsledek spásání napříč sezónou pozorovat.

V kontextu absence institucionalizovaného vědění a nejistoty ohledně dalšího postupu proti bolševníku se tak na počátku 90. let stal proces více- než-lidského učení důležitým nástrojem, skrze který zejména zemědělci mohli proti bolševníku vynalézat nové adaptivní strategie, které se v průběhu následujících let formalizovaly (pro podobný případ viz McKiernan et al. 2021). Zatímco v roce 1990 ještě hovořil pracovník Správy s pobaveným reportérem nejspíše o tom, že pastva by mohla být řešením (Příroda pro zítřek 1990), ta je dnes součástí oficiálních nekropolitických dokumentů, které ji zmiňují jako možnost pro dlouhodobý management, v rámci něhož se rostliny postupně vysílí (např. Zásady regulace 2023). Pastva je podle Romana jediný důvod, proč se v kraji podařilo bolševník „tolik zkrotit“. Sekání není účinné a s technikou se často do

Osada o pár domech Ober Rockendorf se ještě na začátku 2. světové války rozkládala na náhorní plošině v jižní části Slavkovského lesa, jen několik kilometrů stoupání po silnici od Lázní Kynžvart. V okolí se kvůli chladnému počasí a kamenitému terénu téměř nepolařilo, pouze se extenzivně pásal dobytek, a to až do druhé poloviny 40. let, kdy byli nemnozí obyvatelé osady, výhradně německy mluvící, ačkoliv už tehdy oficiálně název zněl Horní Žitná, do jednoho vyhnáni, a oblast se stala součástí VVP. Vojáci na budovách cvičili své dělostřelecké schopnosti, a ještě před přesunutím VVP do Doupovských hor v roce 1954 zbylá stojící obydlí a zdi zplanýrovali buldozerem a suť poté rozvalili do okolních žlabů. Z rozpadající se omítky se do půdy uvolňovalo množství vápníku nebo fosforu, dusíku zde kvůli ustájení dobytka bylo také dost. Pravděpodobně na kolech buldozerů se sem přenesla semínka bolševníku, a v podmínkách dostatku živin, otevřeného prostoru a půdních disturbancí se jim velmi rychle podařilo i přes naprosto minimálně rozvinutou vrstvu půdy úspěšně zakořenit.

Zatímco se Horní Žitná v očích těch, kdo se okolo ní aktivně pohybovali, pomalu proměňovala na tzv. „pětašedesátku“, místo pojmenované podle místní lesní jednotky v rámci jeho ryze od stolu narýsované prostorové organizace, bolševník během několika sezón hustě zarostl oblast, která poměrně věrně kopírovala intravilán bývalé osady. (Obr. 7.1) Rozvaliny tu kvůli iniciálnímu zásahu bagrem byly od počátku sotva rozeznatelné, i tak však s příchodem intenzivního průmyslového velkozemědělství zamezovaly hospodářskému využití místa, neboť obtížně rozeznatelné podzemní základy by ohrožovaly pracovníky, techniku i případný dobytek. Proto byla oblast intravilánu ponechána téměř netknutá, jen příležitostně jeho prostor sloužil jako odkladiště různých zemědělských materiálů či strojů. Ve velkém množství se rozkládající bolševník tu současně hnojil půdu pod sebou, a mohl tak urychlovat na mělkých půdách jinak poměrně pomalou sukcesi. Uchycená nová semena vzrostlých dubů, které přežily i řádění buldozeru, na některých místech v průběhu desítek let vyrostly natolik, že zastínily bylinné patro, což bolševník špatně snášel a na daném místě už

Obrázek č. 7. Horní obrázek (7.1) ukazuje na ruinující podobu Horní Žitné v roce 1952, prostřední (7.2) v roce 1962 a spodní (7.3) v roce 1996. Bílé tečky jsou okolíky bolševníků. Zdroj: ČÚZK.

různých žlabů ani dostat nejde, a chemii může na svých pozemcích kvůli režimu ekologického zemědělství použít málokde. Těžko už navíc na takovou činnost sežene brigádníky, všichni prý vědí, jaká nebezpečí hrozí, několik z nich se mu při práci

dokázal stále méně úspěšně růst a semenit. Jeho těžiště se tak přesunulo naproti přes hlavní silnici, na bývalou louku, na konci 90. let už pěknou řádku let opuštěnou, která dříve viditelně určovala hranici výskytu. Kumulující se patogeny v půdě v mezičase

ošklivě popálilo nebo se propadlo do některého ze sklepů, kterých je v okolí zaniklých obcí mnoho. Snaží se proto, aby se zvířata dostala na co nejvíce ploch a převzala hlavní část likvidace.

Pastvinářství však v této oblasti nefungovalo vždy. Ještě na počátku 80. let se i ve Slavkovském lese provozovalo jen ve velmi omezeném měřítku. Když jsem s Romanem projížděl jihozápadní část CHKO, vyprávěl, jak tady ještě za státních statků všude okolo byla hlavně orná půda a s posměchem popisoval nesmyslné pěstování kukuřice v místním klimatu, která tu prý rostla „jako telegrafní sloupy. Ne tak vysoký, ale tak daleko od sebe.“ Až v průběhu posledních dvou socialistických pětiletok se pole začala transformovat na rozsáhlé pastevní areály, které se brzy rozprostíraly na nemalé rozloze v oblastech s nadmořskou výškou přes 600 metrů (Šrámek 2001: 39). Další výrazné rozšíření extenzivní pastvy do velké části kopcovitého západočeského pohraničí však přišlo se zapojením ČR do společné zemědělské politiky EU, v rámci níž se razantně navýšila státní podpora ekologického zemědělství a agroenvironmentálních opatření, která v horské krajině s nižší zemědělskou produktivitou ekonomicky zvýhodňovala zatravňování orné půdy (Moudrý et al. 2007; Voříšková et al. 2010: 361). Přibližně od poloviny nultých let tak ze Slavkovského lesa pole téměř vymizela a necelou polovinu zemědělské půdy zde dnes zabírají právě pastviny (Janík 2021).

Roman však také připomínal, že se krávy spásat bolševník nejprve musely naučit. „Když to bylo velký a nebyly na to naučený, tak k tomu šly a slezly jim čumáky. Ale pak jim to zase narostlo,“ uklidňoval mě, když si všiml mého vyděšeného výrazu. „Ty zvířata na to přijdou, třeba to i dva tři roky trvá, ale pak to jednou zkusí a už to jede.“ Také kvetoucí okolík prý krávy spásají rády, ale ve chvíli, kdy začnou semínka zrát a zelenat, už je na pastvu pozdě. (Informace o tom, do jaké fáze rostliny ještě dobytek bolševník spase, se mezi zemědělci poměrně lišili, což může poukazovat na komplexnější světy okolo provazování různých bolševníků a různých (druhů a plemen) spásáčů. Neuzavřené vědění však nemusí znamenat neschopnost jednat. Na

začaly bolševníkový porost ředit a dávaly větší prostor dalším organismům (Dostál et al. 2013). (Obr. 7.2 a 7.3)

S postupující intenzifikací zemědělství totiž státní statky o louku, plnou terénních nerovností a kamenů, přestaly jevit zájem. V 80. letech sice na zarostlých plochách měla proběhnout nákladná rekultivace, která však byla jednorázovým ad hoc opatřením, které bolševníku s jeho strategií několikaletého přežívání semen v půdě nijak neuškodila, stejně jako zásah „BVPčkem“, který proběhl na začátku 90. let mj. právě na této ploše. V roce 1996 tedy bolševník dominoval napříč rozsáhlým prostorem, čehož využívaly třeba místní myslivci, pro něž bylo snadné v jeho blízkosti lovit, s ohledem na oblibu těchto porostů ze strany lesní zvěře. V invazně-ekologických kruzích bolševník proslavit tuto lokalitu natolik, že množství výzkumů probíhalo právě zde (viz Müllerová et al. 2005). Řada ochranářů nebo i některých obyvatel nedalekého Kynžvartu na místní obrovské porosty bolševníku vzpomíná tak, že přes ně ze silnice nebylo nikam dál vidět. Byli tu o nich ostatně schopní říci mnohdy více než o samotné zaniklé obci.

Ukazuje se tak, že sutiny a bolševník se neprotunuly pouze jako ‚invazibilní‘ prostor a ‚invazní‘ rostlina, nýbrž se v průběhu času navzájem transformovaly jak materiálně, tak významově. Tyto proměny byly proloženy různorodými více-než-lidskými dynamikami, každá se specifickou prostorovou i temporální logikou: rychlé množení bolševníku oproti desetiletí trvajícím růstu statných stromů; jednorázové hubící akce oproti repetitivnímu obrůstání bolševníku, jehož semena navíc klíčí napříč delším časovým úsekem; obhospodařovaný prostor omezený socio-technologickou organizací práce a vlastnostmi terénu a půdy oproti bolševníkem zarůstajícímu prostoru omezenému lidskou aktivitou... Ruinování jako tento vícerychlostní proces přineslo na Horní Žitnou v průběhu času různé ambivalentně přijímané propletené sociopřírody, které se však od přelomu 80. a 90. let výrazněji napojily na nekropolitické techniky odpojování, jež tuto provázanost snadno rozpletly do jednoznačné

širším argumentu o spásnosti pastvy se totiž všichni shodovali.)

Načrtnutá politicko-ekologická historie pastvy však současně ustavovala možnost pro to, aby se skot mohl naučit bolševník spásat. Poměrně mě překvapilo, když jsem od několika pamětníků, kteří hospodařili ještě na státních statcích, slyšel, že krávy bolševník nežraly, což byl úplný opak toho, jak mi to vykreslovali současní hospodáři. Když jsem se na tuto diskrepanci ptal Romana, měl za to, že je to dáno rozdílem v povaze systému pastvin. Dnes na často celoročních extenzivních pastvinách žijí dvě nebo tři generace skotu, díky čemuž se mohou učit bolševníky správně a bezpečně spásat. V době před porevoluční transformací hospodaření, i když už byly v provozu zmíněné pastevní areály, tu probíhal odlišný systém pastvy, tzv. vzdálené kooperace v chovu skotu, nebo „kooperační jalovice“, jak to Roman nazýval, kde se v rámci propojené sítě zemědělských výroben vychovávaly jalovice (samice skotu před otelením) pro dojírny a velkokapacitní kravíny v nížinách. Telata se z nich přivezla do kopců na výkrm ve velmi mladém věku a vracela se natrvalo zpět ještě před porodem. „Takže tam to tele nikdy nevidělo matku,“ když se tedy potkalo s bolševníkem, slezl mu ‚čumák‘ a už do bolševníku nikdy nekouslo. Dnes, v době převládajícího chovu tzv. „masňáků“, tedy masných stád, které zde souvisí zejména s politickými podporami a cílenými dovozy masných plemen v první polovině 90. let (Voříšková et al. 2010: 361) a ekonomickou výnosností takového systému hospodaření s dotačními příjmy na jedné a provozními úsporami na druhé straně (Kopeček et al. 2008), to je významně odlišné. Ve stádech už má „šéfový“, jak nazývá zkušené krávy, které rostliny dobře znají. Ty si zároveň „vytvářej školky“ mladých dobytčat, která s nimi neustále chodí, a kterým tak mohou mezigeneračně své zkušenosti s pastvou bolševníku (v jakých fázích ano/ne apod.) předávat. Nezbytnost učícího procesu prostřednictvím mezigeneračního kontaktu potvrzují také odborné studie, které potvrzují, že schopnost spásat je třeba vnímat jako emergentní charakteristiku (Buttenschøn & Nielsen 2017: 243). (Díky systémovému nahrazení dojných plemen masnými také přestal hrát roli fakt, že

narativní linky.

Na rozdíl od jiných zaniklých obcí – třeba nedaleké Čisté/Lauterbachu, která si prošla podobnou více-než-lidskou historií, kde však byl bolševník v posledních letech huben jedním z místních spolků, který se prostřednictvím vědecké činnosti dokumentující dřívější podobu obce, pravidelných pracovních brigád a jiných komunitních aktivit snažil místo znovu naplnit významy a zapojit ho do živé kulturní historie i současnosti oblasti – se Horní Žitná takřka vůbec nestala cílem výletů vysídlených obyvatel či jejich potomků, a dosídlenci, pro něž byla tato historie (i kvůli oficiální poválečné protiněmecké ideologii) cizí, také neměli silný osobní zájem na cílené kultivaci místa. Dnes tu přesto bolševník téměř nenajdeme, je to však až výsledek působení projektu a následné pravidelné intenzivní pastvy.

Drobné iniciativy na začátku nového tisíciletí však začaly explicitně poukazovat na to, že bolševník místa zaniklých sídel esteticky či turisticky znevažuje a ničí, tedy de facto že není hodnotnou a tolerovatelnou součástí procesů ruinování těchto míst. Při detailní studii reliktních zaniklých obcí, která byla podkladem pro podaný projekt na jejich obnovu se „problematika bolševníku“ dostala dokonce na úroveň samostatné podkapitoly. Trochu paradoxně zde zní definice pojmu reliktní, který podle studie označuje „cokoli, co dnes připomíná místo, kde se obec nacházela. Reliktem se tak může stát pozůstatek zdiva po stavebním objektu, pozůstatky křížů, pomníků, božích muk, ale i cesty s patníky, aleje či ovocné sady, nebo dlouhověké stromy.“ (Obr. 8) Hluboce zakořeněný bolševník, který vtiskoval zaniklým sídlům napříč západními Čechami afektivně silný obraz jako málokterý jiný aspekt, však evidentně nikoliv. Bolševník jako přízrak je především strašák.

Stolička, který je spoluautorem celého projektu, však při společném rozhovoru tak jednoznačně odmítavý nebyl. Niva potoka, který pramení nedaleko Horní Žitné, byla dřív plná vesniček, mlýnů nebo dřevařských pil, „tam byl život“. Dnes už není, a pokud s tímto místem nemáme žádné plány na

Obrázek č. 8. Pomník obětem první světové války ve zruinované Horní Žitné. Zdroj: zanikleobce.cz.

bolševníkové šťávy znehodnocují mléko. (tamtéž: 251))

Pokud se učení podaří, stává se bolševník „pochoutkou“, kterou dobytek zbožňuje a upřednostňuje před ostatními rostlinami. „Ty krávy jsem neudržel, když jsem je k němu pouštěl, ony se fakt o to dokážou rvát, a to třeba i v senáži,“ smál se Roman, stejně jako další hospodáři s podobnými zážitky. Rostlina je dobyt看em oblíbená pravděpodobně pro její šťavnatost a sladkost. Studie uvádějí také obrovské množství živin, které z něj mohou spásající zvířata získat (tamtéž: 241-2). „Já jsem říkal, že je škoda, že se toho nechytli a neudělali z toho jednoletku, která by se tu vysejvala. V jistém ohledu nám to jako složka krmný dávky dneska chybí. Takže je otázka, jestli to je vlastně škodlivá kytka,“ zamýšlel se Roman, a naznačil tak afektivní přebytek této formy likvidace. Jako o silážní rostlině se o něm dokonce opravdu uvažovalo např. v bývalém SSSR (Sacyperova 1984), nicméně kvůli problémům se zaplevelováním a fyzickou nebezpečností rostliny se tyto myšlenky u tohoto druhu bolševníku pravděpodobně nikdy nematerializovaly.

Nekropolitika tak do sebe postupně zahrнула aktéry překračující hranice lidské politické komunity, současně zde však začala narážet na limity možnosti reprodukovat válečnou atmosféru. Násilí sice může být „vícedruhový akt“ (Chao, Krupa & Li 2024), nicméně většina hospodářů nemluvila v případě pastvy o boji a někteří dokonce v jejím kontextu odmítali považovat bolševník za problém. Dobytek tak dokáže tlumit nejen výskyt bolševníku, ale také emoce, které tato rostlina na jiných místech obvykle ve velkém generuje. To poukazuje na skutečnost, že zvířata se stávají aktivními spolutvárci nekropolitiky a v rámci toho mohou proměňovat její významy.

Jejich aktérství však z oficiálních dokumentů

zabydlení, „tak ať je tam bolševník, ne?“ Jako pravnuke německých vysídlenců je prý „alergickej“ na to, když se mluví o ‚čistkách‘ jakéhokoliv druhu. „Jak oni tomu říkaj...? Invazní rostlina, co to je za slova?“ ptá se nevěřicně. Bolševník si tu podle něj pouze našel ideální podmínky, což „je přece důsledek toho, že se o tu krajinu někdo nestará. Ta příroda pak žaluje, ‚nestaráte se o zaniklý hřbitov, nestaráte se o zaniklý nivy, louky‘... Takže bolševník úžasně dokazuje společnosti, že něco nefunguje ve vztahu k tomu pozemku.“

Když člověk dlouho hledá, může mezi sutinami stále nalézt nejen klíčky bolševníků, ale také zárodky života v zabolševené krajině mimo nároky nekropolitiky i nekropoetiky.

Privlastňování

Vzpomínám si, jak mě překvapilo, že ‚pětašedesátka‘ zarůstaly obrovské porosty bolševníku ještě na konci nultých let. V té době už totiž uplynuly téměř dvě dekády od doby, kdy se jednoznačný přístup k rostlinám stal odpovědností a postupně i zákonnou povinností těch, kdo na daný úsek půdy držely vlastnické právo, a ty tak měly být úspěšně vyhubeny díky aktivitám Vlastníků. Jak říkal Horák,

a managementových strategií zmizelo – skot a ovce se staly pouhou metodou, prostředkem likvidace, neboť se zde naráží na limity jejich bio/nekropolitické subjektivace, tedy schopnosti je ustavit jako cílevědomé bolševníkové hubitele. Aby zachytili podobné formy exploatace (re)produktivního a (re)-generativního jednání mimo-lidských entit, hovoří někteří autoři o ne-lidské práci (Barua 2017; Haraway 2008). Poukazují jím na zapojení vitálních kapacit různorodých organismů do produkce ekonomických i jiných lidmi konzumovaných hodnot (ušetřené peníze za likvidaci, nárůst hodnoty pozemku, potenciální nárůst druhové bohatosti atd.). Ty však v případě pastvy vznikají jen díky *vztahům* mezi existenčními trajektoriemi různých entit v mocensky nerovném a nerovně organizovaném prostředí: zemědělci, kontrolními orgány, hospodářskými zvířaty, bolševníkem apod. Hubení zde není výsledkem pouhého apriorního plánování a záměru hospodáře, ten je jen jednou z mnoha bytostí, které přispívají k produkci kýžených hodnot; současně však ani zvířata nejsou samosprávné bytosti, jejichž schopnost bolševník spasit by byla nedotčená jakýmkoliv formami moci (Haraway 2008: 55). Utváření vazby Dobytek-bolševník, prostřednictvím níž jsou obě entity materiálně i významově (s různou mírou trvanlivosti) proměněny, není počinem pouze více-než-lidským se svou vlastní historií, ale souběžně také ó-tak-lidským (*all-too-human*) (Kohn 2013), v němž je možnost kapacity Dobytku jednat – spasit a spasit – prorostlá a vymezená lidskými politickými, ekonomickými, administrativními, morálními či epistemologickými světy.

Schopnost Dobytku odmítnout bolševník jako nebezpečného ‚vetřelce‘ a zahrnout ho do svých potravních návyků je tedy důležité pochopit v kontextu historie a proměňující se praxe pastvinařství v této oblasti. Pastva jako technika vládnutí bolševníku není samozřejmý nebo ‚přirozený‘ ‚způsob likvidace‘, nýbrž je opět emergentní formou, která svou stabilnější podobu získala v určitých politicko-hospodářských a ekologických kontextech státní i unijní dotační politiky, podhorského reliéfu západočeské krajiny, ekonomické výnosnosti apod. Pastva tak poukazuje nejenom na biopolitickou

dlouholetý úředník na OŽP v Mariánských Lázních, „vždycky ta rostlina někomu patří“. Vlastník je však specifický typ člověka se specifickým vztahem ke ‚své‘ i okolní přírodě, nelze tedy automaticky předpokládat, že povinnost hubit bude z jeho strany vykonávána. Fakt, že se tak skutečně mnohdy nedělo, byl mediálně, institucionálně i individuálně přičítán zejména nezájmu a laxnosti jednotlivých vlastníků, případně selhání nekropolitických aktérů „přesvědčit všechny majitele, že mají plnou odpovědnost za to, co na jejich pozemku roste“ (Události ČT 1993). Podobné hlasy je možné slyšet dodnes.

Když jsme se bavili o vztahu bolševníku a prostředí, které usměřňuje jeho vitalitu, vysvětloval mi Švandák, že se v jeho případě jedná o „gapovou kytku“, tedy takovou, která využívá různé formy mezer. Tou základní, díky níž se bolševník podle něj etabloval i na dříve obhospodařovaných plochách, bylo opuštění velké řady z nich v souvislosti s kolapsem zemědělství v první polovině 90. let, kdy se ve velkém porážel dobytek a spolu s tím také přestávaly sekát louky. Sám si ještě vzpomíná, jak byl Slavkovský les v 90. letech „totálně zarostlá krajina, a všude rostly tuny toho bolševníku“. Dokud se na místě pravidelně hospodařilo, bolševník se zde podle něj neměl šanci uchytit. Až několikaletý *gap* v hospodaření na pozemcích tedy znamenal zakořenění bolševníku, který během několika let dokázal naakumulovat tolik živin, že byl na těchto místech schopný později setrávat i při opětovném nastartování produkce. Procesy ruinování je někdy obtížné zastavit.

Gap (česky mezera) označuje „prázdné místo mezi něčím“ (Slovník spisovné češtiny). Ačkoliv jím tehdy Švandák myslel šířeji jakousi ekologickou trhlinu vzniklou po jakékoliv disturbanci povrchu, použitý výraz dobře poukazuje na absenci jakožto základní prvek vysvětlující vitální trajektorie bolševníku. V archivu Správy jsem narazil na novinový výstřižek, jehož první část někdo červeně podtrhl: „Bolševník se objevuje výlučně tam, kde se o dotýčený pozemek nikdo nestará.“ (...) „Část pozemků v intravilánech obcí spravuje pozemkový fond a jejich privatizace, z důvodu nejasných majetkových vztahů,

re/produkcí života skrze „spravovanou a administrovanou smrt“ (Lushetich 2018: 27; Senft 2020), ale také na nekropolitickou re/produkcí hubení skrze spravované a administrované životy. Dobytek totiž nejenže musí být pečlivě registrovaný, ale – což bude důležité v následující kapitole – podléhá specifickým prostorovým politikám, které nepřímo určují, kde jeho práce na bolševníku může probíhat.

Projektové entuziasmy

Z dosavadního popisu vyvstává obraz nekropolitiky jako procesu, který probíhá prostřednictvím synchronizací různých fyzických a institucionálních těl, atmosférické a diskursivní repetice a atomizovaných temporalit (Lushetich 2018: 2). Spíše než ‚frontální útok‘ tak dnes eradikace bolševníku připomíná pomalé opakující se násilí, bez mediálního spektaklu a okamžitých výsledků (Nixon 2011). Výjimkou jsou intenzifikované časoprostory „projektového vládnutí“ (Mikhaylova 2018). Jeden takový se pro mě však shodou okolností stal důležitou branou do zabolševené krajiny.

Úsilí několika lidí, kteří se už od 90. let pohybovali okolo (orgánů) ochrany přírody na Mariánskolázeňsku, v roce 2010 vyústilo v úspěšnou přípravu a zahájení projektu zaměřeného na omezení výskytu bolševníku v povodí Kosího a Hušského potoka, dvou páteřních vodotečí protékajících touto oblastí a roznášejících semena i mimo ni. Od samého počátku projektu však o něm manažerka projektu Lenka Pocová, jinak fyzioložka rostlin, toho času vedoucí místní zahradnické firmy se zkušenostmi i s úřednicinou na OŽP v Mariánských Lázních, uvažovala jen jako o pilotním. V plánu totiž bylo pokusit se získat dotaci z unijního dotačního Operačního programu Životní prostředí a projekt rozšířit na území celého Karlovarského kraje, vyjma místního vojenského újezdu (a vedle toho i na ‚invazní‘ křídlatky a netýkavku žláznatou, které však v rámci projektu hrály spíše druhotnou roli). Tím se měl stát geograficky i finančně nejrozsáhlejší eradikační akcí v historii EU, což jeho iniciátoři s hrdostí připomínali.

je zatím v nedohlednu. Privatizace některých provozů státních statků se také neubírá zcela nejjasnějšími cestami a výsledek je v podstatě stejný: není znám konkrétní majitel určitého pozemku, a tedy ani konkrétní hubitel bolševníku.“ (Chebský deník 1993) V kontextu pomalu se ustavující systematické nekropolitiky, založené na potřebě přehledných, předvídatelných a standardizovaných postupů, se objevily vlastnické mezery v nich jako důležité (post)transformační milieu. „Nejhorší jsou ty pozemky, který nemá vlastníka,“ stěžovalo si několik lidí i dnes. „Jak nemá vlastníka?“ nechápal jsem nejprve. „No v uvozovkách, že jsou sice vedený v katastru, ale nejsou dojetý dědický řízení nebo restituční nároky, nebo se třeba neví, kde ten vlastník je. Fyzicky o to prostě na místě nikdo nepečuje.“ Model vlastnické neoliberální nekropolitiky tedy nepřekvapivě může (a podle mnohých také skutečně bude) efektivně fungovat jen za předpokladu, že „každé území má svého vlastníka“.

To však pomíjí mnohdy nevyjasněné vlastnické vztahy, které jsou pro postsocialistický kontext příznačné (Verdery 1999). Dekolektivizace majetku měla probíhat v průběhu 90. let prostřednictvím procesu restitucí, tedy návratu zestátněných pozemků ‚původním‘ majitelům (nebo jejich potomkům), a privatizací. Výsledkem obojího měla být jednoznačná prostorová matrice, v rámci níž by byla stanovena práva a povinnosti spjatá s každým kouskem půdy. Vedlejší efekty těchto procesů, které vymazaly do té doby existující historie užívání a vytvořily zdánlivě prázdné území otevřené pro nové příležitosti (Ahmann 2022; viz také Wolf 1982), na sebe nenechaly dlouho čekat: od zemědělské výroby krachující pod náporom restitučních nároků a privatizačních spekulací, přes zklamání restituentů ze získání nehodnotného a nevyužitelného pozemku, po vleklé soudní spory o restituční nároky. To jsou situace typické nejen pro česk(oslovenský) celostátní proces transformace vlastnického režimu (Baňski 2017), podobná selhání v naplnění očekávání, která s sebou přinesl – mj. očekávání, že bolševník z kraje do pár let zmizí – se opakovala napříč postsocialistickým prostorem (Hann 2005).

Specifická historie vylidněného pohraničí

To se nakonec povedlo, a tak se od roku 2012 rozběhla celá řada aktivit, která měla vymezit projektovou likvidaci od všední nekropolitiky. Pavel Poc, biolog a člověk, který se už od 90. let v rámci různých pozic ve veřejné správě významně zasadil o rozvoj nekropolitického aparátu, vedle toho i tehdejší europoslanec za ČSSD (který stál v pozadí přijetí jednotné unijní „proti-invazní“ legislativy), a shodou okolností také manžel manažerky projektu, to do médií komentoval jasně: „Likvidaci bolševníku je ... třeba pečlivě naplánovat. Zjistit, odkud se šíří, a zasahovat nejprve tam. Vědět, kde jsou jaká ochranná pásma, jak se bude populace bolševníku vyvíjet v případě zásahu tam či onde... Je třeba zajistit podporu veřejnosti a vlastníků pozemků, souhlas orgánů ochrany přírody, ekozemědělců, povodí, lesních závodů... (...) Když přípravnou – teoretickou – část boje proti bolševníku vypustíme a vytáhneme rovnou mačety, dopadneme stejně jako všichni v minulosti. A to nechceme.“ (Chebský deník 2012) Projekt měl být jakýmsi završením téměř čtvrtstoletí práce na budování koherentního aparátu v západních Čechách. Lehce přes 80 milionů korun tak mezi lety 2012 a 2015 směřovalo do dvojího rozsáhlého mapování zmíněných rostlin napříč krajem, do přípravy podkladového Informačního systému Heracleum, do několika workshopů, papírových i obrazových metodických materiálů apod. – a od roku 2013 samozřejmě také do samotné likvidace.

Já už jsem se s projektem protnul ve fázi dobíhající udržitelnosti. Tímto termínem se v životním cyklu projektů označuje období, během něhož je zapotřebí udržet cíle a výstupy projektu. V případě projektu bylo toto období desetileté, z jeho webových stránek jsem však získal pocit nejistoty, jestli vůbec nějaké aktivity ještě probíhají. Podstatná část veřejně dostupné části informačního systému, který měl umožňovat onu osvětu a širokou účast veřejnosti na celé akci, už byla kvůli zastaralé technické platformě téměř nepřístupná (a jak jsem zjistil později, pokud už se dovnitř někdo dostal, stejně viděl jen velmi neaktuální data). Po pár minutách hledání, jestli jde systém obejít, to vzdávám a zkouším napsat mail na některou

provázaná s místními environmentálními podmínkami, zejména nižší úrodností půdy velké části regionu kvůli jeho vyšší nadmořské výšce, však dala těmto procesům jedinečný tvar a zesílila produkci mnohačetných absencí. Socialistické rozdělení zemědělských organizací na jednotná zemědělská družstva (JZD), v nichž si dřívější vlastníci ponechávali své individuální vlastnické podíly, a státní statky, které už svým názvem odkazovaly na to, že jimi obhospodařovaná půda byla zcela ve vlastnictví státu, a hospodáři tak byli de facto námezdními dělníky, totiž nebylo zcela náhodné. Zatímco JZD vznikala zpravidla v produktivních nížinách s dostatkem pracovních sil, státní statky byly častěji zřizovány v méně úrodných horských oblastech, kde po vysídlení obyvatelstva zůstávalo množství státem nepřidělené půdy. Nejen v západočeském pohraničí tak tato organizačně-vlastnická forma hospodaření pokrývala významně větší rozlohu než ve vnitrozemí (Homoláč & Tomšík 2016: 532). Proces porevoluční transformace obou typů podniků následně probíhal odlišným způsobem. JZD se transformovala na soukromá družstva, v rámci nichž se ustavily a případně rozprodaly jednotlivé vlastnické podíly půdy, dobytka nebo strojů, a mohlo se v podstatě bez přerušení a (například finanční) zátěže privatizace hospodařit dál. U státních statků byl tento proces složitější, protože zejména jejich přerodu se dotkly právě restituce a privatizace, což vytvářelo dostatek různě setrvačných mezer pro obsazení bolševníkem. Roman, který začal naplno hospodařit na začátku tohoto období, kdy se stal prvním soukromým zemědělcem v daném okrese, se smál, že „tady byla trošku taková džungle, okolo mě na ty pozemky nikdo pět let nešáh, protože ty vlastnické vztahy se tady teprv začaly vyvíjet a nikdo moc nevěděl, co komu patří.“

Restituční nároky k pozemkům ve vysídleném pohraničí vznikaly v rozsáhlé míře rodinám dosídlenců, pokud tedy někdo získal půdu po Němcích, nemusel na ní před jejím zestátněním na konci 40. let ani příliš dlouho žít, aby mu nárok vznikl. Množství lidí o něm proto ani nevědělo, a pokud ano, často o pozemek, k němuž je (nebo jejich rodiče) nevázal hlubší vztah, nejevili zájem. Další množina restitu-

z uvedených kontaktních adres. Neúspěšně – žádná už nefunguje. Důvodem je to, že projektová agentura, která celou akci koordinovala, rok po skončení hlavní fáze projektu zanikla. Poměrně složitě jsem se tedy dostával ke kontaktu na vedoucí projektu, která už se v něm ale dnes angažuje naprosto minimálně, a tak mě při setkání nakonec odkázala na Evu, pracovníci na krajském odboru řízení projektů, kde se udržení výsledků celé akce od roku 2016 na plný úvazek věnuje. Po rozhovoru s ní a s její kolegyní, shodou okolností také Evou⁵, která ji na tomto místě doplnila teprve před třemi lety, jsme se domluvili, že jim budu v průběhu dané sezóny brigádně chodit vypomáhat do kanceláře i při terénních aktivitách. Evy se postupně staly jedněmi z mých klíčových gate-keeperek, tedy osob, jež mi usnadňovaly přístup do různých etnografických prostorů.

Zpočátku jsem se s projektem setkával především v negativním světle. Mediální obraz jeho hlavní fáze významně utvářely zejména silné pochybnosti o motivacích iniciátorů projektu a podezření z dotačních machinací v rámci výběru likvidačních firem, které řadě lidí utkvěly v paměti dodnes natolik silně, že se o nějakých pozitivěch projektu vůbec odmítali bavit. Postupně mi však analyticky plodnější začala připadat jeho mnohačetná produktivní kapacita. Kromě přímého razantního (podle statistik cca 80%) omezení výskytu bolševníku v kraji totiž byla jeho role také jako jakéhosi nekropolitického uzlu, který měl konvergovat již existující diskursivní i praktické tendence, postupy a figury, a na tři roky je pozastavit, aby je následně mohl s ještě větší intenzitou (a s variabilním úspěchem) vnést zpět do zabolševené krajiny.

Figura Vlastníka tak například dočasně uvolnila prostor jiné – Likvidátorovi. Aby toho však bylo možné dosáhnout, potřebovali zástupci projektu získat souhlasy tisíců vlastníků se vstupem na zasažené pozemky a externí likvidací bolševníku. Ti se tím zároveň zbavovali zákonné povinnosti hubit, což bylo důležité také pro delegitimizaci jakéhokoliv

entů navíc ani přesně nevěděla, kde nárokovaný pozemek leží, neboť v jistých fázích dosidlování se půda přidělovala kvůli automatickému předpokladu jejího okamžitého zařazení do JZD/státního statku velmi nekonkrétně (Šrámek 2001: 8). Velké množství nároků proto nebylo využito. (V jižní části Slavkovského lesa, kde brzy po odsunu vznikl zmíněný VVP a žádné dosídlení neproběhlo, navíc téměř nebylo co restituovat.) A i mezi těmi, kdo nakonec restituovali, se našla početná skupina lidí, kteří pozemek dál nijak nevyužívali ani nepronajímali, třeba proto, že ležel uprostřed lánů zemědělské krajiny. Představa restitucí jako pouhého návratu ke starším vlastnickým právům tak nemohla fungovat nejen proto, že čtyři dekády státního socialismu a jeho velkoplošných úprav krajiny (nejviditelněji v podobě zcelování pozemků) zcela proměnily hrací pole (Hann 2005), ale také kvůli tomu, že v pohraničí, legitimně osídleném až po druhé světové válce, příliš nebylo k čemu se vracet. Nespokojenost s nemožností restituovat, pocíťovanou v místech s dlouhodobější vlastnickou stabilitou v době před kolektivizací (Hann 1993: 309-11), v zabolševené krajině ve větším měřítku nahradil nezájem. Ona nezodpovědnost vlastníků tedy má také svou historii.

Pokud se o pozemek žádný restituent nepřihlásil, Pozemkový fond, předchůdce SPÚ, který celý proces zpracovával, ho na konci 90. let opětovně, po selhání první fáze z první poloviny dekády, vyčlenil k privatizaci. Její specifický design a sítě klientelistických vazeb ve spojení s vědomostním kapitálem lidí, kteří ‚byli v obraze‘, však nahrávaly spíše plošným privatizacím ze strany ředitelů bývalých statků nebo velkých koncernů, často se sídlem mimo kraj nebo republiku (viz Hann 2003: 12). Zatímco množství lidí i institucí pracovalo na ustavování figury Vlastníka, vysvětlovalo nelikvidování bolševníku osobním selháním (nezodpovědností, lhostejností, laxností, nerespektováním pravidlem či nezájmem) a předhánělo se ve vizích přísnějších sankcí, bolševník mezitím vyrůstal na místech, kde vlastnictví připomínalo jen jméno v katastru a podobu péče

⁵ Aniž bych chtěl samozřejmě jakkoliv popírat individualitu každé z nich, nebudu mezi nimi v případě popisu společných aktivit rozlišovat, a budu tedy vždy psát jen o Evě či Evách. I jejich nekropolitické zkušenosti vlivem stejné pracovní pozice sdílí většinu pro mě klíčových prvků.

náznaku kritiky či odporu slovy „maj bejt rádi, že to někdo dělá za ně“. Souhlasem se však zároveň vlastníci formálně zavázali k tomu, že po skončení hlavní fáze budou bolševník v rámci udržitelnosti likvidovat sami, a přispívat tak skrze vedení vlastního jednání, k dosažení cílových hodnot. Tomu měl napomáhat podrobný informační systém, v němž mohli vlastníci dohledat své zabolševněné pozemky a žádat o dotaci na likvidaci, i informační schůzky v různých fázích projektu, kde skupinka lidí v pečlivě vyčištěných a vyžehlených oblecích a šatech popisovala, jak bude postupovat terénní hubení bolševníku ze strany Likvidátorů, vysvětlovala důležitost celé akce pro občany i Přírodu a připomínala kromě povinnosti hubit také podobu správných, tedy expertně stanovených postupů.

Cílem těchto aktivit bylo vedle toho také zvýšit zájem veřejnosti, a ta se skutečně aktivně zajímala a nahlašovala nalezené výskyty i chybné a chybějící likvidační zásahy (iDNES.cz 2014). I ti, kteří byli vůči samotným (n)ek(r)ologickým přínosům projektu spíše skeptičtí, jako třeba Švandák, zmiňovali, že „přinejmenším pro veřejnost bolševník zčernal, když už dělíme věci na černý a bílý. Invazní rostliny jako téma přišly do veřejného prostoru.“ I vlastníci se prý začaly ve větší míře starat. Pavel, který byl u projektových aktivit od počátku jak z pozice mapovatele a likvidátora, tak z pozice (místo)starosty obce uprostřed CHKO, mi dosvědčoval, že když bolševník začal z krajiny mizet ve velkém a když bylo vidět, že i „soused“ bolševník hubí, získali mnozí soukromníci motivaci likvidovat také. Vedle toho se někde díky projektu pravidelná každoroční likvidace bolševníku dostala třeba do plánů obecních rozpočtů na následující rok nebo do harmonogramu aktivit technických služeb.

Zakoušení příslibů projektu ze strany jeho iniciátorů, ale i řady dalších lidí, kteří ho v konceptuální rovině podporovali, tak bylo v mnoha ohledech skrze jakýsi „entuziasmus představitosti“ (Mrázek 2002: 166). Projekt měl mj. ukázat, že likvidace je za určitých podmínek (efektivní spolupráce, zájem a odpovědnost vlastníků, technikou a vědomostmi podložený „management,

o mnohé pozemky vedla potřeba konkurenceschopnosti a tržní efektivity. Výsledná podoba transformace tak jen posílila starší dynamiky využití zemědělské půdy, kdy vznikaly na jedné straně obrovské zcelené, ekologicky simplifikované a intenzivně obhospodařované lány a na té druhé plochy ponechané naopak bez jakýchkoliv lidských zásahů. O stovky tisíc pozemků, které v roce 1991 na základě jednoho zákona najednou přešly pod správu Pozemkového fondu, často pro těžkou techniku obtížně přístupných a produktivně de facto nevyužitelných, totiž soukromníci neprojeví zájem („pětašedesátka“ byla dlouho jedním z takových). Bolševník na těchto plochách podle tehdejších novinových článků rostl ve velkém a opět tak narušil způsob, jakým se snažíme čas uzavírat do jednoznačných hranic. Nikdy nevíme, kdy a kde se příznaky projeví, a lineární pojetí historie se tak rozpadá (Tsing et al. 2019: G9).

Složité a často nepřehledné restituční a privatizační mechanismy tak ve specifických socio-přírodních podmínkách západočeského pohraničí upevnily některé starší a produkovaly zcela nové absence a mezery v podobě „prázdných“ pozemků, takových, o které „by se někdo měl starat“ – uprostřed nich se bolševník vyjevil jako vítěz celé transformace. Zatímco neoliberální koncepce vlastnictví, s níž pracuje také nekropolitický aparát, zdůrazňuje existenci legislativně definovaných práv a (v mém kontextu především) povinností v exkluzivním prostoru, někteří antropologové (von Benda-Beckmann et al. 2009; Verdery 1999) poukazují na to, že jejich ne/výkonu je třeba porozumět právě v širším systému sociálních, kulturních, ekonomických, politických nebo ekologických vztahů, představ a praxí. Selhávání vlastnické nekropolitiky vychází mj. z této diskrepance mezi tím, s jakou dekontextualizovanou podobou vlastnictví v tomto případě aparát pracuje, a mezi kontextem, do něhož se postsocialistický pohraniční vlastnický režim zapléтал. Privatizovaná nekropolitika selhává i v době, kdy už je oficiálně většina transformačních majetkoprávních vztahů vyřešena, proto, že vlastnictví je *současně i* něco jiného než jen to (neo)liberální. Paleta míst, na nichž bolševník svým různě intenzivním zarůstáním

plánování a řízení“ atd.) možná: „A hlavně, už nikdo nemůže tvrdit, že to nejde.“ (Poc 2017) „Mentální přínos“ byl stejně důležitý jako ten praktický, myslí si dodnes Pavel. Dřívější rozsáhlé zabolševené pozemky měly přispívat k oné „sudetské špatné náladě“ a pesimismu, že se s danou situací nic dělat nedá, a lidé je proto často nechávali svému osudu. Stejně tak ochránáři bývali podobně skeptičtí. Projekt podle něj toto vnímání významně změnil, a zahubil nejen velké procento bolševníků, ale také odevzdanost lidí. Projektový entuziasmus nakonec překročil také hranice kraje samotného, a třeba i na úrovni EU se o něm hovořilo jako o příkladu dobré praxe, který ukazuje možnou cestu ‚boje‘ s IND do budoucna (Cardoso 2015). Projekt tak silně prorostl do té doby nijak pevnou strukturou karlovarského nekropolitického aparátu, a stal se materiálním i atmosférickým pozadím místní nekropolitické každodennosti, přes nějž je třeba nahlížet současné protibolševníkové praxe, diskursy, představy či subjektivity.

Poté, co byla prostřednictvím souhlasů vlastníků kapacita hubit na čas postoupena Likvidátorům, mohla „gigantická ‚operace bolševník‘“ konečně začít. „Sekáči vyrazí v srpnu“ (iDNES.cz 2013).

Likvidátor

„Já neznám Čecha, kterej by chtěl vzít kosu a jít sekat bolševník,“ popisoval mi situaci s nedostatkem lidí ochotných bolševník hubit Švandák. „To je dneska práce, která není prostě nijak společensky hodnotná, nikdo to dělat nebude.“ Krátce se odmlkne. „I když je tady jeden člověk, kterej ač nemusí, tak ten bolševník hubí zemědělcům v rámci udržitelnosti toho projektu.“ Obrací se k počítači a zatímco ťuká do klávesnice, aby mi na něj našel kontakt, pokračuje: „Jmenuje se Pavel, je to dneska místostarosta a bejvalej člen dobrovolného aktivu Správy, takovej nadšenec. A je to jeden z nejlepších a nejsvědomitějších lidí, kterej pokud dostane mapu, tak vyhubí bolševník nejenom v tý zakreslený mapě, ale není línej jít ještě o kus dál, protože vidí, že tam kvetou dvě kytky.“ Vědci, kteří budují své naděje na úspěšný ‚boj‘ právě na figuře „vysoce motivovaných“ a „angažovaných terénních pracovníků“ (Nielsen et

dosvědčuje, že vlastnictví znamená mnohem více soustavu různých vztahů, které přesahují statický soubor práv a povinností, je i dnes velmi široká:

Bolševníky uprostřed několikahektarové plochy, která i podle leteckých snímků tvoří obrovskou, pionýrskými dřevinami a dalšími ruderálními rostlinami zarůstající mezeru v intenzivně obhospodávané krajině (ačkoliv i ona je v katastru stále vedená jako orná půda), zakořenily uprostřed třicet let starých spekulativních plánů soukromníka, který prosadil změnu těchto pozemků v územním plánu na zastavitelnou plochu, a doufal, že ji v budoucnu zpeněží, což se kvůli neexistující infrastruktuře nikdy nepodařilo. Vlastnické vize a (ne)praktiky je proto zapotřebí doplnit porozuměním mnohoznačných post-transformačních dynamik, jedněmi z jejichž zásadních efektů byla proměna hodnoty pozemků, která současně poskytovala různé přísliby, který se však ve spleti okolních dynamik často měnily v deziluzi a zátěž (Stahl 2012: 1-12; Svašek 2006: 9-12).

Bolševníky u zdi rozpadajícího se zámečku, patřící podle katastru nedohledatelné italské advokátní firmě, využívají podobně jako ty předchozí porevolučního privatismu, jeho upevnění hranice mezi veřejným a soukromým a asymetrické moci a legitimacy, kterou obě strany disponují (Pospěch 2021). V rámci níž „s tím obec nemůže nic dělat? Třeba to tam pokosit sama?“ „Ne, soukromej majitel, vyřízeno,“ postěžoval si do telefonu starosta místní obce. Nejvíc mu vadí bezohlednost těchto vlastníků, kteří „si asi vůbec neuvědomují, že ohrožují i pozemky ostatních,“ nahlašovat je ale navzdory doporučením, která jsem slyšel od některých ochránářů, nechce, protože „bysme pak v tý krajině byli jak policajti“. Soukromé vlastnictví u nás v 90. letech sice vtrhlo na scénu jako „diskursivní zátka“ (Hansen 2006), která ukončuje debaty a znemožňuje o některých praxích vůbec uvažovat, nicméně pnutí mezi diskursivní exkluzivitou a ohraničeností privatizovaného prostoru a nevyhnutelnou vztažeností vlastnického režimu přetrvává.

Bolševníky na zahradě rodinné vily s chybějící omítkou či okenními tabulkami, zato s viditelně

al. 2007: 235), by z něj museli mít radost.

Když jsem se s Pavlem telefonicky spojil poprvé, abychom se domluvili na rozhovoru, rovnou se mě ptal, jestli někdy budu chtít i do terénu. Byl tak jeden z prvních lidí, u nichž jsem doufal, že bych se s jejich pomocí konečně mohl odpoutat od kancelářských rozhovorů vstříc špinavé praxi. Během našeho prvního setkání – zatím stále ještě v obrovské zasedací místnosti na obecní radnici – mi přiblížil, že se v projektu angažoval od úplných počátků, kdy jako

novou střechou, tu spolu s dalšími travinami a křoví-
nami našly místo poté, co se majitel domu v západo-
českém ráji exekucí sám do několika takových
propadl a peníze se snažil získat výrobou drog, což
ho nasměrovalo na několik let do vězení. Podobné
(nikdy-jen-)osobní historie prekarity mohou v ráji
bolševníku poskytovat i zcela drobné a víceméně
nahodilé mezery pro jeho další přežívání. (Obr. 9)
Ojedinelé bolševníky mezi bujnou vegetací,
dominující zahradě jiného domu na návsi, který i pro

Obrázek č. 9. Bolševník zdobící zahradu vlastníka propleteného s lokálními historiemi ,sociálních problémů'. Vlastní foto.

tehdejší nezaměstnaný vzal projektovou pozici „likvidátora invazních rostlin“ (jak se tehdy také označil na volební kandidátce do městského zastupitelstva) pod jednou z vysoutěžených firem.

Natěšený do avizovaného terénu jsem na konci plodného rozhovoru nakouzl, jestli by to tedy šlo, a s trochou váhavé nejistoty doplnil, že nevím, zdali by se to týkalo přímo likvidace... „Noo, to by v žádném případě nešlo,“ odmítl to Pavel nekom-

svou oprýskanou fasádu působí opuštěně, v němž však ve skutečnosti bydlí chudý pán v důchodovém věku, který sotva chodí, natož aby hubil bolševník nebo si platil jeho likvidaci, zas vyjevují další zamlčené předpoklady figury Vlastníka, třeba jeho tělesné nebo finanční kapacity.

Bolševníky roztroušeně obepínající poházené cihly a ze země čouhající dráty v zemědělském areálu, ještě na konci 80. let aktivním, po jeho levné privatizaci z části rozebraným a odvozeným pryč,

promisně a nabídl místo toho procházku po okolí. Na chemické hubení, které dnes dělá, bych musel složit zkoušku, některé firmy to prý sice dělají i bez toho, ale on je na to přísný. Z jeho hlasu je zřejmé, že přes to nejede vlak. Zpětně toto překročení hranice akceptovatelného považují za přínosné, protože to naznačilo povahu práce na hubení bolševníku. Začalo se vyjevovat, že nejde jen o nedostatek lidí, kteří by byli ochotní takovou práci provádět pro její náročnost nebo nízké ohodnocení, ale jsou také stanovené limity toho, kdo může hubit. A jak ještě uvidíme, tyto limity nejsou jen zákonné, nýbrž také normativní.

Odmítnutí mě však navedlo k tomu, abych si zkusil onu zkoušku složit a podívat se blíže na to, jak se utváří nekropolitická praxe jako expertní záležitost, která přispívá k ustavování figury Likvidátora. Zjistil jsem však, že neboť nebudu s postřiky zacházet jako vedoucí pracovník, nakonec k získání osvědčení postačí podstoupit jen celodenní školení. Spolu s asi další stovkou lidí (téměř výhradně mužů) jsem tak jednoho dne usedl v kongresovém sále České zemědělské univerzity v Praze. Cílem kurzu je během několika intenzivních hodin, během nichž jsou posluchači zavaleni frontální palbou právních, hygienických, bezpečnostních, toxikologických a dalších informací, proměnit nekompetentního laika v „profesionála“, který se podle slov našeho přednášejícího dokáže v praxi samostatně rozhodovat tak, aby minimalizoval různorodé vedlejší účinky postřiků, od těch environmentálních až po kritické hlasy veřejnosti. Slajdy se střídají jako na běžícím páse, velká část z nich naplněna legislativními paragrafy, které přednášející ještě krátce okomentovává, a já absolutně nestíhám všechno pochytit. V brzkém odpoledni získávám podepsané osvědčení, a oficiálně tak můžu jít ve velkém hubit – aniž bych si k tomu připadal výrazně způsobilejší než ráno. Proškolení a následné papírové osvědčení však vyvolává přinejmenším představu expertízy, a vymezuje a institucionalizuje tak kapacitu stát se nekropolitickým aktérem.

O získaném certifikátu jsem se Pavlovi letmo zmínil, ale i tak mě trochu překvapilo, že se mě při

neboť v novém systému zemědělského hospodaření rychle ztratily svůj význam i ekonomickou hodnotu. zpochybňují argument o ‚znehodnocování‘ pozemků bolševníkem. Bolševníky na dvoře továrny nedaleko hranic, kterou už se nevyplatilo provozovat, nebo na pozemku, kde naopak byla přislíbena výstavba nové, která se však nikdy nerealizovala; či bolševníky rašící na pronajatém zemědělském pozemku, o němž už hospodář-nájemce, ví, že mu smlouva nebude prodloužena, protože ho místní agrokonzern přeplatil, a tak zde letos rezignoval na veškeré formy péče. Ty všechny pomáhají doplnit pohled na vlastnické praktiky nejen ve své prostorové, ale také temporální logice (von Benda-Beckmann & von Benda-Beckmann 2014).

Propletené životní trajektorie konkrétních bolševníků a jejich ‚majitelů‘ tak poukazují na to, jak jsou sociální, politické či ekonomické dynamiky vepsané do (konkrétní podoby) jejich tělesné ne/přítomnosti. I nadále ve velkém rostoucí bolševník byl podle mnohých informantů dědictvím právě tohoto spletnice různých politických mikro- i makrohistorií, které se objevily nebo nabraly na síle právě během (post)transformačních turbulencí, a jejich přízračných životů, generujících bohatou škálu afektů. Tyto mezery tak ustavily zabolševenou krajinu jako materiálně-atmosférický ‚vágní terén‘ (Haluzík 2020), prostoupený místy, jejichž dynamiku nikdo neplánuje a která z pohledu nekropolitického Člověka postrádají konkrétní účel, význam a čitelnost, a jsou tedy jakýmsi zakoušeným nedostatkem, který usnadňuje šíření bolševníku. Z hlediska (nejen) bolševníku jsou to ale naopak místa plná možností k dočasnému či trvalému zabydlení. Post-socialistická transformace v tomto ohledu byla nejen politicko-ekonomická, ale ve stejné míře také socio-ekologická, neboť produkovala nové podoby krajiny, v nichž se některým organismům dařilo lépe než jiným.

Rozkrytí portfolia těchto různorodých spletnic však neznamená, že by neoliberální diskurs vlastnictví se svou zjednodušující přímočarostí různými způsoby nepůsobil. Naopak – ‚stát‘ se na vzrostlém bolševník nadále dívá právě prizmatem

květnové domluvě na onom společném terénu rovnou ptá: „Chceš vlastní postřikovač?“ Poté, co domluvíme podrobnosti, mě ještě upozorňuje, že pokud by mělo pršet, tak se akce kvůli stékání aplikovaného postřiku ruší. Neprší, a tak o pár dní později chvíli po obědě stojím znovu před radnicí. Pavel dorazí za chvíli. Všímám si, že je oblečený v oranžovém pracovním mundúru a na hlavě má zelenou helmu, zatímco já mám jen klasické tepláky a mikinu. Chvíli si nejsem jistý, jestli to bude na práci dostatečné, když ale nic neříká, vypadá to, že neprodyšné bezpečnostní obleky, které znám z fotografií, už jsou minulostí.

Obrazíme dnes odpoledne několik obecních pozemků, které bývaly ještě před deseti lety hustě zarostlé, a přestože dnes už je situace diametrálně odlišná, stejně je Pavel musí každoročně procházet a rašící bolševníky hubit. Vzadu v autě vezeme dva postřikovače, které předtím naplnil u sebe doma na zahradě mixem pečlivě vyměřeného množství herbicidu a vody. Když po lesních cestách a soukromých pastvinách dorazíme na první místo, svažující se průsek lesa, vystupujeme z auta, přezouváme se do holinek, repelentujeme, protože klíšťata jsou v podobných rumištích běžná a Pavel dokonce před pár lety chytl při likvidaci těžkou boreliózu („ještě že to žerou ty ty krásy,“ slyším při tom slova Romana), a jdeme pro náradí. Navlékám na záda plastový postřikovač, který sice má i s tekutinou uvnitř asi patnáct kilo, ale pocitově mi tak těžký nepřipadá. Pavel mi během minuty ukáže, jak se s ním správně zachází a dává pokyn, že se rozdělíme a každý obejdeme kus oblasti. Čekal jsem ještě nějaké další informace, protože při rozhovoru mě varoval, že to není až tak jednoduchá práce. Přestože mi během dne postupně ještě přibližuje řadu vychytávek, které už dnes nejsou příliš zapotřebí (např. teleskopický nástavec na postřikovač, díky němuž je možné dosáhnout i na vysoké rostliny nebo doprostřed rozsáhlejších porostů), v tu chvíli už jsem evidentně věděl vše potřebné. Vyrážím dolů po svahu a poměrně rychle se učím koordinovat obě ruce tak, abych vychytil různé nuance působení postřikovače. Chvíli mi trvá, než se sžiju s ‚batohem‘ na zádech, jehož nepoddajné části se někdy zachytí o větve

nedostáté povinnosti. Vzhledem k tomu, nakolik však raný postsocialismus kladl důraz především na vlastnická práva, tato odvrácená strana mnohdy vyvolává odpor (Verdery 2020). Může se jednat jen o drobné „infrapolitické“ (Scott 1990) nástroje mlčícího nejednání (doprovzené třeba bojovými psy vypuštěnými na likvidátory), strategické obezřetnosti (vlastník, s nímž se Evy chtěly domluvit na projektové likvidaci, externí likvidace odmítl a podpořil to vymyšleným ekologickým certifikátem) nebo zdánlivého plnění oné povinnosti tak, aby byla oficiálními tabulkami nepostižitelná („likvidovat na oko“, jak to kritizoval Tom). V některých případech však bývá odpor vůči nekropolitickým nárokům artikulován explicitně. „Pokud si budu myslet, že je v pořádku na pozemku bolševník mít, třeba kvůli včelám, tak ať ho tam mám, když to neobtěžuje okolí. Má to bejt na osobní odpovědnosti každého,“ stavěl se Loun, kterého potkáme blíže v příští kapitole, proti vlastnické povinnosti hubit a proti rozšiřujícímu se dosahu nekropolitického aparátu pod rouškou expertní mise i za hranice vnímané legitimacy (jako v případě avizované možnosti orgánu ochrany přírody vstoupit při nelikvidaci bolševníku na pozemek). Působivost nekropoetické atmosféry tak mnohdy naráží na atmosféru svobody, již exkluzivní soukromé vlastnictví pro mnohé zaštiťovalo. Působnost nekropolitického aparátu pak může narážet na legislativní zakotvení této neoliberální afektivity, jako když se Horák pokoušel neúspěšně vymoci náklady na likvidaci bolševníku od vlastníka, na jehož pozemku to po několika neúspěšných výzvách udělalo samo město – nelegálně, jak se poté dozvěděl od nadřízeného orgánu.

Dynamiky vlastnictví a přivlastňování (Strang & Busse 2020) tak mohou být napříč zabolševnou krajinou protichůdné či rozporné, plné strategického vyjednávání a sporů. Poukazují tím na paradoxy, do nichž se může dostávat neoliberální nekropolitika, postavená na privatizovaných bolševnicích. Emergentní ekologie, jejichž jsou součástí, pak současně převrací logiku vlastnictví na hlavu, protože v takových situacích se názorně vyjevuje, že „vlastnictví neznamená, že lidé vlastní svět [bolševník], ale že svět [bolševník] vlastní lidi“ (Latour & Schultz

stromů, pod které lezu, ale ani tyto posunuté hranice mého těla brzy nepředstavují žádný problém.

Asi po půl hodině se oba znovu setkáváme a přesouváme se podél potoka dál. Bolševník tu roste spíše ojediněle na některých místech u břehu. Na jeden takový mě Pavel upozorní. Poctivě ho jdu stříknout a vidím, že se u toho na mě škodolibě dívá. „Kolem řeky se stříkat nesmí, je tam ochranný pásma, to ti říkali na kurzu.“ Chlácholí mě ale, že normy bývají přísnější, je sice třeba dávat pozor na opad do vody, ale když to člověk dělá s rozmyslem, tak se nemůže nic stát. „Problém je, když někdo chodí a stříká kolem sebe do vzduchu,“ říká a mácháním rukou naznačuje, co má na mysli. „A to se dělo nějak pravidelně?“ doptávám se. „To bylo běžný, protože do toho projektu neziskovky protlačily, aby se na likvidaci brali lidi z pracáku. Jenže neziskovky nežijou v reálném světě.“ Tím jsem se poprvé střetnul s tím, že ani zdaleka není likvidační činnost každého považována za stejně hodnotnou, a součástí ustavování Likvidátora tak je také určitá normovanost.

Nadprůměrná míra nezaměstnanosti, která Karlovarský kraj podle oficiálních statistik sužuje dlouhodobě, vedla k iniciativě několika aktérů na úrovni krajské politiky zapojit do výběrového řízení na likvidační firmy požadavek, aby alespoň 10 % pracovníků pocházelo z úřadu práce. Podle jejich vyjádření stál v pozadí předpoklad, že likvidace bolševníku jakožto fyzická práce je vhodná pro širokou paletu dlouhodobě nezaměstnaných (Doubek et al. 2015: 146). Ačkoliv se měly vyskytnout i případy systematického vylučování těchto lidí (tamtéž), řada firem, které likvidaci vysoutěžily, pocházela z jiných koutů republiky, a úřady práce pro ně byly snadným zdrojem levné a lokální pracovní síly. Několik desítek takových pracovníků se tedy nakonec do hubení bolševníku v rámci projektu zapojilo. To se dodnes provazuje s celou řadou etnicky naturalizovaných předsudků – velká část z těchto pracovníků byli Romové, jež od té doby nahradili zejména pracovníci z východní Evropy. Pro pochopení povahy figury Likvidátora mi však jako více vypovídající přijde zejména to, co bylo v pozadí těchto předsudků –

2023: 52). Figuru Vlastníka totiž nezpochybnili ani úředníci, kteří si stěžovali na neúčinnost sankcí a na nesnadné donucování konkrétních vlastníků, aby „pečovali o svůj majetek“ a hubili bolševník. Ten tak svým mnohačetným působením na západě Čech pomáhal tvarovat atmosféru i krajinu post-socialismu, v níž se kloubila technokratická naděje lepší a účinnější osvěty a přísnějšího vymáhání zákonů se spleťtými historiemi, které nasměrovaly specificky západočeské i obecnější trajektorie celé transformace a které se dodnes přízračně propisují do ochoty a kapacity Vlastníků bolševník likvidovat.

Nekropolitická prázdnota

Atmosféra, která kolem privatizovaných bolševníků brzy vznikla, nese řadu podobností s tou, jíž jsem popisoval s bolševníkem prorůstajícím různorodými sutinami. I ona totiž tematizovala růst a množení této rostliny zejména jako důsledek absence v jejích mnoha různých podobách: absence lidí, zabydlených vztahů a ne-ekonomické péče o pozemky nabrala v souvislosti s postsocialistickou transformací nové a mnohdy ještě zřetelněji viditelné obrysy. Na tyto sociopřírodní trajektorie, jež tvarovaly vitalitu bolševníku a podobu zabolševené krajiny, se ale s postupujícím ustavováním nekropolitického aparátu napojily ještě další, které generoval svým působením on sám.

Byl to ostatně tento aspekt přežívání bolševníku, tedy to, že „nebezpečný bolševník přes různá protipatření vítězí“ (Chebsko 1999), který mě do karlovarského terénu zavál. Nekropolitika nedokáže množící se bolševník plně integrovat do svých technik vládnutí a administrace a „ten jim neustále uniká“ (Foucault in Kirksey 2015a: 261p44). Její každodenní praxe, jak jsem je měl možnost sledovat v průběhu jedné sezóny i jak mi o nich řada lidí vyprávěla, se totiž vždy potýkala s celou řadou překážek, které kapacity hubit náhodně i systematicky podryvaly. Detailněji se s nimi setkáme v následujících dvou kapitolách, zde bych chtěl ještě systematictěji promyslet koncept, kterým se tato selhání (současná i historická) běžně rámuji, a propojit jeho materiální i atmosférické působení – tedy jako projev absence.

představa o neschopnosti kompetentně likvidovat.

Pavel se vůči pracovním kapacitám těchto lidí vymezoval nejsystematičtěji. Podle něj nemohou vykonávat dobrou likvidační práci, protože v ní je kromě získání osvědčení „potřeba hlavně terénní znalost a až doktorská pečlivost, šetrnost a opatrnost. Tohle je práce zodpovědná.“ Jinak se totiž může stát, že pak postříkají něco, co nemají, třeba jiné rostliny nebo plochy ekologického zemědělství, a „jsou z toho jenom problémy“. Opakovaně zažil případy, kdy se ztratili v terénu nebo kdy na lokalitě nechali nepořádek (třeba v podobě spotřebovaných kanystrů od chemického přípravku) nebo nedotčený porost bolševníků, protože „jim na tom nesejde, jestli tam maj zaplevelenej pozemek“. Potřebu pečlivosti mi dokládá na jednom místě, kde vedle sebe v přímé blízkosti roste bolševník s ochrannářsky ceněnými druhy rostlin – vzácným upolínem evropským a silně ohroženým vstavačem kukačkou – které by nevhodně („nepečlivě“) aplikovaný herbicid zahubil, „pokud by ty kytky vůbec poznali“. On zde prý naopak pomoci „chirurgické preciznosti“, při níž tyto rostliny zakryl rukou na ochranu před odletujícími kapkami z postřiku, dokázal bolševník účinně potlačit a zmíněné druhy rozšířit. Pečlivost a zručnost, o níž Pavel hovořil, chápal v souladu s Ingoldem (2021: 17-8) jako rozprostřenou nejen napříč různými částmi těla Likvidátora, ale také provazující se s proměnlivým prostředím okolo něj, na které je třeba se zdatně napojit.

(To se mi ostatně potvrdilo také při likvidaci bolševníku mačetami, které jsme si s Tomem na konci června vzali na Lazurový vrch. Tam jsem se nejprve snažil imitovat pohyby Toma, který už měl ideové i tělesné povědomí o tom, jak s hmotou bolševníku pracovat, a „síkáni“ si viditelně užíval, poměrně brzy jsem si ale našel vlastní grif a tempo. Samotná práce s mačetou šla snadno, podstatně náročnější byly pokusy o naladění se celým svým tělem na kvality nejen mé ‚zbraně‘ a cílové rostliny, ale také hustě, až do výšky prsou zarostlého okolního rostlinného prostředí a prudkého a na některých místech nestabilního terénu. Oproti překvapivě jemné a nevzrušené hubící práci s postřikovači –

Sám jsem do terénu vstupoval v době, kdy jsem s ohledem na novou velmi diskutovanou ‚proti-invační‘ legislativu předpokládal atmosféru příslibů a nadějných očekávání, a vedle toho také celou řadu aktivit okolo její přípravy. Už při úvodních rozhovorech s několika lidmi z různých státních institucí, které jsou (nebo alespoň donedávna byly) na nekropolitiku napojené, jsem však pocítil zcela jinou náladu – frustraci (té si všímá také Scott 1998: 257). Velmi obecná novela zákona o ochraně přírody a krajiny, která na poslední chvíli implementovala unijní nařízení, totiž od začátku roku 2022 přesouvá odpovědnost za dohled nad vybranými IND z obcí s rozšířenou působností (ORP) na krajské úřady a Správy CHKO (nebo národních parků). Horák, který se tomu na úřadě věnoval přes 20 let, byl k tomuto posunu směrem nahoru přinejmenším skeptický, protože „kraj“ podle něj tak rozsáhlé území nikdy nemůže obsáhnout finančně, kapacitně, ani co do takové znalosti celé oblasti, která by umožnila na vlastníky účinně působit, jako se to dařilo jemu. „Takže to zas dopadne tak, že to nikdo dělat nebude, a zase to tu zaroste,“ obává se. „My jsme tady na začátku projektu měli zmapovanou každou lokalitu. Oni ale jezděj do terénu úplně minimálně. Po té novele jsem se s nima zkusil spojit, navrhl jsem společnou schůzku, protože už tady máme nějaký know-how za ty roky, ale žádná odpověď zatím nepřišla,“ popisuje zkroušeně. „A jak je to dlouho?“ „Už tak rok a čtvrt.“ Z Ministerstva životního prostředí (MŽP) mu odpověděli, že už bolševník není jeho starost, a tak už ho přestává mimo svá zájmová území monitorovat. Nový závazný systém však ještě nevznikl. Horák mě uvádí do současného legislativního vakua a svůj proslov zakončuje slovy, že teď s bolševníkem nic moc dělat nejde, protože nikdo v podstatě nemá povinnost likvidovat, neboť všechny dokumenty se odkazují na nějaké zatím neexistující.

Samotná novela totiž uvádí nutnost vypracování plošných koncepčních Zásad regulace pro jednotlivé druhy a poté na jejich základě přípravy prováděcího opatření obecné povahy (OOP), jež by už měly stanovovat regionálně specifikované postupy likvidace. Až OOP budou opět vytvářet vymahatelné závazky i na straně vlastníků a uživatelů

Obrázek č. 4. Profesionální Likvidátor hrozící bolševníku a kameramanovi. Zdroj: Chebský deník 2015a.

natožpak se štětcem při nátěru přípravku na list tam, kde je postřik zakázán – která je v zajímavém nesouladu s válečným diskursem a atmosférou zabolševněné krajiny, pak je mechanická likvidace projevem velmi genderované eradikační praxe a maskulinních afektů, jež snaha o úspěšné pokoření bolševníku, „těžkého soupeře“ pro Pavla a rostliny, „co má lodyhu jak lidská noha“, pro Toma, vyvolává. Materiální podoba bolševníku dnes vyžaduje odlišné a daleko méně spektakulární reakce než symbolický „okupant“, proti němuž musí nastoupit archetypální a heroičtí muži-válečníci.) (Obr. 4)

Podoba figury Likvidátora však má také svou specifickou historii, která v mnohém odráží postupující ustavování plošného aparátu. Již zmíněné zásahy Správy s Brontosaurom, založené z velké části na nesystematické dobrovolnické práci, které navíc byly na několik let zcela přerušeny z důvodu bezpečnostního ohrožení pracovníků, ještě nestály na Likvidátorovi jako specializované figuře zapojené do právních, symbolických či technologických světů. Ta musela být nejprve ustavena, což se dělo zejména skrze ekonomizaci hubení a jeho napojení na ziskové aktivity soukromých subjektů, většinou specializovaných pouze obecněji na údržbu

pozemků. Zásady regulace bolševníku byly zveřejněny k připomínkám již v červnu 2022, nicméně ještě o rok později se na jejich definitivní podobu stále čekalo. Také Horák několik připomínek podával, a když konečně Zásady po několika termínových slibech na počátku srpna 2023 vyšly, příliš s výslednou podobou spokojený nebyl. De facto jen zopakovaly stohy již dřívějších dokumentů a postupů. „Asi bude třeba počkat na to opatření,“ pokrčil úsměvně rameny. Jejich vydání se podle ústních informací ze strany zástupců Meziresortní komise očekávalo přibližně na začátek následujícího roku. Ještě v červnu 2024, tedy dva a půl roku od zrušení platnosti starého zákona, se na vydání v Karlovarském kraji stále čekalo.

Bytostné provázání obou stran této rovnice – tedy faktické absence v podobě mezer v kapacitách lidí vůči bolševníku jednat, a rezignované frustrace vycházející ze zakoušení těchto absencí jakožto selhání – zde budu nazývat spojením nekropolitická prázdnota. V ní se proplétá prázdnota jakožto *vacancy*, která implikuje snahy o nadějeplné uspořádávání a vyplňování, a prázdnota ve smyslu *emptiness*, označující „prostor mezi řády“, plný pocitů nesmyslnosti a absurdnosti veškerých snah

krajiny (lesnické, zahradnické ad. práce). Ne náhodou má slovo ‚likvidovat‘ etymologické kořeny v ekonomické oblasti, kdy jeden z jeho významů odkazuje k přeměně něčeho pevného (obchodních aktiv nebo bolševníku) na tekuté (tedy ‚likvidní‘) peníze. Slýchával jsem o tom, jak v 90. letech obce nebo zemědělci každoročně najímali několik místních lidí na hubící brigády. S rychle se rozrůstajícím bolševníkem se však brzy přišlo na to, že touto cestou už plošné zásahy dělat nepůjdou – a vedle Vlastníka se tak přetvářela také podoba ideálního Likvidátora. Postupně se zvětšoval rádius prostoru, který museli svou prací obsáhnout, což nutně vyžadovalo produkci nástrojů pro standardizované postupy a techniky napříč různorodou paletou míst. V průběhu let se tato aktivita dostala až na úroveň otevřených výběrových řízení, díky nimž se dnes může Likvidátorem stát třeba subjekt z druhého konce republiky, záleží v podstatě jen na tom, jakou cenu nabídne. Dnes si i velké státní organizace – Lesy ČR, Povodí, Státní pozemkový úřad (SPÚ) apod. – platí na likvidaci bolševníku na svých pozemcích externí firmy.

Etnizace ‚nepečlivého‘ přístupu tedy zakrývá skutečnost, že je to samotná dnešní podoba figury Likvidátora, která k němu přispívá. Svědkem ‚vypalování‘ průchozích cestiček hustým křovím pomocí postřiku nebo delší chvíle telefonického vyjasňování, kde leží jedna z obcí, u níž měla likvidace probíhat, jsem byl i v případě pracovníků české národnosti. Správcí zabolševené krajiny se postupně vedle Vlastníků staly také subjekty, které svými aktivitami nejsou zakotveny v konkrétním místě, nýbrž působí standardizovanými postupy napříč větším územím, což transformuje možnosti poznání, zakoušení a jednání z ‚obývání‘, napojeného na specifika daného místa, k distanční ‚okupaci‘, ve smyslu škálovatelného působení napříč ‚cizím‘ obecným prostorem (Ingold 2016: 89). Odpojení Likvidátora od prostředí však je důležitým zdrojem jeho nekropolitické kapacity: vyžaduje, ale současně umožňuje aplikaci jednotných plošných metodik, map, školení nebo smluv, prostřednictvím nichž se může Likvidátorem alespoň teoreticky stát kdokoli. Přestože se i dnes pravidelně či jednorázově likvidaci

(Dzenovska & Knight in Ahmann 2022: 259). Tam, kde existují představy o podobě vhodného nekropolitického uspořádání, kde však daní aktéři mají omezené možnosti se na jeho utváření podílet a jsou se svými kapacitami spíše závislí na jeho vnějším importu, vzniká nekropolitická prázdnota, současně beztvárá i velmi zřetelně formovaná, orientovaná na budoucnost, uzavřená v nejistém bezčasi a svou tíživost získávající z minulých zkušeností s šířícím se bolševníkem. Nová legislativa obavy ze zarostení znovu aktivovala.

Prázdnota provází nekropolitický aparát po celou dobu jeho existence. Přestože se velmi brzy ustavil jako diskursivně pevný, jeho administrativní působení bylo mnohdy poměrně křehké a nekoherentní. Téměř v každém roce bylo možné narazit na zprávy hovořící o nějaké formě absence, doplněné komentářem o tom, že se bolševník zase bude moci snáze šířit, neboť „zůstává pouze na vůli vlastníků či nájemců pozemků, jestli se chtějí nebezpečného plevele zbavit“ (Sokolovský deník 1998). Snížení nebo úplné zastavení dotací na likvidaci bolševníku, nečinnost příslušných úřadů ve vymáhání platných předpisů, a zejména pravidelné ‚vypalování‘ bolševníku z příloh různých zákonů a vyhlášek, které ho označovaly např. za ‚velmi nebezpečný druh‘ a tím ho legislativně odsuzovaly k povinnému vyhubení, představovaly stavební kameny nekropolitické prázdnoty. Tam, kde tyto kategorizace opravdu podkládaly možnosti vymáhání likvidace ze strany aktivních úředníků, znamenalo vyřazení bolševníku z daného seznamu časoprostorovou trhlinu, uprostřed níž v trhlinách vlastnické pozornosti začaly bolševníky znovu obrůstat.

Podobnou prázdnotu jsem opakovaně pociťoval také na straně Ev. Když jsem je následoval při jejich pravidelných výjezdech do terénu za účelem kontroly likvidace, začaly se množit i zcela drobné a zdánlivě nesystémové případy různorodých absencí, někdy při zběžném pohledu velmi obtížně zachytitelných. Samy je ve své pracovní aplikaci nazývaly obecně jako ‚nedostatky‘ či ‚výhrady‘, vycházející většinou z toho, že se likvidátoři nedrželi stanovených postupů. Já jsem se postupně naučil bolševníky

bolševníku ve svém okolí věnuje i řada místních, až certifikovaný zasmluvněný Likvidátor je ten, kdo má díky předpokládané expertíze eradikační mandát. Pokud někdo z místních nečekaně pokosil bolševník, který měl zadán k likvidaci Milan, který pracuje ve firmě, jež hubí nejen v rámci udržitelnosti projektu, ale také pro SPÚ, vnímal to velmi negativně, protože to zjistil třeba až po hodině jízdy na dané místo, a na posečený porost nemohl aplikovat účinnější postřik. Jeho pohyb prostorem je tedy vedený digitální navigací s cílem vyhubení zadaného porostu, různorodé vztahy v daných místech jsou pro něj vedlejší a bývají spíše překážkou úspěšného splnění úkolu.

Někteří lidé s dlouhodobými a bohatými zkušenostmi z hubení bolševníku se vymezovali proti takto odpojenému pojetí eradikační práce. Čermák, zemědělec, který se ‚bokem‘ zabývá profesionální likvidací už přes třicet let, třeba poukazyval na to, jak detailně je třeba znát a vnímat různé aspekty prostředí, v němž se pohybuje. Kritizoval tím pojetí Likvidátora jako člověka, který může pracovat kdekoliv, pokud k tomu má vhodné podklady a oprávnění. Oproti homogennímu prostoru, který předpokládají projektové a další smlouvy, se Čermák pohyboval komplexním prostředím, jehož postupně budovaná znalost pro něj byla neodmyslitelným předpokladem úspěšné likvidace – a brzy proto přestal na likvidaci zaměstnávat cizí brigádníky. Během několikahodinové projížďky po oblasti, kterou v rámci projektu každoročně vysoutěží a likviduje, mi neustále ukazoval, kde musí začít nejdříve, protože to tam kvůli nadměrnému množství živin v půdě z nedaleké chemičky rychle zarůstá dalšími rostlinami; kudy je možné se dostat na zabolševený ostrůvek vymezený rozvětveným potokem nebo kde myslivci postavili novou lávku, po níž se dá přejít jinak obtížně překročitelná říčka; kdy z pastviny zmizí dobytek, aby se přes ni dalo dostat k bolševníkům v údolí; nebo kdy se bude jaká louka sekát, což ji sice zprůjezdí, ale také znesnadní hledání bolševníků... Ačkoliv úspěšnost jeho zásahů byla díky této choreografii, doplněné o specifický typ postřiku (viz čtvrtá kapitola), téměř stoprocentní, do požadavků v rámci výběrových řízení na Likvidátory ji zapracovat nelze.

v různé podobě na zadaných lokalitách jako nedostatky do tabletu zadávat – nedoseknuté lodyhy, neúčinný chemický zásah, obrůstající rostliny, pozdní zásah, ponechané zralé okolíky na zemi... Pokud už Evy viděly tato selhání v širším kontextu, jednalo se většinou o jimi samými přiznávaný nedostatek financí nebo času.

Jak však uvidíme zejména v příštích kapitolách, ona ‚vůle‘ vlastníků a likvidátorů je pojem hluboce zapuštěný v modernistickém předpokladu pasivní Přírody a konajícího Člověka jako ultimátního hybatele veškerého dění v ní. Plošné metodiky pak představují techniku vládnutí, pomocí níž se toto prizma vtěluje do konkrétních praxí, jejichž neúčinnost není dána nezlomností bolševníku, nýbrž selháním Člověka, který tak nesplnil svůj legislativně či smluvně stanovený úkol a může za to být penalizován. Na začátku této podkapitoly jsem však již naznačil, že ‚vůle‘ bolševníku (setrvávat v existenci) mnohdy překonává představy o lidských schopnostech založených na prostém volném rozhodnutí a pečlivém plánování. Vedle sporů o hranici mezi soukromým a veřejným, institucionálních rivalit nebo oněch technických ‚chyb‘ (při mapování i likvidaci) tak nekropolitiku kompromituje také vitalita mimo-lidského světa. „Bolševník je připravenější na všechno,“ shrnul Milan nesnáze, které vznikají i při zaběhnuté likvidační praxi podpořené detailními metodickými pokyny. Ve spojení s logikou absencí pak tato vitalita může vést k přerůstání nekropolitických kapacit. „Stačí, aby se něco trochu zpozdilo, a najednou je to všude a nestíhá se.“

Co tedy v kontextu této kapitoly znamenají ony absence a pocíťované prázdnoty na různých temporálních i prostorových škálách, pomocí nichž je rámováno přežívání bolševníku v kraji? Ahmann (2022) upozorňuje na to, že tyto termíny jsou málokdy neutrální a většinou s sebou přinášejí různé politické výzvy, zejména po nějaké formě jejich opětovného ‚zaplnění‘. Také z toho důvodu není možné rozumět absenci pouze jako mezeře uvnitř konceptuálního systému nekropolitiky, nýbrž stejně důležitě i jako kulturnímu, politickému a ekologickému spletní materiálu, významů a afektů,

Uprostřed likvidátorské praxe se tak vyjevuje dvojí a ve věku nekropolitické matrice vědění-moc navzájem neoddělitelný význam slova ovládnout: porazit oponenta a získat zdatnost v nějaké dovednosti (Singh 2017: 9). Spory o to, jakou formu tato zdatnost musí mít a kdo jí je schopen v dané šíři i hloubce nabývat, jež překračují oficiální, plošně stanovované předpoklady pro práci Likvidátora, poukazují na to, že nekropolitická kapacita hubit není samozřejmou schopností, nýbrž vyjednávanou dovedností, která musí být systematicky kultivována (i za pomoci různých metodik), která však i přesto neustále naráží na podle mnohých nepřekonatelná omezení daná svou nevhodnou (v širokém slova smyslu sociální) pozicionalitou. To však pomíjí důležitou práci, kterou její přehlížení ze strany aparátu umožňuje dělat: tedy produkovat Likvidátory, kteří dokáží proti bolševníku zasahovat napříč rozsáhlým územím na základě standardizovaných podkladových materiálů, a tedy přispívat k efektivní a plošné likvidaci i tam, kde by k ní jinak nedocházelo.

Přerod projektu do fáze udržitelnosti znamenal opětovný návrat k důrazu na vlastnický režim (přestože krajem financované aktivity Likvidátorů stále paralelně probíhají), který se měl opět stát primární mřížkou prostorově distribuované odpovědnosti za bolševník. Kraj na likvidaci vyčlenil desítky milionů, a poté bylo potřeba eradikační kapacity znovu „rozdobit mezi vlastníky“ a tlačit na ně, aby setrvalé hubení zajišťovali, jak mi popisovala logika v pozadí takového designu iniciátorka projektu. Jeho cílem podle ní bylo velkým koordinovaným zásahem Likvidátorů omezit rozsah porostů bolševníku do té míry, aby „zodpovědněj vlastníky už měl síly takovej stav udržet“ v rámci běžné péče o pozemky. Počáteční zásah a údržba tak od sebe projekt odlišil jako diametrálně rozdílné práce, které vyžadují také odlišné figury – zatímco náročné plošné projektové hubení mobilizovalo profesionálního Likvidátora, pravidelné drobné zásahy, které by měly dílo

kteří zejména skrze svou opakovaně vyjevovanou přítomnost silně působí na kýženou podobu více-než-lidských vztahů i představ o nich (Hetherington 2004). Diskurs svědomitého Vlastníka, který pozemky ‚neznehodnocuje‘ tím, že by je nechával ležet ladem, nebo projekty, které se alespoň na čas snaží tyto zabolševené ‚mezery‘ vyplnit, vyrůstají právě z absence jakožto politicko-afektivního pojmu. Paradoxně totiž absence získávají svou podobu jakožto absence právě jen skrze materializaci bolševníku na konkrétním místě či obecně v krajině. Pokud totiž bolševník na místě, kde kupříkladu ‚chybí‘ uživatel pozemku, nevyroste, nekropolitický aparát si této ‚absence‘ nemá jak všimnout. Až výrazné bílé okolíky znovu připomenou, jak silně je zabolševená krajina poznamenaná různými přízraky, tedy hrozivými příklady toho, kdy se to, co bylo potlačeno jako dávné nebo irelevantní, znovu tlačí do centra pozornosti a působí na formy zakoušení světa i možnosti jeho utváření (Gordon 1997).

Bolševník prezentovaný jako problém legislativní, prostorové nebo jiné absence je tedy dědictvím nekropolitiky jakožto technologie mnohačetných odpojení a zjednodušení. Nedostatky Likvidátora ho vnímají jako vydělitelného ze spletnosti ekologického, technologického, administrativního nebo ekonomického prostředí, které směřuje jeho pohyby; ‚neodpovědnost‘ a ‚nezájem‘ Vlastníka odhlíží od materiálních i ideových komplexit ustavování vlastnického režimu; spasilství Dobytku zcela zneviditelňuje kontext dnešní dominantní podoby intenzivní pastvy, která transformuje druhově chudou krajinu s bolševníkem na „biologickou poušť“ druhově chudé krajiny bez něj a na některých místech zvyšuje erozi půdy či ohrožuje chráněné druhy živočichů (Přemysl Tájek, pers. kom.).

Tyto simplifikace mají po většinu času produktivní roli, neboť jsou zdrojem nekropolitických kapacit. Jedním z jejich cílů je totiž také umrtvit představu, že je možné obývat prostor jiným než administrativně rozpoznatelným a schváleným způsobem. Když se tedy v novém zákoně objevil u povinnosti Vlastníka hubit doplněk, že tato

dokončit, vyžadují zejména návyk svědomitého Vlastníka. Spolu s tím na autoritativnosti nabraly také odlišné politiky prostoru.

Jednou z tematických linek, která práci těchto nekropolitických figur skrz naskrz prorůstá, je totiž otázka čar. Ty jsou nezbytnou „podmínkou možnosti“ (Foucault 2005) pro to, aby vůbec mohl fungovat. Vlastnický režim by nebyl myslitelný bez parcelace prostoru na základě katastrálních map; Likvidátoři by nevěděli, jak se pohybovat, pokud by neměli podklady ohraničující výskyty bolševníku; konstitutivní součástí pastvin jsou liniové ohradníky, které je vymezují od okolí. Pokud tedy nekropolitiku charakterizují strategická i taktická odpojování, jsou to právě čáry, resp. specifická povaha, již v rámci celého aparátu nabývají, které poukazují na to, jak klíčovou uschopňující roli může takováto zjednodušená mocenská geometrie hrát.

povinnost se týká jen „běžné péče“ o pozemky v rozsahu, v němž je taková opatření schopen provádět a lze je spravedlivě požadovat“ (MŽP 2023), Horák to výrazně zkritizoval a na základě komunikace s odborníci na environmentální právo (neúspěšně) připomínkoval.

Při rozhovoru se zvedá ze židle a hledá ve štosch papírů v poličce. Asi po minutě nějaký najde, vytáhne a přinese ke stolu. Je tam rukou napsáno několik poznámek, které se týkají termínu „lze spravedlivě požadovat“. Podle právničky na základě něj povinnost nemusí vznikat v případě značného rozšíření druhu („Ale co to je značné rozšíření druhu?“ zvedne Horák oči. „Pokud si někdo koupí pozemek a je tak blbej, že se tam nepodívá, protože jen spekuluje, a pak mu přijde výzva, tak se stejně může dostat pod značné rozšíření druhu.“), velké finanční zátěže („No to je co? Pro někoho je to tisícovka, pro někoho půl milionu.“), přesahu běžné péče („Co to zase znamená? Já si na zahradě pečuju dost jinak než velkozemědělci. A kdyby přece někdo běžně pečoval o pozemek, tak tam nemůže mít bolševník.“), nebo individuálních problémů jako nemoc či stáří („Zase jsme u toho, co je stáří, někdo už v padesáti nemá možnost cokoli dělat, někdo v osmdesáti chodí po horách.“). Obává se tedy, že tyto aspekty přidávají k vlastnické povinnosti podle něj neakceschopné nuance, neboť jen tato tři slova v zákoně, která Vlastníka mění v tisíce různorodých vlastníků, mohou být důvodem nárůstu přezkumů a soudních sporů.

Frustrace a odevzdání z něj znovu jen čišely. Kolaps možnosti působit doprovází kolaps naděje. „A výsledkem bude, že se tam nic neudělá. Když se budou rok nebo dva soudit, no tak... Asi máte představu, co se stane, když se to dva roky neudělá.“ Od počátku výzkumu jsem se de facto každý den setkával s podobnými případy odvrácené strany nekropolitických odpojení – nejistotou, rozhořčením, obavami, frustrací... tedy s nekropolitickou prázdnotou. A tím pádem i s bolševníkovým přebytkem. A právě na něj zaměřím detailní pozornost v následující kapitole.

Jednou z tematických linek, která historicky ustavovanou vitalitou bolševníku skrz naskrz prorůstá, je otázka linií. Neobhospodařované meze, výstavba silnic, meliorace, hranice vlastníků, narovnané toky. Množení takovýchto linií, které má samozřejmě svou vlastní historii, bylo důležitým kontextem pro to, aby bolševník „přestal bejt ukázněnej“ a „zbláznil se“, jak rád říkal Švandák, tedy aby se skrze narůstající úniky dostal do fáze, která vyvolává silné afekty – do fáze ‚invazního vetřelce‘. Výskyt bolševníku v krajině je dodnes do značné míry stopou jeho pohybů podél těchto čar. Ty se ale v časech nekropolitiky protínají také s jejími čarami, jejichž logice zdánlivě není možné imaginativně ani materiálně uniknout, což nesvědčí pouze o síle modernistických představ o potlačení ambivalencí (Latour 1993), ale i o jejich nesouladu s praktickými živoucími procesy. Je to zejména protichůdná logika obou typů linií, která poukazuje na jednu z hlavních dimenzí bolševníkového přerůstání nekropolitických kapacit.

Bojové linie

Už poněkolkáté sedím na zadním sedadle krajské služební tmavě modré terénní Škody, kvůli povinnému pravidelnému mytí pečlivě vypulírované. Eva na místě spolujezdce zapíná cílovou destinaci v Google mapách a podle této navigace se vydáváme zkontrolovat mapování a likvidaci u dalších pár stovek z několika tisíc bolševníkových lokalit v kraji, o kterých má projekt záznam.

Kousek za okrajem menší osady, jedné z mnoha, kterými ten den pouze projedeme, Eva s hlavou skloněnou nad mapou v telefonu hlásí, že jsme na místě, načež druhá Eva opatrně zajede za krajnici polňačky a zastaví na úzkém pruhu mezi ní a rozlehlým polem. To přímo před námi protíná dlouhá mez, z většiny zarostlá jen křovinným patrem, až ve větší vzdálenosti od nás přecházející i do stromového háje. Když pohledem přepnu z okolních krajinných prvků na letecký snímek v tabletu (který už tradičně беру při každém výlezu z auta s sebou), vybavím si, že v této podobě už místo znám. Několik let starý projekt na mapování vybraných ‚invazních‘ rostlin pomocí dronů jím totiž v jedné z prezentací dokládá schopnosti této formy detekce, údajně nezávislé na nahodilosti (a potenciálním selhání) lidského vnímání a pohybu krajinou. (Obr. 10)

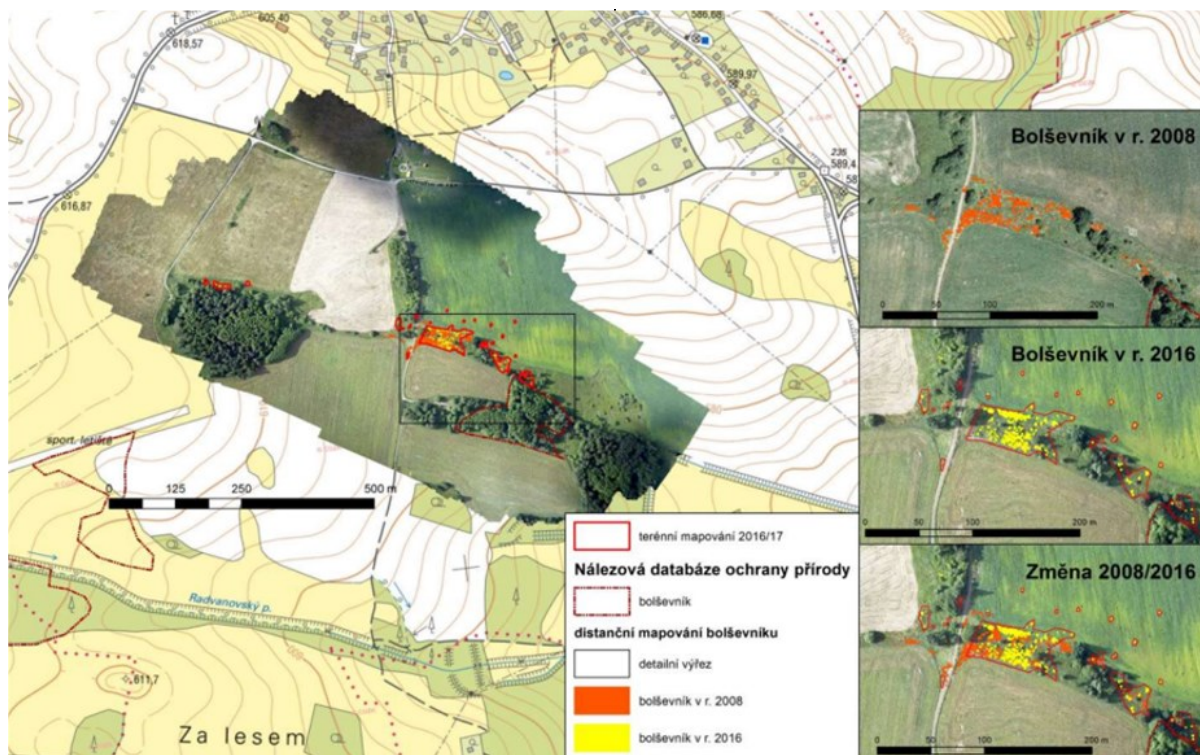
Zdá se to být jako poměrně snadná lokalita pro likvidaci: přímo u auta, dobře průchozí, nikterak rozsáhlá, téměř jednoznačně z obou stran ohraničená ornou půdou, kde už kvůli pravidelným postřikům bolševník nemá šanci plně vyrůst. Když si však plošku dostatečně přiblížím na dotykové obrazovce tabletu, všímám si, že oproti záznamu z dronu poněkud odlišně tvarovanou lokalitu napříč protínají ještě další čáry, narýsované jako podle pravítka, kvůli kterým se rozpadá na tři části. Eva mi vysvětluje, že ty

Nepoddajné linie

Už poněkolkáté sedím na zadním sedadle krajského terénního ‚Yetiho‘, na jehož vyčištěných koberečcích i sedačkách už se ten den začínají množit semena a další části rostlin z toho, jak se na nás dočasně lepí při prolézání křovisky. Vyrážíme na místo, kde Evy dostaly od někoho z místních nahlášeno, že tu bolševník vysemeňuje.

Kousek za udržovanou osadou zastavujeme na kraji úzké polňačky a vydáváme se po hraně v tuto dobu již sklizeného pole obhlédnout několik vymapovaných bolševníkových porostů v okolí. Ty tu obrůstají napříč dlouhou mezí, která rozbíjí vedví rozlehlé lány orné půdy. Takováto místa jsou dnes pro přežívání bolševníku klíčová, nebyla tu ale, alespoň v této podobě, vždy. Na černobílých leteckých fotografiích ze 60. let tento krajinný lem rozeznávám poměrně těžko a daří se mi to v podstatě jen díky strouze, která tu už tehdy pole protínala. Jeho výrazně viditelné oddělení od okolních ploch nastává až od 90. let, s tím, jak vlivem vlastnických transformací podobné těžko obhospodařovatelné pozemky zůstávají ležet zcela ladem. Bolševník brzy následuje, nejprve v malé skupince pár metrů od cesty, postupně se ale začíná rozlézat i dál – možná zemědělské stroje, možná tekoucí potok začaly přesouvat semena napříč mezí. Nejisté spekulace ohledně toho, jak se sem bolševník vůbec poprvé dostal, jsou to jediné, co k jeho lokální sociopřírodní dynamice máme.

Z přemítání nad možnými pohyby bolševníku prostředím mě vytrhne až Eva, která mezitím stačila oběhnout všechna místa, kde byl bolševník zadáný k projektové likvidaci a kde tedy podle smlouvy nesměl vykvést. Beru do ruky elektronickou tužku a postupně do tabletu naťukávám výsledky kontrol.

Obrázek č. 10. Porost bolševníku vymezený algoritmem, který zpracoval snímky zachycené dronem.
Zdroj: invaznirosliny.ibot.cas.cz.

Obrázek č. 11. Katastrálně roztržštěný porost bolševníku vymezený krajským mapováním. Zdroj: experience.arcgis.com.

se v projektovém slangu nazývají ‚průniky‘, a označují jednotlivé katastrální parcely vlastníků uvnitř jedné bolševníkové ‚lokality‘, tedy vymapovaného porostu, který může zasahovat do několika takových. (Obr. 11)

Nejen v průběhu následování aktivit okolo mapování, likvidace či jejich kontroly, ale také při setkání se zemědělci nebo lidmi z organizací státní správy začala důležitost a performativita podobných čar, zdánlivě arbitrárních, narůstat. Postupem času si začínám všimnout toho, jak klíčovou roli hrají pro prostorovou (nekro)politiku, která se od nich odvozuje. Krajina bez hranic, jak ji nastiňuje onen snímek z dronu, je jen (produktivní) fikcí, neboť pro aktéry nekropolitiky jí v praxi prorůstá celá řada více či méně autoritativních typů linií, které organizují více-než-lidské eradikační aktivity. To, jakou uschopňující roli hrají v případě ‚války‘ proti bolševníku a jaké dopady na ni může specifická logika těchto čar

Obrázek č. 16. Bolševníky obrůstající v typické liniové podobě. Vlastní foto.

„Ten spodní je čistej,“ vyjmenovává s odkazem na jeden ze tří tzv. ‚průniků‘ na této lokalitě (viz Obr. 11) a chvíli čeká, než odkliknu finální OK. „U horního zadej ‚nedodělky‘, sice je blbý, že tady nemůžou chemicky, ale maj to pravidelně kontrolovat,“ pokračuje otráveně a ukazuje na dlouhý pruh asi metr vysokého obrostu s dozrávajícími semeny. (Obr. 16) „A co tamhlety?“ pohodím hlavou směrem ke skupince vyšších zralých bolševníků. „To jsme se s Evou shodly, že už je mimo.“ Zjišťuji, že tyto rostliny nepřečkaly užoučký prostřední pruh, který k likvidaci zadán nebyl, a jejich úspěšné dokončení životního cyklu tedy není z hlediska projektu postižitelné.

Nejen v průběhu procházení krajinou s mapovatelem, likvidátory či lidmi z organizací státní správy, ale také při mém samostatném (ná)sledování bolševníku začala narůstat důležitost protínání a proplétání těchto různých linií pro nepoddajné přežívání rostliny, které podryvá nekropolitické kapacity hubit. Život je žit podél linií, píše Ingold (2015, 2016), jehož texty mě v této kapitole budou bytostně provázet. Schopnost přežít a vzkvétat, stejně jako schopnost uniknout dohledu a násilným plánům, je pro řadu lidských i mimo-lidských životů silně spojená s možností vlastní mobility (pro kontext lidských komunit viz např. Deleuze & Guattari 1987: 351-423; Scott 2009). To, jak je mobilita bolševníku spjata s využíváním dynamických sociopřírodních pohybů a jednak se státností nekropolitických linií, se budu snažit ukázat v této kapitole. (Znovu tedy nemohu rozumět bolševníku z vnějšku nekropolitické moci, která materiální i atmosférické podoby jeho vitality zásadně tvaruje – v této a další kapitole uvidíme, že doslova. Přesto pozorování má i mých informátorů mohou vést k nastínění inherentního vitálního přebytku této moci, který se materializuje při proplétání s dynamikami svého okolí.)

Geometrie úniků

Čára – jeden ze základních stavebních kamenů života, neboť všichni jsme „složeni z čar ... nebo spíše ze svazků čar“ (Deleuze & Guattari in Ingold 2021: 14). Život, pohyb a (vědomé i nevědomé) zanechávání linií, jsou spolu neoddělitelně spjata, a proto je nacházíme všude okolo nás (Ingold 2016:

mít, se budu snažit ukázat v této kapitole. Otázka je totiž nasnadě – mohou čáry bolševník zadržet? Produkce čar je nesamozřejmý proces, protože „roz-
bíjejí kontinuum“, jehož další působení se může s čarami provazovat různými způsoby (Rangarajan et al. 2014: 3), a uvidíme tak dále i to, jaká vyjednávání okolo tvorby těchto ‚bojových linií‘ mohou v případě bolševníku vznikat.

Geometrie boje

Čára – pro Carla Schmitta (2003 [1950]) jeden ze základních stavebních kamenů utváření a přetváření prostoru na všech jeho úrovních. Také ale jeho ovládnutí. Schopnost produkce a materializace čar totiž byla vždy spojena s nějakým typem moci – nejen nad prostorem samotným, ale také nad lidskými či mimo-lidskými entitami uvnitř něj (Elden 2010). Zejména pro moderní formy moci spočívá možnost vládnout v pečlivém geometrickém třídění prostoru, nad nímž je možné vykonávat zacílený dohled a kontrolu, ať už se jedná o plně konstruované uspořádání interiérů budov (Foucault 1977) nebo o rozsáhlé sociopřírodní spletence jako města či lesy (Scott 1998). ‚Boj‘ s bolševníkem se prostřednictvím takovýchto linií odehrává také. Je však důležité mít na paměti, že všechny typy čar nemají shodnou povahu. Ingold (2016) si s nástupem modernity všímá dominance rovné, od spletitosti konkrétních míst odpojené čáry jako symbolu podmaňování ‚nepřehledného‘ světa vstříc jeho racionálnímu plánování. Stejně jako každá jiná čára také tato „ztělesňuje specifický způsob vědění“ (tamtéž: 87) a skrze aktivity, kterým následně dává život, ho performuje a materiálně vepisuje do konkrétního prostoru. Pokud jsou tedy vědění a moc nerozpojitelné (Foucault 1980), pak nám čáry mohou nastínit důležitou rovinu nekropolitické moci.

Ingold (2015, 2016) však je ve své antropologii čar s povahou těch moderních až příliš rychle hotový, a tím pádem nedokáže zachytit jejich nesamozřejmou tvorbu procházející napříč krajinnými a digitálními ekologiemi, ani jejich produktivní, a nikoliv pouze omezující sílu. Tvrdit pouze to, že se nekropolitické aktivity orientují podle čar, by totiž dostatečně nezdůrazňovalo skutečnost, že jsou

1). Unikání dohledu, kontrole a plánům na vyhubení se podle specifického typu čar orientuje také. Jak dokládá Nail (2015) nebo Scott (2009), tisíce skupin napříč různými časy i prostory využívaly pohyb jako klíčový prvek svého dlouhodobě úspěšného unikání před mrtvolnými pravidly modernistických struktur. To naznačuje, že podobné „linie úniku“, jimiž Deleuze a Guattari (1987) označují tendence uvnitř jakéhokoliv systému, které směřují mimo něj – a potenciálně ho tím rozvracejí a destabilizují – mají dva navzájem propletené módy: únik na jedné straně znamená vlastní vitalitu a pohyb, a na straně druhé odkazuje k útočištím, zónám přežívání nebo vzkvétání, které existují pouze *ve vztahu* k tomu, od čeho se uniká. Zatímco první význam se dívá na individuální či kolektivní schopnosti mobility, ten druhý bere v potaz skutečnost, že veškeré pohyby života jsou zároveň více či méně strukturovány dnes téměř všudypřítomnou mřížkou pevných (ale v případě zabolševně krajiny nijak zvlášť neprostupných) hraničních čar. Pro porozumění nepoddajné vitalitě bolševníku je třeba dát do konverzace obě tyto roviny, neboť ten se krajinou pohybuje na průsečíku obou typů linií (existujících nejen ve specifickém prostoru, ale i čase), a za chvíli uvidíme, jak protichůdné někdy mohou být.

Každý z typů linií v sobě „ztělesňuje specifický způsob vědění“ o prostředí, jímž prochází a jež tímto zároveň utváří (Ingold 2016: 87). Zatímco nekropolitické čáry ho mají za cíl objektivně rozparcelovat a uschopnit různé aktéry k likvidačnímu jednání, linie úniku se této logice vzpírají zapojením do konkrétních sociopřírodních podmínek, přičemž mezi ně ale významnou měrou patří také první typ čar a jeho dopady. Nekropolitické ambice jsou pak dnes destabilizovány zejména „afektivní geometrií“ dynamických úniků (viz Gordillo 2018). Oproti homogenní teritoriální mocenské geometrii „matematizovaných mřížek, souřadnic a přímek abstrahovaných od těl a afektů“, která je vlastní nekropolitice, afektivní geometrie, jak ji promýšlí Gordillo (tamtéž: 54) za pomoci Spinozy (1982), odkazuje ke kvalitativně zakoušenému a tělesnými pohyby utvářenému mnohvrstevnatému prostoru. Takto pojaté pohyby bolševníku se

vůbec možné jen *skrže* existenci těchto čar. Explicitním cílem vybudovaného aparátu je získat zpět kontrolu nad hrozivou a někdy nepoddajnou vitalitou bolševníku, a proto se musí snažit ovládnout prostor zabolševně krajiny za pomoci vrstvy „mocenské geometrie“ (Massey 2009), resp. takovýto ovládnutelný prostor (a tedy ovládnutelný bolševník) nejprve vytvořit. Čáry jsou pro to klíčovým nástrojem, protože usnadňují aplikaci mocenských kategorií (Scott 1998: 3), a mohou tedy přispívat ke stabilizaci celého aparátu, nebo k jeho reprodukci v čase (viz Deleuze & Guattari (1987), kteří takové linie nazývají molární, resp. molekulární).

Pojďme se tedy na ‚invazi‘ bolševníku podívat „očima státu“ (Scott 1998), a sledujme, jakým způsobem se tento pohled materializuje v každodenních bojích. A začněme na jedné z nejzarsáhlejších lokalit, jež jsou dnes v Karlovarském kraji k nalezení.

Když tady v parném dni ke konci května Čermák zastavuje uprostřed úzké silnice, asi tři sta

zaplétají do možností, jež materiální prostředí poskytuje, nemají konec ani začátek a přerůstají snahy o spoutání a uzavření do uměle vytyčených hranic (Ingold 2021). I přesto, že se nekropolitické aktéři snaží napojit na určité pochopení linií úniku bolševníku (kupříkladu se jako samozřejmost v různých metodikách uvádí, že je s likvidací u řek a potoků třeba postupovat po směru toku), nedaří se jí ve většině případů uniknout ze spárů abstraktních hraničních čar, které dnes vytvářejí pocit i podmínky ovládnutelnosti ‚invaze‘. Představy vtělené do map totiž zaměňují za realitu (Green 2018: 71).

Pojďme se tedy na unikání bolševníku podívat očima těch, kteří „vidění státu“ (Scott 1998) přenášejí do reality, i těch, kteří si všímají vitality bolševníku. A začněme na jednom z nejzarostlejších míst, na které jsem v průběhu terénu narazil – a to v podstatě omylem, neboť se jedná o místo ležící asi tři kilometry vzdušnou čarou za hranicemi Karlovarského kraje, kam mě vědecké články, mediální

Obrázek č. 12. Zatím pouze přízračné nekropolitické čáry napříč bolševníkovým porostem.
Vlastní foto.

metrů od posledního domu v další chatové osadě, a začíná mi popisovat své zkušenosti s tím, jak toto „bolševniště“, rozprostírající se až k pásu stromů, který ho odděluje od řepkového pole, protíná celá série různorodých čar, těžko se mi to představuje. (Obr. 12) Jedinou, kterou v tuto chvíli dokážu rozeznat, tvoří asi metr široký pruh podél silnice, kde bolševník už začíná žloutnout až oranžově, což ho opticky vyděluje z masy stejně vysokých zelených listů dál od nás. „To proto, že to patří silničářům,“ vysvětluje Čermák, „ty si to likvidujou chemií na vlastní triko. Jinak to je celý pozemek Pozemkového úřadu [SPÚ], ty už si dneska na likvidaci platíš někoho svého, ale tamhle vpravo vzadu okolo té strouhy,“ ukáže kamsi dopředu, „to už má nějaký soukromník. Takže to mi tam z kraje dali [k likvidaci]“ Nasedám do auta s pocitem, že tady jsou prostor a likvidační aktivity v rámci něj jednoznačně rozdělené a odpovědnosti přiřazené, což byl značný posun oproti diskursu o „nejasných nebo neznámých vlastnicích“, kterým jsou hovory o majetkových vztazích tady v pohraničí prorostlé. Ještě se ohlédneme na druhou stranu přes silnici, kde pozemek vypadá naprosto odlišně – mezi dvěma okrajovými hájky tu zcela dominuje čerstvá tráva bez jakéhokoliv bolševníku. Podle Čermáka tady někdo má pastvinu zanesenou „v LPISu“, kde od roku 2010 platí tzv. standard DZES 7⁶, v rámci něhož mají zemědělci povinnost zajistit na zemědělské půdě „regulaci“ bolševníku tak, „aby výška těchto rostlin nepřesáhla 70 cm v průběhu příslušného kalendářního roku“ (eagri.cz). Pro Čermáka jakožto likvidátora s více než třiceti lety zkušeností bylo tedy vědomí těchto čar evidentně natolik klíčové pro navigování svých hubičích aktivit, že na řadě lokalit nehovořil o ničem jiném. Jejich nezbytnost pro obecnější podobu nekropolitické moci se mi však začala vyjevovat až s postupující sezónou.

Když jsem si ten den večer na počítači otevřel několik typů map – katastrální, projektovou, zemědělskou – a zacítil na toto navštívené místo, ukázalo se, že tento porost skutečně protíná celá řada čar,

zpravodajství ani žádné probíhající nekropolitické aktivity po velkou část výzkumu nezavedly. Skutečně se zdálo, že v jiných koutech republiky se bolševník objevuje spíše ojediněle. Až jednou jsem se do severozápadního cípu Plzeňského kraje dostal spolu s pracovníkem Správy, který mě tu jakoby mimoděk upozorňuje na jednu „kuriozitu“ – za jednou ze zatáček, hned vedle silnice, se vyjeví hustý několikasetmetrový porost bolševníků. Vysvětluje mi, že historie bolševníku v této oblasti je poměrně odlišná od té ve Slavkovském lese: zatímco tam je jeho historie bytostně propojena s obdobím odsunu a zániku vsí, zabolševené okolí Plané, kde se navíc díky produktivnější půdě téměř nepase, je pozůstatkem post-socialistické transformace zemědělství s postupně se rozpadající představou o jemnější krajinné mozaice a environmentálně příznivějším zemědělství. A vypadá to, že se jim tu dodnes dobře daří, nejen na tomto konkrétním místě, ale prakticky všude, kde není obhospodávaná půda, nebo les. (Obr. 17)

Na první pohled je vidět, že různými liniemi se to tu hemží: hranice mezi jednotlivými ne/obhospodávanými ploškami, které jsou vymezeny LPISem ~ čáry pohybů obřích zemědělských strojů, které takovéto hranice vytvořily a stále je s ohledem na změny v okolním prostředí přibližně ve stejné podobě reprodukuje a které snadno přenášejí semena bolševníků zejména podél okrajů pozemků dál ~ hranice příliš podmáčené půdy nebo lesa, které udávají limit vhodných ekologických podmínek pro růst bolševníku ~ elektrické vedení, jehož výstavba někdy v nultých letech tohoto století mohla pomoci rozšířit semena rostlin ve směru vedení dál, jako se to prokazatelně stalo jinde ~ hranice 70 cm, levitující nad všemi půdními bloky, do níž se tu jakékoliv bolševníky musí podle závazného DZESu vejít, bez ohledu na případné kvetení (jako se to povedlo malému bolševníku ve spodní části fotky) ~ pohyby myslivců okolo posedu uprostřed porostu, jimž se spadaná semena uchytí na gumácích nebo na gumách terénních aut, i pohyby zvěře, která se

⁶ Standardy Dobrého zemědělského a environmentálního stavu půdy (anglicky GAEC) „zajišťují zemědělské hospodaření ve shodě s ochranou životního prostředí“. Likvidace bolševníku spadá pod jeden z těchto povinně dodržovaných standardů. (eagri.cz)

Obrázek č. 17. Zralý gigantický porost bolševníku nedaleko hranic s Karlovarským krajem. Vlastní foto.

terénu, které se do doby, než hubící sezóna naplno začala, přízračně skrývaly:

Projektové vládnutí získávalo svou sílu mj. z toho, že bylo schopné produkovat své vlastní čáry, které vyznačovaly výskyt bolševníku a naváděly likvidátory v terénu. Karlovarský kraj byl nejprve na základě povodí potoků rozdělen na deset rozsáhlých „pracovních úseků“, které procházeli nejprve mapovatelé s cílem co nejpřesněji zakreslit bolševníkové porosty do map, a následně likvidátoři, kteří na základě vzniklých map cílili své eradikační aktivity. Vzhledem k tomu, že plošná i částečná mapování probíhají i po celou dobu udržitelnosti, měl jsem možnost být tvorbě těchto čar přítomen a sám si ji vyzkoušet. Když s Pavlem na konci června objíždím lokality v několika tzv. mapovacích čtvercích (které pracovní úseky organizují do ještě detailnější, ale na terénu zcela nezávislé mřížky a vymezují oblasti pozornosti pro jednotlivé mapovatele), postupně se učím pomocí elektronické tužky a tabletu vymezovat ovládnutelný objekt nekropolitiky. Chvilí se snažím

v bolševníku ráda schovává a která přenáší semena v srsti.

Tak by se dalo ještě chvíli pokračovat – např. už jsem nezpracoval onen ‚vševidoucí‘ pohled shora, který by celou situaci ještě zkomplikoval, neboť by například nastínil, že onen bolševníkový porost roste napříč několika drobnějšími parcelami různých vlastníků. Vrátil bych se však explicitně ještě k jedné linii: hranici krajů. Tato v podstatě naprosto arbitrární čára se zde stala tím, co podobu života bolševníku tvaruje nejvíce. Zatímco projekt ve svých mapách, aplikacích a smlouvách bolševník autoritativně uzavřel do hermetického pláště regionálně vymezené administrativní působnosti, „příroda málokdy respektuje hranice, které lidé vytyčují“ (Rangarajan et al. 2014: 1). Tak například z horní, ‚karlovarské‘ části toku Kosího potoka, odkud byl bolševník do velké míry vytlačen už během pilotních předchůdců velkého projektu, se bolševník jednoduše ‚přestěhoval‘ o pár kilometrů níž, kde má díky tomu, že místní ORP na projektu spolupracovat nechtěla

podle ortofotomapy zorientovat, kam přesně jsme se autem přesunuli, a když už se mi to podaří a dostatečně si snímek přiblížím, aby byly vidět i dílčí krajinné prvky, ťuknu na „Nová lokalita 2023“ a můžu začít kreslit polygon: pěkně jedním tahem přenášet okraje výskytu rostliny na obrazovku tabletu – neustále tedy kontrolovat podle toho, co vidím před sebou, abych rukou někam neujel – a nakonec rychle zvednout ruku, protože někdy to celé podivně ustřelí a GISař (člověk, který pracuje s oněmi různými digitálními mapovými vrstvami) to musí v kanceláři opravovat. Zadat tzv. atributy, vyfotit, odkliknout a hotovo, tyto bolševníky už by dál unikát neměly. (Tedy nejspíše od příštího roku, protože předtím budou muset tyto čáry projít ještě několika kancelářemi, kde se jim zajistí definitivní ‚objektivita‘.) Nakreslený digitální polygon, jeden z tisíců podobných, je klíčový prostředek pro to, aby do té doby z pohledu ‚státu‘ bezvarná a skoro až nemateriální ‚invaze‘ mohla být zapojená do výkonu nekropolitické moci.

Projektové vládnutí však je jen dočasným pozastavením platnosti figury Vlastníka a vlastnické povinnosti bolševník hubit. Proto vyvstaly zejména čáry pozemkového katastru jako zcela ‚samozřejmá‘ mřížka, pomocí níž ‚stát‘ vládne prostoru, lidem a desítky let už i bolševníku (viz Scott 1998). Zdeněk, který na Správě působí téměř od jejích úplných začátků v polovině 70. let, mi vyprávěl, jak si zde od poloviny 80. let nechávali dělat letecké snímky celého CHKO, z nichž poté ručně překreslovali rostoucí bolševníky do katastrálních map. Pozůstatkem po těchto aktivitách je v archivu Správy několik A4kových sešitů se seznamy zabolševněných pozemků podle jednotlivých katastrálních čísel. Díky čarám, které tyto pozemky vymezovaly, tak mohl bolševník vstoupit do tabulek a v této podobě se stát základem pro následné aktivity, administrativní i praktické. „V tu dobu to ale bylo ještě jednoduchý, skoro všecko vlastnil stát, takže i proto šlo provádět ty akce s armádou. Když pak později tvořili ten krajskej projekt, tak najednou zjistili, že těch vlastníků je asi 13 tisíc,“ vzpomínal s lehkým pobavením. Projekt se pokoušel tuto roztržitost na čas překročit, plně z ní však uniknout nemohl,

a nějaké aktivity vůči unikajícím bolševníkům nebo Vlastníkům vyvíjí naprosto ojediněle, dostatek klidu a prostoru. Tabulky úspěšnosti karlovarského projektu se ale těmito úniky mimo jeho působnost nemusí zabývat.

Takových příkladů by bylo možné najít nespočet – možná tolik, kolik je zabolševněných míst. Stejná protichůdná logika platí i tehdy, když se z makrovinny poměrně setrvalých regionálních katastrálních území přesuneme na úplně opačný pól, tedy na úroveň tisíců přechodných vymapovaných lokalit. Na rozdíl od logiky do sebe uzavřených anonymních čísel a řádků v Excelu, která je vlastní právě prizmatu projektových ‚lokalit‘, je každé ‚místo‘, jak píše Ingold (2016: 98), ve skutečnosti „uzlem propletených životních linií“, tedy systematických i nahodilých sociopřírodních dynamik, které jím procházejí, přispívají k jeho materializaci (tedy například k vzrostlému bolševníkovému porostu) a v různých momentech a podobách (třeba jako zralá semena bolševníku na tělech srn nebo žacích strojů) pokračují jinam. „Čáry jsou všude“ (Ingold 2016: 1), ale mohou mít značně odlišnou povahu – zatímco nekropolitika staví na předpokladu, že život je možné napasovat do jednoznačných hranic, bolševník naopak tomu opakovaně dokazuje, že této fikci nemá problém odrůst.

Podobný rozpor mezi abstrahovanými hranicemi a praxemi, které navádějí, na jedné straně a nespoutanou vitalitou a nepoddajností života na té druhé, je častým motivem v antropologických pracích o povaze a působení hranic vůči nejen lidským (Andersson 2014), ale i více-než-lidským (Youatt 2020) komunitám. Na rozdíl od nich se však nezabývám hranicemi majícími za cíl ochranu (určitého typu) Přírody od (určitého typu) Člověka, ale naopak těmi, které se snaží vytyčenými hranicemi zabezpečit západočeskou krajinu i její obyvatele před ‚invazním‘ bolševníkem; a kromě pevných institucionalizovaných hranic mě zde zajímá jejich širší množina a logika, kterou jakožto silné atraktory politických imaginací i každodenních praxí přenášejí do zabolševněné krajiny.

Specifika přežívání a šíření bolševníku na tyto

zejména ve fázi udržitelnosti. Čáry polygonů tak na mnoha místech protíná jakoby nadhistorická mřížka katastrů.

V řadě ohledů však rozhodující linií pro utváření prostorové logiky zabolševené (i hospodářské) zabolševené krajiny nejsou pozemkové čáry, nýbrž ty, které vymezují půdní bloky zanesené v tzv. LPISu (*Land Parcel Identification System*), registru zemědělské půdy napříč EU, pomocí jehož územní geometrie se orientují zemědělské dotační programy. Tyto čáry nekopírují hranice katastrálních pozemků, ale jsou užší, vymezené prostorovými možnostmi daný pozemek obhospodařovat podle dotačních pravidel. Kam nezajedou (stále se zvětšující) zemědělské stroje nebo kam dobytek nemůže být vpuštěn a kde se tedy de facto nehospodaří, tam tato čára místo obkreslí. Tato linie je tedy zejména v heterogenní, kopcovité a lesnaté krajině velké části Karlovarského kraje málokdy rovná, podobným způsobem jako předchozí však usnadňuje administrativní dohled a vymáhání vytvořených pravidel, včetně těch týkajících se ne/povolené podoby bolševníku na zemědělské půdě podle DZESu.

Co spojuje všechny tyto typy čar (v katastrech, v LPISu, v projektové aplikaci), je jejich snadné přenesení do tabulek, v kontextu digitalizované správy především těch excelových. Čáry v krajině lze jednoduše přeložit do čar mezi řádky a sloupci tabulek. Tato excelovatelnost umožňuje depolitizovaný technický zacílený výkon nekropolitiky, která pomocí těchto linií abstrahuje od změní sociopřírodních charakteristik, historií a trajektorií různorodých míst, a převádí je na jednotky („lokality“) k vyhubení nebo jednotky („vlastníky“) k sankcionování. S touto registrací výskytu bolševníku se pojí také možnost lokality počítat, ukázat úspěchy nekropolitiky pomocí jednoduchých vývojových řad, a tím tedy například přesvědčovat sebe, veřejnost i dotační auditory o tom, že bolševníky ubývají. Čáry tedy znamenají klíčový „aktérský řez“ (*agential cut*) (Barad 2007), který různé aktéry nekropolitiky navádí v kancelářském i venkovním terénu a dramaticky zužuje množinu věcí, na něž je třeba se zaměřit. Moje etnografická zvědavost tomu nejdřív nedokázala

protichůdné trajektorie poukazují také a jsou to právě ony, k čemu se na následujících stranách obracím. Nejprve se více zaměřím na to, jak jsou jeho linie úniku tvarovány a umožňovány performativitou hranic – vymezujících, abstrahovaných a stabilizovaných – které umožňují a současně limitují působení nekropolitické moci. Selhání eradikačních kapacit tak budu nejprve přičítat na vrub zejména určité mrtvolné logice vtělené do celého aparátu, jež je v protikladu s různými vitalitami napříč nimi. Ty transformují účinné vymezení pozornosti, odpovědnosti a zájmu, které je v pozadí hranic, na zneschopňující omezení; abstrakci zakotvují jako rigidní vydělení; a stálost znevažují jako frustrující setrvačnost. Poté však do celkového obrazu zapojím pohled ještě na samotnou dynamičnost živoucích linií pohybů bolševníku, neboť jeho dlouholeté unikání smrtícím vizím v krajině není jednoduše vysvětlitelné pouze skrze prizma (potenciálně napravitelného) selhání moderního Člověka. Postupně tak budu ukazovat na mnohačetné působení afektivní geometrie zabolševené krajiny, tedy její konstituování a zabydlování různorodými lidskými i mimo-lidskými silami, které na mnoha místech rozbíjejí geometrii mocenskou.

Útočiště za hranicemi

Když jsme s Čermákem tehdy, na konci května, zastavili na zatím poměrně nenápadném „bolševništi“ (viz Obr. 12), ještě jsem si nedokázal představit, jakým způsobem se oba typy čar mohou v praxi proplést a vyjevit své vzájemně různorodé trajektorie. Ze silnice to tehdy vypadalo, že bolševník tu pomalu obráží jednoduše všude a že je jednoznačně stanovené, kdo za něj kde zodpovídá. A ačkoliv to teoreticky mohla být pravda, při mé další návštěvě tohoto místa téměř přesně o dva měsíce později přicházím ke značně odlišné scénérii. Už z dálky je jasné, že bolševníky dávno vyrostly – ve stejný moment si ale všímám toho, že se tu tomu někdo snažil zabránit. Přední část místa tu vypadá jako po apokalypse, stojí tu stovky „stožárů“, usychajících po chemickém postřiku, se zcela odumřelými listy, které podél lodyh bolševníků visí svěšené jako hadry. Na zemi se povalují uhnívající zbytky rostlin, které tvoří hnědou

porozumět, proto působily moje dotazy při likvidaci směrem k Milanovi na to, jak se bolševník na nějaké místo mohl dostat, vlastně nelogicky. Taky že se mi od něj jednou dostalo odpovědi, která dobře poukazovala na praktičnost a efektivitu odpojení od komplexnosti (Appel 2019: 25-6): „To neřeším, mě zajímá, že je to tady teď.“ Podobné úvahy v ‚banální‘ racionalitě nekropolitického hubení nevystávají jako důležité a čáry jsou tím, co je většinou účinně dokáže potlačit.

Milan na ně ale ani nemá čas. Na konci června, tedy za necelý týden, musí mít podle podmínek smlouvy vymapováno alespoň 70 % přiděleného území o několika desítkách kilometrů čtverečních a kvůli předchozím deštivým dnům, kdy se s obrazovkou tabletu pracuje podstatně hůře, je ve skluzu. Deadliny jsou neúprosné – a že jich v projektu pro všechny zúčastněné strany je. Zpracování objednávek, první fáze mapování, druhá fáze mapování, stejně tak u likvidace, kontroly, zpracování protokolů... To všechno má své jasně dané časové uspořádání, nezbytné pro to, aby projekt dokázal naplnit tabulkové požadavky procentuálního snížení výskytu bolševníku v kraji. Tato série deadlinů sice vychází z plošných metodik, které hovoří třeba o nutnosti při likvidační praxi následovat ideální fenologii bolševníku i o nutnosti pozastavit likvidaci za deštivého počasí, přesto do podoby aktivit vtěluje vlastní rytmus, na konkrétních dynamikách okolí spíše nezávislý. Ne nadarmo jsou deadliny ‚mrtvé čáry‘. Když Evy Milanovi říkaly, že by bylo dobré, kdyby na nějaké konferenci k ‚invazkám‘ promluvil on, když praxi zná za různých podmínek, počasí a podobně, namítal: „No, za různých podmínek... 30. června to stejně musí bejt všechno hotový a je jedno, jaký je počasí.“ Bez plošných standardizovaných termínů by to ale ani podle něj nešlo, protože má podle nich zaslavněné lidi i na další práce. Jejich produktivita se tak znovu vyjevuje jako zásadní prvek funkčnosti rozsáhlých aparátů, které se snaží přeložit diverzitu a dynamičnost světa do jednotného jazyka tabulek, výkazů nebo formulářů.

Samy o sobě však zmíněné čáry nedokáží vysvětlit, jakým způsobem se společně stávají

masu těžko identifikovatelné hmoty, mezi níž se mi sem tam podaří nalézt záblesky života v podobě rašících semenáčků – povětšinou nových bolševníků. Ty stávající tu ale byly plošně vyhubeny Roundupem, systémovým herbicidem, jehož působení mezi druhy rostlin nerozlišuje.

Ale ne všude. Hned za touto několik desítek metrů čtverečních velkou plochou začíná další část pozemku, která se liší jednak vykvetlými bolševníky, jednak zelenou vegetací v jejich okolí. Přechod mezi oběma plochami je prudký. Na jednom místě prostě bolševníky tlejí, o metr dál se už jejich zrající okolíky tyčí nade mnou. Vytyčená ‚bojová‘ linie je tu zřejmá – a není jediná. Když se člověk podívá víc napravo, do míst, kde je to bez holínek téměř neprostupné, uvidí, že tu bolševníky sice stojí také, ale už viditelně získávají sytě žlutou barvu. Shodou náhod se tady ocitnu ještě o týden později – v mezičase došlo k posekání velké části předtím stojících rostlin, ale stále je tu vidět několik stojících a už pomalu semenících skupin bolševníků, jakoby náhodně rozesetých napříč územím.

„Jak mohou být hranice přítomné, když nejsou vidět?“ (Demetriou & Dimova 2018: 4) Pokud se ptám po vztahu mezi abstraktní geometrií nekropolitiky a jejím tělesným zabydlováním, které přináší důležité materiální i atmosférické efekty, na příkladu tohoto místa jej můžeme blíže spatřit. Přestože čáry katastru, lokalit, LPISu apod. existují de facto jen jako vrstvy v mapách různého typu, ne/likvidace bolševníku je jednou z řady aktivit, pomocí nichž se propisují také do konkrétních prostředí. Nejedná se navíc ani o materializaci zdánlivě samozřejmých čar, nýbrž o materializaci již nějak interpretovaných hranic ze strany různě situovaných aktérů. Zrovna o této kompletně zarostlé parcele mi tedy Milan vyprávěl, jak ji SPÚ, její vlastník, zadal k likvidaci jen z necelé poloviny (protože měl někdo v kanceláři pocit, že se ta plocha po letech likvidace musí zmenšovat), a zadní část tedy napoprvé ne/likvidoval, protože by to dělal zadarmo. Když později dodělavál i onen zbytek, prý si stejně nebyl úplně jistý, kde hranice s vedlejším pozemkem je. Stejně jako o katastrofách nebo aplikacích jsou tedy hranice

základem pro akceschopnou nekropolitiku. Pro pochopení povahy jejích ‚bojových‘ linií se mi jako zásadní jeví tři propletené procesy, které „proměňují existující povrch na pole působnosti“, tedy spleť území na ovládnutelný prostor (Ingold 2016: 160) – zaprvé se jedná o hranice; zadruhé abstrahují od konkrétních prostředí; a zatřetí cílí na určitou stabilizaci. Ty poukazují na to, jak se bolševníkem ‚okupované‘ území přeměňuje v koordinovanou ‚válečnou zónu‘.

Vymezení

Všechny čáry, které jsem doposud popisoval, rozdělují a vymezují. Podle Ingolda (2016: 152) se v případě hranic jedná o velmi specifické čáry s vlastní politickou historií, které teprve v průběhu modernity vytlačily jiné typy linií, které naopak spíše spojovaly – a jak moje příklady dokládají, nemusí se ani nutně jednat o rovné čáry (ačkoliv ty představují specifický estetický požitek, viz Scott 1998: 107), aby dělaly podobnou specifickou práci. Přestože hranice lokalit, pozemků nebo krajů existují na zcela odlišných škálách a v řadě ohledů působí odlišně, společné a pro nekropolitiku zásadní jim je to, že i navzdory tomu, že v geometrickém slova smyslu nemají žádnou šířku, „uvádějí do světa nějakou formu rozdělení“ (Nail 2016: 2), tedy znemožňují překryvu. Tam, kde nehrozí překryvy, modernita slibuje ontologické i politické bezpečí (viz Latour 1993; k násilným etnickým překryvům v západních Čechách, které vedly k vysídlení německého obyvatelstva viz Glassheim 2016).

Hranice jako koncept i jako materiální realita jsou samozřejmě v antropologii i dalších disciplínách předmětem nespočtu zkoumání, do kterých se tu nemíním blíže zaplézat (pro přehled viz např. Donnan & Wilson 2021). Narůstající pohyby lidí i mimo-lidí vyvolávají na řadě míst novou politickou potřebu tyto vitální trajektorie uzavřít do pevně vymezených hranic, spoutat a jednotlivá těla následně různými technikami moci a dohledu kontrolovat, ponechat zemřít, nebo přímo vyhubit, jako v případě

zjevně také o „tělech, myšlenkách, gestech a chování“ (tamtéž). A nejen o tělech lidských. Konkrétní podoba bolševníku napříč danými místy je jakási „vizuální stopa“ těchto hranic (Dimova 2018: 128), která „zviditelňuje povahu moci a zároveň ji možností překračování rozvrací“ (Cunningham & Heyman 2004: 291).

Podobné výjevy se v průběhu sezóny množily. Běžně jsem tak narážel na místa, kde vedle sebe přímo susedil posekaný či chemicky ‚ošetřený‘ pruh bolševníku se zcela netknutým. Stačilo, aby bolševník z nových semen postupně přerostl hranice vymapované lokality nebo se vlivem různých pohybů objevil také o pár metrů dále, a většinou unikl i zájmu likvidátora – a naprosto legitimně, protože jeho povinnost hubit je vymezena pouze smluvně (podle Čermáka tedy „kde to je mimo, tak už to není moje věc“), a on navíc ani neví, jestli si na tuto plochu někdo nevzal dotaci, jestli zde může použít stejnou metodu apod.

Stejný efekt mívalo i to, když se bolševníku prostřednictvím přesunu semen podařilo (a nemívá to tak těžké) překonat hranici mezi parcelami, protože tím mohl buďto uniknout projektové likvidaci, nebo aktivitám čilého vlastníka, které však s hranicí pozemku končily – a nejen naprosto legitimně, ale i legálně, neboť od katastrální hranice dál už to byla povinnost někoho jiného. Mnohdy ani nebylo nutné pronikat až k jinému majiteli, protože zemědělská dotační politika definitivně stvrdila běžný nezájem o neobhospodařova(tel)né části pozemků, když okraje ohradníků a pohybů strojů obkreslila, abstrahovala zanesením do databází LPISu, a výsledné plochy tak efektivně vydělila z jejich prostředí (čehož ostatně někteří zemědělci sami využívali k vytváření nedotačních plošek, vyjmutých z určitých typů kontrol).⁸ V těchto prostorech bolševník začal unikat ve velkém – kdybych měl vybrat jednu typickou ‚lokalitu‘ se zakořeněným bolševníkem, byl by to tento *gap* mezi hranicemi LPISu a parcely. Stejně tak územně-

⁸ Je to jisté zjednodušení, neboť mezi dotační plochy se dnes mohou zařadit také některé neprodukční, např. ekologicky významné prvky. Ať už se ale v LPISu vymezí cokoliv, nic to nemění na tom, že okolí bývá z pozornosti kontrolních orgánů a také většiny zemědělců vymazáno.

bolševníku (Agamben 1998; Foucault 1977; Mbembe 2018). Ve světě bez hranic bychom se setkávali s neustávajícími, dynamickými a proměnlivými toky, kontinui a sítěmi (hybridů) (Strathern 1996: 522), což by byl svět, kde by „zadržování, kontrola a eradikace“ bolševníku, jak zní obecná ‚proti-invazní‘ strategie EU, nemělo šanci na úspěch. Tento řez napříč sociopřírodními spleťmi cílí na vytržení jednoznačných objektů zájmu a moci z nepřehledné a neakceschopné reality, a to epistemologicky i materiálně. Aby ‚boj‘ mohl fungovat, jsou zapotřebí hranice jako opak spleťm: „je to pokus zastavit nekonečné množení vztahů“ (Green 2018: 75) a ustavit jednoznačné řezy a separace (Cunningham 2012). V literatuře se objevuje značná kritika představy hranice jako nepřetržité pevné čáry, ale ta až na výjimky (např. Donnan & Green 2018) nedokáže docenit, jak klíčový tento prostředek simplifikace a kategorizace může být například pro schopnost nekropolitického aparátu vidět a působit proti ‚vetřelci‘.

Odpoutejme se tedy od nepořádnosti pohybu kontinuálním sociopřírodním prostředím a podívejme se z leteckého pohledu na fotografický výřez ohraničující jednu z lokalit, kde se mi specifická logika hranic a jejich schopnost autoritativně tvarovat hubení dobře vyjevila. (Obr. 14) Vymapovaná lokalita B-7.303482 (konkrétní, nicméně co do popisu zde etnograficky zagregovaná) zřetelně ohraničuje výskyt bolševníku v ruderálním okraji jedné z osad v pracovním úseku č. 6. To pomůže projektovým likvidátorům, kteří rostliny nebudou muset složitě hledat, ale půjdou v průběhu sezóny likvidace najisto. Neuvidí ale tuto lokalitu jako celek, nýbrž se jim v zařízeních zobrazí jen dva oddělené výřezy s průniky .1 a .2. Může to ale pomoci také žadateli o dotaci na likvidaci, který bude o (konkrétní poloze) bolševníku na tomto svém pozemku, kam se v rámci jiných činností asi příliš nedostává, vědět. Celkově tuto jen pár metrů čtverečních velkou lokalitu katastr rozbíjí na čtyři oddělené části, co je ale důležitější, rozřazuje tím odpovědnost za výskyt, resp. vyhubení bolševníku mezi celou řadu různých aktérů:

správní hranice (mezi kraji, okresy apod.) narůstaly na významu a bytlněly spolu s plošně organizovanými nekropolitickými aktivitami, které projekt završil. Třeba stačilo v okolí Plesenského potoka zřídit NPR Bublák, což toto území odstranilo ze zájmu krajského projektu, avšak bez okamžité navazující činnosti ze strany Správy – proto Čermák frustrovaně sledoval, jak se tam během let bolševník opět rozrůstal. Jestliže jsou pro Ingolda (2021: 63) hranice čarami „vnějšího kontaktu“, ještě to neznámá, že se hubitelé na jejich druhé straně vždy mají s kým potkat.

Abychom dokázali lépe porozumět afektivní geometrii zabolševněné krajiny, do níž se intenzivně propisuje také geometrie nekropolitiky, je třeba spolu se Sarah Green (2018) namísto chápání hranic jako pevných a jednoznačných čar – které chápe v daleko méně poetickém slova smyslu než Ingold – zdůraznit jejich „stopovou“ (*trace*) povahu. Na rozdíl od čar totiž stopy disponují několika klíčovými charakteristikami:

Zprvce jejich materiální podoba bývá daleko více fragmentovaná a propustná, než jak by příznivci čar rádi (tamtéž: 70). Někde tedy ‚čárové‘ hranice skutečně vedou ke kýženému vyhubení, jinde skrze ně bolševník uniká; některé vidíme zřetelněji, jiných si ani nevšimneme, záleží na různých praxích, jež přítomnost daných čar v různých situacích z(ne)viditelňují (Kaiser 2012). Když Milana doprovázím jednoho dne v terénu, sám mě na to upozorňuje už od první ‚lokality‘: hranice pozemků tu rozdělily jednolité pruhy bolševníků mezi loukou a lesem na několik menších částí, z nichž se k likvidaci zadala z důvodů, s nimiž se blíže setkáme v další kapitole, jen jedna. Na daném místě je vidět velký kruh holé hlíny po chemickém postřiku, hned za jeho hranicemi ale bolševníky úspěšně kvetou. Milan si pamatuje, že ještě před pár lety se bolševníky vůbec nedostávaly přímo do oné sečené louky – kde už v současnosti nejsou ani vymapované – ale tím, že se tu předtím podle projektových pravidel nemohlo likvidovat všude, postupně se rozrostly i tam. Zbytkem dnes nás tyto plochy, kde bolševník semení mimo hranice zadaných lokalit a odpovědnosti projektu, provází jako ozvěna. „Stráž tamhle nalevo

Obrázek č. 14. Vyhraničené odpovědnosti za likvidaci bolševníku. Zdroj: projektová aplikace.

B-7.303482.1) Parcela soukromníka, který dal projektu souhlas se vstupem na pozemek. Vlastník sice má podle zákona už řadu let povinnost na svém pozemku bolševník hubit, na což by tu měla dohlížet Správa (konkrétně tedy od začátku roku 2023, do té doby OŽP příslušné ORP), ale díky projektu se může spolehnout na chemickou likvidaci profesionálními likvidátory (jak ukazuje tmavě modré šrafování). Že tu bolševník nekvete, kontrolují Evy z odboru řízení projektů na krajském úřadě.

B-7.303482.2) Parcela soukromníka, který dal projektu souhlas se vstupem na pozemek. Vlastník se díky projektu také může spolehnout na likvidaci profesionálními likvidátory, zde však pouze mechanickou, protože částí pozemku prochází půdní blok v certifikovaném ekozemědělství. Ty kontrolují Evy z odboru řízení projektů. Část vymapované lokality navíc přímo do onoho půdního bloku spadá, tam má kontrolní pravomoc ještě Státní zemědělský intervenční fond (SZIF), který řeší, aby tu bolševník

jsme dřív likvidovali, ale nahoře nad ní na takovém drobným plácku rost nevymapovanéj bolšák.“ „Tyhle se dřív dělaly všechny, ale pak se levá strana vyhodila, protože to změnilo majitele, takže to se musí objíždět.“ „Tady jsme měli zadanou jen tu hranu, ale okolo se to nedělalo.“ Levý pangejt ano, pravý ne. Hranice fungují zejména ve vytváření teritoriálních diskontinuit a trhlin, a ukazuje se tedy, že jakou povahu v praxi získávají (autoritativní čára, přízračná stopa...), se liší také s ohledem na toho, kdo se s nimi setkává.

Stopy dále „evokují plynutí času tak, jak to čáry nedělají“ (Green 2018: 70), třeba v tom, jakým způsobem se proměňují hranice půdních bloků vlivem suchých/deštivých let. Avšak efekty stálosti čar není možné přehlížet. To se projevuje třeba v několikaletých odstupech mezi jednotlivými mapováními, během nichž zůstává naprostá většina lokalit ve svých původních hranicích, přestože tomu tak co se týče bolševníků vůbec být nemusí. Proto bych

nebyl vyšší než 70 cm.

B-7.303482.3) Parcela SPÚ, který si likvidaci zadává vlastní firmě, a v rámci projektu jsou tedy jeho pozemky z likvidace vyňaty. Firma od úřadu nedostává mapu s přesnými zákresy výskytu, nýbrž jen seznam čísel parcel k likvidaci. Na hubení by tu měla dohlížet Správa.

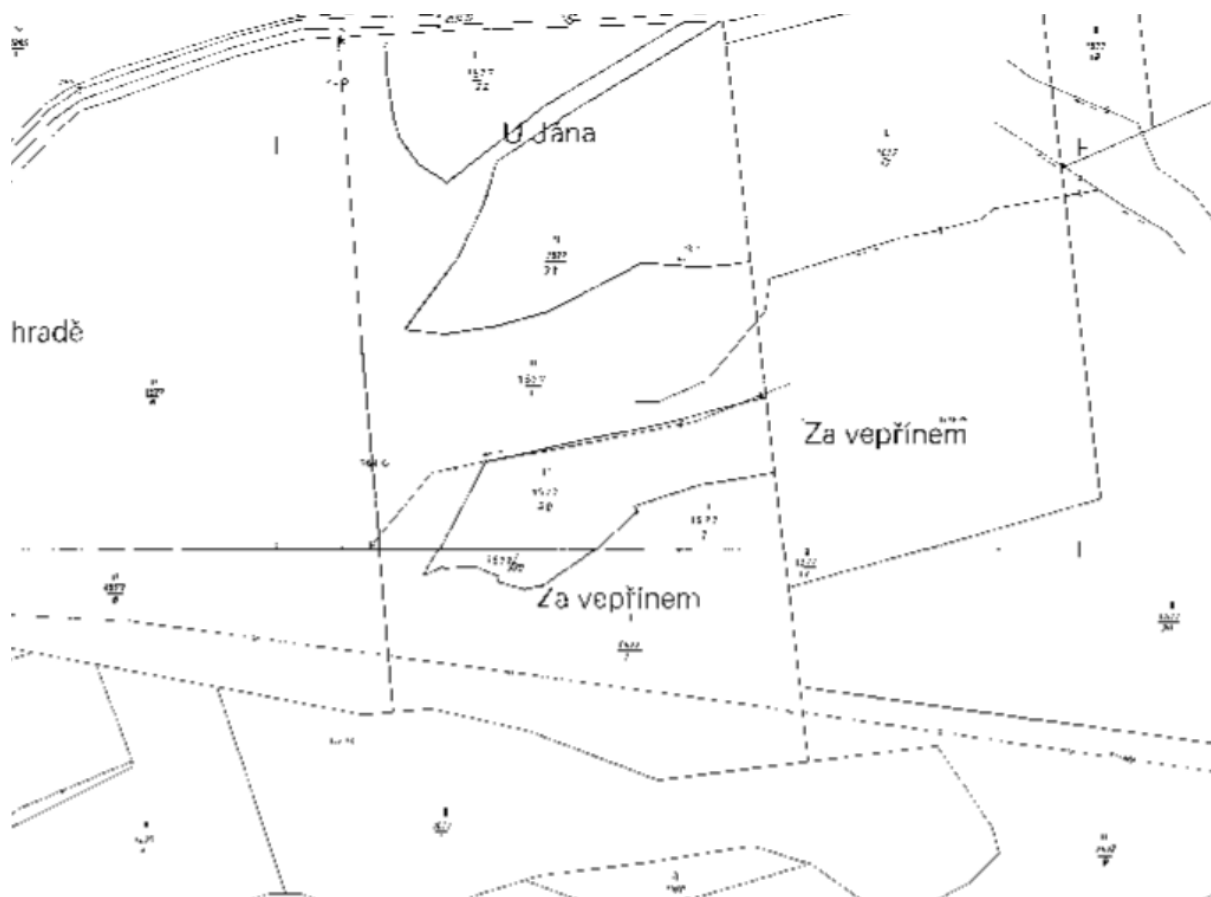
B-7.303482.4) Pozemek obce, která podle žlutě vyznačeného průniku získala projektovou dotaci, a likvidaci si tedy zajišťuje sama. Dodržování podmínek dotace, tedy úspěšnou likvidaci, tu kontroluje odbor životního prostředí krajského úřadu (ale od roku 2024 jiné oddělení než doposud).

V případě zabolševené krajiny není za cíl pomocí hranic udržet bolševník pryč, nýbrž rozdělit již zarostlý prostor tak, aby se vůči němu dalo účinně zasahovat. Nekropolitika je tedy o vyhraničení teritorií, politických a mocenských ekvivalentů matematizovaného geometrického prostoru, v nichž dochází k výkonu moci (Elden 2010). Hraniční linie se svou schopností prostor popisovat a zpřehledňovat, a současně neustále utvářet tím, jak tvarují různorodé praxe s ním spojené, jsou tedy důležitým mocensko-epistemologickým nástrojem (Mezzadra & Neilson 2013), kterým se exkluzivně vymezují nekropolitické kapacity, ať už na straně Likvidátorů, Vlastníků, Dobytky nebo úředníků. Proto se k jejich produkci a existenci vztahovala celá řada mých informantů, a můžeme tak mluvit o jakési dvojí afektivní působnosti hranic – nejenže materiálně ovlivňují podobu hubení bolševníku, ale současně vyvolávají dojem, že ani není jiná možnost, jak by tyto praxe vůbec mohly být organizovány.

„Už jsme ve čtverci?“ kontroluje si skrze mne ten den při mapování Pavel několikrát, když uvidí bolševník podél cesty. Pokud „ještě ne“, tak tu ani nezastavujeme. | Přestože při mimo-projektovém mapování s Tomem v Bublákú – který byl viditelně nadšený, že díky vymezení hranic ‚národky‘ si bude moci rozvrhnout kýžené úpravy celého místa, tedy včetně vyhubení bolševníku – jsme zamořená místa označovali jen křížky, pro spočtení celkové rozlohy, a tedy i nákladů a pro zadání ploch k likvidaci je stejně musel nejprve digitálně transformovat v jednoznačně

v případě temporality těchto linií nehovořil o stálosti, ale spolu s Bourdieum (1999: 190) spíše o setrvačnosti, tedy o prorůstání minulosti odolné vůči změnám do současných praktik, a její schopnost v nich nadále i při změně okolních podmínek působit. Ta je vlastní většině administrativních aparátů a vychází především z toho, že stálost je zabudovaná do jejich designu bez flexibilní možnosti úprav ve vztahu k proměňujícím se podmínkám a potřebám. Stálost celé mocenské geometrie se při setkání s pohyby bolševníku stává často spíše přízračnou překážkou eradikačních kapacit. Ačkoliv se tedy v různých metodikách zdůrazňuje nutnost synchronizovat nekropolitické aktivity s temporalitou růstu bolševníku, tyto texty (podobně jako onen projekt na mapování z dronů) opomíjejí specifickou performativitu a produktivitu čar, jíž jsou plošné administrativní aparáty protkány.

A konečně, „stopy mohou také ponechat dostatek prostoru pro pochyby, spekulace a interpretace“ (Green 2018: 70), což vede k tomu, že se s oněmi zdánlivě jednoznačnými čarami lidská i mimo-lidská těla provazují ne vždy předvídatelnými způsoby. A to i z toho důvodu, že tyto administrativně pevné čáry v praxi až tak jednoznačné nejsou. V předchozí kapitole jsem nastínil, jak ustavování legislativně-normativního odpovědného Vlastníka jakožto důležité figury ‚boje‘ proti bolševníku hned od počátku podkopávaly transformační procesy. Avšak nejen ty. Roman mě při vyprávění o svých hospodářských začátcích poprvé prakticky seznámil s historií LPISu a s tím, jak přispěl k méně rozostřené podobě administrativních hranic. V 90. letech totiž jediným dostupným podkladem, podle něhož se tehdejší noví vlastníci orientovali v terénu, byla katastrální mapa, v té době už co do podoby území dávno zastaralá. „To je v podstatě slepá mapa, jenom bílej papír a čáry,“ ukazuje mi na monitoru jednu ze svých rozlehlých pastvin, kterou na tomto podkladu kříží desítky různých vlastnických čar. (Obr. 18) Při určování polohy a hranic obhospodařovaných pozemků se tehdy nečekalo na oficiální vyjádření, většinou se jen odhadovalo „trochu od oka“ na základě vyjednávání s okolními vlastníky a hospodáři a s krajinnými prvky v daném prostředí. Z hlediska bolševníku nejproble-

Obrázek č. 18. Výřez katastrální mapy, podle níž se zemědělci a další vlastníci v 90. letech orientovali při svých činnostech. V praxi je tu téměř jednoduší pastvina, jejíž hranice těm vlastnickým na některých místech příliš neodpovídají. Zdroj: eagri.cz.

uzavřené polygony. | Nesčetněkrát jsem na různých školeních nebo během rozhovorů slyšel stížnost, jak si daný člověk či organizace poseká „ten svůj pruh“ bolševníku a marně očekává, že to vedlejší vlastník v dohledné době udělá taky. | Kontroly SZIFu řeší vždy jen půdní bloky a chodí tedy podle hranic LPISu, „co není v bloku, je nezajímá“, popisoval mi své zkušenosti jeden jeho bývalý zaměstnanec. Zbytek by měl řešit ‚kraj‘ nebo Správa, ti naproti tomu jdou zase jen podle katastru, tudíž pak vyzývají jednotlivé vlastníky, což může být někdo jiný než hospodář.

Systém hranic jakožto produktů, prostředků i producentů moci tedy nejen zakládá košatý administrativní a institucionální aparát, ale také určitý typ normovaného prostorového vědomí (Vaughan-Williams 2016). Hlavami lidí i jejich těly hranice pevně prorůstají – a tady v pohraničí možná ještě výrazněji, vždyť je to vždy nedaleko od fyzicky už

matičtější podle Romana byly proto vždy právě hraniční pozemky: „A čí je ten bolševník? Jeho, nebo náš? A když se do toho přimíchá ještě obec a Povodí, tak je to ještě horší. A už jseš tam, už se hádáš.“

Vlastnická povinnost likvidovat bolševník tedy od počátku stála na představě čar, ke kterým mnozí ze své pozice dlouho neměli přístup, a ‚slepé‘ katastrální mapy byly jedním z nástrojů, které tyto legislativní požadavky kompromitovaly. Když tedy Verdery (1999: 55) hovoří v souvislosti s post-socialistickou transformací družstev o „rozostřeném vlastnictví“ jako o „formách nejasných, nejednoznačných a částečných vlastnických práv“ zejména ve smyslu ideovém a administrativním, které je výsledkem selhání ustavení kýženého neoliberálního vlastnického režimu, já jsem se v terénu setkával ještě s rozměrem prostorovým – rozostřenost a nejistota ohledně toho, kde jeden pozemek končí a jiný

dávno zbořené, ale stále tak živé hranice mezi tzv. Západem a Východem (Svašek 2000), která dodnes podle mnohých rozděluje také možnosti šíření bolševníku (v představách o „půntklích“ krajině Německa, udržované Vlastníky od plotu k plotu, nemá místo). Zatímco tedy „čára je geometrie, hranice už je její interpretace“ (Van Houtum 2012: 412). Taková, která materiálně prorůstá zájmy nekropolitického aparátu, a ten díky tomu může na dálku stanovit, kdo je za jaký bolševník zodpovědný a kde mohou zapůsobit postřiky, mačety, nebo ovce. Tyto interpretace však vyvstávají také z toho, že nekropolitické hranice mají vlastní životní cyklus, tedy aby mohly působit, musí nejprve projít dnes již digitalizovaným procesem, teprve v rámci něhož postupně získávají mocenskou platnost – tehdy už ale v abstrahované podobě, která vznikající rozdělení naturalizuje a legitimizuje.

Abstrakce

Zatímco antropologové stále častěji sledují performativitu či estetiku hraničních zdí, plotů nebo jiných materiálních bariér (např. Andersson 2014, Farman 2017), já jsem se v terénu potkával také s množstvím hranic, existujících jako pouhé obrazy, jako samostatné vrstvy reality v papírových či digitálních mapách, smlouvách apod. Ačkoliv mnohdy mají spíše nepřímý vztah ke svým materiálním okolnostem, formy jejich působení jsou značné. Obr. 15 tak například obsahuje výřez mapy s vrstvou povolených metod likvidace. Ač vzniká zcela digitálně, na základě soustavy klasifikovaných podkladů o charakteristikách území (ekologické zemědělství, vzdálenost od vodních útvarů apod.), má zásadní vliv na afektivitu hubení – co do diferencované schopnosti působit na těla (nejen) bolševníku i na obavy obyvatel (viz další kapitola).

Ve chvíli, kdy byly tyto hraniční čáry abstrahovány od spletnosti prostředí, které označují a ve kterých působí, je nutné se podle nich řídit, bez ohledu na proměnlivé okolnosti na daných místech. Ačkoliv prastaré čáry parcel v hospodářské krajině už jen zřídka odpovídají nějaké skutečné sociopřírodní podobě místa, pro schopnost nekropolitiky vymáhat povinnost hubit jsou v mnoha

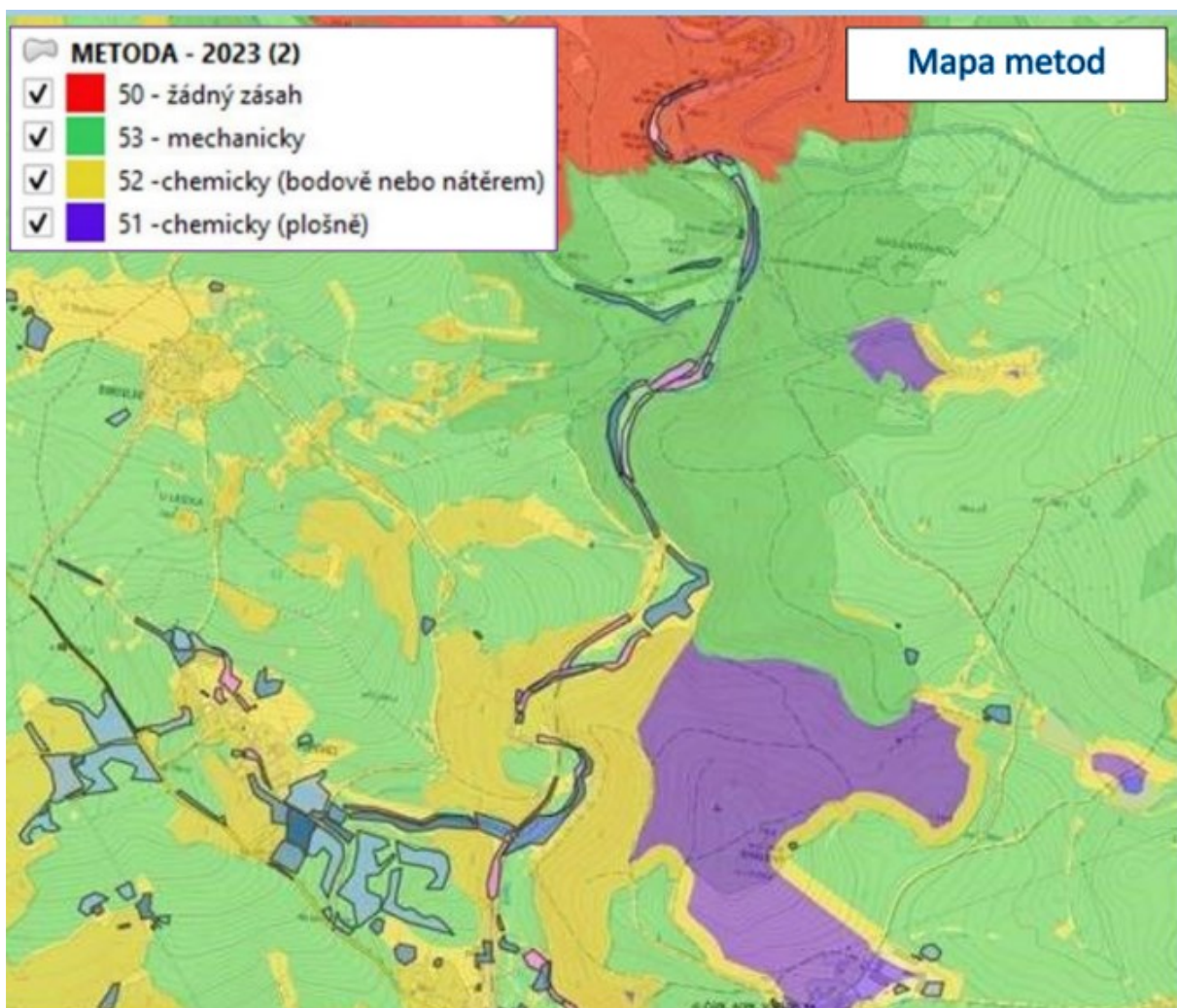
začíná, byla nezamýšleným důsledkem kvapně započatých restitucí a privatizací (a s tím spojené neznalosti pozemků ze strany mnoha nových vlastníků), někdy však jistě také cíleným motivem těch, kteří se z vlastnických povinností snažili vymanit.

Zavedení ortofoto snímků v novém tisíciletí či postupné zpřesňování hranic obhospodařovaných pozemků v rámci LPISu, který se tím snažil vydělit dotační plochy od těch nedotačních, se s různými úspěchy pokusilo upevnit hranice jakožto čáry, nikoliv jako pouhé stopy, které se přízračně vyjevovaly jen při namátkových kontrolách ze strany SZIFu. S postupující demokratizací a digitalizací map se tak podle (nejen) Romanových výpovědí vlastníci mohli (a zároveň museli) lépe učit znát rozsah a hranice své odpovědnosti. Logika jasných hranic se začala propisovat stále více nejen do fungování řady institucí napojených na likvidaci bolševníku, ale také do způsobu uvažování o prostoru a vztahování se k němu, protože tyto čáry začaly být jednoznačněji vymahatelné. Nikoliv však kompletně – s postupem času do těchto snah zasáhly například celorepublikové a dodnes ne zcela dořešené digitalizace katastrů, které na mnoha místech vytvořily nové nejasnosti okolo hranic. Romanovi se třeba někde oproti papírovým mapám posunuly až o metr. „Teď si řekneš ‚no tak jako co‘? Jenže to je u silnice, takže teď nám tam najednou naskočily stromy, u kterých jsme se museli postarat o jejich pokácení. Všichni ale žijou v tom, že prostě příkop 3 metry od krajnice je silnic. Ale ono to tak není. A to jsou přesně ty místa, kde bolševníku je nejlíp.“ Dnes už však kromě možnosti si zaplatit profesionální geodetické zaměření disponují také GPS, takže jsou prý schopní přesnou hranici vždy bezpečně najít.

Jen pár týdnů po tomto setkání mi Evy potvrzovaly slova Milana, že mají velký problém přesně říci, komu které bolševníky patří na onom ‚bolševništi‘ z počátku tohoto segmentu, protože tam je špatný signál a při určování přesné lokalizace podle GPS v telefonu v takovém případě značně, až na několik metrů, narůstá nepřesnost, což se zejména tam, kde vlivem mnoha typů navzájem se protínajících čar vznikají často velikostně jen

ohledech klíčové dodnes. | Zemědělci se musejí řídit hranicí půdního bloku, která v terénu sice vznikla pohybem strojů nebo vystavěním ohradníků, ale satelitním snímkováním a převedením do digitálního registru půdy získala podobně abstraktní a současně závaznou a vymahatelnou povahu, nad níž visí hrozba odebrání dotace. Zároveň však tato hranice potvrzuje nárok hospodáře na nějaký prostor a dotace s ním spojené, čímž ho motivuje/nutí k tomu, aby na daném místě bolševníky nerostly – vznik půdních bloků na místech dřívějších porostů (třeba kvůli postupujícímu suchu, které zemědělce donutilo obhospodařit i okrajová místa, nebo díky využití ovcí, které se oproti velkým strojům i oproti kravám dokáží pohybovat v obtížnějších, a proto třeba dlouhodobě nevyužívaných terénech) často znamenal, že se na dané místo už nevrátily. | Evy na

zanedbatelné plošky s odlišnou odpovědností, vytváří často nepřekonatelné problémy. Určit, kdo má zodpovědnost za dva vzrostlé bolševníky na jedné malé, částečně zlikvidované lokalitě uprostřed rudérálních křovin (Obr. 19; jedná se o terénní pohled na lokalitu na Obr. 14), bylo dostupnými digitálními metodami takřka nemožné. Podkladová mapa tu ukazuje v podstatě jen nediferencovanou změť zelené a hnědé barvy a v terénu nejsme schopni určit, kudy přesně hranice parcel procházejí a čí přesně tedy ony vzrostlé rostliny jsou. Měl jsem nejprve za to, že se jedná o ojedinělý případ, ale v terénu jsem téměř vždy viděl Evu s hlavou sklopenou do mobilu, podle něhož se snaží jednoznačné čáry z mapových podkladů vidět také v mnohdy spleťtém terénu rumišť a jednolitých křovisek. Hranice jsou i v této praxi málokdy jednoznačné, rovné nebo spojitě,

Obrázek č. 15. Virtuální teritoriální vrstva vymezujících různé možnosti podob výkonu eradikace.
Zdroj: projektová aplikace.

Obrázek č. 19. Bolševníky mezi rozostřenými čarami na lokalitě B-7.303482. Vlastní foto.

setkání s mapovatelem na začátku sezóny upozorňovaly, že je třeba dávat pozor na „chybné posuny“ vymapovaných lokalit napříč parcelami, podle kterých zadávají likvidaci nebo její metody, nebo se vyvarovat drobných mezer mezi zakreslovanými polygony, protože ty potom nemohou k likvidaci zadat, „a byla by škoda, kdyby se to vylikvidovalo okolo, ale zbyl tam tenhle pruh.“ Proto v terénu docházelo k častým diskusím o tom, jak a kde přesně hranici nakreslit.

Ve chvíli, kdy vyhraničený prostor vzniká a přesouvá se jako dvoudimenzionální obrys napříč různými digitálními i papírovými světy, totiž mizí z dohledu nesamozřejmé historie a způsoby jeho produkce. Způsoby, které byly ve většině případů distančně zapojené do sociopřírodní podoby místa – zapojené v tom smyslu, že neprobíhaly od stolu, bez vztahu ke konkrétnímu místu (nebo času) bolševníku, ale distančně v tom smyslu, že se nemusely přímo potýkat s nepoddajnou materialitou

„ačkoli si je tak lze představovat, propagovat a mytologizovat“ (Cunningham 2012: 373). Jako jeden z největších problémů jejich kontrol byla právě skutečnost, že po většinu času zůstávají praktické hranice na pomezí digitálních technologií a sociopřírodního prostředí rozostřené a jednoznačnost čar, vymezujících exkluzivní odpovědnosti, se vyjevuje jako pouhý příznak – obtížně uchopitelný, ale strašící, neboť nedává možnost ho s čistým svědomím obejít. Rozostřenost hranic tedy není jen jakýmsi pozůstatkem kolektivistické minulosti (viz Verdery 1999), ale je zcela běžným výsledkem střetu „konkrétních hroud země proti souhrnným znakům na papíře“ (Verdery 1994: 1073), tedy nepoddajných spletených sociopřírod proti zjednodušujícímu modernistickému plánování, které postsocialistické transformaci dávno předcházelo (Kopeček 2019).

Když tedy Megoran (2012) píše o „biografiích hranic“, zapomíná, že některé hranice mohou v ingoldovském slova smyslu brzy ztráct život – aniž

a dynamičností daného místa (času). S Pavlem jsem sice musel být fyzicky přítomný téměř přímo na místě porostu a musel jsem kalibrovat sledování porostu a okolního prostředí s tím, jak se mi prezentovalo v mapovém podkladu na tabletu, ale tužkou pak nebyl problém přeseknout třeba vedlejší strom. Při vytyčení hranic lokality nezáleží na tom, jestli protínají neprostupné křoviny nebo bažiny nebo přesahují plot s ostnatým drátem – bolševník musí Likvidátor vyhubit. Při vymezení deadlinu první fáze likvidace na 30. června nezáleží, zdali bylo natolik teplé jaro, že bolševníky raší ve velkém už o měsíc dříve – pokud někde vysemení, bude muset Likvidátor semena vysát vysavačem. U čar ohraničujících půdní bloky zase nezáleží, jestli byl nadměrně deštivý rok, a zemědělci tak dočasně museli přestat sekat podmáčená místa, protože by v nich jinak se stroji zapadli – stejně další sezónu nebudou moci tuto hranici překročit.

Až tímto procesem tedy hranice opouštějí ony pro účely plošné likvidace bolševníku zbytečně komplikované materiální sociopřírodní spletence a začínají disponovat nezávislým, nicméně standardizovaným a vymahatelným životem. Výsledné vymezené objekty (lokality, půdní bloky, parcely, etapy prací apod.) tak fungují jako efektivní „mobilní konstanty“⁷ (*immutable mobiles*) (Latour 2008): objekty s jasně definovanou a neměnnou podobou a realitou odpojenou od jejich vzniku, které cestují obecným časoprostorem a umožňují reprodukci jednání (např. likvidaci a její kontrolu) napříč různými časy a lokacemi. Mobilní konstanty (včetně nástrojů, které jejich tvorbu umožňují, tedy různé mapy, tablety atd.) jsou pro funkční nekropolitiku a jakýkoliv jiný aparát nepostradatelné. Proces abstrakce tak mj. znamená také objektivizaci čar, jako třeba v případě jedním časoprostorově situovaným člověkem vymapované lokality.

Z tisíců propojených různě zarůstajících ‚míst‘ zabolševené krajiny se stává ‚invadovaný‘ prostor plný oddělených a do sebe uzavřených ‚lokalit‘ nebo zamořených ‚parcel‘, který si je možné jako jeden celek i po vybraných částech zobrazit v admini-

by (často ambivalentně) přestávaly působit. Metafora ‚stopy‘ dokáže lépe podchytit „propletený vztah mezi symbolickou, materiální a legální formou“ hranice (Green 2018: 70), a poukázat na její záludnost (Haraway 1988: 595), neboť to, co bylo zdánlivě dočasně uzavřeno, nepřestává produkovat nové afekty, které se materializují v podobě bolševníkových úniků a proměny (například vlastnických) odpovědností, v podobě narušené představy o lidských schopnostech kontroly ekologických procesů. Tento rozpor mezi mnohoznačnou fikcí pevných jednoznačných hranic a přetrvávající intenzitou a autoritativností, s níž organizují aktivity nekropolitického aparátu, byl proto vždy zásadním zdrojem narůstající nekropolitické prázdnoty. Velmi omezená možnost se vymanit ze setrvačných vydělujících linií a exkluzivních odpovědností produkovala v tváři v tvář dynamické vitalitě bolševníku množství frustrace, odevzdání a bezmoci – ať už se jednalo o Vlastníky, kterým se na pozemky dostávají bolševníky od jejich katastrálních sousedů; nebo o Evy, které každodenně vidí kvetoucí bolševníky, vůči nimž na základě geometrické mřížky ustavené v projektu nemohou působit, neboť jsou záležitostí vlastníka, a tedy jiného odboru či oddělení.

Ty si navíc podle jejich slov, doplněných patrnou odevzdaností, jedou hodně „po vlastní linii“. Z ostatních odborů a oddělení úřadu jim mají neustále házet různé klacky pod nohy, nikdo s nimi nekonzultuje přípravu krajské legislativy proti bolševníku – a hlavně kvůli této institucionální geometrii na něco věčně čekají. „Na všechno se čeká,“ komentovala opakovaně Eva zkroušeně „neustálý boj“ mezi jednotlivými odbory, které jsou zavalené vlastními termíny a pevně vymezenými a vydělenými lhůtami – lhůty pro zpracování, lhůty pro dodání, lhůty pro odvolání, lhůty pro vydání rozhodnutí... Lhůty a deadliny se množí, „a bolševníky rostou. Příroda nečeká,“ povzdychnou si jednou. Proto nebylo úplně divu, že se obě vzpíraly označení úřednice. ‚Stát‘ i krajský úřad vytvářejí zdání koherentnosti, efektivní systematičnosti a jednoty, ale ve skutečnosti rozdílné budovy, patra a kanceláře

⁷ Překlad podle Radima Hladíka.

strativní aplikaci a v rámci kterého mohou vznikat milionové zakázky na plošnou likvidaci i jednotlivé výzvy vlastníkům. Mapovatelé, likvidátoři i kontroloři mezi nimi díky jejich exportu do tabletů mohou v rámci prací přejíždět nebo přecházet a na vyznačených ‚lokalitách‘ hubit – vše ostatní jde stranou, s veškerými případnými nástrahami reálných míst (elektrické ohradníky a býci v nich, kopřivy, prudké svahy...) a situací si musí poradit. Na konci procesu abstrakce tyto čáry pro nekropolitický aparát nenesou už pouze epistemologický, ale také ontologický nárok. Nesnaží se pouze třídit, popisovat a zpřehledňovat (tedy reprezentovat) realitu, nýbrž pro zapojené aktéry se samy stávají přinejmenším jednou z určujících vrstev reality, s ohledem na niž musejí jednat. Tato realita zároveň získává specifické emergentní vlastnosti, které mají zásadní dopad na kapacity celého aparátu dostát svým eradikačním nárokům. Tím se dostávám k poslednímu znaku nekropolitických linií – ke stálosti.

Stálost

Ještě jednou se vraťme k oné lokalitě z Obr. 14. Její podoba pochází už z roku 2018, kdy došlo na tomto území k zatím poslednímu mapování, na základě něž likvidace dodnes probíhá. Navzdory tomu, že mezitím došlo ke změně majitele jednoho z pozemků a v roce 2023 také k převedení ekologického hospodaření na standardní, čímž padlo omezení na použití postřiku, a navzdory mnohým pohybům napříč lokalitou ze strany likvidátorů, zvěře, místních obyvatel, větru a dalších sil, čímž mohlo dojít k vyhubení bolševníku na této lokalitě nebo naopak k přesunu semen a rostlin jinam. Ani jedno do namátkové kontroly či dalšího mapování nevíme, a původní čáry tedy mezitím zůstávají a se stejnou autoritativností a vymahatelností organizují podobu nekropolitických aktivit (motivují k podání žádosti o dotaci, navádějí likvidátory i kontroly v terénu apod.).

Takováto stálost je výsledkem specifického rytmu již abstrahovaných čar, který může pracovat se skutečností, že mobilita konkrétních rostlin není charakterizována změnou jejich pozice (Marder 2013: 20-1). Řada autorů se v posledních letech

zhmotňují paletu protichůdných zájmů a postupů, informace neprotékají, lidé vzájemně nerozumí práci druhých, na různých odborech se pracuje s navzájem obtížně slučitelnými podklady, a bolševníky unikají v exkluzivních kompetencích dalších a dalších aktérů, ve ‚vnějších kontaktech‘, v nechuti spolupracovat.

Nekropolitické čáry tak neustále straší všechny, kdo na likvidaci bolševníku mají nějaký zájem. Jsou to „přízračné čáry“ (Ingold 2016: 47-50) hned v dvojím slova smyslu: zaprvé jsou jejich materiální projevy spíše stopové a jejich autoritativnost se vyjevuje jen někdy a někde; a zadruhé nám neustále připomínají, že se není nikdy zcela možné odpoutat od minulosti, v tomto konkrétním případě od vytyčování hranic, které se mohlo dít před mnoha dekádami (jako v případě katastrů) nebo jen před několika lety, ale které je tu stále s námi a neustává s orientací současných (a budoucích) aktivit. Hranice jako stopy jsou vhodnou metaforou právě i z toho důvodu, že se nikdy nevztahují ke skutečnosti, ale vždy jen k její představě, kterou mohou přízraky nečekaně narušovat (Derrida in Green 2018: 77). Nekropolitické čáry sice jsou mrtvé, to ale neznamená, že posmrtný život neexistuje – minulost se stále hlasitě ohlašuje, přestože se ji třeba snažíme pohřbit (Tsing et al. 2017). Někdy ale i budoucnost.

Tím posledním strašákem, který Evy pronásleduje, je totiž 31. prosinec 2025 – den ukončení projektu. Obě o tom v průběhu roku s obavami všude možně s opakující se pravidelností mluvily. „Co skončí?“ nebylo jasné Milanovi, když mu to Evy předestřely. „No projekt, končí ta udržitelnost a kraj nemá zájem, aby to pak nějak pokračovalo.“ „Jakože ještě dva roky a bolševník bude vyřešen, jo...?“ „Akorát to bude všem šumák.“ „Tak to tady za deset let zas bude vypadat jak tehdy, když to likvidovali tankama tamhle na Žitný,“ smál se Milan. Evy nikoliv, protože si to navzdory čerstvé legislativě a jejím vizím myslely také. Obavy z této časové hranice – s ohledem na ekologické procesy znovu relativně arbitrární, přestože se v ní pracovalo s předpokladem vyčerpání semenné banky bolševníku během několika let důsledné likvidace – která by měla uzavřít jednu významnou kapitolu ‚boje‘

kriticky vztahuje ke zkoumání hranic jako něčeho daného a statického a přeorientovává pozornost směrem k procesualitě a neustálému utváření hranic (např. Radu 2010), avšak ve světě nekropolitiky by taková ne(u)stálost byla často spíše kontra-produktivní (a s ohledem na výše řečené také nadbytečná). Aparáty předpokládají nějakou formu trvání a stálosti a všechny pečlivě položené čáry tedy nemohou jen tak zanikat. Pokud mají lokality, půdní bloky, etapy prací apod. mají fungovat jako mobilní konstanty, je zapotřebí onu konstantnost nějak zajistit: „Interpretace musí udržet objekty reflexe dostatečně dlouho stabilní, aby byla užitečná“ (Strathern 1996: 22). Více či méně dočasné znehybnění hranic, jehož výstupem zejména různé mapy jsou, tedy není vždy jen politickou fikcí, nýbrž může být také záměrným a performativním efektem celé řady úkonů, které jsem se tu snažil na předchozích stranách popsat. Stálost hranic lokalit je například klíčovou vlastností, která způsobem sobě vlastním zapracovává expertní požadavky na kontrolu daného místa i několik let poté, co z něj bolševník zdánlivě zmizel. Vedle toho také umožňuje dramaticky snížit náklady na provoz celého aparátu, a ten tak může uvolněné peníze využívat více na samotnou likvidaci nebo disciplinaci vlastníků prostřednictvím projektových dotací. Tento aspekt ‚bojových‘ linií nakonec snižuje také nepředvídatelnost různých operací, neboť likvidátor si může svoje pohyby prostorem dlouho dopředu naplánovat a kontroloři mohou tytéž lokality navštívit s rozpětím třeba i několika týdnů.

Už jsem ale letmo zmínil, že nekropolitický aparát musí nezbytně být ustavován v napojení na rytmy (nebo interpretace rytmů) životních cyklů bolševníku (jako jednotlivých rostlin i jako populací) proto, aby mohl účinně působit. Zatímco určitá stálost tedy vede k předpokladu větší akceschopnosti, nadbytečné přetrvávání nekropolitických čar spjatých s likvidací bylo od počátku často vnímáno jako problematické. Jedna z prvních likvidačních metodik z pera ČSOP z roku 1995 o tom hovořila už tehdy: „Vzhledem k expanzi druhu lze nahlížet na výsledky průzkumu 3 až 4 roky starého jako na historická pozorování a je nutné je

s bolševníkem, vystávaly zejména ze zakoušeného rozporu mezi temporalitou likvidace a temporalitou bolševníku na individuální i populační úrovni. Zatímco hubení je prezentováno jako věc co do svých efektů velmi pozvolná a graduální, schopnost bolševníku ‚vyčkávat‘ (na vhodné podmínky) a následně se rychle rozmnožovat podle mnohých rozrušuje logiku cyklů projektového vládnutí. Řada lidí věřila, že stačí jeden rok vynechat, „vysemení mi tam jeden a jedu nanovo, protože tam má zázemí aspoň na 10 let“ (toto číslo mohlo být i vyšší, pokud frustrace z bolševníkové nepoddajnosti narůstala). Konečné vyhubení bolševníku tak naráží také na to, že se této vizi opakovaně dává deadline. Pokud bychom si temporalitu nekropolitiky, zejména v její projektové podobě, měli představit jako linii, byla by to rovná úsečka, vymezená dvěma body. Naproti tomu liniové vyjádření temporality bolševníku by bylo spíše v podobě neohrazené sinusoidy – občas je příliš pomalý na to, aby ho projekt dokázal zachytit, občas na různé pevné termíny příliš rychlý a najednou je všude, znovu rychle obrůstá, mapovatelé ani likvidátoři nestíhají, ‚nedodělky‘ se množí a bolševníku se daří.

Ačkoliv by bylo ne-empirické tvrdit, že si nekropolitici aktéři nevšímají dynamické bolševníkové vitality, tedy že by nadále ve svých kancelářích trvali na zjednodušených neflexibilních představách o netečné a nehybné Přírodě (Kelty in Kuřík 2022: 64), jsou lapeni v jiných vrstvách abstraktní mocenské geometrie, které utvářejí možnosti pro předvídatelné vypořádávání se s nepoddajným bolševníkem i lidmi – katastr nemovitostí, LPIS, rozčleněný systém veřejné správy atd. Ačkoliv tedy konkrétní materiální podoby politiky skutečně nelze znát dopředu, neznamená to, že by se ustavovaly vždy úplně od nuly: „[Nekro]politika je jak pozůstatkem minulých praktik a vztahů, tak nově vznikajícím fenoménem“ (Lushetich 2018: 3). Na rozdíl od migrantů v deportačních centrech na hranicích s Evropou, chycených v časoprostorovém vakuu, „úzkostné přítomnosti“ (Andersson 2014: 237), jsou při setkání s bolševníkem ve frustrujícím bezčasí chyceni samotní vykonavatelé nekropolitiky. Pokud hranice někoho zpomalují či zastavují tady, jsou to často spíš

aktualizovat.“ (ČSOP 1995: 2) Toho si byla vědoma také autorka velkého projektu, proto do něj podobné cykly stálosti a aktualizace zapracovala také. (Stejně tak si je této potřeby vědoma i v současné době vznikající legislativa, ačkoliv u ní ještě není jistá konkrétní podoba aplikace tohoto požadavku.) Podobně jako v případech ostatních čar se ale ani tyto rytmy neodvíjely (a neproměňovaly) tváří v tvář konkrétním časoprostorovým dynamikám, nýbrž byly předem zabudované do celého systému, do něhož se důležitým způsobem propsaly také dostupné finance.

Prostřednictvím těchto tří charakteristik můžeme blíže porozumět tomu, jak si nekropolitický aparát mocensky rozčleňuje západočeský prostor tak, aby ‚invaze‘ bolševníku získala uchopitelnou a akceschopnou teritoriální podobu, která by umožnila mít dohled nad plánovaným průběhem hubení. Mocenská geometrie zachycuje tuto propletenost prostoru a moci – na jedné straně fakt, že časoprostor samotný je prodchnut formami jejího působení (tedy že zabolševené krajina se stává různorodě členěnou a organizovanou), na té druhé pak nezbytnou materiální rozprostraněnost a časovost moci (tedy že nekropolitika nemůže působit mimo konkrétní a jí samotnou ustavované podobu časoprostoru) (Massey 2009: 18). Podle Ingolda (2016: 81) sice prizma vyhraničených a odpojených mocenských teritorií napříč abstraktním prostorem zakládá logiku distančního „okupace“ a nikoliv zapojeného „zabydlení“, to je však do jisté míry důsledek toho, že nesleduje choreografii, která leží v pozadí produkce těchto čar a která se této ostré dichotomii vzpírá. Je projektová lokalita, která vzniká na základě pohybů mapovatelů, snažících se o věrnou reprezentaci porostu na povrch papíru či tabletu, která ale následně získává svůj vlastní odpojený život, okupací či zabydlením? A co parcela v katastru, jejíž hranice mohou skutečně být odpojené od současných podob krajiny, ale jež někdy orientují pozorné zapojení vlastníka do

oni než bolševník. Nakonec tedy mnohdy hranice plní to, co mají: regulují pohyb a brání potenciálně konfliktním překryvům – jen na opačné straně. Útočiště bolševníku, která tyto hranice mnohdy generují, ale nejsou jen výsledkem znehybnění nekropolitických aktérů, ale hlavně konstantních pohybů bolševníku. A právě na ně teď zaměřím pozornost.

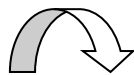
Unikat vektorům

Jednou z klíčových věcí, na které se pozornost invazních ekologů zaměřuje, je schopnost šíření daného druhu, u rostlin totožná s rozmnožovacími schopnostmi. Podle současného vědeckého konsensu se bolševník rozmnožuje jedině semeny (a nikoliv pomocí kořenů, ačkoliv jsem se nejednou setkal s pocitem, že bolševník umí i toto), a proto žádná práce o ekologii bolševníku nemůže vynechat oddíl věnující se způsobům či cestám jejich šíření, tzv. vektorům. Různé studie uvádějí různou míru jistoty pro různé vektory – někdy je hlavním viníkem třeba voda, v jiných případech spíše vítr, jindy si za zabolševenou krajinu mohou lidé především sami (Moravcová et al. 2007: 86-7). Na základě toho mohou vznikat výpočty rychlosti invaze (Pyšek et al. 2007a) a ve výsledku také různé predikční modely postupujícího bolševníku. Kupříkladu Geoinformační portál biologických invazí (<https://geoinvaze.czu.cz/>) tak do budoucna předpokládá setrvalý lineární a liniový nárůst jeho výskytu, zejména podél klasických vektorů, jako jsou silnice, řeky nebo železniční tratě.

Ten je digitálním ztělesněním nejen zjevných opomenutí působení projektu v Karlovarském kraji i dlouhodobého cíle kompletní eradikace bolševníku z republiky (anebo ne?), ale také jednou z materializací představy, že je možné život a jeho trajektorie namodelovat za pomoci množících se dat a mapových vrstev. Je tak vyvrcholením ryze modernistického, a tedy specifického pojmání světa, které se ve valné většině kvantitativních věd a spolu s nimi také v nekropolitice napevno usadilo (Foucault 2008; Porter 1996). Ahistorický dvoudimenzionální prostor je možné protnout například „vrstvou komunikací“, přidat „vrstvu vodních toků“, překrýt to několika

konkrétního prostředí? Nebo abstraktní čáry v databázi LPIsu, kterým předchází pohyb strojů nebo hospodářů s ohradníky v konkrétním terénu? Deadliny fází likvidace, které původně vznikly na základě vědeckých i zabydlených pozorování bolševníkové fenologie? Pokud aparáty vznikají v reakci na zakoušené urgentní potřeby (Foucault 1980: 195), pak nekropolitický aparát představuje specifickou, ryze modernistickou formu zabydlené okupace rozsáhlé zabolševené krajiny. V jeho geometrii, postavenou do velké míry na katastrálních mapách, stále mnoho místních vkládá důvěru natolik, že si nedokáží představit jiné podoby uspořádání, když přemýšlí o žitelném kraji bez bolševníku.

Některá povaha čar nicméně úspěšným zásahům v průběhu času začala bránit, mj. z toho důvodu, že nekropolitictví aktéři nemají plnou kontrolu nad jejich produkcí a musejí se orientovat také podle čar, které vznikají nezávisle na jejich snahách a potřebách ovládnutí bolševníku. Mocenská geometrie má mnoho vrstev, které s nimi někdy mohou být v rozporu. Proto se zprostřed eradikační atmosféry mohou objevovat také odlišné, „neoficiální“ prostorové praxe (viz také Scott 1998: 261).

STR. 62

Překročení hranic

Evý mi jednou se smíchem vyprávěly, jak zkoušely podejít ohradník, aby se dostaly na pastvinu, kde kontrolovaly nějaké zadané lokality. „V tom fakt přímo proti nám vyběhl kůň. Ten by nám ukous ruku, takže jsme to zkusili jenom jednou.“ Zvířecí suverenita v pevných hranicích ohradníků byla narušena pohybem napříč, který tyto hranice nerespektoval, a následovala hrozba násilného střetu. Takovéto překračování se ale jinak v praxi běžně děje a výskyt bolševníku může být jedním z jeho ospravedlnění. Lidé si totiž samozřejmě všimají toho, že samotná rostlina mnohdy nerespektuje ‚zákazy‘ pohybu a přesouvá se napříč nekropolitickými čarami, na což sami (i v koaliciích s dalšími druhy) někdy reagují vlastními praktikami, jimiž částečně zpochybňují, částečně však také reprodukují autoritu

vrstvami o faktorech prostředí a následně (nechat) vypočítat, kde bolševník za nějaký čas možná najdeme. Takový prostor je ale bez života – a oživit by ho nepomohlo ani přidání vrstvy plánů na výstavbu elektrických vedení nebo vrstvy pohybů srn, divočáků nebo myslivců, které tam v současnosti chybí. Proto jsem se musel ohradit, když mi jeden terénní botanik při rozhovoru trochu blahosklonně řekl, že oni (biologové, vědci zkoumající život) liniím úniku říkají vektory šíření. Jak budu chtít ukázat, abychom mohli vzít realitu života vážně, je zapotřebí se podívat na tři důležité aspekty vitálních pohybů bolševníku, které by měly afektivní geometrii zabolševené krajiny porozumět lépe než koncept vektorů, v němž jakákoliv vitalita chybí – jejich tělesnou situovanost, emergentnost a přízračnost.

Nevím, jestli vůbec nějaké setkání otázku cest šíření vynechalo. Bolševník znal v kraji každý, s kým jsem se i byť jen krátce potkal, a každý měl nějaké své vlastní zkušenosti-teorie-pozorování toho, jak více či méně důmyslně se může (případně nemůže) šířit. „Může to bejt i kolama aut nebo traktorů, když bude mokro a semena budou v blátě, tak to traktor roznese po silnici, tam se to spláchně do příkopů a máš všude bolševník. Proto to bylo kolem cest hlavně,“ popisoval mi včelař, kterého jsem doprovázel po jeho pravidelné cestě autem mezi bydlíštěm a jeho úly. „Nakonec to tady nejvíc šířím já, něco mi zůstane na mačetě a já tím pak někde projdu,“ smál se zas Milan, když před přejezdem na další lokalitu uklízel věci do auta a setřásl ze sebe kusy rostlin přichycených na oblečení. „Auta se přeceňují, největší šíření bylo vždycky vodou. Teď už několik let nebyly povodně, ale před deseti lety tady kolem Ohře a dalších potoků byly totálně pod vodou všechny louky. A bolševník se tam pak namnožil jak svině,“ popisoval mi zemědělec, který má některé pozemky i v této záplavové oblasti. Lázeňští turisté, narovnané (áv)ané toky, přesun zeminy a odvážení cihel ze zbouraných domů, zvěř nebo ptáci... – a „bůh ví, co všechno si to najde za způsob“. Nepředvídatelnost a ne-namodelovatelnost Antropocénu nás někdy obloukem vrací zpět k neviditelným silám (Tsing et al. 2019: S191).

nakreslených linií. Ty se i pro ně sice staly jakýmsi trvalým příslušenstvím krajiny, nicméně velmi ‚stopovým‘, tedy takovým, které může v některých případech podněcovat ke strategickému a situačnímu přecházení (Green 2018). Je tedy nutné zaměřit pozornost na více-než-lidské děláni a performování hranic v konkrétních místech a situacích (Youatt 2020), které se mohou odchylovat od běžné mocenské geometrie nekropolitiky, aby ještě úspěšněji hubili bolševník.

V souvislosti s vnímáním jeho ‚invaze‘ jako ‚ekologické pohromy‘ (Zpravodajství ČTV 1992) nebo ‚hororu‘ (Ekolist 2010) pravidelně objevovala volání po vyhlášení jakéhosi ‚výjimečného stavu‘, v rámci něhož se platnost stávajících právních (ale i dalších) norem pozastavuje, aby mohlo docházet k intenzifikaci hubení a novým technikám subjektivace příslušných aktérů. To se někdy projevuje také ve specifické práci s hranicemi, neboť pevné čáry, podle kterých se nekropolitická eradikace v běžném provozu musí orientovat, mohou z důvodu vzniku účinnějšího všeobecného eradikačního prostoru mizet. Na tento prvek ‚boje‘ s bolševníkem mě poprvé upozornil Roman, když jsem s ním popojížděl po jeho hospodářských pozemcích, na nichž mi dokazoval spásnost Dobytky. Na několika místech rostoucím bolševníkem dokládá, že kam ‚krávy nemohou, tam roste‘ a po chvíli přidává myšlenku: ‚Když ho teda chtěj vylikvidovat, tak by mělo vzniknout něco jako výjimečnej stav na to, že když je tam bolševník, tak můžeš oplotit i to, co bys jinak nemoh pást.‘ ‚A jak byste to chtěl udělat?‘ doptávám se. ‚Asi by to muselo bejt něco, jak říkal Klaus v devadesátkách, že se teď musí rozvrstvit lidi, takže se na pět let zhasne. No a stejně tak třeba s tím bolševníkem, že se zhasne, ale je za úkol ho zlikvidovat, a je fuk, kde to bude růst.‘

Když nad touto logikou jeden den přemýšlím s Pavlem na pivu, dobereme se k tomu, že ji vlastně v jistých ohledech vtěloval už samotný projekt. Rozsah výskytu bolševníku v kraji na konci nultých let měl ospravedlnit to, aby byla působnost jasných, právem garantovaných hranic na čas pozastavena. V průběhu prvních tří let, před zahájením udržitel-

Zdánlivě jsem se tedy od místních nedozvěděl nic, co bych si nemohl přečíst s vyšší, daty podloženou jistotou v invazně-ekologických studiích. Na první pohled to vypadá, že jsou tito lidé sice dobří pozorovatelé svého nejbližšího okolí, ale zároveň tato situovanost limituje jejich možnosti vidět kompletní obrázek, který tu poskytují statistická odvozování z experimentů invazních ekologů, kteří standardizovaným a kontrolovaným procesem dokáží stanovit konečný Fakt, jenž by měl navigovat racionálně jednající tvůrce politik i taktiky Likvidátorů proti bolševníku. Jak však dokládá Ingold (2003: 38), rozdíl mezi pohledem ‚globálním‘ a pohledem ‚lokálním‘, situovaným, není kvantitativní, nýbrž kvalitativní – oba pohledy generují odlišné typy vědění. Ve skutečnosti to není tak, že těmto situovaným výpovědím obyvatel zabolševené krajiny oproti botanikům, kteří svá tvrzení léta pilovali na experimentálních plochách či ve sklenících, statistických programech a na mezinárodních konferencích, něco schází – jen každý zakouší vitalitu bolševníku odlišně. Když začneme blíže věnovat pozornost tomu, co a jak tito lidé říkali, začnou vyvstávat důležité rozdíly.

V jejich výpovědích se totiž bolševník skrze svá semena najednou pohybuje prostředím daleko dynamičtěji a živěji – nebo lépe řečeno se nepohybuje prostředím (tedy skrz něj, jako u vektorů), nýbrž se vplétá do různých ‚zón provázaností‘. ‚Všechno se to hejbe,‘ pozoroval-zakoušel-říkal Loun, s nímž se ještě setkáme později, a jasně tím poukázal také na to, že i když se pokoušíme uzavřít bolševník do projektových lokalit, okolní dynamiky, od nichž je neoddelitelný, předmětem nekropolitického dohledu nejsou. Prázdný ne-lokální ‚objektivní‘ prostor – který je možné snadno přetransformovat na mocenské teritorium (viz Elden 2010) – protnutý pouze vrstvami na sobě nezávislých vektorů, které zprostředkovávají ‚invazi‘ bolševníku mezi různými body (podobně jako se pohybují jeho likvidátoři), neustále na různých místech praská pod tlakem lokálních situovaných pohybů lidí, zvířat, technologií, rostlin, větru, významů... ‚Prostředí ... je v neustálém víru,‘ pozoruje-zakouší-píše Ingold (2021: 68). Hranice mezi Přírodou a Kulturou, mezi popředím,

nosti, se neřešily čáry parcel v katastru. Vlastnický režim tak nahradil důraz na přístup (viz Rifkin 2001) k bolševníku, likvidovalo se plošně, jednoduše všude, kde byly souhlasy vlastníků – a kde souhlasy nebyly, řešilo se to výjimkami nebo veřejnými vyhláškami, kde už se vstup na pozemky za účelem likvidace pouze oznamoval. Jeden z účastníků projektu mi přímo přiznal, že „co se týče souhlasů, tak všechno běželo v takové šedé sféře“. Také oproti současnému úzkostlivému kreslení co nejpřesnějších čar okolo bolševníkových porostů za účelem snížení nákladů probíhalo prvotní mapování v projektu (které navigovalo likvidační aktivity během následujících tří let) z hlediska hranic poměrně uvolněně. Jako zamořené bolševníkem se v roce 2012 ukázaly být téměř 2 procenta rozlohy kraje (konkrétně nějakých 56 km²), a když se člověk podíval do projektových map třeba v oblasti Slavkovského lesa, mohl snadno získat dojem, že bolševník je prakticky všude, kde to ekologické podmínky dovolují. Hektarové lány se měly vyskytovat třeba na pastvinách, kde se ve skutečnosti podle fotografií vyskytovaly velmi roztroušeně pouhé semenáčky, při likvidaci se nicméně procházelo vše. Roztříštěné ‚bojové‘ linie tu nahradila jednotná ekologická ‚fronta‘.

„Pocová to tenkrát s projektem udělala dobře, když se vykašlala na ty hranice vlastníků, takhle by to mělo vypadat, když se pojmenuje nepřítel,“ hodnotil to pozitivně Pavel, jako dlouholetý starosta za ODS, který mi ještě při prvním setkání říkal, že jako pro konzervativního pravičáka je pro něj soukromé vlastnictví svaté. Válečná efektivita výjimečného stavu je ale lákavá. Není tedy možné si myslet, že si aktéři zapojení do likvidace bolševníku neuvědomují častý nesoulad mezi oficiálním rozparcelováním krajiny do oddělených prostorových škatulek a dynamickými pohyby bolševníku podél socio-přírodních linií. Zakoušení tohoto rozporu může u někoho vést k nekropolitické prázdnotě a frustraci, u někoho jiného však ke snahám tyto mezery vyplnit. Zejména v souvislosti s úspěšností pastvy jsem se pak pravidelně setkával s tím, že někteří zemědělci některé z abstraktních hranic vědomě překračují.

prostředím a pozadím, mezi pasivním a aktivním, mezi záměrným a nezáměrným implodují (viz Haraway 1985). Prázdný prostor, který chtějí Zásady regulace zbavit bolševník, puká a v těchto trhlinách se uchycují, rostou a množí semena ‚bolšáku‘. Stejně jako u betonu roztrženého vedví živoucím puzením plevelů, i bolševník ukazuje, že plevelná odmítnutí narýsovaných plánů jsou bytostnou součástí života. Linie úniku, nikoliv vektory.

Tato nepoddajná procesuální ontologie by však neměla naznačovat, že o liniích úniku není možné říci nic skutečně empirického. Naopak, pro jejich porozumění je zapotřebí empirii postavit doprostřed úvah – ostatně ty z ní samotné vycházejí. Pomůže nám k tomu jeden z dalších zásadních prvků bolševníkové vitality: emergentnost, tedy neustálé vynořování a nabývání nových podob, spolu-stávání se s ostatními (viz např. Kirksey 2015a). To se v případě linií úniku projevuje ve dvou významech: na ‚mikro‘-rovině, kdy podmínky pro materializaci konkrétní linie úniku bolševníku vznikají velmi spontánně, nesamozřejmě a v jistém smyslu nahodile; a na ‚makro‘-úrovni, kdy i tyto podmínky mají své lokální nebo trans-lokální historie. (Mikro a makro používám v uvozovkách z toho důvodu, že jsou jen relativní kategorie, jejichž odlišnost se skrže linie úniku sama do jisté míry stírá.) Na příkladu jednoho propleteného „uzlu“, jak Ingold (2016) materializované zóny provázanosti nazývá, který jsem v květnu pomáhal Pavlovi obcházet s postřikovačem, chci nastínit, co přesně touto charakteristikou myslím. (Obr. 20)

Jedná se o asi půl kilometru dlouhý průsek, který vznikl jako ochranné pásmo pod obřím elektrickým vedením. Jeho horní část spadá do více než stohektarového půdního bloku, na němž se po celý rok pase, větší polovina nicméně vlastnicky spadá pod obec. Pavel auto parkuje ještě na pastvině. Už tady si pod nohama všímám hojně rostoucích semenáčků bolševníku, ty ale vůbec neřeší – tady se to spase. Pod obrovskými sloupy převaděčů se otevírá necelých sto metrů široká odlesněná stráž, svažující se až k malému potoku, který údolí protíná. Les je tu po obou stranách uříznutý jako podle

„Když jsem tady začínal, tak toho bolševníku bylo všude v okolí spousta, ale postupně jsme se s tím poprali. Nicméně řeknu vám to narovinu, některý ty oplocení jsou v zásadě nelegální,“ zněla první slova Jonáše, jednoho z ‚menších‘ soukromých zemědělců, kterého hospodaření čím dál méně jistě dokáže uživit, když jsem si s ním po zprostředkování Pavlem, který se za moji důvěryhodnost zaručil, telefonoval. Když jsme se ke konci léta konečně potkali i na živo a objížděli hospodářské pozemky, bylo to jedno ze stěžejních témat hovoru. Nebyli jsme v autě ještě ani minutu a už na to přišla řeč. Hned za

pravítka souběžně s vedením. Pavel mi přibližuje, že kvůli vedení a strmosti svahu se tu nic produktivního dělat nedá, a z toho důvodu toto místo nikdy nikoho moc nezajímalo.

A proto je to i dlouhodobé místo bolševníku. Podle Pavla ho byla určitě nejpozději v 90. letech stráň plná, a takový stav přetrvával ještě v roce 2013, když začínal hubit v rámci projektu. Dnes tu na první pohled žádné bolševníky nevidím. Místo obývají hlavně traviny různého vzrůstu, do nichž se mi každou chvíli zaplétá noha, a v pravé části svahu je poměrně ostře ohraničený pás mladých náletových

Obrázek č. 20. Bolševníkový ‚uzel‘ emergentních dynamik. Vlastní foto.

statkem musel Jonáš zastavit, aby zvedl závoru, kterou sem nainstaloval proto, že mu lidé jezdili parkovat na louky. Ještě než znovu nastoupí, ukazuje na druhou stranu cesty, na svažitou a různým křovím zarostlou stráň statku, která je od zemědělských pozemků oddělena několik desítek metrů širokým pruhem těžko prostupného příkopu. Ještě před dvěma lety prý stráň byla až do půlky oken úplně zarostlá bolševníkem, ale dnes už na ní žádné vysoké rostliny nevidím. Vyřešil to jako na mnoha jiných místech: „Já jsem vlastně porušil zákon tím, že jsem

bříz a malých smrků. Ty tu prý seká ČEZ jakožto správce sítě. Dříve tu nálety jednou za čas prořezávali v několik metrů širokých pásech a nechávali je na hromadách. Technika, která byla schopná takovýchto zásahů, přichází v 80. letech. To bylo podle Pavla ideální prostředí pro bolševník, který mezi haldami mohl v klidu růst a semenit, a to i proto, že po nich je nebezpečné lézt. V posledních pár letech už tu ale pracovníci ČEZu používají štěpkovač, což je naopak ideální pro likvidaci bolševníku, protože namísto křovin je tu dnes dobře prostupná

to oplotil, protože to není pastevní pozemek, a pustil jsem do toho ten dobytek. Já tady mám jalovičky, takový lehký, na chov jsou k ničemu, ale schválně jsem je tam nechal, protože jsou lehoučké, a tady v těch stráních to nesešlapou tolik.” Byly tam dva roky a za tu dobu bolševník úplně zničily. To je podle Jonáše jediné účinné řešení proti bolševníku. Bojové linie se tu překračují prostorově i diskursivně – všechny plochy, které se zpřístupní Dobytku, jsou brzy v pořádku, proto vždy jednou za čas cíleně oplocoval elektrickým ohradníkem také bolševníkové plochy, na nichž se podle úředních pravidel pást nesmí.

Dotační podmínky hospodaření totiž stanovují také to, jaké typy pozemků jsou z možnosti pastvy vyloučeny – a jedním z takových byly až do roku 2023 také veškeré zalesněné plochy. V okolí jeho statku však čtvrtstoletím hospodaření vytlačil veškeré rozsáhlejší bolševníkové porosty právě na místa různých březových hájů, světlin v lesních porostech, roklin a podobně. Na rozdíl od luk a polí, kde je hranice obhospodaření dobře čitelná i z kontrolních satelitů, to ale u pastvin až tak jednoznačné není, což zemědělcům nahrává v tom, že mohou ohradníky snadněji posouvat i za hranice vymezeného půdního bloku. Jonáš je tedy na mnoha místech rozestavil tak, aby krávy měly přístup k bolševníku a mohly ho zlikvidovat.

Po chvíli ježdění zastavujeme u jedné takové pastviny, podlézáme ohradník, Jonáš mě varuje, že tahle „kope“, a jdeme se na ni podívat. Plocha se svažuje až směrem k řídkému lesíku, ohradník ho ale podél prvních stromů neohraničuje, jak by dle LPISu měl. Zatímco scházíme ještě o něco do zalesněné rokliny, klidným hlasem znovu vypráví o tom, že tady porušuje zákon, že si ale nemyslí, že je to špatně. Zastavujeme se až na úplně spodním okraji nelegálně vymezené pastviny, asi padesát metrů od místa, kde by ohradníky správně měly stát, a rozhlédneme se kolem sebe. V horkém letním dni je mi tu zdaleka příjemněji než nahoře na otevřeném prostranství. Podle Jonáše bývala tato rokle celá hustě zarostlá bolševníkem celá. Ani poté, co ho krávy spásly, se však rozhodl nevrátit ohradník na původní, „legální“

pláň.

Na pastvinách nad strání se sice bolševník spase, problém by ale nastal, kdyby sem zemědělec celý rok zvířata neposlal. To se prý stalo před pár lety, kdy se napříč touto strání stavělo nové větší vedení s širším ochranným pásmem. Výstavba do projektu hodila nečekanou „kudlu“, protože bolševník tu v mezičase byl schopný vyrůst a vysemenit, a tato semena se vlivem techniky při stavbě roztáhla nejen po velké části pastviny, dodnes s viditelně většími koncentracemi semenáčku zejména v okolí sloupů, ale také do nových neobhospodařovaných průseků. Kromě vedení zde do šíření bolševníku zasáhla ještě kůrovcová kalamita, která se tu podle vzpomínek Pavla rozjela o rok dříve. Zároveň od té doby musí chodit i na místa, často jen malá a těžko viditelná, kde dřív bolševník nerostl, neboť ten se šíří za pomoci častějších pohybů lesnické techniky. Vyskytuje se běžně okolo pojezdových stop zejména harvestorů, které více rozrušují povrch. Jejich využití razantně stoupl zejména od 90. let, kdy lesní správy Lesů ČR (LČR) začínají v zájmu zefektivnění svého hospodaření spoléhat na tzv. smluvní partnery, tedy externí dodavatele lesnických prací, kterým obří harvestory přinášejí úspory z rozsahu.

Kvůli kůrovci v okolí průseku vznikly dobré paseky, na nichž se bolševník místy začal také uchycovat – pravděpodobně díky zmíněným pojezdům. Nebo to bylo pomocí zvěře? Přece jen je v této oblasti podle tabulek i podle místních „přezvěřino“, neboť tato oblast ještě před třiceti lety sloužila jako ministerská honitba a stavy zvěře se tu cíleně udržovaly velmi vysoko. Na podobné paseky LČR jsem nicméně slyšel kritiku několikrát – od dob restitucí tu porůznu disponují podobně roztržštěným majetkem a hajní takovéto malé plochy většinou nestíhají příliš kontrolovat, natož aby se zabývali bolševníkem. Pavel si myslí, že pokud se tu bolševníku nikdo nebude věnovat, tak bude mít tendenci tlačit se buď na pastviny na druhý svah celého údolí, nebo se semena dostanou přinejmenším do onoho potoka, protože v tomto směru, tedy od západu, tu dominantně fouká vítr.

místo. V létě jsou totiž podle něj podobná zastíněná místa pro dobytek ideální a když je sucho, tráva tu dorůstá nejrychleji. „Takže já tvrdím, že když sem pustím sto krav, tak samozřejmě udělaj bordel, ale když jich sem dám adekvátní množství, tak ty krávy jsou tady, ale tý louce neublíží.“ Brzy je zřejmé, že si Jonáš uvědomuje, že dobytek může způsobovat erozi půdy nebo ožírání stromů, což bývá častá námitka zejména ochranářů, ale nesouhlasí s tím, že by to pro dané prostředí muselo znamenat výrazný tlak. Navíc tomu může pastvu přizpůsobit – na jednom podmáčenějším místě prý ubral spodní lano ohradníku, aby na bolševník mohla jen lehká telata.

Onen „výjimečný stav“, o kterém hovořil a který se tímto snažil přenést do praxe, se tak napojoval na širší kritiku administrativní mocenské geometrie, která se snaží mít prostřednictvím kategorických tabulkových okének dohled nad těly i pohyby různých entit a která podle něj potlačuje dynamičnost spíše jiných linií života než těch bolševnickových, čímž mu paradoxně poskytuje útočiště. Ukazuje se však, že ‚státní‘ moc má málokdy plnou kontrolu nad tím, co se na hranicích děje a jakou podobu v praxi mají, neboť lidé je každodenně spolu-utvářejí stejně jako instituce a aparáty (Green 2018: 73). ‚Stát‘ se sice může pokoušet takovéto přebytky dostat zpět pod svou kontrolu, např. zřízením kategorie tzv. nezpůsobitelných ploch pro dotaci, které sice umožňují spásat i mimo vymezené půdní bloky bez nároku na dotaci, nicméně i takovéto plochy jsou vyhraničeny úplně stejným typem abstraktních stálých čar.

Nejen lidé však přispívají k ustavování hranic skrze tělesné zapojení do terénu. Po cestě z této části pastviny Jonáš pokračuje, že další podobná administrativní „blbost“ je s nepokosenými pásy, které patří mezi tzv. neprodukční plochy, do kterých nesmí ani krávy až do 15. srpna. Když ale v červnu viděl, že mu tam začíná růst bolševník, tak tam krávy na pár dní poslal. „Ony nám to ukázaly samy, my jsme to rok předtím oplotili páskou a ta byla furt potrhaná, jak chodily na bolševník.“ Expertíza, která konkrétní podobu čar generuje, tedy prochází napříč více-než-lidskými společenstvy. V takovýchto momentech byla skutečně pocíťován nepoměr mezi

Tato v podstatě jen krátce nastíněná historie jednoho ‚uzlu‘ v zabolševněné krajině, a linií úniku, které z něj vystřelují ke kontextům na různých škálách (tu k vitalitě různých druhů, tu k post-socialistickým neoliberálním paradigmatům, tu k dopadům monokultur a klimatických změn, tu k různým technologickým posunům), ukazují, jak může být život bolševníku propleten s neustále se vynořujícími – tedy emergentními – okolnostmi. Stejně jako kondenzace těchto historií do podoby ‚lokality 1.103020‘ je i jazyk vektorů ne-místný. Pro nastínění trajektorií zabolševněné krajiny, v nichž se provazuje terén, různorodá těla, atmosféry, aparáty či diskursy, nám pomohou spíše situované linie úniku než abstraktně geometrické vektory.

Vodní toky jsou bezpochyby důležitou linií přenášející semena dál, ale bez historie jejich napřimování zejména v 70. letech, které umetly cestu častějším a silnějším povodním; bez mnohde ještě dřívějšího konce obsekávání jejich břehů, který tu lidi spojuje s odsunem německého obyvatelstva, s nástupem těžké zemědělské mechanizace a s ústupem chovu domácích zvířat; bez postupně narůstající eroze pozemků, kvůli níž se semena mohla snadněji dostávat z neobsekávaných remízků až do vod; bez prvorepublikové existence koželužny v Plesné, kde se údajně bolševník pěstoval jako prostředek pro odpuzování much, odkud se semena začala šířit po tomto konkrétním toku dál (Martínková 1998); a bez řady dalších menších i větších kontextů není možné mluvit již o dílčích, neustále porůznu se vynořujících únicích bolševníku touto cestou. Podobným příkladem je často zmiňované šíření lázeňskými turisty, českými i německými, kteří na okolíky „pořádali nájezdy“: bez zahradnické komunity, která ještě v 90. letech v různých knížkách uváděla bolševník třeba jako „soliterní trvalku pro větší záhony a parky“ (Velká kniha o zahradě 1992); bez dekorativní kultury chatařství vzrůstající se od 70. let; bez německé majitelky penzionu v jedné osadě, kudy pravidelně projížděla auta německých turistů, z jejichž uschlých okolíků se do nejbližšího okolí trousila semena – nebýt těchto a podobných věcí by vzájemné propletení turistů a bolševníku nebylo tak účinné.

nekropolitickou ‚okupací‘ prostoru v podobě vytváření „oficiálních krajin kontroly a aropriace“ (Scott 2021: 78) a ‚zabydlenými‘ pohyby zapojenými do specifík prostředí. Když Jonáš říkal, že dává smysl pást na zastíněných místech nebo že pastva může mít různou podobu co do intenzity nebo trvání, zpochybňuje tím nejen legitimitu neosobních statických abstraktních hranic, ale i jejich expertízu, protože naznačuje, že obecná pravidla ‚prostoru‘ nemohou (zcela) znát konkrétní ‚místa‘.

Často jsou tedy cíle nekropolitického aparátu naplňovány s největší úspěšností paradoxně ve chvíli, kdy se podle jeho logiky hubící aktivity neorientují – někdy jen pozastavení a překročení stávající mocenské geometrie může zapůsobit. Potkal jsem ostatně řadu lidí, kteří brali likvidaci do svých rukou. Většinou tím pouze bránili svůj majetek, protože nechtěli „čekat, až mi to vleze na zahradu“. Mohli tedy přelézat ploty k sousedům, nebo si přímo pronajmout sousední obecní pozemek, vždy to ale bylo s cílem (rozšířeně) ochrany svých hranic (podobně jako to dělá EU, jejíž vnější hranice se v praxi stále více přesouvají do právního prostoru jiných států; viz např. Andersson 2014). Narazil jsem však i na člověka, který prochází širokým okolím obce, v níž bydlí, a likviduje „u Keblucha“, pak se přesouvá „k Droserovi“ a pokračuje nahoru „k sedačce“. Na katastrof vůbec nebral ohled. Tedy skoro vůbec – zmínil, že se o své činnosti bavil se starostkou, protože „správně bych měl žádat vlastníky o vstup na pozemky. Ale to bychom se k ničemu nedostali.“ Toho si byla vědoma i starostka, tak prý jen mávla rukou, že to ať neřeší.

Na rozdíl od Likvidátora Milana, který při jednom svém omylném překročení zamručel, že teď pracoval zadarmo, který doufal, že se „zas nějaký strejc nerozhodne a nezničí to tam přede mnou“, protože pak jen projede benzín, a který se pohyboval podle předem připravené (re)prezentace prostoru v podobě mapy vymapovaných ‚lokalit‘, toho dne jsem spolu s tímto člověkem procházel okolím obce s řadou hutných bolševníkových ‚míst‘, plných formálních i neformálních kontextů nebo alespoň spekulací. Na rozdíl od distancovaného přejíždění

Každý prvek v celkových spletencích, v nichž vzniká potenciál pro linie úniku, má tedy svou nejen environmentální, ale také politickou, ekonomickou nebo kulturní historii, do níž samozřejmě vstupují také specifické významy – když dva již zmínění emeritní včelaři vzpomínali na rozsévání semen bolševníku ještě v první polovině 90. let, tyto aktivity podle jejich vyprávění souvisely mj. s masivním úpadkem produkce nektarodárné řepky v okolí severní hranice Slavkovského lesa při plošném přechodu na louky a pastviny, kde včely příliš potravy neměly.

I pokud rozkryjeme tyto pouze částečně zobecnitelné historie, setkáme se s další obtíží diskursu abstraktních vektorů, který nedokáže zachytit specifické atmosféry, které okolo vitality bolševníku vyrostly. Málokdo dokáže s jistotou říci, jakou cestou se na konkrétní místo bolševník dostal, neboť málokdo skutečně viděl bolševníková semena se na nové místo přesouvat. Téměř vždy to bývají více či méně kvalifikované odhady. Samotný proces přesunu semen zůstává skryt, čemuž napomáhá i skutečnost, že časová mezera mezi přesunem a vyrašením může být mj. s ohledem na okolní dynamiky až několikaletá. Veškeré linie úniku tak mají, opět oproti zdánlivě jednoznačným vektorům, do jisté míry přízračný charakter. Ty, kdo se pokoušejí skrze predikční modely či plošné metodiky potlačit nepředvídatelnost a nahodilost živoucích pohybů, bolševník neustále překvapuje. Zpočátku také mě – jak se třeba obrovské bolševníky mohly dostat až téměř na vrchol poměrně strmého Lazurového vrchu? Ani já, ani Tom jsme to tenkrát nedokázali vysvětlit. Nebo jak se objevil v sutinách zaniklého mlýna, když v radiu vyšších stovek metrů okolo něj jsou hluboké lesy? Člověk by si v takovém případě pomyslel, že skutečně bude něco na tvrzení, že bolševník v západních Čechách je duchem vyhnaných Němců, jak měli někteří z vysídlenců věřit (Miloš Říha, pers. kom.).

Tato přízračnost a zdánlivá nahodilost výskytu bolševníků (minimálně z perspektivy modernistických kontrolorů prostoru), neustále se objevujících na různých místech napříč zabolševenou krajinou,

napříč teritoriem, které se orientuje podle standardizovaných podkladů vytvořených za účelem usnadnění dosažení zaslíbeného cíle, tady se procházelo prostředím, v němž se aktivity orientují podle jeho zakoušení (sám mi popisoval, že jeden rok musel na bolševník jít kvůli teplému počasí asi o měsíc dříve než běžně) a o nějž jako o celek se pečuje (obec se snažil zvelebovat i jinými dobrovolnickými aktivitami, do kterých se snažil zapojit také další její občany). Zatímco Likvidátoři jsou ‚okupanti‘, tady jsem se setkal s ‚obyvatelem‘: „Okupant zaujímá pozici v předem určeném světě; obyvatel svou činností přispívá k jeho neustálé regeneraci“ (Ingold 2021: 168).

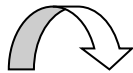
Nepoddajnost bolševníku tu nicméně může čerpat sílu také z lidské nepoddajnosti. Prostor zjednodušený mocenskou geometrií, která často neodpovídá dynamičnosti sociopřírodních pohybů, totiž není pouze shora působící mřížkou, ale skrze procesy subjektivace s sebou nese také významnou afektivní sílu. Jonášovi už několikrát vlastník vedlejšího pozemku vyhrožoval udáním, když ohradníky postavil i napříč jím; Tom se zas podobně jako většina Likvidátorů setkal se sporem, v rámci něhož na něj v rámci volnočasové likvidace vlastník začal křičet, že je na jeho pozemku a že si něco takového nepřeje. I bez neustálého oficiálního dohledu se vždy najdou tací, kteří touží po ustálených, pevných a jednoznačných hranicích, a kontrolují jejich dodržování. I bez fyzických bariér navíc většina lidí (domnělé) hranice pozemků v případě formálních i neformálních ‚bojů‘ s bolševníkem respektovala a málokdy je překračovala, pravděpodobně mj. proto, že tato hranice je vyvazovala z odpovědnosti za likvidaci. To některé nekropolitické aktéry, jako třeba právě Toma, mnohdy iritovalo a provokovalo v něm touhy po pokračování logiky výjimečného stavu: „Ideálně by třeba mohlo bejt nějak opatřený, že prostě stát řekne, že chce vyhubit bolševník a má svatý právo vlízt každému na pozemek a vlastník to musí strpět.“ Dle vyjádření zástupců MŽP by s novou legislativou skutečně k něčemu takovému mohlo dojít, aby byla docílena ochrana Přírody i svědomitých Vlastníků (MŽP 2020).

většinou legitimizuje ultimátní cíle nekropolitiky. Linie úniku se svou neustávající dynamičností a strašidelnou přízračností, kterých si místní lidé bývají dobře vědomi, generují zcela opačné vize, diskursy a praxe, než jaké popisuje Ingold (2021: 74-5). Zatímco podle něj zvýšená vnímavost vůči „prostředí, které je v neustálém víru“ běžně vede k možnosti „v každém okamžiku reagovat na proudění světa opatrně, s rozvahou a citlivě“, v případě bolševníku naopak podkládala nutnost pokračujících aktivit vstříc kompletní eradikaci. Hranice mezi bolševníkem a prostředím se sice mohla na čas setřít, nicméně nekropoetická úzkostlivá atmosféra vždy převážila – nejpозději ve chvíli, kdy se bolševník materializovala a úspěšně vyrostl do své plné výšky. Podle Derridy (in Myrivili 2018: 109) přízraky vždy implikují hrozbu, a to zejména tím, že „narušují veškeré hranice ustavené v prostoru i čase“ – to je zdroj oněch bolševníkových přebytků nekropolitických aktivit, organizovaných podle pečlivých temporálních i prostorových hranic.

Neustále přítomný potenciál (systematicky vznikajících) linií úniku, který se může kdykoliv projevit, byl opakujícím se motivem napříč mými setkáními, zejména ve chvíli, když jsem opatrně posouval hovor k možnosti odlišných přístupů k bolševníku. Může se totiž stát cokoliv: „Stačí, aby bylo nějaký ohnisko třeba kilometr dva daleko a nikdo to nelikvidoval, tak se mi to sem stejně jednou dostane, protože... nevím, třeba to tu vysere pták.“ „Já to tam zlikviduju a pak se tam jednou projedou lesáci a můžu jet odznova.“ „V tom Bubláku je to takovej boj s větrným mlýnema, protože dormance těch semen v tý hlíně je vysoká a zároveň seshora z povodí tam přitejkaj další semena nebo celý kytky.“ „Nám se tam po přivaláku tenkrát utrhla ornice a pomohla vyndat nějaký schovaný semena, který by jinak neměly šanci vyklíčit.“ „Při sekání furt obráží, znova znova znova. A pak stačí, aby jeden rok zapomněl nebo moc přšelo nebo onemocněl...“ Nebo zkrachoval. Nebo zemřel. Nebo přišla válka. Takových věcí se může přihodit a „on si klidně počká“. Život-pohyb bolševníku je neustále tvarovaný potenciálem, že se vymkne kontrole a stane se nebezpečným – neustále je „časovanou bombou“, zvoní mi hlavou hlasy

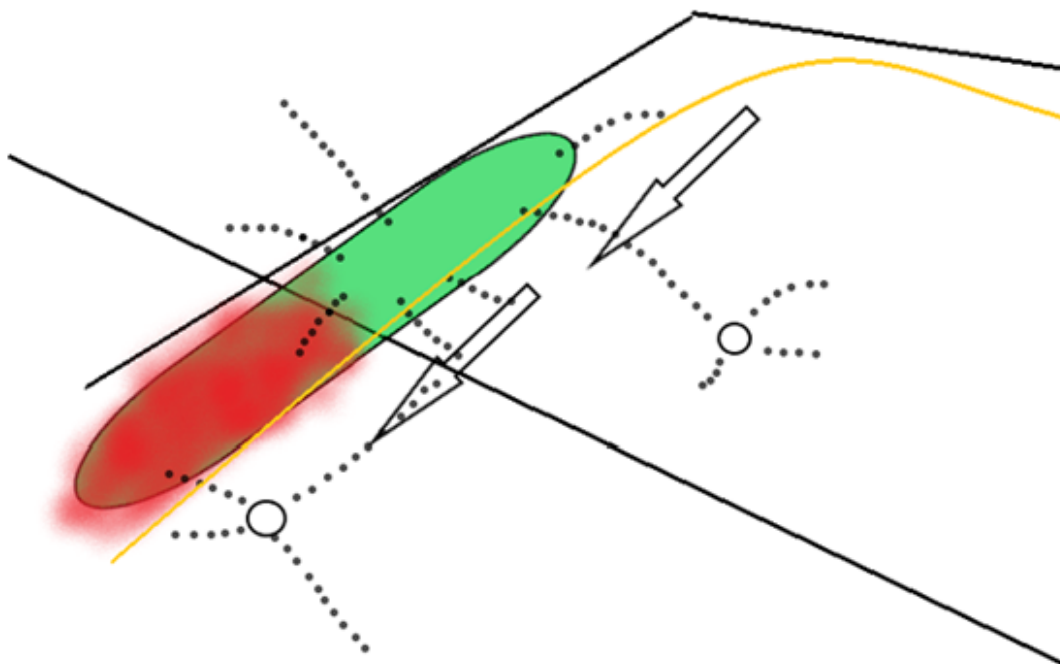
Stopová přítomnost hranic se neustále proplétá s materializací hranice jakožto pevné čáry, která může v podobě kontrol nebo stížností s různou intenzitou a obvykle silnou autoritou vtrhnout do životů lidí a zprostředkovat dosah mocenských aparátů. Napříč těmito různorodými typy sil se tedy odehrává zprostředkování mezi abstraktní (nejen) nekropolitickou geometrií a praktickým vydržováním její materiálně-afektivní podoby (viz Jansen 2018), a ukazuje se tak, že mocenská a afektivní geometrie se v zabolševené krajině mohou v kontextu konkrétních mikro- i makrohistorií a politických ekologií provazovat neočekávanými způsoby, které někdy mohou dosažení cílů nekropolitiky posilovat, jindy naopak podryvat. Intenzivní mnohorozměrná produktivita nekropolitických čar nemusí být vždy zcela přímočará a naplánovatelná a za některých okolností se mění ve svůj protiklad – v selhání kapacity hubit. To nic nemění na tom, že ve většině případů tomu tak není, a eradikace mnohde probíhá úspěšně právě pouze díky vytyčení statických a stálých ‚bojových‘ linií. Pokud ztělesňují nějaké formy vědění, pak také, které věří v možnost, sílu a efektivitu vydělování, jež nemá za cíl tvarovat a proměňovat celé socio-přírody, nýbrž pouze podkládat jednu velmi zacílenou operaci. Hyper-viditelnost bolševníku její fungování usnadňuje, a v další kapitole se podíváme na to jak.

STR. 95

několika informantů. Nekropoetická atmosféra se pak možná nevztahuje ani tak k pomíjivým materializacím rostlin samotných, jako je spíše vyjádřením obav, jež tyto nekontrolovatelné, nezastavitelné a z pohledu moci nepřehledné sociopřírodní dynamiky, unikající v tomto případě dokonce i přímému dohledu, vyvolávají (Ingold 2008c: 1806; Rangan et al. 2014: 116). Emergence v karlovarské nekropolitické atmosféře tak vždy afektivně sklouzávají k anglickému jazykově příbuznému výrazu *emergency* (česky pohotovost). Pokud mluvíme o jednom z nich, nemůžeme se při snaze o plné porozumění významům, kterých v atmosféře zabolševené krajiny nabývá, zcela zbavit ‚stopy‘ toho druhého (viz Derrida 1982) – přízračně emergentní vitální trajektorie bolševníku vždy vyvolávají potřebu urgency, naléhavého zásahu; a současně *emergency* – jako institucionalizovaný potenciál pro vyhlášení výjimečného stavu – svůj smysl získává jen při vědomí neustávajícího nekontrolovatelného vyrůstání bolševníku.

Zdánlivě paradoxně, ale při bližším zamyšlení vlastně pochopitelně, pak většina lidí s obavami spojovala tyto linie úniku souběžně také s nemožností totálního vyhubení. Zatímco nekropolitický aparát už desítky let mluví o budoucnosti bez bolševníku, jistota, že nějaké takové kontroly je Člověk schopen nebo že je dokonce vůbec sama o sobě možná, mezi naprostou většinou obyvatel zabolševené krajiny (včetně některých lokálních botaniků, vyškolených v invazně-ekologických pražských kruzích) chyběla. Jejich nedůvěra v materializaci naplánovaných vizí s každým slibem, projektem či zákonem rostla. Sharma & Gupta připomínají (2008: 243), že „to, jak je zkonstruován předmět plánů, přímo ovlivňuje podoby zásahů, které jsou navrhovány, a výsledky, které od nich lze očekávat.“ Pokud tedy očekávání vyrůstají z podob a forem poznání (Adams et al. 2009), pak je zřejmé, proč se tak liší mezi příslušníky ‚státu‘ a těmi, kdo k němu mají nejednoznačný vztah. Pokud je bolševník zakoušen jako aktivní, ale přízračný ‚vetřelec‘ s vlastními taktikami, je jasné, proč mají mnozí lidé pocit, že je i skrze jakkoliv systematizované postupy nevyhubitelný. Bezčasí, vyvolané

Obrázek č. 21. Zjednodušený náčrtek propletení útočišť a linií úniku. Rovné čáry = hranice parcel; žlutá linie = hranice půdního bloku (LPIS); zeleně vybarvená plocha = vymapovaná bolševníková lokalita; červená barva = chemická likvidace; tečky = přesouvající se semena; šipky = pohyby strojů; nevybarvená kolečka = nevymapované bolševníky. Vlastní tvorba.

vzájemným pnutím mezi nutností a nemožností bolševník zcela vyhubit, přetrvává a motivuje již třicet let stále stejné diskursy a stále velkolepější projekty. Když jsem zkusil nahodit řeč na možnost zapojení bolševníku do oněch ‚nových ekosystémů‘, většinou jsem zcela pohořel. Možná jsme se opravdu ocitli na konci historie, alespoň té ekologické. ‚Válka‘ s bolševníkem je tak opravdu jakýmsi modernistickým pojetím boje s větrnými mlýny – současně bláhovým i nereflektovaným, což vede ke stále úpornějším pokusům o stále stejná řešení.

V první části kapitoly jsme tedy viděli, že bolševník získává útočiště na místech, kde je jakákoliv forma hranice vydělí mimo oblasti nekropolitického následování, pozornosti a zájmu. To byl ale relativně statický nástin situace, proto jsem se následně

přesunul k explicitní dynamičnosti linií úniku. Obojí nicméně působí souběžně, každá forma úniku získává svou vitální i afektivní podobu jen díky existenci té druhé – útočiště by bez konstantních linií úniku nemohla vznikat, linie úniku by bez možnosti regenerace v útočištích postupně zanikly. (Obr. 21) Zatímco geometrie hranic jakožto jednoznačných čar rozumí světu a tvaruje ho skrze pevné statické kategorie a nepřekročitelné diference, svět stopových hranic uchopuje dynamičnost a procesualitu neustálých pokusů o přízračné překračování čar a unikání. Zatímco mocenská geometrie je vyprodukovaný prostor, afektivní geometrie si všímá prostoru jako procesu. Takto pojímaná nepoddajná vitalita bolševníku tedy vrací do zabolševené krajiny život – trasovatelný pomocí empirického (ná)sledování jeho afektivní geometrie, avšak tím, že ta je utvářena skrze mnohačetně situované a emergentní proplétání a působení různých entit a sil, ne zcela předvídatelný. Umožňuje nám tedy porozumět mnohým selháním nekropolitiky orientované podle pevné mocenské geometrie, která se tento život ve svém kontextu snaží zastavit, a umožňuje nám také zachytit afektivní přebytek, který tyto pohyby bolševníku přinášejí a který má důležité materiální i atmosférické efekty.

Relační ontologie, kterou právě kupříkladu Ingold (2015c, 2021) vyzdvihuje jako korektiv ke mrtvolným esencialismus modernity, však není zcela nevinná. Už jsem zmínil, že odkazy na dynamičnost sociopřírodních procesů a na to, jak je na ně bolševník bytostně navázán, jsou specificky situované. Ne vždy se však jedná o situovanost pouze prostorovou. Mezi některými mými informanty totiž při setkání s vitalitou bolševníku nerostla jen nedůvěra ve smysluplnost eradikačních aktivit, ale také nechuť se na nich podílet. V hlavě mi tedy postupně vytanula otázka: Kdo uniká, když uniká bolševník?

STR. 84

Kdo uniká?

Když mi Loun argumentoval „všechno se to hejbe“, jako by to byl naprosto samozřejmý vhled do fungování světa, nejednalo se jen o nezávislé pozorování, o zabydlené „vědění zesponu“ (Haraway 1988), které si správně uvědomuje, že statické esence ve splecencích skutečného světa nefungují. Odkaz na konstantnost linií úniku a nemožnost život uzavřít do bariér, kterými se mi tenkrát poměrně ingoldovsky snažil vysvětlit, proč nevěří novým legislativním vizím o budoucnosti této oblasti bez bolševníku a proč před deseti lety nevěřil ani projektu, byl zapojený do šířeji zakoušeného prostředí, do něhož bytostně vstupují také pevné modernistické kategorie a aparáty, jež skrze ně působí. V době, kdy projekt postupně získával souhlasy od tisíců vlastníků pozemků v kraji, byl Loun mezi několika málo případy, kde souhlas se vstupem a likvidací dán nebyl. Zástupci projektu tyto výjimky komentovaly tak, že to není problém, neboť daní vlastníci budou moci počítat s finanční odměnou za likvidaci na vlastní náklady. Ani o to ale neměl zájem.

Když za ním na Hostecký statek – komplex několika osamoceně stojících hrázděných budov, které sice Lounově rodině patřily už od první republiky, ale během protektorátu i za socialismu byly zkonfiskovány – na začátku dubna mířím po dlouhé štěrkové cestě mezi hospodářskými pozemky poprvé, setkal jsem se doposud jen s několika jednotlivými rostlinami bolševníku a s několika lidmi, pro něž byl projekt a jiné snahy o plošné hubení jednoznačně bohabojná činnost. Roztroušené a často už větrem polámané skupinky loni vysemeněných rostlin v okolí ‚Hostáku‘ a první věty Louna při našem rozhovoru mi poprvé naznačily jiný obrázek, který poukázal na to, že procesy nekropolitické subjektivace, která utváří figuru svědomitého (nebo v případě projektu alespoň vděčného) Vlastníka, podpořené nekropoetickou atmosférou hrozivého bolševníku, nemusejí být vždy natolik působivé. To jsme sice viděli už v předchozí kapitole u privatizovaných bolševníků, nicméně zde je důležité se k tématu vrátit s cílem uniknout sklonům k romantizaci, které

relační ontologie mohou přinášet (viz Lemke 2021).

„Základní princip je, že vyhubit se to prostě nedá,“ otevírá rozhovor napřímo. „Vždycky vám někde unikne pozornosti nějaký ložisko a jakmile trochu povolíte, tak se to začne šířit. Teď to začnete likvidovat, a ono se to objeví někde jinde, protože to měl někdo přilepený v chlupech.“ Hned zkraje pak vysvětluje důvod své nechuti se podvolit projektovému (o)vládnutí: „Mně to přišlo jako perverzní akce. Kdyby ty lidi, který to posuzovali nebo vymysleli, věděli něco o bolševníku nebo o přírodě, tak dopředu věděli, že jsou to vyhozený peníze,“ pokračuje a delší monolog o nesmyslných představách o plošném (centrálním) plánování zakončuje téměř sloganovitým vyjádřením: „Svět není fotografie, svět je film.“ Oproti diskursu invazní ekologie, která stojí na představě hodnoty stabilní a rovnovážné Přírody, kterou musíme kvůli její křehkosti ochránit, i oproti proti-likvidačnímu diskursu o Přírodě, která si s IND poradí sama, již podkládá víra v bytostnou a setrvalou schopnost se do rovnovážného stavu navracet, tedy Loun hovořil trochu jinak. Přítomnost ‚invazního‘ bolševníku nevnímá jako environmentální pohromu, přinejmenším ne takovou, která by ospravedlňovala eradikační snahy nekropolitiky. „Tak tady holt ten bolševník bude. To bych taky musel vykácet všechny [nepůvodní] modřiny a ideálně i semena vyrabovat. Bolševník tu nechci, ale stoprocentně prostě zlikvidovat nejde. A teď zas přijde nějaký chytrák a bude říkat, že jsem se proti něčemu provinil,“ zvyšuje postupně hlas.

Lemke (2021: 128-32) ukazuje, jak se od 70. let minulého století řada aktérů obrací od předpokladu stability jako normy a rovnováhy jako normativního ideálu vstříc uznání nerovnovážné a ne-lineární povahy světa, v rámci něhož je zapotřebí jednat novými způsoby. Ústředním konceptem se stala resilience ve smyslu pružné odolnosti, tedy schopnosti systému se vyrovnat i s nepředvídatelnými událostmi a adaptovat se na ně, aniž by se jim snažil za každou cenu bránit. Toto paradigma má své počátky v poválečné kybernetice, a není proto příliš překvapivé, že ho Loun s vysokoškolským technic-

kým vzděláním a postsocialistickou podnikatelskou mentalitou přenášel také do zabolševené krajiny. Podle Lemkeho (tamtéž) se totiž takovéto pojetí světa dobře provázalo s neoliberálními strategiemi vládnutí. Bolševník už nemusí být vyhuben, stačí vytvořit systémy, které jeho vitalitu dokáží absorbovat tak, aby nebyla nadměrně škodlivá. Podle Louna, který se proti likvidaci jako takové nestaví – ostatně ve spolupráci s dobyt看kem zbavil okolí ‚Hostáku‘ obřích bolševníkových porostů z počátku 90. let – k tomu ale není zapotřebí nekropolitický aparát, nýbrž postačí ‚rozumné hospodaření. Tím se vytvoří samoúdržnej systém, bolševník se bude korigovat, někde bude i dál, ale nemusíme z toho být takoví vyvátí.“

Zatímco Lemke sleduje zapojení resilience do nových podob biopolitického vládnutí, Louna koncept (implicitně) využíval pro podkopání moci nekropolitického vládnutí, založeného na odporu vůči nepředvídatelnosti bolševníkových trajektorií a linií úniku, směřujících k nestabilním ekologiím. Zatímco vypořádání se s dnes již ‚umravněným‘ bolševníkem na jeho pozemcích je pro něj ‚svým způsobem v konečnej fázi,‘ neustále nové projekty a nařízení, které se s takovou situací nehodlají smířit, ho viditelně rozčilují. Do jeho prostředí tedy spíš než bolševníky ‚invadují‘ zejména aparáty (nekropolitické) moci, které se i skrze požadavky na jejich likvidaci posilují a v rámci toho dohlížejí na výkon hospodaření dle pevných předepsaných kategorií – a to nejen v podobě pracovníků projektu, kteří navzdory nesouhlasu s likvidací na jeho pozemky první rok stejně vstoupili; ale také v podobě množících se úředníků na CHKO, SZIFu, ORP a dalších institucionálních zkratkách. ‚Všichni tihle lidi maj pocit, že přírodu dokážou řídit, ale ono je to jinak. Ten bolševník je připravenej na všechno. Ale z CHKO to vidí jinak prostě. Myslí si, že z toho celého můžou udělat nějakou botanickou zahradu.‘ Popis ekologických dynamik a změn, které tady v okolí od devadesátých let, kdy statek získal zpět v restituci, pozoroval, pak zakončuje slovy: ‚Svět není takovej, jakej byl donedávna, ale teď sem přijde někdo z CHKO a postaví mě ke zdi a zastřelí, že tady mám bolševník.‘

Invazní ekologii a aparáty na jejím diskursu postavené stále může pronásledovat přízrak etnických čistek. Loun odmítá „koncentráky na bolševníky“ do značné míry proto, že s sebou přinášejí disciplinující mašinerii „elektronického koncentráku“ (jak to nazval o něco později) nařízení, podmínek a povinností nutných pro zajištění toho, aby celý vyhlazovací projekt úspěšně směřoval ke svému (konečnému) řešení. On sám se prý nikdy pro likvidaci cíleně nerozhodl, „prostě jsme hospodařili“ a bolševník v rámci toho postupně ubýval. Vydělení bolševníku jako specifického objektu suverénní nekropolitiky včetně diskursu, kterým se zaštiťuje – ‚invazní druh‘, ‚hrozba‘ nebo ‚nepůvodnost‘ – s sebou přináší nové plošné nároky, které se v průběhu mého výzkumu opakovaně, nejen v tomto případě, napojovaly na představy o nadměrném vrůstání státu do svobodného hospodaření a do „farmářské intuice“. Vztah se tu obrátil – už to není nekropolitický aparát umravňující neustále bující bolševník, ale nekropolitický aparát neustále bující okolo dávno umraveného bolševníku. Loun nekonstruuje nekropolitiku pouze jako nefunkční formu moci nad prostředím, ale také jako nelegitimní formu (rozšiřování) moci nad lidskými subjekty. Bolševník tak někdy uniká spolu s tím, jak unikají oni, a je mu asi jedno, jestli se jazyk „dynamických procesů“ mobilizuje jako protiklad mrtvolnému uvažování modernity, za účelem kritiky (nekropolitické) byrokracie nebo s cílem optimalizace hospodářských výstupů.

V takto pojatých sociopřírodách totiž navíc může být přisouzení zřetelné odpovědnosti za výskyt a hubení přízračně se šířícího bolševníku nejen obtížné, ale také problematické. Vždyť „bolševník jen využil příležitosti,“ jak uznával Švandák. Kdo je odpovědný za vzrostlé bolševníky? Nekropolitika poskytuje jasnou odpověď – podívejme se do katastru či LPISu (případně projektové aplikace), a zjistíme, kdo má povinnost dalším liniím úniku zabránit. Administrativní aparát se snaží odpovědnost jednoznačně přisoudit zejména díky tomu, že linie úniku mají svůj inherentní protipól – dočasně stabilní útočiště. Rozpor mezi mocenskou a afektivní geometrií zabolševněné krajiny byl ale

jedním z prvků neochoty ze strany Louna se aparátu podřídit: „To se můžem dohadovat, či je to povinnost, vlastníci to tam nezavlekli. Projede se čtyřkolkář přes vaší louku, vy za to nemůžete, naveze vám tam semena. Ale vy pak za to další rok dostanete pokutu.“

Bolševník svými pohyby sice představu exkluzivního a od okolí odpoutaného vlastnického prostoru staví na hlavu, to však neznamená, že by to Loun vnímal jako důvod pro narušení neoliberalních paradigmat. Naopak, nekropolitický aparát by si podle něj měl přiznat, co jsou ve skutečnosti zač ony větrné mlýny, s nimiž marně, ale za pomoci rozšiřování své sféry vlivu bojuje, a ponechat rozhodování i podoby současných i budoucích emergentních sociopřírod na jednotlivých hospodářích, kteří si dobře spočítají, že bolševníkové porosty se jim nijak nevyplatí. Namísto systematického řízení ze strany nekropolitického aparátu, který stran bolševníku nepřipouští žádné výjimky, má zabolševenou krajinu zabydlet flexibilní manažerské řízení. Jako každá ontologie je tedy i ta představená v této kapitole politická, tedy nesamozřejmě a vztažená nejen kurčitým formám vědění či zakoušení, ale také ke specifickým zájmům, představám a praxím, jimž dávají život, které se v českých zemích tvarují v kontextech post-socialistické transformace vstříc neoliberálnímu manažerismu (viz Kopeček & Rameš 2019). Ingoldova (2016) obecná, ale ostrá dichotomie mezi esencialistickým a relačním pojetím světa, která podkládá ‚okupující‘ nebo ‚zabydlený‘ přístup k němu, tak znovu nedokáže plně zachytit historické dynamiky zabolševené krajiny, v níž se mohou obě kategorie navzájem komplexně proplétat s tím, jak se různí lidé potkávají a strategicky vypořádávají s různými formami moci a dominance – ekologické ze strany bolševníku nebo administrativní ze strany nekropolitického aparátu.

Podle Deleuze a Guattariho (1987) linie úniku nemusí mít vždy podobu skutečných čar (ať už

rovných, či zakroucených) – jsou to spíš neustálé potenciály směřovat ven z mocenských systémů, destabilizovat je. Po většinu své západočeské historie však bolševník uniká opravdu liniově. Břehy vodních toků, čáry podél stromů mimo LPIS, příkopy u cest, meze polí, luk a pastvin a mezery mezi vlastníky... To většinou bylo „to jeho místo“, všímal si Roman. (Obr. 22) Afektivní geometrie bolševníkových úniků se vždy odvíjela od časoprostorových možností tvarovaných především různorodými lidskými aktivitami. S ustavováním nekropolitického aparátu, který začal bolševník pronásledovat s nárokem systematičnosti a plošnosti, proto nutně muselo dojít také k proměně těchto úniků,

Obrázek č. 23. Alej bolševníků, rok 1981.
Zdroj: Stanislav Wiesner, osobní archiv.

v rámci nichž na důležitosti získaly jiné aspekty provazování (nejen) lidských a bolševníkových těl v konkrétních situacích. Podobně jako dokázali vzdorovat afghánští guerilloví bojovníci americkým vojákům v rámci ‚války proti teroru‘ prostřednictvím zabydlené znalosti svého území (Gordillo 2018), tak i bolševníkům napomáhají tělesné pohyby terénem k podrývání výsledků nekropolitiky. K tělesnosti této ‚války‘ se proto přesunu v následující kapitole.

Estetické čistky

Zatímco valná většina IND se šíří na okraji společenské viditelnosti a jejich životy málokdy překročí hranici zájmu akademických databází a drobného ochránářského managementu, politickou historií výskytu, šíření a likvidace bolševníku (přínejmenším v Karlovarském kraji) doprovází naopak hyper-viditelnost a hyper-afektivita. Když jsem na začátku terénního výzkumu sledoval různá instruktážní videa, televizní dokumenty a samozřejmě stovky fotografií, jejichž produkce svou šíří možná předčila i samotné šíření ‚bolšáku‘, bylo zřejmé, že rovina estetiky bude jednou z těch, díky kterým budu moci nekropolitické světy okolo bolševníku lépe pochopit. Od obrovských rozvětvených okolíků na obrazovce jsem nemohl odtrhnout oči.

V průběhu roku mi však začalo být zřejmé, že pouze ‚kantovské‘ chápání pojmu estetické, tedy jako vztažené ke krásnu a jeho distančnímu odosobněnému pozorování, nedokáže zcela podchytit bytostné provázání vizuality a materiality bolševníkové ‚invaze‘. Je proto zapotřebí se vrátit také k etymologii tohoto slova – řecké *aisthesis* původně označovalo jakýkoliv proces smyslového vnímání – a po vzoru zakladatele moderní estetiky Alexandera Baumgartena mu rozumět jako schopnosti vnímat a smyslovému vědění, které z toho vyvstává (viz Kvizda 2020: 61-2). Estetika v tomto pojetí se stává nejen jedním z důležitých zdrojů legitimacy a autority nekropolitického aparátu (protože lidé tuto ‚invazi‘ často opravdu smyslově zakoušeli), ale také klíčovým předpokladem pro jeho eradikační kapacity – aby mohl hubit, musí nejdříve bolševník vidět. Proto každé snažení o plošnou likvidaci nutně předchází nákladné mapovací aktivity, jejichž cílem je učinit bolševník vnímatelným, tedy viditelným, také pro

(Kin)estetické úniky

„Být viděn a být zabit je propletené,“ píše Feldman (2000: 49) sice v kontextu úniků mezilidskému násilí, nicméně pro linie úniku bolševníku to platí jakbysmet: „(V) zónách teroru ... schopnost přežít ... spočívá ... ve schopnosti skrýt se, zamaskovat se a rozptýlit svou přítomnost“ (tamtéž). Když mi na začátku terénního výzkumu daly Evy k pročtení některé dokumenty vyprodukované zejména v průběhu první fáze projektu, bylo zřejmé, že se přesně taková strategie bolševníku daří. V jednom z nich stálo: „Obecně je pravidelně likvidována menší část bolševníků, většina roste a kvete skrytě, na nepřístupných místech.“ Přestože vědomí této skutečnosti ovlivnilo podobu úvodního plošného projektového mapování, kdy byl kladen důraz na procházení i oněch nepřístupných míst, podle odhadů lidí, kteří se okolo projektu dlouhodobě pohybují, tehdy stejně uniklo něco mezi 10-30 procenty lokalit. Příliš jsem zpočátku nerozuměl tomu, jak může jedna z největších bylin s tak nápadnými okolíky v takovém rozsahu unikat dohledu. Postupně jsem začal zjišťovat, že tím důvodem je tělesnost, resp. její provázání se schopností vnímat – kinestetika (z etymologického *kinesis* = pohyb + *aisthesis* = vnímání) je klíčovou rovinou celé afektivní geometrie (viz Gordillo 2018).

Ta podrývá schopnost nekropolitického aparátu vidět bolševník hned dvojitým způsobem: zaprvé tělesnost (lidská i technologická) kompromituje představu o schopnosti vidět bolševník ‚odnikud‘ tím, že se ve skutečnosti vždy díváme z pozice situovaného těla pohybujícího se konkrétním terénem v konkrétním čase nebo počasí; a zadruhé, mnohoznačná tělesnost bolševníku, vyvstávající ze svých vlastních životních dynamik a ze schopnosti skrze pohyb zakoušet své okolí, mnohdy

stát. Ten, stejně jako moderní Člověk, totiž dominuje prostřednictvím zraku (Levin 1993; Scott 1998), který poskytuje možnost inkorporace viděného objektu do působení mocenských praktik za současného udržování si bezpečné vzdálenosti (Macnaghten & Urry 1998: 109-25).

Foucaulta (1980) samozřejmě nelze při zkoumání moderní vazby vědění-moc pominout, jeho analýzám diskursů a aparátů však chyběl větší důraz právě na klíčovou aktivní roli smyslů v možnosti vůbec nějaké vědění vytvářet (Brighenti 2010). I tam, kde se zabýval „pohledem“ (*gaze*) jakožto mechanismem dohledu, který prostřednictvím ustavování toho, co a jak je ne/viditelné, umožňuje disciplinační i biopolitické formy ovládnutí, jednalo se především o nadosobní aparáty, „za nimiž se neskrýval nikdo konkrétní, kdo vidí“ – oko jakožto smyslový orgán, jehož aktivitu je možné apropriovat a nasměrovat za účelem materializace mocenského působení, leželo mimo jeho analýzy (Feldman 2000: 52). Bolševníková nekropolitika však dosvědčuje, že je zapotřebí ‚vědění-moc‘ explicitně rozšířit na ‚vědění-vidění-moc‘, a ponechat jako předmět zkoumání oko i pohled současně, neboť vztah mezi nimi není ve všech případech přímý a samozřejmý. Bolševník okem mapovatele vypadá podstatně rozdílně od bolševníka pohledem ‚státu‘ – namísto bílých okolíků a mohutných listů vidíme kombinace čísel v tabulkách a různě barevné plochy v mapách. Jak tedy k tomuto překlada různorodých rostlin do standardizovaných digitálních reprezentací dochází? V jistém ohledu se tato kapitola významně provazuje s tou předchozí, nicméně zde už nebudeme sledovat to, co se děje na různých hranicích (např. vymapovaných lokalit) nebo na čarách mezi řádky excelových tabulek, nýbrž to, co se děje uvnitř lokalit a uvnitř jednotlivých polí tabulkových řádků.

Současně je však třeba mít na paměti i další více-než-státní estetické praxe, které bolševník zobrazují a ustavují jako nebezpečnou ‚invazní‘ rostlinu, jejíž vyhubení pro mnoho mých informantů znamenalo, že je dané místo opět „čisté“. Tak tomu ale nebylo vždy – před sto lety se bolševník vysazoval naopak za účelem zkrášlení zámeckých nebo

znesnadňuje dohled nad ním ze strany příslušných aktérů. Ukazuje se tak, že *aisthesis* je v praxi vždy současně *kinesthesia*. Vnímání je pohyb je jednání je vědění (Ingold 2021). Selhání nekropolitiky pak vychází mj. z fiktivní (ale ryze modernistické) představy, že můžeme vidění od tělesnosti odpoutat – že různými podmínkami utvářená tělesná zkušenost ‚neznečišťuje‘ výsledné vizuální reprezentace.

Výsledkem takovýchto selhání/úniků je však paradoxně současně politická neviditelnost i politická hyper-viditelnost bolševníka. Onen konkrétní bolševník se sice stává pro nekropolitický aparát neviditelným, což znemožňuje jeho mocenskou objektivizaci (Feldman 2000: 49; Merleau-Ponty in Brighenti 2010: 19) jako předpoklad organizovaného zlikvidování, nicméně tím neztrácí schopnost politicky působit skrze své efekty – semena z těchto rostlin se skrze situované, emergentní a přízračné linie úniku dostanou dále na různá místa, mnohdy viditelná, čímž se posiluje hyper-viditelnost a afektivita bolševníka jako esteticko-politického nevyhubitelného ‚vetřelce‘.

Bolševník ale nebyl pronásledovaný vždy. Jeho samotná existence v západních Čechách je pozůstatkem specifických estetik (v ‚kantovském‘ smyslu, tedy jakožto představ o krásnu). Ať už sem byl bolševník v průběhu 19. století přivezen kdykoliv a kamkoliv (k přetrvávající nejistotě viz Danihelka et al. 2020), je jisté, že tím primárním účelem bývalo zkrášlení zahrad a parků, nejprve těch zámeckých a lázeňských (Obr. 28) a postupně stále častěji i vilových. Touhy po exotické rostlině během první poloviny 20. století pevně prorostly také do domácího okrasného zahradničení, kdy se bolševník doporučoval jako ideální rostlina pro různá místa „našich parků, prostorů mezi budovami, u plotů a všude tam, kde skoro nic jiného neroste, ba ani nemůže růst“, která se při správné péči „odmění ... velkolepě svou imposantností“ (Chvatík 1954). Ještě v 80. letech se v zahrádkářských knihách objevují rady, jak tuto „překrásnou solitéru“ opečovávat, aby vyrostla do své impozantní podoby, a jak zamezovat vysemenění, aby kvetla opakovaně (Vaněk & Vaňková 1982). Cílem zušlechťování byla umělá selekce,

Obrázek č. 28. Pěstěné bolševníky na zámečku prince Schönburga-Waldenburga na Kladské ve Slavkovském lese, rok 1933. Zdroj: slavkovsky-les.cz.

vilových zahrad a není tomu tak dávno, co se stále objevoval v zahrádkářských knihách mezi doporučenými okrasnými rostlinami. Sám si ostatně dodnes vzpomínám na své první blízké setkání

vedoucí ne nutně k co nejvyšším, ale spíše mohutným rostlinám (Ondřej Fous, pers. kom.) s větším množstvím okolíků, a tedy také semen. Vedle vysazování v zahrádkách se zájem posunul také

Obrázek č. 23. Uhrančivě znepokojivá podoba uschlých bolševníků. Vlastní foto.

s ohromnými uschlými bolševníky, které mně svými rozměry, podobou i potenciálním působením zároveň podivně zneklidňovaly i přitahovaly. (Obr. 23) U rostliny, která dokázala natolik prostoupit nejenom ekosystémy napříč regionem, ale také místní kolektivní imaginaci, asi není divu. Podobnou ambivalenci jsem nezažíval jen já: výrazy jako „krásně strašidelný“ jsem slyšel opakovaně.

Z tužeb po svém vlastním zkroceném bolševníku, které vedly k rozsévání semen na vlastních zahradách nebo k odvážení (částí) rostlin návštěvníky kraje, se stal zejména od 70. let dál natolik rozšířený sociální fenomén, že se postupem času dostal do prací akademiků jako jeden z hlavních ‚vektorů‘ šíření bolševníku u nás – nebo spíše nekontrolovatelných a destabilizujících linií úniku? To dokládá také skutečnost, že od 70. let dochází ke vstupu bolševníku do městských prostředí a k nárůstu důležitosti silnic a železnic v šíření semen oproti dříve dominantním vodním tokům (Pyšek et al. 2007a: 46), čehož vedlejším efektem byl také nárůst viditelnosti (šíření bolševníku jako) ‚invaze‘. Přestože se mi dodnes někteří botanici svěřovali s tím, že fascinace bolševníkem je dodnes zcela neopustila, tato ambivalence začala v 90. letech, s nástupem nekropolitiky, postupně mizet z oficiálních záznamů (článků, vědeckých prací apod.). Články z 50. a 60. let dokonce i v přírodovědeckém časopise *Živa* tak ještě mohou hovořit v jednom odstavci o „monokulturách“ stále se rozšiřujících ploch bolševníku a hned v dalším o tom, že „na druhé straně si musíme uvědomit, že bolševník má svoje místo v zahradách a parcích jako velmi okrasná a nenáročná trvalka“ (Škuta 1963: 115-6). Ještě v roce 1994 je bolševník „dekorativní rostlina, ale i postrach“ (Kolbek & Matějovský 1994: 25). Jen o dva roky později se však po několika letech snah botaniků a ochranářů dostává do prvního legislativního dokumentu trestajícího jeho šíření, což symbolicky završí toto období nejednoznačnosti, a začíná důsledněji motivovat nové typy estetických praxí.

Co a jak je viděno (individuálně i z pohledu

k odvážení zralých okolíků, které po nalakování sloužily jako dekorace fasád nebo interiérů. I Stolička měl uschlý bolševník v 70. letech pověšený na dveřích chaty: „Moje první setkání s bolševníkem bylo jako s něčím nádherným. Nádherná kytky jako na jiný planetě.“ Někdo byl touto mimo-zemskou rostlinou „uchvácen“ dokonce natolik, že se snažil získat semena, aby ji mohl rozšířit po okolí (Valter 1962). Uchvácení však evidentně bylo „vzájemné“ (*reciprocal capture*), jak tyto propletené vztahy, v nichž obě strany do své identity „integrují odkaz na tu druhou pro své vlastní dobro“, nazývá Isabelle Stengers (2010: 36-7; Kirksey 2015a: 3-4). Dodnes v některých kruzích živé představy o schopnosti tehdejších zahradníků bolševník zkrotit ve vymezených hranicích parků a záhonů, které byly v těchto estetikách od počátku vtěleny (viz Pugh 1988), totiž velmi brzy selhávaly, a proto i nejstarší potvrzené záznamy o výskytu bolševníku na našem území hovoří téměř vždy současně také o zplanělém výskytu (Danihelka et al. 2020: 203). Vzájemné uchvácení bylo doslova bio-grafické¹² – přepisovalo životní trajektorie a aspirace konkrétních lidí i bolševníků. Možná, že si nakonec bolševníky osedlaly člověka, a nikoliv naopak (viz Tsing 2012).

Postupně podle ústních i písemných pramenů rašily také další případy nových forem více-než-lidského proplétání s bolševníkem: koželužny, včelaři, černé skládky (okolo nichž bolševník fungoval jako clona), dětské hry s uschlými lodyhami, myslivci; a dalo by se pokračovat. S těmito různorodými (kin)estetickými zážitky, málokdy redukovanými na pouhou vizualitu, se pojí také jakási „protipaměť“ (*countermemory*) (Feldman 2000: 72). Když Horák trochu zasněně vzpomínal na krajinu svého mládí, v létě provoněnou bolševníkem nebo když včelaři ještě před několika lety stáčeli „po skořici chutnající“ bolševníkový med, udržovali při životě jakýsi alternativní bolševníkový svět, takový, v němž je vedle objektivizující vizuální estetiky, která je základem nekropolitických intervencí, přítomný také obtížněji re-prezentovatelný (pro nekropolitiku zpřítomnitelný) způsob zakoušení bolševníku a jeho

¹² Etymologicky z řeckého *bios* = život + *grafein* = psát.

aparátu), se tedy navzájem vyjednávají v časoprostorově různě situovaných setkáních a praktikách (nejen těch lidských), jež mají různou časoprostorově autoritu, a je tedy výsostně politické. Proto např. po vzoru Jacquesa Rancièra (2009, 2013; blíže viz Kvizda 2020) hovořím o estetických politikách, tedy formách působení a vykonávání moci, které tvarují podobu vnímání a které jsou postavené na dvou pilířích – kapacitě vnímat (*sense*), a organizaci vjemů do takové ‚smysluplné‘ podoby, která se jeví jako samozřejmá (*make sense of*; Rancièr 2009: 1). Dnes je například zcela samozřejmé, že vnímat bolševník jinak než jako ohrožení Člověka i Přírody by bylo nesmyslné – neodpovídalo by to ani individuálnímu, ani sdílenému zakoušení, které má kapacitu uvnitř konkrétních konfigurací materiálních vztahů i reprezentací vyvolávat nejen stabilnější diskursy a mocenské aparáty, ale také afektivní atmosféry. Takovýto esteticko-politický režim následně podkládá snahy objekty vnímání (pře)uspořádat, neboť formy vidění podkládají formy jednání a aktivního zasahování do reality (Scott 1998).

Netrvalo tedy příliš dlouho, aby se původně okrasná rostlina, vysazená v polovině století i na kolonádě v Mariánských Lázních pro potěchu oka návštěvníků, stala něčím, co ‚kráší‘ pouze v uvozovkách (Mladá fronta 1984) a jejíž likvidace napomáhá „našemu lázeňskému městu k lepšímu vzhledu“ (MNV 1990). Ačkoliv invazní ekologie se k vizuální rovině bolševníku vyjadřuje minimálně, pro legitimitu eradikačních snah je obrazotvornost invaze naprosto klíčová. Pojdme se tedy podívat na to, jaké estetické praxe a politiky podpírají biologické ‚čištění‘ Karlovarského kraje od bolševníku a jak jsou vepsány do celého protibolševnickového aparátu (k nekropolitické estetice viz zejména Lushetich 2018). Vlivem politicko-ekologické historie regionu, která proměnila vitální trajektorie bolševníku, kumulujících se botanických poznatků o jeho schopnostech, a individuálně i kolektivně zakoušeného soužití s touto rostlinou, začala v první polovině 90. let hrát dominantní úlohu zejména spektakulární estetika ‚plantáže‘, která je (trochu přízračným) motorem nekropolitických aktivit dodnes. Až zde se naplno ukáže, jak je možné fenomenologicky zakoušet

zapojení do produkce společného světa. Bolševník tedy v průběhu let řadou způsobů přitáhnul pozornost různých lidských i mimo-lidských entit a pevně v západočeském pohraničí zakořenil jako součást různých sociopřírodních životních trajektorií a záměrů, avšak stále častěji i jako jejich neustále unikající přebytek (viz Kirksey 2015a k podobným dynamikám).

Ve světě dynamických linií života jsou lidské záměry, vpletené do setrvalých procesů více-než-lidského spolu-stávání se, často nedobrovolně přetvářeny. Bolševník tedy nezůstal uzavřený v ohraničených záhonech, a už víme, že k únikům z nich měl zejména od konce 40. let vhodné podmínky s ohledem na vykořenění ‚vernakulární‘ práce se zabydlenou krajinou a na razantní nárůst různorodých lidských absencí. V určitém historickém čase tak původní ‚[kin]estetiky selhaly a vynořila se odlišná sdělení‘ (Kirksey 2015a: 110). Jen několik desítek let po příchodu téměř kompletně nového obyvatelstva do již téměř stoletého ‚domova‘ bolševníku dochází k dramatické proměně záměrů Člověka. Množství emergentních vztahů, v nichž byl rostlý, přehlušilo zakoušení bolševníku jako rostliny ‚okupující‘, odpojené od okolního prostředí, a tedy vazby spíše přetrhávající. Spolu s tím začaly být jako legitimní považovány jen ty výpovědi, které poskytovala invazní ekologie, pro níž byly tyto dřívější nebo stále přetrvávající mezidruhové praktiky a vztahy buďto zcela neviditelné, nebo byly obestřeny aurou fám a pomluv, které je vyznačovaly jako překračování ustavovaného normativního řádu (Scott 1985: 282). Tyto zpočátku jen ‚symbolické sankce‘ (tamtéž: 25) měly být (a s různou úspěšností také byly) postupně ve větším měřítku doplněny materiálními. Imposantní rostliny začaly padat k zemi.

Tehdy přestaly být viditelné a dobře přístupné monumentální okolíky a třímetrové lodyhy výhodou, protože nově začaly ve velkém přitahovat negativní pozornost angažované veřejnosti, ochranářů, likvidátorů či vlastníků. Hlavní potenciál linií úniku se tak přesunul jinam, čemuž dodnes napomáhá také schopnost bolševníku odrůstat co do své podoby

„přítomnost těla vetřelce“ (Balibar in Lushetich 2018: 25), tedy jak silné může provázání estetiky a (ne)kro)politiky být. „Vidění a zabíjení ... jsou propletené,“ píše Feldman (2000: 49) v kontextu mezilidského násilí, avšak protože optika může být prostředkem objektifikace a ovládnutí čehokoliv, tak můžeme tyto „akty estetizace jako neodmyslitelnou součást moci“ (tamtéž: 73) zobecnit na jakékoliv formy mezidruhového násilí. Jen už tu nezapomínáme, ale čistíme.

Plantáže

Málokterý obraz mi v paměti utkvěl tolik jako fotka gigantického porostu bolševníků, kterou při našem prvním březnovém setkání vytáhl Roman z průhledných desek a položil přede mě na stůl. Neprostupnou zmeř obrovských listů a tisíců okolíků na snímku ohraničuje z jedné strany pruh stromů a z druhé strany posečená plocha, postupně rozšiřovaná staříčským traktorem, který celý porost sklízí. Tedy... likviduje. I když pokud bych o bolševníku

převládajícím obrazům a unikat „na okraji nebo na hranici ... viditelnosti“ (Marder 2013: 9). Pojdme se tedy vydat po stopách mapovatelů či likvidátorů a oněch „skrytě rostoucích a kvetoucích“ rostlin, abychom mohli lépe porozumět tomu, jak tělesnost a tělesné zakoušení vstupuje do podob přežívání bolševníku v západních Čechách.

Klamat tělem

Je druhá polovina června a bolševník letos teprve pomalu začíná vytvářet ony „bambule“, květní pupeny, z nichž se za pár dní rozvinou plnohodnotné okolíky. V dusném podmračeném dni se s Evami přidávám k mapovatelce, která už pár týdnů postupně objíždí vymezenou část Slavkovského lesa a pomalu odškrabává prohlédnuté území. Chvilí sleduji, jak se všichni navzájem dohadují o tom, kudy nejlépe procházet, aby žádné bolševníky neunikly, kudy by měla vést hranice nalezené lokality nebo jaké hodnoty pokrývnosti či nebezpečnosti jí přiřadit. Asi po půl hodině, během níž jsme se posunuli

Obrázek č. 24. „Plantážovitě se šířící pohroma,“ jak zaznělo na počátku 90. let ve veřejnoprávním zpravodajství (Zpravodajství ČTV 1992). Zdroj: Roman, soukromý archiv.

do té doby neslyšel, měl bych zcela jistě za to, že takovýto jednoduší uniformní porost musí být jen další sociopřírodní výspou kapitalistické extrakce – jen další plantáž (Tsing 2003). (Obr. 24)

Ač jsem v různých sekundárních zdrojích (např. Škuta 1963) nebo při osobních setkáních narazil na údajné experimentální snahy bolševníků v různých časech na různých místech západních Čech monokulturně pěstovat, na rozdíl od svých druhových příbuzných ve východní Evropě nebyl bolševník velkolepý nikdy cíleně kultivovanou zemědělskou plodinou. Roman, který seděl za volantem onoho vyfoceného traktoru, když se fotka na počátku 90. let pořizovala, mi jí nechtěl demonstrovat kapitalizovatelnou produktivitu bolševníku, nýbrž jeho odstrašující produktivitu, která je bolševníku „vlastní“. Ještě několik let předtím totiž byla tato plocha nedaleko kynžvartského zámku naprosto běžným a v duchu doby intenzivně obdělávaným polem (naopak dnes už tu po bolševníku taky není ani stopy, protože se zde v duchu doby intenzivně pase). Vlivem již dříve popsané souhry historických okolností tu ale vznikl časoprostorový *gap*, který si postupně ekologicky zcela „přivlastnil“ bolševník ještě před tím, než se proces privatizací nastartoval naplno. Roman mi nad fotkou blíže přibližoval materiální i atmosférickou povahu období, kdy začínal svlastním podnikáním – ještě než se přeorientoval na soukromé zemědělství, nakoupil traktor a mulčovač a vrhnul se na likvidaci podobných „bolševníkových plantáží“.

Takový výraz mě nejprve zarazil. Přece jen jsem ho měl spojený spíše s lidmi nadesignovanými extraktivistickými (socio)ekologiemi. Anna Tsing (2017, et al. 2019) totiž popisuje antropocénní dynamiky jako neustálou souhru globálním kapitalismem tažených plantážních „modulárních simplifikací“, které „odstraňují druhovou rozmanitost a vytvářejí větší hustoty některých druhů jedinců“ (tamtéž: S189), a „nezkrotného množení“ neočekávaných mimo-lidských aktérů na straně druhé. Avšak tam, kde v simplifikovaných lánech hospodářské krajiny vznikají mezery lidské kontroly, vede nezkrtné množení bolševníku k ekologické

možná o dvě stě metrů, mě to trochu omrzí, odpojuji se a vydávám na obchůzku nějakých větších porostů před námi. U jednoho z nich se prodírám už poměrně statným listovým bolševníkem a zanechávám za sebou zřetelnou linií stopu vyšlapaných rostlin. Zatímco se dívám trochu nahoru před sebe na staré a částečně ještě stojící „stožary“ bolševníků, jejichž pozadí tu dokresluje cihlový komín jednoho z mnoha opuštěných průmyslových areálů v této oblasti, málem mi v tu trávě, přímo pod nohama, uteče jedna drobnost. (Obr. 29)

O takto malých bolševníčcích jsem zatím slyšel jen v rozhovorech. Rostlina přede mnou (pode mnou) nemá víc než 30 centimetrů, a i přesto se zdá být téměř na konci své životní trajektorie, protože hlavní okolík už je naplno rozkvetlý a ty boční se na to evidentně chystají v nejbližších dnech. V tuto chvíli už téměř zakrytý masivními listy okolních bolševníků, skrývá se tento jedinec před pohledem lidských tvorů, a vyhýbá se tak panice a pronásledování, kterou by jeho květ mohl vyvolat. Není sice tak monumentální a vizuálně uchvacující jako jeho modelová příbuzná z časopisů, ale o to větší šanci na přežití a vysemenění má. Viditelnost totiž není dána jen schopností vidět, ale také schopností všimnout si (Brighenti 2010: 42), která vychází ze situovaných tělesných kapacit a provázaných pohybů lidí, technologií i bolševníků. Vize nekropolitického aparátu tak znovu mohou být kompromitovány, když „zasáhne příroda i lidský faktor“ (Scott 1998: 19).

Unikat pohledu, unikat dohledu

Ony tu chodí nízko,
podle azimutů skrze neposekané proluky
vyhýbají se bolševníku a jedí ostružiny.
Nejsou v mapách,
trhají díry do sítí souřadnic.

(Jakub Čaha)

Obrázek č. 29. Nečekaně drobný a brzy kvetoucí bolševník. Vlastní foto.

dominanci, která se projevuje rozsáhlými a hustými porosty, podobnými plantážím. Ačkoliv si jsou oba zjednodušené málodruhové prostory v mnoha ohledech velmi podobné – např. vznikají skrze plošné vymístění nebo vyhubení jiných organismů a lokálních světů (Tsing 2017: 60), mají velmi podobnou formu napříč různými prostředními (tamtéž; k bolševníku viz Pyšek et al. 2007a: 47) a jsou založené na replikaci sebe samých (Tsing 2017: 59) – až tam, kde ne(re)produkují ekonomické hodnoty pro člověka, získávají hyper-viditelný status, který symbolizuje „nebezpečí, které hrozí člověku, když ztratí kontrolu nad přírodou“ (Arnika 1979/12). Tak tedy zpět k modernímu Člověku a k převzetí kontroly! Místo okupované bolševníkem totiž znemožňuje jakékoliv formy lidského plánování, proto je třeba ho znovu zpět dobýt: „Tady by klidně taky mohly být nějaký vzácné druhy,“ utrousil Tom v Bubláku na jedné z posledních takovýchto „plantáží“, jak to i on sám nazval, v Karlovarském kraji. „Ale ne teď.“ Bolševník se svým významným přetvářením prostoru chová jako skutečný „ekosystémový inženýr“ (Pergl et al. 2007: 107) – jeho „plány“ však výrazně kolidují s botanickými plány mnoha inženýrů uvnitř

Při našem prvním, ještě formálním setkání se Evy rozhovořily o náročnosti terénního mapování. Na takto velkém území podle nich musí mapovatel znát nejen terén a rostliny a jejich fáze, ale také třeba způsoby obhospodařování, protože je potřeba „vidět rostliny v určitém stádiu“. Na některých plochách a v některých místech jde bolševník vidět hůř, je proto mnohdy třeba umět vystihnout moment, kdy jsou rostliny dobře viditelné. Současně je nutné dívání se koordinovat s podklady, které jsou v tabletech, do nichž se navíc nezaznamenává jen umístění bolševníkového porostu, ale i některé jeho další „atributy“. „Je to fakt záhuľ,“ shrnula to tenkrát Eva. Hned při jednom z mých prvních výjezdů do terénu spolu s nimi se ale ukázalo, že není až takový problém „vidět“ – přece jen je bolševník téměř v jakékoliv fázi vizuálně dosti jedinečný.

Abychom zkontrolovali likvidaci, museli jsme na jednom místě seběhnout z hráze rybníka do obtížně prostupného háje, kde se podle tabletu mělo vyskytovat několik větších lokalit. Nějaký čas se trochu naslepo prodíráme mezi stromy a pro moderní oko, odkojené osvícenskou racionalizovanou matematickou geometrií (viz Macnaghten & Urry 1998: 109-25), nepřehlednou záplavou až po hrud' vysokého kapradí, kopřiv nebo značně nepřijemného ostružiní. Jednu ruku držím pořád trochu předpaženou a odhrabuju si z cesty trnité větve, které se mi ale i tak občas zatnou do oblečení, a navíc se mi každou chvíli noha zasekne pod nějakým šlahounem. Na moment vždy přestanu pozorovat okolí, jak se snažím vyprostit.

Listy hledaných bolševníků jsou kvůli chemickému postřiku výrazně nažloutlé a většina už se začíná ohýbat k zemi, když se k nim tedy podle navigujícího bodu GPS v tabletu přiblížíme (protože jinak by to v této mase zeleně zabralo podstatně více času), nemáme problém je spatřit ani na vzdálenost několika metrů. Pomalu procházíme kolem nich, já

nekropolitického aparátu i s inženýrskými plány botaniků vyzývajících k eradikaci.

Označení ‚plantáž‘ tak bylo víc než pouhá metafora, která by poukazovala na cizorodost bolševníku, neboť vyjadřovalo zkušenost s děsivou ambivalencí mezi schopností produkovat homogenizované ekologie a nekontrolovanou méně-než-lidskou nezkrotností. Běžná představa, že v bolševníkových ‚monokulturách‘ nic jiného nežije, sice neobstojí zkušenostem mým, řady mých informantů ani vědců (např. Dostál et al. 2013), neboť různé formy života nadále přežívají nebo dokonce prosperují v hustých expandujících porostech, avšak jak se ukázalo při různých rozhovorech, když jsem tyto emergentní vztahy nadhodil, cílem takovýchto epistemických simplifikací bylo mj. tyto nezkrotné představy o tom, že bolševník může generovat nové formy hodnotných vztahů, potlačit. Na počátku 90. let tak třeba v dopise na OŽP jednoho z okresních úřadů tehdejší ředitel místního lesního závodu navrhoval vymezení výjimky z plošné likvidace bolševníku právě s ohledem na jejich působení jakožto důležitého útočiště zvěře (Hruška 1992). Neúspěšně. Estetika a obrazotvornost bezmezně mrtvolných ‚monokultur‘ bolševníku měla vždy důležité performativní účinky. Mocenská produkce čitelnosti bytostně stojí také na cíleném utváření některých souvislostí jako nečitelných (Mathews 2011). Proto například nemáme téměř žádné studie, které by se zabývaly emergentními vztahy okolo bolševníku.

‚Plantáže‘ tedy v zabolševené krajině vyjadřují spíše než politicko-ekologickou technologii jakýsi esteticko-afektivní objekt, který získává zvláštní schopnost generovat specifickou atmosféru (viz King 2019) – a to nejen ve smyslu výparů, které v těchto rozsáhlých porostech Romanovi a dalším způsobovaly při likvidaci dočasné respirační problémy. Od začátku 90. let obrazy ‚plantáží‘ bolševníku začínají cirkulovat mediálním prostorem, vstupují do reportáží nebo dokumentárních filmů a trvale se usazují v myslích (nejen) místních obyvatel, kteří často i osobně vzpomínají na „hrůzostrašné pláně“ u ‚Mariánek‘ či jinde v turbulentním období

při tom nařukávám kontroly do tabletu a Eva si pochvaluje, že tu likvidace proběhla evidentně poctivě. V tu chvíli, jak se pohneme, abychom vyrazili dál, ale zpoza asi tři metry od nás vzdálených břív vyleze jedna vysoká a již úspěšně kvetoucí rostlina. Chvíli očima skenuji místo, kam směřuje obličej a natažená ruka Evy, musím se ale hodně snažit, abych okolík proti světlým mezerám mezi stromy rozpoznal. Musel jsem si trochu poodstoupit, nicméně když mi konečně na rostlině spočinul zrak, už je vidět velmi dobře. To Evu trochu rozčílí, protože na rozdíl od menších bolševníků bez okolíků by takovýto kus neměli přehlédnout, „kdyby se dívali pořádně“.

Po úspěšných kontrolách se vracíme zpět k autu, kde nás ještě zastavuje usmívající se paní, kvůli jejíž stíznosti na nezlikvidované bolševníky v okolí jejího domu tu dnes jsme. „Tak jste si to prošli?“ Eva jí popisuje, kde jsme co našli, načež se paní jen tak mimochodem zeptá, jestli jsme viděli „i ty nové bolševníky naproti od hráze“. Chvíli si podle mapy v tabletu ujasňujeme, které přesně má na mysli, nakonec ale dojdeme k tomu, že ty jsme museli přehlédnout. „Profesionální slepota,“ pokývá paní chápavě hlavou. Na ono místo se tedy ještě vracíme, tentokrát s očima zaměřenými tam, kde má bolševník růst. Přes vodní hladinu, i na vzdálenost dobrých třicet metrů, tu teď jsou vidět mohutné listy přímo na břehu rybníka. „Tohle přehlédnout, to je dobrý,“ směje se Eva. Přemítám, jak se to mohlo stát – nejspíš tak, že jsme se orientovali podle mapy a již zaznamenaných lokalit, a jinde naše pozornost slábla.

Od té doby jsem se začal v terénu pohybovat pravidelně a pocit nedostatečnosti redukce viditelnosti na otázku vidění se mi v průběhu času jen prohloubil. Ne, s ním často mnohaletí mapovatelé téměř problém neměli. Co více kompromitovalo představy o možnosti totálního dohledu nad bolševníkem a co mu někde poskytovalo prostor pro únik, byla spíše nedokonalá schopnost, nebo ještě lépe „umění“, si všimnout (Tsing 2015, která o něm nicméně hovoří v souvislosti s antropologickou praxí). Složitě nesamozřejmé umění, které na rozdíl od schopnosti

postsocialistické transformace. Bolševník tak sice nadále v očích mnohých může být krásná rostlina, ale jeho pokračující přítomnost v kraji s sebou vždy nese potenciál a hrozbu „plantáží“, které i přes svou historickou specifičnost a dočasnost zcela zahltily imaginativní pole možného soužití člověka a bolševníku i v době velmi odlišného využití krajiny.

Estetika „plantáží“ tedy byla vždy do jisté míry také cílenou politickou strategií utváření nekropoetické atmosféry a angažovaného, nebo alespoň vděčného, protibolševníkového publika. Například populárně-naučný dokument *Causa bolševník* z roku 1997, v němž byl obrovský „plantážovitý“ porost znovu jakoby nevyhnutelným vyústěním bolševníkové vitality, měl ale i své explicitní nekropolitické cíle, protože se na něm zásadním způsobem podílel Pavel Poc, jedna z důležitých postav počátků celého aparátu. V 90. letech tato estetika tedy položila základy systematickému nekropolitickému aparátu, a ta v něm a skrze něj přežívá dodnes. Ačkoliv už jsou

vidět, uzavřené v lidském těle/oku, nezávisí pouze na optických kapacitách mapovatelů samotných (a jejich technologických extenzích), nýbrž vyvstává z jejich vícesmyslového dynamického zapojení do terénu, jímž se pohybují. Vzájemně se provazující rytmy různých ekologických (časově odlišný růst bolševníku a ostatní vegetace, ještě v drobné závislosti na meziročních proměnách počasí), hospodářských (zejména cykly seči nebo pastvy) či projektových (několikaleté cykly mapování nebo souběžně probíhající likvidace) procesů, tělesná situovanost mapování (mapovatel prostě může být v jeden čas pouze na jednom místě) nebo sensorická komplexnost a nepoddajnost procházeného terénu (podle map dopředu naplánované trasy mohou z různých důvodů být jen obtížně schůdné a napříč roky proměnlivé) – to vše konstituuje relační „ekologii pozornosti“ (Brighenti 2010), v níž není zachycení konkrétního bolševníku zcela samozřejmé.

Mnoho-okoličnatý plně vzrostlý kvetoucí

Obrázek č. 30. Pohledu mapovatele i „státu“ uniklý hyper-viditelný kvetoucí bolševník (vpravo vzadu).

Vlastní foto.

dnes bolševníkové ‚plantáže‘ až na výjimky (koncentrované téměř výhradně mimo hranice Karlovarského kraje) spíše jen stále přítomnou vzpomínkou a afektem než materiálním fenoménem, v této podobě nadále přízračně působí, „tíše navádějí naše ... porozumění“ (Green 2018: 76), legitimizují pokračující nekropolitické vize a narativy, a dodnes tak tvarují přítomnost i budoucnost zabolševně krajin.

Vedle několika likvidačních akcí napomohl vyhubení rozsáhlých simplifikovaných porostů bolševníku také opětovný plošný nástup hospodaření v polovině 90. let, později posílený ještě napojením na dotační struktury společné zemědělské politiky EU. „A to mu nedělá dobře. Nebo nedělá dobře... rozhodně potom nedělá ty monokultury, obrovský porosty, kde prostě dominuje. On tam v tý krajině furt je samozřejmě,“ vysvětloval mi jednou proměňující se povahu výskytu bolševníku v krajině Švandák. Schopnost vidět bolševník mimo formu ‚plantáže‘ tak je dnes jednou z klíčových výzev pro fungování nekropolitického aparátu, který volá tentokrát po *kompletním* ‚vyčištění‘ kraje. Musí totiž nejprve vědět, kde ještě zcela ‚čisto‘ není.

Nekropolitická optika

Likvidace ‚plantážních‘ porostů mě v začátcích výzkumu trochu zneklidnila, neboť jsem získal dojem, že veškeré projektové aktivity se dnes týkají už jen rutinního dohledu nad jejich možnými obrůstajícími dynamikami. Při povídání s lidmi, kteří nebyli přímo zapojeni do chodu eradikačních aktivit, jsem si často všiml toho, že o bolševníku v jejich okolí nebo v kraji obecně mluvili hlavně v minulém čase. Oni dva včelaři nebyli jediní, kdo mi nevzrušeně povídali, že už je bolševník minulostí a že ho dnes potkávají málokdy. Když jsem se však od konce května začal prakticky seznamovat s projektem samotným, zjistil jsem, že v současné době napříč krajem stále eviduje přes 11 tisíc ‚lokalit‘ s bolševníkem. Sám sebe jsem se ptal, jak je možné, že jich ‚stát‘ dokáže vidět tolik napříč tak rozsáhlým prostorem, když je místní příliš nevidí ani ve svém blízkém okolí?

bolševník na Obr. 30 není těžké vidět, když už si ho člověk všimne (a tady si ho nikdo z mapovatelů nevšiml). Nejprve však musí sejít pár metrů z polní cesty (která tu navíc zničehonic končí v roští, tudíž sem ani jen tak někdo nezabloudí), projít po pás vysokou suchou trávou, obejít nejbližší keř, podívat se dozadu směrem k dalším keřům a rozklíčovat uprostřed nich se skrývající bolševník. Zároveň musí doufat, že se tu vyskytne ve vhodné denní dobu, aby nemhouřil oči kvůli oslňujícímu slunko proti němu nebo aby naopak okolní vegetace nepřikryla bolševník ve svém stínu. Pokud by sem přišel na začátku června, svítivé okolíky by tu ještě hledal marně, pokud naopak až v druhé polovině léta, odkvétající a postupně hynoucí bolševník by znovu začal být méně oddělitelný od okolí. Kdyby se tu ocitnul v ideální čas (ale to si mapovatel v praxi příliš nemůže vybrat, neboť času na zmapování svých ‚čtverců‘ má málo, tudíž se na jednou zmapovaná místa už nevrací) a začal zakreslovat do tabletu, musel by ještě zajistit, aby si na základě vzniklého polygonu mohli bolševníku všimnout i likvidátoři, kteří se na daném místě mohou stejně jako on objevit úplně poprvé a kteří chtějí jen co nejrychleji bolševník najít a zlikvidovat a přesunout se dál. Každý ostrý sluneční paprsek, každá stará podkladová mapa, každý nově vzrostlý nebo vykácený keř, každý pro oko člověka amorfní nepřehledný terén může vést ke špatné mapové re/prezentaci místa růstu bolševníku a k množícímu se nevidění. Na tomto místě by to ještě díky dlouhodobě opuštěné maringotce nemuselo být až tak těžké, ale co někde uprostřed lesa nebo v ruderální nivě potoka (kde navíc narůstá rozostřenost GPS)? Na místě zdánlivě zcela náhodném, bez dalších bolševníků v širokém okolí? A co kdyby ty rostliny byly ještě malé, ne tak impozantní jako tato? Vždyť jak často se mi s Evami stalo, že jsme při kontrole nově vymapované lokality dané bolševníky našli o několik metrů ‚posunuté‘ od místa, kde jsme měli pocit, že mají být zakreslené – nebo že jsme je vůbec nenašli. Tento rozpor mezi nalezením bolševníku v červnu a jeho nenalezením na ‚stejném‘ místě o měsíc později poukazuje na ekologickou podmíněnost schopnosti vidět, kterou tu nazývám všímání si.

Vidět bolševníky

Tato otázka mě znovu zavedla k jedné ze dvou klíčových terénních aktivit nekropolitického aparátu – k mapování. To je výsledkem posunu od dívání se na bolševník k dohledu nad ním, tedy k systematickému, strukturovanému, kategorizačnímu a cílevědomému typu vidění (Foucault in Brighenti 2010: 36). Plánování účinných zásahů se opírá o důkladnou znalost terénních reálií a mapování je jedním z důležitých a pravidelně realizovaných předpokladů jejich čitelnosti, neboť tvaruje, co nekropolitický aparát vidí a jak může vládnout (viz Scott 1998: 1-8). Pomocí svazku vědění-vidění-moci získávají prvky zakoušené reality – tedy konkrétní rostliny či porosty – koherentní a manipulovatelné charakteristiky, například tím, že jsou zařazeny do různých kategorií hrozeb. „Plantáž“ je totiž skutečně výjimečným prostorem, a v kontextu nedostatku prostředků (zejména financí) bylo a je třeba volit logickou strategii a prioritizovat, kde budou mít operace proti bolševníku největší váhu.

Když jsem na konci dubna vyrazil vymapovat Bublák s Tomem, znal jsem bolševník téměř výhradně jako rostlinu dvojnásobné výšky oproti mně, zakončenou podle fenologické fáze buďto několika bohatými bílými okolíky, nebo hnědými „košťaty“. To se v průběhu dne postupně začalo měnit, protože bolševník měl do doby kvetení ještě asi dva měsíce daleko a uschlé hnědé (vysemeněné) rostliny už nás naopak tak úplně nezajímaly. Hlavní (hyper-viditelné) rozlišovací znaky jsem tedy musel opustit a naučit se rostliny intuitivně identifikovat už v ranějších fázích – jinými slovy, naučit se vnímat různorodé a navzájem i značně odlišné podoby bolševníku jako instance toho samého „invazního“ druhu. Nebylo to ale vůbec obtížné. Tom mladé bolševníky neustále připodobňoval k přerostlé petrželi nebo mrkvi a zejména tento aspekt viditelné přerostlosti bolševník vždy rychle již na vzdálenost několika metrů prozradil. V tuto dobu ještě málokterá jiná rostlina nebo travina převyšovala pár centimetrů výšky, bolševník už ale na některých místech tvořil poměrně hustý zápoj listů, který při průchodu skrze něj zvláště tlumeně šustil. Ostře

Jinde si v daném čase bolševníku někdo ne všiml proto, že v době před sečí mohou, obzvláště ty jednoleté, být zakryty okolní vegetací. Ovšem stejně tak čerstvá seč může rostlinky bolševníku zneviditelnit a znevydělitelnit od okolních trav, takže si jich někdo všimne třeba až v době, kdy už je domapováno. Ostatně na loukách – nebo pastvinách, kde se bolševník málokdy dostane do květu – podle Pavlových zkušeností nedokážeme bolševník podchycovat *systematicky*. Mohlo se stát také něco jiného – třeba daným místem už o pár dní dříve prošli likvidátoři, po nichž zůstaly jen sotva viditelné bolševníkové stopy; nebo se člověk díval hlavně pod sebe, aby si včas všiml nějaké díry, cihly nebo starého drátu, kterých je v okolí zabolševených sutin mnoho. Z celé plochy jde v případě takovýchto úniků procentuálně o nízké číslo, z hlediska neustávajících *linií* úniku však mohou být podobná opomenutí kritická. „Vždycky ti nějaké uteče,“ chlácholil mě Pavel, který si skrze mapování bolševníku dokonce před pár lety dodělal bakalářský titul, když jsem prošel okolo jedné kvetoucí rostliny jakoby nic. Stává se mu to prý i po letech mapování opakovaně. Zatímco naučit se rozpoznat a vidět bolševník jako takový je proces velmi krátkodobého učení, umění si všímat, které je důležitým předpokladem plošného mapování, nemá žádnou konečnou podobu, kdy bychom si mohli říct, že jsme jej definitivně zvládli. V průběhu času sice lze získat obeznámenost s pohyby v takovém *typu* terénu nebo s používanými technologiemi a díky tomu se stát pozornějším vůči různorodým aspektům okolí a je postupně možné vytrénovat koordinovanou a vzájemně neoddělitelnou práci smyslů a pohybů (chození, orientování se, podlézání ohradníků a utíkání před býky uvnitř nich, prohlížení porostů, rozpoznávání, zakreslování, sekání mačetou nebo stříkání tryskou...) v náročném terénu tak, že se rozvine „vtělená kapacita pohybu, pozornosti a reagování“ (Ingold 2021: 11; viz také Gordillo 2018: 55). Nicméně ani tak není výsledná dovednost plně škálovatelná, tedy přenositelná napříč různými místy (Tsing 2015: 38). Úniky bolševníku proto mohou v dynamické ekologii pozorností vznikat snadno.

Umění si všímat tak přesouvá pozornost z oka

řezané hrany listů také vytvářely oproti travnatému pozadí nezaměnitelně kontrastní strukturu tvarů a odstínů zelené barvy. A tam, kde se tyto rysy ještě zcela nerozvinuly, a nejistota co do identifikace mohla stoupat, i drobný bolševník většinou odhalily ony staré již vysemeněné indexikální ‚stožáry‘. Během několika málo minut jsem tak byl schopný s Tomem držet krok a zanášet menší i větší ‚bolševniště‘ na příslušná místa výskytu do předtištěných leteckých snímků Bubláku pomocí předem dohodnutých křížků nebo kroužků. Navíc jsem postupně začal po vzoru Toma selektovat, kde je zapotřebí se po bolševníku dívat důkladněji a kde méně nebo dokonce vůbec. Z výzkumných textů už jsem tehdy věděl, že bolševník v podstatě není schopen růst na hodně zamokřených půdách a na velmi zastíněných místech. To jsme si během dne také několikrát potvrdili, když například skupinku ‚stožárů‘ na některých místech najednou utnula zdánlivě neviditelná čára přežitelného zamokření nebo málo úživné půdy. Když jsme takové místo někde odhadovali, jen jsme ho vždy očima letmo z dálky prolétli.

Tato kombinace morfologických a ekologických charakteristik bolševníku tak umožňovala jeho snadnou detekci, identifikaci a odlišení, a několik hodin rozpoznávání škály možných podob bolševníku mé oči vytrénovalo natolik, že jsem ho od té doby začal vídat všude. Podél železniční trati z okna jedoucího vlaku, v ekotonních rumištích na pomezí louky a lesa, v čerstvě posečených pangejtech... Bolševník pro mě jako správná ‚invazka‘ vystoupil z neviditelnosti sociopřírodního pozadí – normálnost běžně představuje stav neviditelnosti a průhlednosti prostředí pro pozorovatele a až anomálie bývá zaznamenána a přenesena do registru viditelného (Goffman in Brighenti 2010: 25). Prostředí bez bolševníků je dnes hezké, čisté, transparentní, neviditelné – a tedy vnímáno jako normální.

Když mě tedy Pavel ke konci června lákal do terénu na jeden den projektového mapování s sebou, neboť „víc očí víc vidí“, už jsem mohl nabídnout srovnatelně účinnou vizuální ‚technologii‘.

na tělo jako základní epistemický nástroj (Ingold 2021), což s sebou přináší dva důležité posuny: pozicionalitu a multisenzorickou choreografii. Tělo nemůže uniknout situovanosti v prostředí. Tato jednoduchá základní premisa znamená, že neexistuje žádný ‚božský‘ pohled odnikud, a to ani v případě těl technologických – drony nebo letadla jsou sice odpoutané od pozemních pohybů, ale jejich perspektiva je stejně tak parciální (nevšimnou si vzrostlého bolševníku pod korunami stromů, malých nebo posečených rostlin uprostřed louky atd.). Prostorové/percepční pole se vždy odvíjí postupně, skrze situovaný pohyb prostředím. Proto Ingold (2021: 46; Gibson 2014) hovoří o tom, že základem studia každé smyslové aktivity musí být právě pohyb, neboť „nevnímáme ... z pevného bodu, nýbrž podél ... ‚trasy pozorování‘“, a současně nabádá, abychom při popisu jakéhokoliv procesu poznávání braly v potaz nejen roli očí, ale také práci dalších smyslů, třeba nohou. Až skrze tuto křivolakou choreografii lze rozvíjet (mapovací) dovednosti, provádět pozorování a získávat porozumění (Ingold 2021: 12).

A to i ta analytická. Takto pojímaná (kin)estetika totiž částečně vysvětluje také skutečnost, proč se mnohým lidem zdá, že už bolševník z kraje téměř zmizel. Materiální ekologie pozorností je i zde klíčová. Vizuálně totiž ve velkém vymizel zejména z okolí běžných ‚tras pozorování‘ (cyklostezky, hlavní silnice, železnice apod.), na něž se linie úniku dříve často vázaly, a je tak stále těžší ho při nezacílených aktivitách spatřit – pár let před začátkem projektu se třeba takto politizoval ve více ohledech špatný stav oblíbené cyklostezky podél Ohře, na níž se podle místních už skoro ani nedalo jet, jak do ní zasahovaly listy bolševníku (Sokolovský deník 2009b); dříve mohutně zarůstající údolí podél řeky Teplé ve Slavkovském lese zase sousedí s hlavní silniční i vlakovou trasou z Karlových Varů do Mariánských Lázní; apod. Na úzký vztah mezi ekologickou pozorností a politickou neviditelností poukázal Švandák, když komentoval pro něj překvapivou likvidaci v okolí Chebu: „Ještě loni ho tam bylo plno, kam ses podíval, ale letos už ani tam nebyl... nebo byl, ale neviditelný pro veřejnost.“ Dnes se bolševník naproti tomu provazuje spíše s těžko dostupnými a lidmi

Projektové mapování se od toho ‚ochranářského‘ s Tomem, systematizovaného spíše ad hoc v kanceláři před výjezdem, lišilo nejenom využitou technologií (tablety namísto navlhých a zabahněných papírů, které jsme při setrvalém dešti v Bubláku museli v autě o krátkých pauzách nechávat sušit), ale také komplexností toho, co je třeba vidět – kromě různých fází rostliny se mapovatelé musí naučit rozpoznávat různé atributy bolševníku (tedy požadované charakteristiky porostů) a kvůli velikosti území je třeba pečlivě promyšlet, kde všude je a není nutné se dívat. Všechny tyto aspekty aktivně strukturují každodenní estetické praxe dohledu nad bolševníkem a připravují půdu pro jejich následné uchopení ‚státem‘. Na rozdíl od choreografie různých smyslů, která je mnohdy třeba pro detekci živočichů a jejíž učení vyžaduje čas, trénink a naladění se na jejich životní rytmy (Lorimer 2015: kap. 2), na bolševník stačí pár očí, zápisové zařízení a několik rostlin k procvičení.

Pavel se hned ráno převlékl do oranžového pracovního mundúru a holínek, já už tradičně zvolil méně profesionální variantu pohorek, tepláků a sportovní mikiny. Nasedáme do auta, ale zastavujeme hned asi po minutě ještě na kraji obce. Pavel vytahuje nakřáplý tablet a elektronickou tužku a začínáme se prodírat vysokou trávou, ve které zatím nic není vidět. (V hlavě se mi ozve hlas Toma, který si tenkrát v dubnu líboval, jak je ideální čas na mapování, protože zatím roste jen ten bolševník.) Na tabletu v mapě je tu ale vidět jeden z tzv. centroidů, bodů, které označují výskyt bolševníku na daném místě v dřívějších projektových mapováních. Protože není možné stihnout procházet krajinu jako celek, tyto body dnes mapovatelům výrazně usnadňují práci tím, že je navádějí na možné bolševníkové lokality – navádějí, kde se dívat bedlivěji, a ustavují tak pracovní efektivní prostorové diskontinuity. S Pavlem se téměř výhradně podle nich orientujeme také. A opravdu se tu v trávě na pár místech spolu s vyhozeným elektronickým harampádím proplétá menší bolševníkový porost. Pavel si připraví tablet a nejprve mi předvádí, jak se s mapovací aplikací pracuje, než mi ho nakonec pro zbytek dne svěruje.

málo navštěvovanými místy, která jsou opticky nepřehledná a z dálky těžko prohlédnutelná.

Umění si všímat však není jen jakýmsi konceptuálním korektivem onoho vidění státu, který by popisoval, co se v praxi ‚reálně‘ děje. Představa, že bolševník prostě můžeme učinit mocensky viditelným, má své praktické důsledky a na podmínky všímání si nadále často velmi ambivalentně působí. Digitální podklady, které jsou základem nekropolitických aktivit, závorkují všechny proměnné, které se přímo netýkají objektu zájmu, a odpojují vnímání od pohybu. Ingold (2015: 41) si všímá, že v mapách „není počasí: nefouká vítr a nikdy neprší“ (pokud zrovna neprší na mapy v dotykových tabletech nebo na promokavém papíře, což ukazuje, že ani tyto mapy nejsou zcela abstraktní). Také se v nich člověk nemůže propadnout do bažiny, nemůže být zastaven plotem či stádem krav nebo nemůže nevidět, co je na druhé straně křoví. Ale při skutečném mapování či likvidaci ano, přičemž toto vícesmyslové zapojení do prostředí se s větší či menší důležitostí propisuje také do umění všímat si bolševníku. Hladká úsečka procentuálního nárůstu zmapovaného území, jak se na mapovací sezónu dívá ‚stát‘ a podle níž také mapování plánuje a vepisuje do smluv, je v praxi nahrazená spíše zběsilým tancem různých, vzájemně se proplétajících čar.

Může se tak snadno stát, že pohledu a dohledu (tedy vymapování i likvidaci) unikne i bolševníkový porost o několika desítkách metrů čtverečních: třeba proto, že s ohledem na znalosti typické ekologie bolševníku vzniká předpoklad, že v lese neporoste, což v kontextu nestíhání mapovatelů znamená, že se do nich málokdy vůbec dívají – aneb „v lese je šance malá, moje ochota nulová“, učil mě Tom; nebo proto, že naváděcí centroidy orientují pozornost na konkrétní místa, což v kontextu nestíhání mapovatelů znamená, že se nové oblasti výskytu najdou málokdy, pokud jsou mimo trasu od jednoho centroidu k jinému; nebo z celé řady dalších důvodů, které vyvstaly z dynamických linií mapovacího sociopřírodního spletnice a které třeba i samy utekly mému výzkumnému dohledu. „Prostě se to často

Chvilí se snažím podle ortofotomapy na každém novém místě zorientovat, kam přesně jsme se autem přesunuli, a když už se mi to podaří, klikám elektronickou tužkou na ‚Nová lokalita 2023‘, kreslím polygon a přesouvám se k jednotlivým atributům. ‚Management‘: vypadá to, že se tu o bolševníky někdo stará, ať už najatí Likvidátoři, Vlastníci, nebo Dobytek? → ‚Pokryvnost‘: kolik procent plochy tu bolševník zabírá? To je vždy trochu problém určit, protože jsme se s nikým nedokázali shodnout na nějakém jednotném způsobu měření. Tak alespoň odhadem. → ‚Habitat‘ (tedy typ stanoviště, např. louka, okraj vodního toku apod.) a ‚Nebezpečnost‘ (míru hrozby šíření) do tabletu zadat nemůžeme, to dělá až GISař na počítači v klidu a suchu kanceláře, my bychom se na místě zbytečně zdržovali a tyto věci prý může dobře určit i na dálku (a někdy díky perspektivě shora snad dokonce lépe, protože snáze vidí třeba různé okolní krajinné prvky – silnice, potoky apod. – které by mohly napomáhat šíření). → Nakonec ještě bolševníky vyfotit, ať máme ‚nestranný‘ doklad, že jsme je tu dnes vážně v dané podobě viděli. → Odkliknout OK – a hotovo, tyto bolševníky už jsou pod dohledem. → Můžeme sednout do auta, podívat se do mapy, kde jsou uvnitř daného mapovacího čtverce další centroidy, a na dané místo přejet.

Proces transformace jednotlivých bolševníkových porostů do digitálních čísel se tak zdá být snadný, přímočarý a díky existenci nápomocných podkladů (předpřipravených kolonek k vyplnění, centroidů, různých typů map...) takřka rutinní. Přestože občas mohou vznikat pochybnosti třeba o tom, do které z kategorií různých atributů bolševník zapojit, v tempu, které je třeba s ohledem na nízký počet mapovatelů a velkou rozlohu mapovaného území udržet, tyto otázky většinou nepřicházejí na mysl. Letmá pozastavení mapovatelů nad jistou absurditou požadavků uvalit na neustále se vyvíjející bolševníky stálost a trvalost nejednoznačně definovaných kategorií byla většinou zakončena rozhodnutím rukou, že to „stejně jinak dělat nejde“ a že „je prostě potřeba to dokumentovat“, tedy dané lokality fotit. Fotka sice není film, jak už víme od Louna, a procesualitu života ‚vetřelce‘ zachytit nedokáže,

nepotkává,“ shrnul Milan rozpor mezi praxí ekologie pozornosti a předpoklady vidění státu.

Ačkoliv si jsou i Evy této fenomenologické choreografie v pozadí možností si všimnout nezřídka vědomy, skrze data, tabulky, statistiky, mapy nebo smlouvy si už nekropolitický aparát, abstrahovaný od konkrétních kontextů, tohoto nesamozřejmého umění nevšímá. Může proto třeba bez větších problémů považovat za legitimně porovnatelné výskyty bolševníku v letech 2012 a 2015 i přesto, že v prvním roce bylo mapováno v červnu a červenci, tedy v době výrazného květu, a v tom druhém od konce srpna do října, kdy vzrostlé bolševníky hnědnou a začínají splývat s okolím a mladé bolševníky na řadě míst zcela zarůstají okolní vegetací. Synkopická povaha ekologie pozorností by však nemusela znamenat takový problém, pokud by charakter její produkce viditelného nebyl odstraněn z finálních dat. Poté, co se nicméně z dat stávají Fakta, začínají jimi jakoby najednou ve velkém prorůstat různé nepřesnosti, nejasnosti, opomenutí, přehlédnutí a další typy ‚chyb‘. Jsou to však až tato vydělená a setrvačná data, skrze něž nekropolitický aparát spravuje zabolševněnou krajinu a která podpírají jeho likvidační aktivity. Někdy jsou ale nakonec spíše na straně bolševníku.

Smrt je jen přerušení vizuálního kontaktu

Baterka v tabletu už hlásí posledních několik procent, takže nás ten den čeká ke kontrole poslední místo. Eva po chvíli vybere: „Z druhé strany tady toho lesa je nějaká velká lokalita, tam jsem nikdy nebyla.“ Na okraji téměř vybydlené obce uprostřed Slavkovského lesa tu leží zemědělský areál, okolo něhož mě překvapilo množství velkých a podle dat hustě zarostlých lokalit, vymapovaných v letošním roce, zvláště ve srovnání s pouhými dvěma zanedbatelnými ploškami s velmi nízkou pokryvností, které tu byly zakreslené v roce 2019. Hned jak odbočíme na lesní cestu, která je od areálu oddělená pruhem mladých jedlí, všimáme si okraje hustého, ale úzkého porostu bolševníků. Ten se tu táhne odhadem dvacet metrů napříč lesem, stejně tak na druhé straně cesty je možné skrz jehličnany vidět, že lokalita pokračuje

ale jeho momentální výskyt ano, a z hlediska smluvních požadavků to stačí. Bolševníková mobilita je navíc i časově poměrně omezená, stačí tedy jediný vizuální záznam, abychom ho měli pod kontrolou a mohli připravit likvidační zásah.

Někdy dokonce není ani třeba být fyzicky na místě, abychom bolševník viděli. Poté, co mapování ve spodní polovině Bubláku nešlo tak hladce, jak jsme očekávali, uvažoval Tom o tom, že bychom nejsevernější část neprocházeli a prostě se jen na výskyty podívali z leteckých snímků. Na vytištěných dubnových mapách totiž z barevně jednolitého prostředí ‚národky‘ do popředí zřetelně vystupovaly světle zelené ostrůvky, které naznačovaly výskyt bolševníků, a v průběhu dne se toto očekávání téměř vždy naplnilo. „Dospělý bolševník zabírá přibližně plochu jako ovce a ty z letadla taky vidět jsou“, vysvětluje Tom. Pro systematické letecké mapování je však klíčovým znakem vedle velikosti ještě jiná podobnost s ovci – bílá barva části těla. Obrovské kvetoucí okolíky přibližně od druhé poloviny června do začátku srpna snadno prozrazují bolševník i na snímcích s nižším rozlišením. (Toho jsem mohl využívat také já za účelem spíše nesystematické kvalitativní analýzy vývoje některých míst zabolševně krajiny.)

Právě díky tomu mohla Správa už od 80. let podniknout první z oněch několika kol vlastního leteckého snímkování Slavkovského lesa, jedním z jejichž hlavních cílů bylo tehdy v republice vůbec první plošné detailní mapování bolševníku. (Z pozdějšího kola mapování viz Obr. 25.) I dnes představy o schopnosti vizuálních technologií (vedle letadel stále více také dronů či satelitů) spatřit bez časových i prostorových omezení terénních pochůzek a bez potenciálního selhání oka či úsudku mapovatele velké nebo jinak obtížně zachytitelné území motivují různé mapovací projekty (výzkumné i aplikované) a nekropolitické ambice. V samotném karlovarském likvidačním projektu je sice stále kladen primární důraz na důkladné procházení krajiny, ani jemu se však touhy po vidění odpoutaném od situovanosti lidského zraku zcela nevyhnuly. Snaha Evy získat pro vlastní kontroly

i dál. Rostliny se koncentrují podél sotva tekoucího potůčku, který tu stéká z nepatrného svahu dolů pod listy bolševníků. Jak postupně procházíme okolí, začínají se objevovat stále početnější skupinky a když cestu po chvíli opustíme, abychom se dostali přímo k plotu areálu, ocitneme se uprostřed asi třicet metrů širokého porostu obrovských rostlin. Nahlas utrousím, že přeci není možné, aby tu před čtyřmi lety nic nebylo, když dnes jsou tu stovky bolševníků. Mezi nimi tu vykukuje pramen potůčku, který tu pravděpodobně roznáší semena dál. Zatímco procházíme přímo středem lokality a uschlé lodyhy pod námi nahlas křupou, snažím se na tabletu proklikat do projektového archivu, díky čemuž se mi postupně začíná skládat obrázek o střetávajících se temporalitách všímání si a vidění, které tu umožnily bolševníku vzkvétat a unikat dál. (Ačkoliv tu interpretuji data, která jsou i přes zdání kontinuity a dynamičnosti výsledkem pouze několika ojedinělých statických pozorování. Co se dělo v mezích, je vždy jen nejistý odhad. (Scott 1998: 375p79))

Podle fotek místo bylo dřív kompletně zarostlé bolševníkem, který přesahoval až do areálu. Tomu odpovídá také prvotní mapování z roku 2012, kdy prostorem bez ohledu na terén a oplocení prochází jeden velký polygon s hustou pokrývností, který se do roku 2015 asi o polovinu zmenšil, nicméně pokrývnost zůstala. Několikaletá likvidace postupně přinesla viditelné úspěchy, neboť o tři roky později, při dalším plošném mapování, už tu mapovatelé zakreslili jen jeden větší polygon, ale jen s 10% pokrývností. O rok později ještě došlo ke korekci a zbyly jen ony dvě řídké miniaturní lokality s hodnocením nebezpečnosti ‚na ústupu‘, což na jiných místech běžně značilo jen pár slabých listů. Jen čtyři roky od té doby stačily na to, aby se zákres musel znovu několika násobně rozrůst, téměř do úrovně z času prvotních zásahů. Mapovatel si tedy prostě tehdy tohoto porostu nevyšiml? Možné to je, nicméně pravděpodobnější varianta je ještě trochu jiná.

V počátcích projektu nebylo těžké si velkého porostu všimnout, vidět byl skrz plot areálu i z nedaleké silnice. Probíhající chemická likvidace však působila natolik úspěšně, že během pár let se

Obrázek č. 25. I z letadla viditelné okolíky zabolševené ‚pětašedesátky‘, rok 1996. Zdroj: archiv Správy.

drony sice před několika lety ztroskotala, nicméně alespoň mapovatelé dnes již mají možnost využít vlastních aktuálních leteckých snímků pro přehlednutí problematických lokalit – zejména neposečených luk, kde terénní viditelnosti bolševníku v době před první sečí může bránit vysoká tráva, nebo nedostupných míst, třeba oplocených areálů. Tom nakonec možnost spolehnout se na tyto nástroje zahrnuje, neboť je podle něj lepší podobu bolševníků zaznamenat na vlastní oči a do některých míst, třeba více zalesněných, stejně z letadla vidět není.

Nicméně nezávisle na tom, jakým způsobem bolševník v rámci nekropolitických aktivit dokážeme spatřit, existuje představa, že je možné pomocí těchto metod (ideálně ve vzájemné spolupráci) dosáhnout plného zviditelnění bolševníkové ‚invaze‘ a díky tomuto abstraktnímu bezčasému snímku rostliny uchopit nejen vizuálně, ale následně také materiálně. Klíčové pro vytvoření plošné reality, do níž je možné plánovaně a kontrolovaně zasáhnout, je

lokalita zdála být ‚čistá‘ – vypadalo to, že tu je jeho výskyt u konce. Jenže nebyl. Jak v kraji ví pravděpodobně každý, kdo se setkal s neočekávaným posmrtným životem bolševníku, drtivá většina jeho semen sice vyklíčí v prvních pár letech, ale slušný počet jich v půdě zůstává třeba i po sedmi letech. Vědět (v obecné rovině) však ještě neznamená možnost si všimnout (na konkrétním místě). Když mapovatel v roce 2019 na místo přišel, mohl sice nějaké rostliny přehlednout z důvodů, které jsem vyjmenovával o pár stran výše, podzemního potenciálu života bolševníku by si ale mohl všimnout, jen pokud by se začal hrabat v zemi. (A vzhledem k tomu, že se jednalo pokaždé o jiného mapovatele, tak ani nemohl vědět, jestli na této ploše vůbec bolševník někdy vysemenil – nějaký dřívější výskyt mu napověděla jen jedna tečka, centroid v mapě, ale už nic neřekla o jeho podobě.) Pozornost je tedy ekologická právě proto, že se materializuje v prostředí plném pohybů a dynamik světa nejen lidského, nýbrž více-

nicméně každé záznamy o výskytech standardizovat. Identifikované bolševníky různých tvarů, velikostí, životních cyklů, historií, vztahů a potenciálů se uzavírají do několika předpřipravených škatulek, které je umožňují okódotovat jako jednotlivé variantní případy z celokrajské populace – z biologického a posléze i digitálního souboru jedinců. Ty se následně z několika mapovacích zařízení přesouvají jako jednotná sada dat napříč sérií několika kanceláří, kde dochází k dílčím opravám a úpravám, až nakonec přistanou v počítači kupříkladu Evám v podobě GISové vrstvy a obří vyplněné excelové tabulky. To je konečně podoba čitelná pro nekropolitický aparát – přehledná, a to ve smyslu uspořádanosti i ve smyslu schopnosti vidět (přehlédnout) velké území. Také ale řadu věcí, které nejsou považovány za podstatné pro stanovený záměr, tedy pro schopnost bolševníků ovládnout, (cíleně) přehlídí.

Takové vědění vždy redukuje komplexitu objektů i subjektů vládnutí, a ustavuje schematickou, čitelnější a snáze transformovatelnou realitu (Scott 1998: 11). Nasládlá vůně nebo smrad bolševníků (každý ho cítí jinak) zůstaly venku. Potenciální puchýře vzniklé kontaktem s bolševníkem byly transferovány spíše do nemocnice než do kanceláře projektu. Ani další druhy rostlin a živočichů přítomných na lokalitě nejsou pro „stát“ relevantním údajem, a stejně jako třeba historické trajektorie daného místa se tak nestaly součástí vědění, které by rozhodování a praxe nekropolitiky podkládalo. Tyto „zóny slepoty a nepozornosti“ (Feldman 2000: 49) však nepředstavují omezení, nýbrž praktické zacílení jednání. Plošné mapování je explicitním nástrojem dohledu a moci, nikoliv zabydlení (Ingold 2016: 89). Stačí tedy vědět, že lokalita B-7.320492 má pokryvnost 3, nebezpečnost 4 a management hlásí NE. Takto precizně sjednocené a kvantifikované vidění bolševníku, resp. jeho vybraných „dividua“ fragmentů (Deleuze 1992)⁹, vytváří předpoklad pro plošný, nicméně v mezích možností nuancovaný přístup k jednotlivým lokalitám – zde to značí, že je třeba zasáhnout.

než-lidského, jehož součástí jsou také mnohé příznaky (třeba ty půdní) pohybující se na pomezí viditelnosti a neviditelnosti (viz Derrida 2012), které si razí cestu napříč emergentními sociopřírodami a nekropolitickou optikou.

Když se však ono prvotní ne/všimnutí zaznamená, digitalizuje a petrifikuje, např. v Excelu, je abstrahováno od své fenomenologické a ekologické podmíněnosti. Formální schéma tu tedy sice získává tvar z těchto interakcí, nesamozřejmost jejich výstupů však skrze své techniky odpojování popírá (Scott 1998: 6). „Stát“ v roce 2019 tedy nemohl vidět bohatost semenné banky, která o sobě dávala vědět jen skrze tu a tam rašící listy, neboť polygony kreslené na povrch obrazovky tabletu vytvářejí pocit, že „rostliny rostou *na* zemi, ne *v* ní“ (Ingold 2015: 41, kurzíva v originále), tedy že se pohybují po „předpřipraveném povrchu“ (Ingold 2021: 73). Rozhodnutí lokalitu od té doby nežadavat k likvidaci, které je důsledkem nedostatečného objemu financí na likvidaci všeho viděného, padlo na základě toho, že excelový řádek 1445 byl na základě své nízké plochy a nejnižší kategorie pokryvnosti a nebezpečnosti odfiltrován a už se jím dále nikdo nezabýval. Evy vědí, že je to mnohdy problematické, ale „to je výsledek těch filtrů, my holt nemůžeme zadávat všechno.“ Vzhledem k tomu, že nové mapování nastalo až v roce 2023, byl pro „stát“ stav lokality na řádku 1445 stále stejně „na ústupu“, zatímco ve skutečnosti byla na ústupu spíše okolní vegetace před bolševníkem. Kdyby se sem Evy v mezích vyrazily podívat, zjistily by nepoměr mezi ekologickou a excelo-logickou realitou, nicméně tímto přístupem by se několik tisíc lokalit a zabolševná krajina jako celek spravovat nedaly. Ve finále se tak tyto „neviditelné“ bolševníky nemohou stát objekty moci, protože z hlediska jejich estetických kapacit neexistují (viz Feldman 2000: 49).

To znovu může být pro ty, kdo tomuto oligoptickému pohledu čelí, frustrující, neboť téžavá moc, kterou takovéto formy vidění podkládají,

⁹ Pojmem *dividuum* Deleuze odkazuje k posunu v působení mocenských praktik ve věku dat a výpočetních technologií, které entitu transformují z nedělitelné jednotky – individua – na vzájemně se překrývající digitální prvky, s nimiž je jakožto s informacemi možné manipulovat samostatně.

Vidět problémy

Mapování jako forma dohledu, založená na drobných repetitivních pozorováních, transformuje a zjednodušuje určité, předem určené aspekty komplexní vizuality bolševníků na jednotlivých místech na data – utilitární, psaná (slovní i numerická), statická, zobecňující, standardizovaná, replikovatelná, postupně agregovaná a ve finále akceschopná (viz Scott 1998: 80). Tento proces skládání a seskupování je zásadní v několika ohledech, neboť dochází k několika posunům: od individuálního oka mapovatele k odosobněnému mocenskému ‚pohledu‘, který zpětně tvaruje a normuje způsoby dívání se (Foucault 1977; Macnaghter & Urry 1998: 121-2); od těl jednotlivců k populaci a od partikularizované suverénní moci ke statistické nekromoci (viz Foucault 2008); od trojdimenzionálních kvalitativních entit k dvou-dimenzionálním kvantitativním objektům (Feldman 2011: 389); a tedy od situovaného vidění bolševníků k vidění problému jakoby odnikud.

Snímky z letadla či dronu oproti potenciálnímu chaosu při pohledu z úrovně země zdánlivě poskytují přehledný řád (Scott 1998: 58). Nicméně ani takový pohled svrchu – tedy svrchovaný pohled – na bolševníkovou krajinu ještě zdaleka není akceschopný, vidí totiž panopticky potenciálně jakoby ‚vše‘: nejen bolševníky, ale také strukturu okolní krajiny a její využití, vodní plochy, lesy, silnice, ony ovce na pastvinách... – to je však příliš mnoho. A současně naopak nevidí to, co vidět potřebuje – třeba vlastnickou strukturu. Snímky samotné tak jsou pouze prvním krokem v utváření akceschopných podkladů potřebných pro následnou likvidaci bolševníku, v závislosti na konkrétním hubícím subjektu. Zatímco letadla najatá Správou nafotila krajinu původně pro mnohoúčelové využití, následovaly stovky hodin práce, při nichž se snímky interpretovaly a zamořené bolševníkové plochy ručně obkreslovaly do ‚slepé‘ katastrální mapy. (Obr. 26) Ve finální reprezentaci ‚invadovaného‘ prostoru zůstalo jen několik málo, zato však hyper-viditelných informací: bolševník ANO/NE, výskyt hustý (vybarvená plocha)/roztroušený (šrafovaná plocha)

posiluje pocity absurdity celého konání: Čermák si mi opakovaně stěžoval, že „to někde likvidujeme, a pak se to vyřadí, protože to vypadalo čistě, když se zrovna mapovalo. Takže pak se to nechá a vzhledem k tomu, že se mapuje jednou za několik let, tak to místo znova zaroste, protože tam vždycky zbydou semínka. Běžně se stává, že se nějaký místo dělalo dřív, potom tři čtyři roky nic, a dostali jsme to zadaný znova zas až letos. Perpetuum mobile.“ Nepoměr mezi oběma logikami mi připomněl drobný nápis v podchodu sokolovského nádraží: „Smrt je jen přerušení vizuálního kontaktu“, načmáral někdo fixou na zeď. Tato anonymní stopa překvapivě dobře shrnuje vztah mezi skrytě se rozvíjícím životem bolševníku (kupříkladu v semenné bance) a nekropolitizovaným uchvácením umění si všímat. (Obr. 31) Všímání si tedy nemusí být za všech okolností jen vidění kompromitované komplexní realitou, někdy naopak může bolševník spatřovat daleko pronikavěji než aparát samotný – a s ohledem na to vyvolávat vzpurné dojmy, třeba o selhávající státní správě.

V průběhu roku se ukázalo, že Evy si jsou vzájemného tření vědomy – však taky upravily jednu z kategorií kontroly z ‚nulový výskyt‘ na ‚výskyt nenalezen‘ – nicméně vedle těchto kosmetických úprav víc udělat nemohly. „Mapování virtuální reality“, jak mi selhání zaznamenat setrvačnost ‚lokalit‘ nazval jeden botanik, se v projektech, které svou sílu čerpají ze schopnosti simplifikovat a tyto simplifikace vymáhat, nelze vyhnout. Ostatně, při mapování zakoušená realita může být jako virtuální označena jen tehdy, pokud se na bolševník díváme odnikud, jako na abstraktní všeobecný objekt vědecky podloženého, nicméně ne-místního diskursu. Proto se ze strany (nejen) dalších botaniků, s nimiž jsem se setkal, objevovaly nářky na projekt jako obdobu Potěmkinovy vesnice, v němž je zadání zlikvidovat bolševník „opticky, povrchně, aby tam prostě kontrolní orgán neviděl žádný kytky“, protože jinak je přeci všem jasné, že se místa musí sledovat ještě několik let poté, co jsou zdánlivě vyčištěná. Taková vyjádření však přisuzují nekropolitice panoptikální charakter, který ve skutečnosti nemůže mít, pokud chce být vůči objektům, jež se nemohou vést samy (jako je tomu u dohledu nad lidskými

Obrázky č. 31.1 a 31.2. Bolševníky z horního obrázku „nejsou v mapách, trhají díry do sítí souřadnic“ – a z pohledu aparátu neexistují. Zdroj: vlastní foto a projektová aplikace.

a vyhraničené parcely pozemků. Výsledný systém dohledu je velmi vzdálený technologii (jen zdánlivě) vševídecího panoptikonu (viz Foucault 1977), a lépe ho popisuje pojem oligoptikon: „vidí málo, ale to, co vidí, vidí dobře“ (Latour & Hermant 2006: 48).

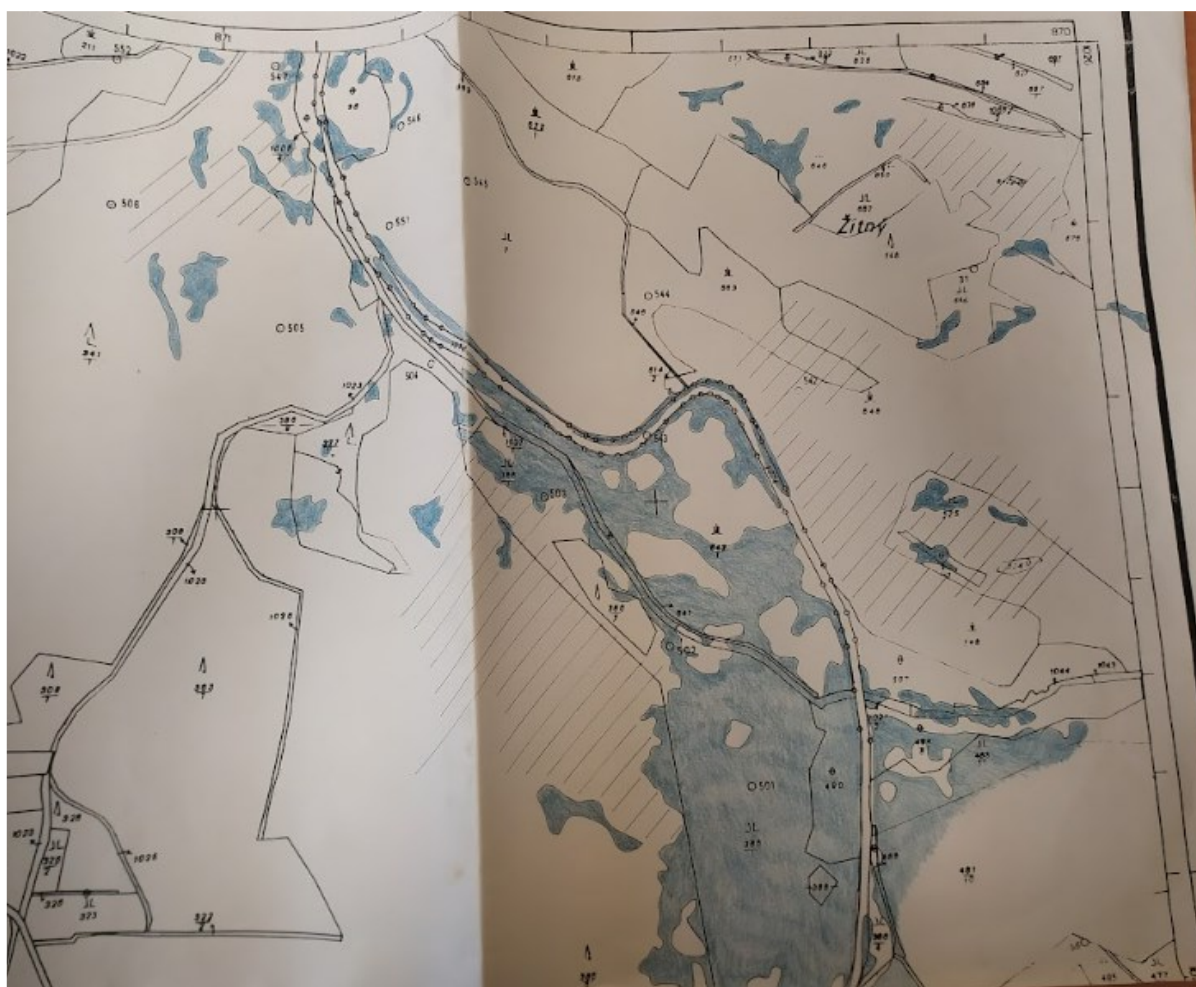
Takovýto zjednodušující pohled, ve smyslu snadné replikovatelnosti a strategickém ignorování

subjekty, viz Foucault 1977), akceschopná. Nekropolitika je oligoptická. Vidí velmi dobře velmi málo věcí a stačí jen málo, aby ve svém dohledu selhala, aby ji něco na čas oslepilo (Latour 2007: 181) – třeba aby bolševník přečkával pod zemí, aby na lokalitě přežívalo jen pár listů nebo aby teprve rašily nové, které jsou ještě okem mapovatele i za pomoci rozpoznávacích aplikací neodlišitelné od

odlišností, které by za jiných okolností mohly být relevantní (Scott 1998: 81), má důležité výhody: tím, že cíleně re/prezentuje jen výsek reality, který zajímá nadindividuálního oficiálního pozorovatele, ustavuje předmět zájmu čitelnější a manipulovatelnější, jako mobilní konstantu, která může snadno navádět naplánované aktivity. Unifikované a homogenizované „prostorové/percepční pole“ (Feldman 2000: 60-1) vytváří předpoklad pro vznik mocenského teritoria, v němž lze bolševník plošně kontrolovat a ovládat: „Snímky společně s katastrálními mapami slouží pro získání prostředků na plošné a systema-

jiných druhů bolševníků. V takovém případě musí projekt přeorientovat svou pozornost jinam, aby nevykládal neustále chybějící prostředky na kontrolu místa, kde jednou za čas může, ale také nemusí nic vyrůst. Vždy je něco akutnějšího než výskyt, na ústupu.

Ona ekologie pozorností tak otevírá krabičku populační nekropolitiky a zakotvuje ji v tělesné multisenzorické choreografii, která leží v pozadí afektivní geometrie zabolševené krajiny. Populace jako statistická kategorie totiž potřebuje individualizované (mezidruhové) interakce, skrze jejichž

Obrázek č. 26. Oligopticky viděná ‚invaze‘ zabolševené ‚pětašedesátky‘; rok 1996. Zdroj: archiv Správy.

tické ničení rostliny. Její hubení na malých plochách je neefektivní, protože se na ně rostliny z okolí znovu rozšíří,“ popisoval pracovník Správy v 90. letech její snahu spravovat bolševník na rozloze cca 640 km² CHKO (Procházka 1996), jíž podkládal právě proces

digitalizovaný statický záznam může dojít k jejímu postupnému poskládání jako objektu moci (Brighenti 2010). Na takové úrovni nicméně počet neidentifikovaných jednotlivců a prostor pro jejich úniky narůstá. A to jsem ani doposud explicitně nebral

transformace ještě všeobecných, objektivě nezaostřených snímků v oligoptické mapy. Zásahy ‚slepého‘ státu „byly často hrubé a sebe-porážející“ (Scott 1998: 2), čehož si lidé po letech prvotních pokusů o likvidaci bolševníku byli dobře vědomi – první pokusy Správy s Brontosaury dopadly bídně. Produkce bolševníkových map, papírových i digitálních, proto tvoří důležitou součást oligoptického selektivního pohledu nekropolitiky. Ty vepisují její partikulární zájmy do neutrálního matematického prostoru a pomocí toho překládají materiální bolševníkové populace do administrativně hmatatelné podoby.

Bohatost a komplexnost bolševníkových více- než-lidských interakcí a propletení i významová hutnost partikulárních míst by byly pro takový proces překážkou, je nutné se zaměřit naopak na „stejnost, nebo ... rozdíly na standardizované stupnici či kontinuu“ (Scott 1998: 80-1). Proto nikdy neměl šanci na úspěch návrh Českého svazu ochránců přírody z roku 1995 na celorepublikové mapování bolševníku, které ve formuláři požadovalo „co nejpřesnější určení lokality, včetně místního názvu (např. Myší díra u mostku přes Brejlskou strouhu)“ (Metodika ČSOP 1995). Takovéto lokální názvy a praktiky by byly pro stát ‚nečitelné‘, neboť jejich rozmanitost a kontextualita neodráží potřebu ‚státu‘, aby mohl na lokality vyslat najaté Likvidátory nebo kontrolory, kteří se potřebují pohybovat najisto podle oficiálních map tam, kde třeba předtím nikdy nebyli (viz Scott 1998: 24, 2021: kap. 2). Několikacíferným číslem označené ‚lokality‘ nebo katastrální čísla parcel v prázdném geometrickém prostoru fungují pro plošný výkon moci lépe. A jsou to právě takováto data, která vydělují bolševník z okolních socio-přírodních vztahů. Moc vždy působí skrze zviditelnění nějakých aspektů a zneviditelnění jiných (Foucault 1977), a ve většině případů nekropolitikou utvářená konfigurace ne/viditelnosti při likvidacích bolševníku bohatě postačuje.

Jednotný a centralizovaný pohled, ať už vznikl jakýmkoliv způsobem, proto tvoří klíčový nástroj také pro spolu-ustavení bolševníku jako druhu, který je ‚invazní‘ inherentně, a který je proto možné a nutné

v potaz (kin)estetiku samotného bolševníku, která se s popisovaným nadále proplétá.

Přízemní nezmaři

„Bolševník je odolný nezmar,“ stálo v nadpise jednoho staršího článku, v němž se dále popisovalo, jak je jeho hubení „téměř sisyfovská práce“ (Chebský deník 2004). Takovéto označení, vyrůstající ze setkání s nepoddajnou vitalitou bolševníku, jsem tehdy neviděl naposledy.

A nemusí jít ani o dlouhověkost semenné banky, jejíž životaschopnost podryvá materiální i atmosférickou afektivitu likvidačních aktivit za stovky milionů korun. Malý kvetoucí bolševník z počátku kapitoly, jehož jsem si v trávě téměř nevěšiml, totiž poukázal ještě na jinou vzpurnou kapacitu této rostliny. Ta působí především proti podobě své vlastní existence, kterou proměňuje tak, aby unikla existujícím technikám moci a jejím schopnostem poznávat a zviditelnovat (Foucault in Smith 2016: 268). Opakovaně jsem byl svědkem setkání s bolševníky, které se svým obřím modelovým předobrazům podobaly jen okrajově. Vyvolávaly však podobně ambivalentní pocity úžasu i hrůzy z jeho nezlomnosti. „To je nezmar, to je neuvěřitelný,“ kroutila hlavou Eva, když jsme na kontrolované lokalitě spatřili mezi pomalu tlejícími posečenými rostlinami malé obrůstající okolíky. „Ale zase je to úžasná živá síla,“ zamýšlela se následně. Obrazy této vitální podoby bolševníku se ke mně po čas výzkumu dostávaly pomalu se stejnou pravidelností jako obrazy ‚plantáží‘ – ať už to bylo při kontrolách likvidace, při setkáních s různými informanty nebo ve starých nepublikovaných zprávách z hubících akcí, ‚nezmaři‘ byli explicitně tematizovanou entitou, která vyžadovala zvláštní nekropolitickou pozornost a péči.

Stejně jako před sto lety i dnes bolševník využívá tělesných taktik k unikání za tu dobu radikálně proměněným snahám o kontrolu. Zatímco tehdy se do jeho morfologie nebo reprodukčních schopností propisovaly zámecké fantazie a touhy po impozantnosti, dnes se do nich často vtělují naopak obavy, úzkosti a paniky, které pohánějí eradikační

vyhubit bez ohledu na kulturní, hospodářské, politické, krajinné, ekologické a další partikulární kontexty a historie ‚invadované‘ krajiny. Dekontextualizovaný ‚invazní‘ bolševník je standardizovatelnou a agregovatelnou jednotkou, a proto potenciálně snadno (nebo alespoň snáze) vyhubitelným objektem moci (viz Scott 1998: 346). Proto nemohl projít onen dávný návrh ředitele lesního závodu na vyjmutí některých bolševníků z povinnosti hubit – „to bychom mohli vymešlet samý výjimky a nic by se nezlikvidovalo,“ vyjádřil potřebu jednotné metriky Horák v reakci na můj dotaz na takovou možnost. Tento předpoklad se postupně zabudovává také do využívaných technologií. Přestože k zapojení dronů do praxe došlo zatím jen velmi lokálně, jeho účelem by měla být zejména efektivizace likvidačních zásahů – zvýšení jejich přesnosti a s tím související snížení nákladů. Samotná detekce jednotlivých kvetoucích bolševníků může být touto metodou velmi přesná, a je tak ještě snazší standardizovaný ‚invazní‘ bolševník za pomoci automatizovaných algoritmů vyselektovat a vydělit z jeho (mapového) prostředí, a to znovu jak esteticky, tak ontologicky. Působí to, skoro jako by jednotlivé rostliny následně mělo být možné vyhubit selektivně, bez vlivu na okolí, nicméně takto precizně zaměřené zabíjení/eradikace ale bytostně stojí na představě dekontextualizovaných ohraničených objektů (k jen zdánlivé preciznosti takových „precizních válek“ viz Nixon 2011: 220-231). Kategorie IND, stejně tak vědecká jako „intuitivní“ (viz Lorimer 2015: 67-9), tak poskytuje celému aparátu materiálně-atmosférickou afektivitu ve smyslu schopnosti působit na sdílené imaginace a pocity i ve smyslu kapacity konat.

Vedle toho se ale hubí také bez ohledu na po-bolševníkové budoucnosti. Protože se ví, že po likvidaci bolševníku často hrozí tzv. rekolonizace lokalit jinými rostlinnými ‚vetřelci‘, zapojil projekt do oblasti svého zájmu ještě IND netýkavku žláznatou, u níž bylo cílem zajistit, aby neobsazovala od bolševníku uvolněná stanoviště. Když jsem tedy Evy následoval při kontrole likvidace, zajímalo nás jen to, jestli bolševník byl vy/huben a jestli se na místě náhodou neuchytila netýkavka (ačkoliv to bychom poznali až s výrazným časovým odstupem).

projekty. Bolševník je doslova tvarován těmito politickými ontologiemi a každodenními praktikami, jimž dávají život, na něž v konkrétním ekologickém prostředí tělesně reaguje (viz Fijn 2018 pro ukázkou podobného vztahového u-tváření domestikovaných psů). Zejména v případě mechanické likvidace proběhlé před vykvetením, která rostlinu málokdy zcela zahubí, dokáže bolševník proměnit svou životní strategii a podobu tak, aby zvýšil šanci na svůj reprodukční úspěch. Zmlazující rostliny se pak nevyvíjejí tvorbou nových mohutných lodyh a listů, ale napnou energii přednostně k tvorbě méně opulentních, ale stále na semena bohatých okolíků. A to i opakovaně, třeba několik let po sobě, přičemž nakonec rostlina může udělat květ přímo u země. Ačkoliv je v mrtvolných laboratorních podmínkách (podle „botanického plánu“, jak to nazval Pavel) bolševník dvouletka, v prostředí nekropolitických zásahů i běžného hospodaření a dalších možných disturbancí, může přežít i více než deset let (viz Pergl et al. 2007: 69-70). Morfologie takového figurativního Nezmara je výsledkem sociopřírodního propletení vitálního *conatu* a snah tomuto jeho projevu zabránit: při byť jen drobně nedoseknuté lodyze se může bolševník plazit po zemi a pár dní „hrát mrtvého“, než rychle nasadí nový okolík (Obr. 32.1); nebo může při nedokonalé chemické likvidaci obnovit růst původní, ale již oslábilé lodyhy (Obr. 32.2); nebo obrovský list, přežijící zásah mačetou, nashromáždí tolik energie, že dá šanci růst jedné či hned několika novým menším lodyhám přímo z kořenů původní rostliny (Obr. 32.3).

Legislativní, metodické a další plány hubení, designované většinou s ohledem na zafixovanou typickou podobu bolševníku, tento hybrid často nebyly schopné postihnout. Podcenily totiž tělesnou vynalézavost, vycházející z povahy afektivity – tedy nejen schopnosti působit, ale také přijímat působení (Deleuze 1988b). Typickým příkladem je onen dříve zmiňovaný agro-environmentální standard DZES, v němž je povinnost zajistit, aby bolševník nepřerůstal hranici 70 cm. „Všichni ví, že si z toho moc nedělá a klidně vykvete znova, akorát už hned nad zemí,“ frustrovalo Romana. I navzdory řadě dopisů na Ministerstvo zemědělství tam

Obrázky č. 32.1 (nahore) a 32.2 (vlevo dole) a 32.3 (vpravo dole). Tělesné podoby Nezmarů. Zdroj: horní foto Martínková 1998, zbytek vlastní.

Nejednou se ale stalo, že dřívější hustou bolševníkovou plochu, intenzivně vyživovanou zplodinami z blízkých polí, dnes podobně hustě a téměř monokulturně obsadila kupříkladu kopřiva, protože dané místo zůstalo dál bez péče či využití. To nás ale trápit nemuselo, stejně jako množství elektroodpadu, které na některých takových místech pomalu ruinovalo. Tyto ‚problémy‘ (ale ne pro nás) se artikulovaly maximálně tak v krátkých poznameňáních mezi řečí. Podle mnoha databází ‚invazní‘, ale legislativou zatím nepodchycená lupina vlčí bob, nebo původní, ale podobně dominující třtina křovištní dnes nekropolitický aparát také nezajímá, ačkoliv už botanici, ochranáři nebo někteří hospodáři bijí na poplach. Ačkoliv Scott s pojmem oligoptikon nepracoval, i on si dobře všiml toho, že optikou vysokého modernismu toho prostě aparátů v jednu chvíli mnoho vidět nemohou (1998: 347).

Tím se současně vyjevuje naprosto klíčová charakteristika nekropolitiky. Zatímco vědecké studie, projektové zprávy, novinové články, reportáže a další kvanta dokumentů legitimizují nutnost systematické, plošné a úplné likvidace bolševníku mj. odkazy na jeho významnou roli při snižování lokální biologické diverzity (což je sám o sobě problematický pojem, viz Orlove & Brush 1996), zájem o biodiverzitu zůstal uvězněný v těchto dokumentech. Zadáním projektu a hodnoceným kritériem bylo snížit výskyt bolševníku na minimum, nikoliv zkoumat nárůst počtu druhů či velikosti jejich populací na lokalitách. V nové legislativě jasně stojí povinnost majitelů likvidovat bolševník, nikoliv navyšovat hodnotu stanoveného indexu biodiverzity. Cílem je jednoduše vyhubit bolševník, zbytek je mimo kompetence, pozornost nebo zájem aktérů uvnitř celého aparátu – však taky na úřadech po celé zemi v současnosti vznikají nové pracovní pozice zaměřené cíleně na IND. Zatímco biopolitická druhová ochrana spravuje mimo-lidský svět s představou péče o dobro celku (Lorimer 2015), nekropolitika nepečuje o jiné, jen oligopticky sleduje a likviduje vybraný druh. Tato logika vyplývá mj. z povahy jejich čar, které se snaží co nejpřesněji vymezit bolševníkové porosty od ne-bolševníkového okolí a zacílit pozornost (a finance) pouze na ně. To se

dodnes toto „hausnumerum“ je a působí na možnost nezodpovědné zemědělce postihovat. Na jednu pravidelně sekanou plochu mě pak přímo vzal. Z dálky z auta téměř nic nebylo vidět, museli jsme přijet blíž, abych drobné bílé rostlinky (i tak ale asi dvojnásobně vysoké oproti okolní trávě) dokázal rozpoznat jako bolševník. Toho dne to tu prý bylo asi čtrnáct dní od prvního kola seče a bolševník už znovu kvetl. Druhá seč by v suchých létech posledních let, kdy okolní tráva roste ještě pomaleji, nenastala dřív než za dva měsíce, kdy už by ale měl bolševník „dávno hotovo“. Když přejedeme ještě o kousek dál, kde jsou bolševníky často jakoby zvadlé, doplňuje Roman, že tyto rostliny dokonce bodově stříkal. I přesto některé přežily. Upozorňuje mě přímo na jednu, která má sice ohnutou lodyhu a „vypadá, že má dost“, ale okolík stejně i ve směru k zemi vykvetl. Plošný kategorizační pohled státu tu je viditelně podemílán vitální materialitou bolševníku, která nekropolitice, s její nutností opakovaných zásahů na jednom místě napříč sezónou i jednotlivými roky, vyjevuje svou přízračnou tvář. Švandák si jí byl dobře vědom: „Ten úbytek, o kterém se mluví, je samozřejmě taky dost optická záležitost, kdy najednou v tý krajině zmizely ty třímetrový bíle kvetoucí nápadný bolševníky. A protože se to furt seče nebo stříká, tak to není vidět, ale jakmile bys to přestal dělat, tak ti to tam druhej rok vyskáče znova. Takže jako optickéj dojem je teda jako výraznej. Skutečnej dopad.. bude menší.“

Nevíme, jestli bolševník cítí, že je předmětem eradikačních kampaní a snaží se kamuflovat. Skutečností však je, že dokáže zakoušet své prostředí, například skrze přijímání tělesných signálů, „somatizací státního pohledu“ (Feldman 2000: 67), a v různých formách, často pro člověka nečekaných, na ně reagovat. Okus divočákem může vyvolat velmi podobné reakce jako sek mačetou nebo křovinořezem, cykličnost a pravidelnost lidských zásahů však často vede k trvalejším tělesným transformacím. Jonáš mi třeba vyprávěl, jak se bolševník na místech pravidelné seče oslabí, „nějak podvědomě si začne růst ne jako ta rostlina, který si všímáte, ale jako tříčtvrteční nebo poloviční, a vykvetě taky. Skoro jako

může projevit vyhubením bolševníkové „plantáže“ skrze vysazení smrkové monokultury, která během několika let zabolševnou trhlinu v opečovávaném prostoru zastíní (o takových dřívějších pokusech se mi zmínil Horák), rozšířením již stabilizovaných porostů bolševníku jejich náhlou a ojedinělou likvidací (toho si všímal Švandák), nebo tvrzením s projektem propojených botaniků, podle nichž není zapotřebí dělat na závěr botanické zhodnocení jeho přínosů. Nekropolitika tedy shodná ani se „zahrádkařením“, jak svou modernistickou depolitizovanou správu maloplošných chráněných území, během níž často dochází k likvidaci bolševníku právě za účelem péče o jiný vybraný druh či zachování a posilování druhové diverzity vybrané lokality, nazývají ochranáři na Správě (k biopolitice zahrádkaření viz např. Myers 2017). Nekropolitika není sama o sobě produktivní a kreativní. Nové (socio)ekologické hodnoty jsou jejím možná vytouženým – a na řadě míst skutečně dosahovaným – nicméně pouze nepřímým důsledkem, podmíněným velmi nesamozřejmou více-než-lidskou schopností regenerace (Hládeková & Pecka 2022). Dnes může na místě dřívějších bolševníků růst zástup různorodých lučních rostlin nebo „mrtvý“ sečený trávník golfového hřiště, to je ale vedlejší.

Vedle totalizujícího pohledu, který mapy – zdánlivě, neboť vždy je možné vidět jen jejich výsek – poskytují, však v projektu na důležitosti nabírá ještě jeden způsob vidění a správy prostoru, který je daleko méně svrchovaný. Jednou z prvních aktivit v rámci každé nové sezóny projektové likvidace bolševníku je výběr samotných lokalit, na něž budou Likvidátoři posláni. Omezený rozpočet projektu a opětovná snaha rutinní hubení přenést zpět na svědomitého Vlastníka totiž znemožňuje plošnou eradikaci, o jakou se projekt pokoušel ve své hlavní tříleté fázi. V podstatě jediným podkladem pro tento výběr je již zmíněná tabulka v Excelu, v níž každému z vyšších tisíců řádků odpovídá jeden průnik lokality (do této tabulky už je totiž vepsána také mřížka katastrální parcelace území) a desítkám sloupců jejich dílčí charakteristiky. Těch několik málo zaznamenávaných údajů (atributů) o bolševnicích, spolu s některými dalšími informacemi o povaze daného porostu, které vznikají buďto automatickým

by měla paměť. Možná je to tím, že pak má menší zásobu energie v kořenech, ale nevím. Za hranicí pole prostě rostou velký pomalu jak stromy, ale na poli je po prsa a už jde do květu. A i když jsme to někde zkoušeli dva roky nesekat, tak stejně je ta rostlina nízká, takže asi to nebude tak, že je oslabená tím sekáním.“ Marder nicméně skutečně hovoří právě mj. o ne-sebereflexivní rostlinné paměti, která vyvstává z vepisování různých stimulů do těla rostliny (2013: 126). Morfologická podoba bolševníku jakožto Nezmara tak je bio-grafickým ztělesněním nejen ekologického prostředí (půdních podmínek apod.), ale také historických a současných zásahů proti němu a jeho budoucího živoucího potenciálu (Ingold 2016: 129-30). Nezmara, etymologicky nezničitelný tvor, vytrvává zejména díky své tělesně-senzorické zkušenosti, na pomezí své vlastní vitality a nekropolitických ambicí a zásahů. Tím problematizuje a rozkládá představy o kontrole mimo-lidského světa, který invazní ekologie a tímto oborem informovaná legislativa předpokládá a vyžaduje. Hluboce zakořeněné struktury myšlení a praxe osvícenské modernity, která otázku lidské dominance a kontroly postavila na piedestal, se drolí tím, jak je zespondu proráží *conatus* Nezmara. Málokdo tomu ale chce uvěřit.

„Neznám natolik přizpůsobivý druh jako bolševník,“ přiznával Václav Brenner, bývalý starosta Pramenů, ve snímku Bojovníci už na začátku 90. let. „Když mu useknete jednu hlavu, tak vyrostou další tři. Jestliže ho vyženete z ploch suchejch, tak začne růst na mokrejch půdách. Je to skutečně rostlina, která si zasluhuje obdiv.“ Anebo vyhubení. Následuje totiž hlášení z vesnického rozhlasu. Brenner se otáčí k mikrofonu a s typickou ozvěnou se napříč obcí ozývá: „Vážení spoluobčané. Opět nastává období likvidace bolševníku. Obec proto zaměstná pracovníky na likvidaci této rostliny. Vezměte si s sebou prosím příslušné nástroje a ochranné pomůcky. Opakuji...“

STR. 130

výpočtem (např. plocha průniku na základě nakresleného polygonu), nebo jsou exportovány z jiných datových souborů (zdali je uvnitř CHKO, na ploše ekologického zemědělství, kdo je vlastník apod.), se tak stává základem pro rozhodování o tom, které rostliny budou hubeny. (Obr. 27)

Několikatýdenní práci Ev, která toto rozhodnutí podkládá, lze charakterizovat jako pomalý a nelineární proces postupného skládání přehledného obrazu z mnoha drobných úzce vymezených pozorností. Rozsáhlou tabulku, s níž tuto práci v březnu začínají, postupně duplikují do série jednotlivých záložek, organizovaných podle dílčí charakteristiky průníků (nebezpečnosti, výsledku

An-estetika

Střih. Brenner se znovu obrací směrem do kamery a vypočítává rozmanité metody „mechanického boje“, ale vzápětí chmurně dodává, že jejich výsledky byly doposud velmi chabé. Bylo třeba nasadit silnější kalibr: „Protože se jedná o solidního nepřítele, tak jsme na něj vyrukovali opravdu s těžkou technikou a zkoušeli jsme ho rozjezdit tankama.“ Obec totiž leží přímo uprostřed ochranného pásma minerálních vod, kde je „bohužel“ vyloučené použití chemických postřiků. Tedy metody, která je podle některých metodik a dalších dokumentů (včetně těch legislativních, např. Zásad regulace) proti

The screenshot shows an Excel spreadsheet titled "Export dat z Invazce 'PRUNIKY_2023_20240404103443' (chyba v zobrazení - BEZ údajů z KONTROL!!!)". The table has columns labeled A through U. The data includes various identifiers, dates, and numerical values. The status bar at the bottom indicates the active sheet is "výchozí_PRU_2" and the active cell is "výchozí_LOK".

Obrázek č. 27. Výchozí excelová tabulka, která tvoří základ projektové schopnosti vládnout zabolševné krajiny (upravená za účelem odstranění osobních údajů). Vlastní screenshot.

kontroly, vlastníka apod.). V rámci nich Evy vyznačí lokality „k zadání“ či „k vyloučení“, velkou část z nich ale nejprve ponechávají bez ohodnocení. Někde si konkrétní průnik zobrazí také v mapě a snaží se vybavit, zdali na daném místě byly a jak tam porost vypadal, většinou jim ale stačí pohybovat se pouze napříč řádky a sloupci dané tabulky. Když jsem sám jednu takovou záložku s průniky k likvidaci zkoušel sestavit, pracoval jsem po vzoru Ev zejména pomocí filtrů, s nimiž jsem různé skupiny průníků selektoval a odstraňoval z mé momentální pozornosti.

bolševníku nezbytná a podle jiných alespoň zdaleka neúčinnější. Milan má jako dlouholetý likvidátor zkušenost, že „sekání je úplně zbytečné, to je jenom kosmetická věc“. Přestože se i dnes stále velké množství lokalit obchází s mačetami, křovinořezy, prodlouženými srpy a dalšími různorodými, často podomácku vyrobenými nástroji, které jsou často výsledkem lidové tvořivosti, je to vždy jen trpěná nutnost a omezení, disciplinace, ale nikoliv eradikace bolševníku. Legislativa vymezuje jasné (ale nikoliv nepřekračované) prostorové hranice možnosti využití (různých typů) chemických metod a fenologie

Následně jsem pomocí různých klávesových zkratk přeskakoval mezi jednotlivými hodnotami průníků a hodnotil, zdali na likvidaci takového porostu stojí za to vynakládat minimálně v následujícím roce projektové peníze. Někde to šlo díky kombinaci vysoké pokrývnosti, nebezpečnosti a plochy snadno, u jiných řádků-průníků jsem váhal déle a snažil se zakomponovat také některé další atributy – třeba typ stanoviště. Tento proces opakuji nesčetněkrát před tím, než výsledné dílčí tabulky zagregují, vypočtou předpokládanou cenu předběžně zadaných lokalit, a následně na základě práce s filtrováním základních atributů přidávají nebo ubírají skupiny „položek“ tak, aby se vešly do stanoveného finančního stropu.

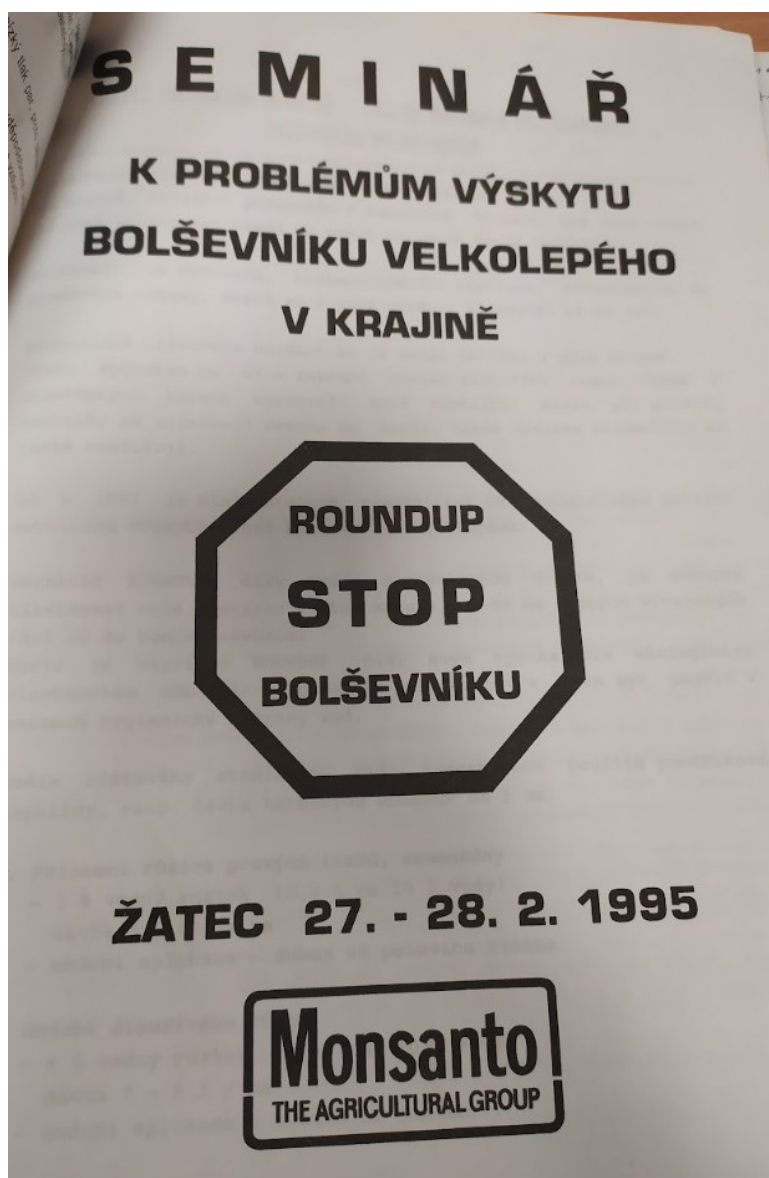
„Pojmout vše najednou a ovládnout to na jediný pohled“ (Latour & Hermant 2006: 4), není pro Evy při tomto základním víceetapovém nekropolitickém rozhodování dostupná strategie. Na excelovou tabulku se není možné dívat shora, ‚vzít ji do ruky‘ a jako s jedním objektem jí manipulovat (Ingold 2003). Celek zde nikdy není vidět, ale je odvozován, zobrazován a sestavován postupně skrze filtry a standardizované číselné hodnoty. Aktérský řez tu vzniká na průsečíku ekonomických požadavků, drobného potýkání se s tabulkami a možnostmi, které uživatelsky poskytují, nebo intuice podložené roky zkušeností. Rozhodnutí o tom, které bolševníky budou hubeny, je pak ve finále o kliknutí myší. Evy si uvědomují, že vidět terén z kanceláře skrz několik vrstev dat, jejichž vzájemná porovnatelnost někdy může být problematická, a do nichž se zároveň propisuje logika nekropolitických linií, na mnoha místech znemožňuje podchytit některá problematická místa, pokud jejich problematičnost nebyla v sérii čísel vidět. Lépe to však podle nich dělat nejde, a většinou navíc takováto práce pro účely aparátu stačí.

Stopy celého oligoptikonu tak můžeme najít rozesté po kancelářích, v mapách, aplikacích a tabulkách, v metodikách i smlouvách, ve stopách a pohybech mapovatelů i likvidátorů, v legislativních návrzích, v algoritmizovaných postupech dronů a jinde. Ve všech těchto prostorech a praktikách se projevuje jeho logika „totálního pohledu při velmi

bolševníku zase časové hranice toho, v jaké fázi rostlina má ještě chemická likvidace smysl. Schopnost bolševníku repetitivně obrážet a překvapovat svou vitalitou, temporalitou, morfologií a hrozivou přízračností je při sekání dána tím, že rostlina v biofyzikálním slova smyslu nezahyne, ale jen je postupně oslabována. Proto nikoho nepřekvapilo, že „tam je mechanika? Tak to je jasný, že se to nezlepšuje“; proto ochranář Tom utrousil, že kdyby byl zemědělcem, tak dělá na ekoplochách chemii načerno. Pro plošné nekropolitické zásahy, v nichž narůstá hrozba úniků, bylo potřeba přijít s technikami, které by byly v doslovném slova smyslu anestetické, znečitlivující, umrtvující – které by přerušily schopnost bolševníku fenomenologicky zakoušet okolí.

Proto Správa, plna polistopadového nadšení, připravila ve spolupráci s armádou onen projekt na likvidaci bolševníku speciálně upravenými „BVPčky“. Ty v letech 1990 a 1992 několikrát vyjely do kopců Slavkovského lesa, kde vždy po dobu několika dní podryvaly zabolševené plochy dnešních pastvin. Spektakulární pohyblivé obrazy armádních vozidel, pod jejichž pásy se bolševníkové ‚monokultury‘ okamžitě měnily na pokosené pole biomasy, se vryly do paměti mnohých lidí tak silně, že si je i po třiceti letech živě vybavují. Podobně jako u veřejné popravy, kterou začíná Foucaultův (1977) popis suverénního „práva zabít“, byla inherentní součástí těchto likvidačních událostí (spíše než systematictějších postupů) jejich inscenace pro veřejnost. Rychle se však ukázalo, že tento způsob hubení působí opravdu spíše na vnější publika než na bolševník samotný.

Naštěstí se ve stejné době začíná výrazněji mluvit o přípravcích, které měly být environmentálně šetrné, pro člověka i další zvířecí druhy bezpečné a současně proti bolševníku velmi účinné – Roundup, Touchdown, Rodeo... stačilo si vybrat. V následujících letech podle archivních materiálů proběhla řada pokusných experimentů, seminářů a konferencí, mnohdy pořádaných nebo sponzorovaných velikány chemického průmyslu (Monsanto, Zeneca, DuPont...), kteří velmi efekt(iv)ně zacílili také

Obrázek č. 33. Kampaň namířená na nekropolitické aktéry, která působila na představu, že bez chemie to nepůjde. Zdroj: archiv Správy.

velmi úzké perspektivě“ (Buschauer 2016: 9). Touto perspektivou jsou bolševníkové „čistky“, snahy o vyhubení bolševníku bez ohledu na další okolnosti. Nejedná se však o „pouhou“ perspektivu, jako spíše o světotvornou praxi (*worlding practice*) – celý oligoptický aparát vznikl a funguje především proto, aby mohl tuto logiku přenášet do reality.

STR. 101

na západočeské „plantážní“ ekologie a podle množství v archivu Správy nalezených dopisů, zasílaných studií či abstraktů seminárních příspěvků sami pomáhali místní aktéry přesvědčit o tom, že mechanická likvidace nemá žádný význam. (Obr. 33) Zástupci chemického průmyslu tu nebyli oněmi proslulými „obchodníky s nejistotou“ (Oreskes & Conway 2011), naopak se jen snažili posilovat a petrifikovat už déle utvářené představy o lidsko-bolševníkových interakcích. A podařilo se – i ochraňáři ze Správy brzy ve své nedůvěře k postříkům, snižujícím podle nich druhovou diverzitu krajiny (Schlossar 1990), otočili, a začali vydávat povolení

Nedotýkat se!

Akční záběry na houkající sanitku, jak za plného provozu kličkuje mezi auty v ulicích nespécifikovaného města. Uvnitř její zadní části na lůžku leží pacient s obvazy okolo celé hlavy, jen hnědé kudrnaté vlasy na temeni z nich vylézají. Zdravotník, sedící vedle něj, bere do ruky vysílačku: „Akutní příjem. Fotofytodermatitis. Post Heracleum giganteum,“ slyšíme jeho hlas a bušení do nepřítomného psacího stroje na druhé straně linky. „Specifikuji. Rozsáhlé puchýřnaté postižení pravé poloviny tváře a pravé horní končetiny, převážně hřbetu ruky a předloktí. Provázeno silným pocitem pálení a teplotou 38 stupňů.“ Opět následuje dynamická scéna rychle jedoucí sanitky, která během pár sekund prosvítí kolem kamery.

Těmito záběry začíná onen bolševníkový dokument ze série Příroda pro zítřek (1992), kterým jsem zahajoval první kapitolu. Snímek nastiňuje hned v prvních několika desítkách vteřin, že vizualita, na níž jsem se až doposud při analýze politickýc h estetik okolo této rostliny zaměřoval, je jen část celého příběhu.

O několik scén dál se na obraze objevuje starší lékař v bílém hábitu, za nímž v pozadí vidíme nemocniční lůžko. Když ho text při dolním okraji snímku představí jako přednostu kožního oddělení nemocnice v Karlových Varech, začíná vysvětlovat: „Styk člověka s bolševníkem přináší prakticky vždy zdravotní problémy. Především jde o postižení kůže formou rozsáhlých puchýřnatých projevů, především v místě expozice s rostlinou. Je logické a každoročně to vidíme, že k nejčastějšímu výskytu dochází v letním období, protože kožní projevy jsou vázány vždy na působení slunce, rostliny samotné a vlhka vůbec.“ Důvodem pro takováto poranění je ten, že šťávy z bolševníku zvyšují citlivost kůže na působení slunečního záření. Léčba symptomů, které jsou nápadně podobné popálení 2. stupně, trvá často dlouho a může zanechat i trvalé stopy.

Příběhy o podobných „chemických setkáních“ (Shapiro 2015) se množily. Obranné toxické šťávy

na využití chemických prostředků také v CHKO. Pomohlo i to, když jim ředitel OŽP na MŽP napsal, že Roundup, na rozdíl od bolševníku, pro diverzitu nebezpečný není: „Na místech, kde existují již pouze monocenózy bolševníku bez příměsi jiných druhů,“ je podle něj jeho využití žádoucí (Urban 1990). „Plantážní“ estetiky tak umetly cestu plnému nasazení chemických an-estetik, zejména glyfosátu, neselektivní¹³ herbicidní látky (strukturálně podobné bojové chemikálii VX; Seznam Zprávy 2023), kterou zmíněné komerční přípravky využívají.

Ještě v roce 1993 se v jednom z odesílaných dopisů Správy psalo, že „z hlediska ochrany krajiny není myslitelné nahradit obhospodařování kulturní krajiny opakovanými chemickými postřiky“ (Schlossar 1993c), a jejich využití mělo být jen prvním krokem, který by nastartoval následnou údržbu. To se však ve větším měřítku podařilo málokdy, a rozhodně to není praxe příznačná pro nekropolitický oligoptikon, který podoby budoucnosti vyhubených lokalit zneviditelňuje. Zajímá se jen o přítomné estetické a an-estetické působení likvidačních aktivit. Glyfosát v tomto ohledu začal brzy být trochu na obtíž, neboť jeho materiální působení zanechávalo velmi ambivalentní a/efekty. (Obr. 34) „Viděl jste někdy plochu ošetřenou Roundupem?“ ptal se mě jednou Čermák. Ten používal glyfosát ve svých likvidátorských začátcích také, ale brzy od něj upustil kvůli tomu, že v průběhu několika dní svého účinkování způsoboval až na hlínu „vypálené fleky“ bez jakékoliv vegetace, což podle něj jednak nevypadá hezky a jednak to poskytuje prostor novým semenům bolševníku a jiných plevelů ke klíčení. Lidé, kteří se kolem vznikajícího nekropolitického aparátu pohybovali, proto postupně začali hovořit o tom, že není nic horšího, než proti bolševníku použít Roundup (Události v regionech 2009). Oproti tzv. selektivním herbicidům (působícím jen proti – široce – vymezené skupině rostlin) je však výrazně levnější.

Na těchto více-než-lokálních historiích se opět ukazuje propletení politické a estetické roviny ne/spektakulárního výkonu nekropolitiky. Již víme, že

¹³ Působící na veškeré rostliny.

Obrázek č. 34. Roundupem vyhubený bolševník i vše ostatní. Zdroj: <http://gis.kr-karlovarsky.cz/heracleum-public/>.

bolševníku, v nichž se v průběhu jeho růstu kumulují látky zvané furanokumariny, pronikly přes tělesné membrány většiny lidí, se kterými jsem v průběhu roku hovořil, a to nejen jako materiální, ale také atmosférická substance (ostatně Tom svou „osobní zášť“ vůči bolševníku získal právě kvůli vleklým bolestivým efektům po styku s ní). Řada lidí totiž důsledky dotyku s bolševníkem na vlastní kůži nepocítila, ale jen přímo nebo nepřímo viděla, to však neznamená, že by na ně šťáva působila o to méně, přestože v prvním případě byly efekty více okamžité, bolestivější a patrnější (mohly vést až k transplantaci kůže a dvěma měsícům pracovní neschopnosti, jako u Romana). V dlouhém horizontu se však mohly projevat různě, od jizev a každé léto se vracejících pigmentových skvrn (sám jsem si takovou památku odnesl), přes neklid, strach a hrůzu, kterou byt jen vzdálené nebo imaginované setkání s bolševníkem mohlo vyvolávat, až po volání po totálním vyhlazení, protože „bolševník není jenom

její legitimita je stejně tak výsledkem artikulovaného diskursivního pole jako podob smyslových zakoušení a afektů, které život v zabolševně krajině (tedy včetně stop, které likvidace viditelně zanechává na tělech bolševníků i na okolí) generuje. Tato estetická politika je zásadní tehdy, když si uvědomíme, že cílem toho nekropolitického je produkce ne-vnímání, a to nejen ve smyslu doslovného zahubení bolševníku, ale s ohledem na veřejná publika také ve smyslu jeho neviditelnosti.¹⁴ Mačety, tanky a postřikovače odlišným způsobem „inscenují, estetizují a medializují dramata“ vyrovnávání se s bolševníkem (Povinelli 2017: 11), a tak zatímco využití různých např. mechanických nástrojů byla otázka zejména osobní praktické zkušenosti, rozhodnutí o tom, jaký typ metody bude považován za základní, s sebou přináší a ustavuje konkrétní podoby společného světa.

Bohaté zkušenosti s managementem různých forem zakoušení a umrtvování měl právě zejména

¹⁴ Ačkoliv se objevují také odlišné formy zakoušení ne/úspěchu nekropolitiky. Třeba Pavel pokrok poznal podle snižující se váhy naplněných postřikovačů na svých zádech, političtí představitelé a projektoví auditoři pak slyší např. na pokles čísla udávajícího počet kilometrů čtverečních výskytu bolševníku.

invazní, ale hlavně nebezpečný“. Vizuální paradigma je uprostřed zabolševené krajiny dominantní jen tam, kam se svými mapami a tabulkami snaží dohlédnout ‚stát‘, jinak není jeho primát pro reprezentaci zakoušené reality zdaleka tak samozřejmý (viz Feldman 2000: 72). Tabulky bolševník nepopálí.

O nebezpečí kontaktu člověka s bolševníkem se i formálně vědělo na území Čech již od konce 40. let (první studie se objevují zejména z per lékařů, např. Kabelík 1950), ale je to znovu až přelom 80. a 90. let, kdy toxická šťáva vstupuje nejen stále častěji do jednotlivých lidských těl, ale proniká také do „politického těla“ (*body politic*). Obrazy nevinných dětských her v období letních prázdnin, ohrožených nebezpečným „postrachem rodičů“ (Lidovky.cz 2011), byly vedle ‚plantáží‘ jedním ze dvou klíčů afektivní estetiky, které během pár let přerostly až do robustního (legislativou, financemi, vědeckými studii, veřejnou legitimitou ad. podloženého) nekropolitického aparátu. Důraz na diskursivně utvářenou legitimitu, která je vlastní invazní ekologii a vidění ‚státu‘, někdy může zakrývat intimní (bolestivá) mezidruhová setkání a jejich přetrvávání, jejichž afektivita se s rovinou statistik různými způsoby provazuje (Massumi 2002: 25; viz Senft 2020). V tomto případě se esteticko-politické roviny druhového esencialismu (diskursivní statistický bolševník) a tělesného relacionismu (intimní zakoušení bolševníku) vzájemně posílily, což nezbytně vyústilo až v urgentní potřebu kompletní eradikace. V podstatě od doby, kdy se výskyt a šíření bolševníku v krajině staly ‚problémem‘, se pro mnoho lidí nejednalo pouze o technickou záležitost ochrany Přírody, ale o ochranu vlastních těl.

Furanokumarin však není název, který by se snadno pamatoval a vyslovoval a který by dokázal dostatečně intenzivně vyjádřit tuto vícerozměrnou afektivitu toxických šťáv. ‚Okupant‘ bolševník tak namísto toho vyrukoval s vlastní ‚bojovou látkou‘, yperitem¹⁰, jehož efekty byly k těm bolševníkovým připodobňovány. Původ tohoto spojení se mi

Čermák, který mi to popisoval a názorně ukazoval na několika jím likvidovaných lokalitách, jež jsme spolu navštívili. První rok projektu, kdy se začalo hubit až na konci léta, byl podle něj čistě „na oko, pro ten efekt a kontrolu, aby to nebylo vidět na místě“. Bolševníky už v tu dobu měly zralá semena a nevzhledné černé plachty, které se pod porosty napínaly, zdaleka nemohly dokázat všechna semena pojmout. Od dalšího roku ale mohl naplno využít svou vlastní metodu, kterou tehdy už dvě dekády v praxi pro různé subjekty piloval. Nesáhl po glyfosátu, nevybral si ani jinak oblíbený selektivní Garlon. U mixu selektivních přípravků, který používá on, totiž listy pomalu usychají a žloutnou a nelehají si na zem (jako u Garlonu), takže „všechno, co je na zemi, tak může růst a vytvářet [semenům bolševníku] konkurenci“. Zachovalý travní porost po použití selektivních herbicidů efektivně znečitlivuje klíčivost semen bolševníku a současně také pohled ochránařů a dalších k chemii spíše rezervovaných lidí.

S touto metodou, která je z jeho zkušenosti mnohem účinnější než ostatní, však nastal problém při kontrolách. Jeho kombinace látek nemá rychlé ani vizuálně působivé efekty, „takže nejhorší na začátku bylo přesvědčit orgány, že musí mít trpělivost a věřit tomu“. Zatímco mi demonstruje způsoby, jak jeho metodu poznat, vzpomíná, že musel nějaký čas také projektové kontrolory učit vidět účinky jeho postřiku, někdy proto raději přidával ještě speciální látku na jejich zviditelnění. Dodnes se mu stává, že ačkoliv porosty, které jsou „na očích“, dělá jako první, občas někdo z místních již likvidovaný, ale esteticky jakoby netknutý porost ještě poseká, což pak snižuje účinnost postřiku. Série různých pečlivě „sestavovaných klamů“ (*composite deceptions*) (Lea & Pholeros 2010) tedy prokládá estetizovaný výkon nekropolitiky. Aktéři napříč aparátem si jsou vědomi toho, že neviditelná likvidace hyper-viditelného bolševníku není dostatečně afektivní – zesložituje vyplňování úředních tabulek, vyvolává pochybnosti o úspěších projektu nebo narušuje působení postřiku.

¹⁰ Yperit se stal symbolem chemického válečnictví jako toxický plyn, který byl poprvé použit během první světové války. Jeho účinky se projevují několik hodin po expozici a mohou zahrnovat puchýře na kůži, podráždění očí, dýchací potíže, závažné popáleniny a někdy i smrt.

dohledat nepodařilo, ale hovořilo se o něm už v 80. letech (Sadílková-Bubeník 1986) a dodnes jím řada lidí osmyslňuje nezvyklou toxickou ‚invazivnost‘ bolševníku – ačkoliv si nejsem jistý, jestli někdo z nich efekty zásahu yperitem vůbec kdy viděl. Zatímco furanokumariny v pokožce zvyšovaly její senzitivitu na sluneční záření, ‚yperit‘ pronikající stále hlouběji pod pokožku zvyšoval citlivost na přítomnost bolševníku jako takového. I biologové si všimli, že bolševník má ještě horší reputaci, než si zaslouží (Pyšek et al. 2007b: 297), a já sám jsem v terénu běžně narážel na velkolepé představy o jeho schopnostech a charakteristikách. Je to právě tato toxická afektivita, schopnost Druhého proniknout doslova i metaforicky pod kůži a působit zde (k narušování hranic mezi biologickou a metaforickou toxicitou viz Chen 2012: kap. 5-6), která v myslí mnohých lidí napříč oblastmi zájmu (viz např. Pyšek 1997) ztotožnila bolševník s Trifidem, fiktivní rostlinou z románu Johna Wyndhama *Den Trifidů* z počátku 50. let. Bolševník v tomto monstře, kolonizujícím a podmaňujícím si civilizované území a svými žahavými chapadly ohrožující lidskou populaci, konečně získal svůj pravý figurativní (tedy *materiálně-sémiotický*) předobraz. Působivost nekropolitického aparátu i nekropoetické atmosféry je bytostně spjatá s afektivitou Trifida.

Pokud tedy Foucault pracuje s ‚pohledem‘ jako s mocensky strukturovaným způsobem dívání se, vtěleným do podoby konkrétního aparátu, který předchází konkrétnímu smyslovému zakoušení (Brighenti 2010: 12; Deleuze 1988a: 38), hyper-senzorické světy bolševníkové krajinné ‚invaze‘ i tělesné ‚invazivity‘ svědčí o tom, že vzájemný vztah obojího není takto jednoznačně jednostranný. V případě bolševníku jsou to totiž především estetiky, smyslová zakoušení, díky nimž mohl diskursivní aparát ve své podobě vůbec vyrůst. „Smysly ... mají své vlastní historie“ (Mazzarella 2009: 293) – stejně jako vztahy mezi jednotlivými smysly – a to nejen ty spjaté s historickými proměnami diskursu. Jak jsme viděli, nedošlo nejprve k proměně diskursu, teprve pod jejímž vlivem lidé začali vnímat bolševník jako hrozbu. To sám bolševník a formy jeho zakoušení se v konkrétním čase a prostoru proměnily, a daly

Využití chemických postřiků se však i navzdory jejich viditelnosti stalo prakticky zcela neproblematickým pozadím zabolševené krajiny. Ani řada kauz okolo Roundupu (resp. jeho výrobce Monsanto), které poukazovaly na karcinogenní účinky glyfosátu, o nichž navíc mělo Monsanto samo vědět (viz McHenry 2018), a které vedly k už několika (neúspěšným) pokusům tuto látku zakázat na území EU, s podporou ‚chemického boje‘ nijak nezamávaly. Mnozí věřili, že „chemie umí zázraky“, a doufali proto třeba ve zrušení omezení na bodové postřiky na plochách ekologického zemědělství. Nenarazil jsem ani na onu „hysterickou paniku ochranářů z chemie“, o níž se mi kriticky zmínil (nejen) Pavel. Zejména Roundup se stal symbolem (an)estetických ‚čistek‘: „Já ty kritický hlasy z jedné strany docela chápu, chci tady žít s tou přírodou. Ale z druhé strany zase chci žít. Takže když potřebuju, ať tady ten šmejd není, tak na to vezmu tuto a hotovo,“ uchechtl se jeden zahrádkář. Jeho okolí od ‚invaze‘ zachránila „určitě ta chemie, ta důslednost, že se i ty kousky vystříkaly“. Postřiky znecitlivily také samotnou hranici mezi toxicitou a důsledností.

Toxické afektivitě postřiků, tedy jejich schopnosti proniknout pod epidermis (pokožku) lidí i bolševníku a umrtvovat jejich odpor, zdánlivě nebylo úniku. I když... při jedné z kontrol likvidace s Evami jsme procházeli širokou úžlabinu, podle holé hlíny a trouchnivějících zbytků rostlinné hmoty kompletně ‚vyroundupovanou‘, když si najednou začneme všimnout stále více a více drobných semenáčků bolševníku, které tohle spáleniště začínají znovu oživovat. A z nějakého důvodu uprostřed této apokalyptické lokality stojí v podstatě nedotčené tři vysoké dozrávající bolševníky. Nikdo z nás nechápe, jak se to mohlo stát. Glyfosát tu pravděpodobně neumrtvil pouze stovky rostlin, ale kvůli svým odloženým efektům nejspíš také schopnost likvidátorů vidět, které rostliny nebyly zasaženy. Výsledkem byl únik tisíců nových semen do čerstvě odhalené půdy.

Koalice zoufalých ochranářů, transnacio-

impulz k ustavování nového diskursu a aparátu okolo něj.

Podobně jako svět ochranářský, také ten nekropolitický využívá vlajkových druhů k tomu, aby ke svým aktivitám přitáhl finance a pozornost veřejnosti. Bolševník je jedním z nich. Aby si vůbec mohl klást za cíl úplnou eradikaci nějakého druhu, potřeboval nekropolitický aparát najít takový, v němž by se dostatečně účinně propojilo to, co Lorimer (2015: kap. 2) nazývá ne-lidským charismatem se třemi analytickými rovinami: estetickou, ekologickou a tělesnou. Ekologické charisma odpovídá umění lidí (jakkoliv technologicky podpořených, ale vždy situovaných) si bolševníku v terénu všimnout, a je tedy důležité zejména pro fázi praktickou. Estetické charisma naproti tomu odkazuje k distanční vizuální podobě bolševníku, zejména té hrozivé ze začátku této kapitoly. Stejně tak tělesné charisma je hluboce afektivní, neboť odkazuje k oněm intimním setkáním především mezi různými lidmi a bolševníkem. Tyto druhé dvě formy charismatu jsou spolu úzce spjaté, a poukazují mj. na schopnost mobilizovat veřejnost za účelem ochrany – anebo ‚čistky‘. Historicky emergentní charisma druhu tak „směřuje lidské jednání ve vztahu k určitým druhům a krajině“ a ve výsledku „tvaruje kultury, praktiky a nakonec i politiky a ekonomiky“ hubení (tamtéž: 45-6). Neustále přítomný potenciál zasažení bolševníkovou šťávou dává vznik toxickému způsobu zabydlování zabolševené krajiny, která má často podobu ‚chemických útoků‘.

Toxická atmosféra totiž byla hlavním motivem, jenž při mých setkání zabraňoval promýšlení jiných forem vztahů s bolševníkem, včetně odlišných, méně plošných forem hubení. Téměř jakékoliv, byť jen velmi opatrné spekulace se vždy stočily zpět k ustaraným pohledům a výrokům, které dosvědčovaly vleklé působení bolševníkových šťáv. Když Haraway (2003, 2008) připomíná, že mimolidské druhy nejsou dobré pouze k jídlu nebo přemýšlení, ale také ke společnému životu, Kirksey (2015a: 35) ji doplňuje, že některé mohou „bodat a kousat“. Nebo popálit. Společný život s bolševníkem dnes lidé nechtějí a jediné seriózní formy přemýšlení, kterým dává život, jsou ty, jak ho co nejefektivněji vyhubit.

nálních výrobců herbicidů, zarůstajících místních obyvatel či nekompromisních invazních ekologů (viz např. Pergl et al. 2020) pevně ustavila nekropolitický aparát jako toxický projekt, jehož veškeré potenciální negativní efekty se přijaly jako nezbytná součást života v zabolševené krajině. Většina (hlavně rostlinných) organismů, které neúmyslně padnou efektům herbicidů, nemá své „mluvčí“ (Latour 2004), dostaly se ke mně však dva ojedinělé případy, kdy se chemická likvidace propletla s životy těch, za něž někdo mohl hovořit – se včelami a s certifikovanými ekologickými zemědělci. Přísliby nekropolitiky se pro ně proměnily v hrůzu z její neschopnosti rozlišovat a precizně zaměřovat (viz Nixon 2011: 220-231). O obou kauzách jsem krátce slyšel ještě před vstupem do terénu a očekával jsem, že by mohly být místy větší politizace chemických ‚čistek‘. Ani v jednom případě se tak nestalo. Potenciální kontroverze velmi rychle vyšuměly a zůstaly ukryté téměř výhradně ve svědeckých dotčených. „Chemie je všude tolik, že kvůli těm pár kytkám už se to nezblázní. Navíc účel světi prostředky, prostě je to potřeba nějak zlikvidovat,“ odmítal se tím výrazněji zabývat Horák, načež pokračoval argumenty o natolik pevném propojení Společnosti a Přírody, že už do ní nemůžeme nezasahovat, pokud se chceme bolševníku zbavit. Pokud se chceme vyvázat. Všichni totiž dobře ví, že vazby s bolševníkem se mačetou neutnou.

Zatímco v 90. letech měly být vůči bolševníku nejvíce zranitelné děti, ve světě nekropolitických ‚čistek‘ tomu jsou subjekty ‚na frontě‘ – zejména Likvidátoři. U nich je fyzický kontakt s rostlinou prakticky nevyhnutelný, bylo proto nutné přijít s bariérou, která by propletení obou těl co nejlépe zabránila. Likvidátor se měl vlastně stát také trochu takovým válečným ‚alienem‘¹¹: o protibolševníkové uniformě se mluvilo jako o „skafandru“, mnohým lidem ale oděv připomínal spíš protiatomové obleky. Jejich cílem bylo vytvoření prostoru imunního vůči ‚bojovné‘ bolševníkové šťávě, která dokáže pronikat i běžným oděvem. Oblek byl však imunní také vůči pracovním podmínkám, v nichž likvidace probíhá (těžký terén, horké letní počasí atd.), a dnes – v době po ‚plantážích‘ – ho již nepoužívá prakticky nikdo. To nemění fakt, že původní záměr byl se od tělesných propletení s bolševníkem co nejdůkladněji odpoutat.

Toxické látky, vzájemně se vplétající do různorodých těl napříč zabolševenou krajinou a rozostřující hranici mezi pomalým násilím zpožděných vnímatelných efektů a hyper-viditelným spektakulárním násilím (Nixon 2011), nakonec jsou zejména nástrojem snah obou stran se od té druhé co nejúzkostlivěji odpojit. Zprostřed těchto situovaných, strategických, vyjednávaných, ale ne vždy samostatně a svobodně volených dynamik provazování a vyvazování postupně začala klíčit nová konceptuální pohnutí. Zatímco všichni ostatní už to dost možná (prozatím?) vzdali, minimálně jeden aspirující antropolog se vrátil k bolševníku jako k organismu, s nímž je dobré přemýšlet (Lévi-Strauss 1969) a neschůdné, avšak o to odvážnější žít (Head 2014: 89). Tato specifická vyprávěcí pozice mě nasměřovala až doprostřed teoretických debat o povaze politických dynamik více-než-lidských světů v Antropocénu.

STR. 127

¹¹ Nepůvodní druhy se v angličtině běžně označují jako ‚alien species‘. Někdy se nepřekládání tohoto slova, které souběžně označuje také cizince nebo mimozemšťana, ukazuje být hravě produktivní.

Antropocénní vyvazování

Michael Marder ve své knize *Plant-Thinking* (2013) vyzývá k neobjektifikujícímu uchopování rostlinné existence a obrací se k rostlinám jakožto k pacifistické figuře, které je zcela cizí logika dominance, násilí či „hromadění moci“, neboť je plně existenčně zapojená do svého okolí (tamtéž: 42). Spolu s tím, že nadále považuje rostliny především za „nenápadné“ (tamtéž: 4), se ale zdá, jako by bolševník pod jeho analýzy úplně nespadal. Jako by ten byl něčím víc než jen rostlinou. Přinejmenším v západních Čechách tomu tak ale skutečně je. V první polovině 90. let se zde bolševník stal entitou, kolem jejíhož zakořeňování a působení se začaly ustavovat a konsolidovat nové formy atmosfér, afektů, obav, očekávání, opatření, požadavků a praxí. Bolševník se stal natolik nápadným, že mobilizoval ke kolektivnímu politickému jednání a představivosti.

Ve svých vegetativních úvahách Marder opatrně vykresluje mnohoznačnost a otevřenost rostlinného života prostřednictvím tradice „slabého myšlení“, které se staví na stranu rostlin jakožto obětí mnoha podob tělesného a epistemického násilí a které odmítá tyranii definitivní Objektivity (tamtéž: 7). Doufá proto ve větší propletení lidské politiky a nenásilných charakteristik rostlin. Takovýto popis však pomíjí životní strategie bolševníku, vyrvaného z komplexních usazených vazeb kavkazských sociopřírod a přesazeného do zcela odlišného prostředí západočeských zámeckých zahrad a postupně i jejich vnějšku. Bolševníky totiž skutečně v některých sociopřírodních konfiguracích mají tendenci spět k ekologické dominanci a s různou mírou násilí se na některých místech usazovat bez ohledu na již zakořeněné entity a existující vztahy. Bylo by tedy ne-empirické si nepoddajnost bolševníku romantizovat jako nadějný doklad (částečných) selhávání opresivních mocenských systémů tváří v tvář jeho živoucí odolnosti, vůli a kreativitě (viz Abu-Lughod 1990), což by ponechávalo dualismus Kultury/Přírody netknutý, a ještě ho nadále stabilizovalo za pouhého obrácení hodnotících znamének (Kuřík 2022: 64) a současně odpojovalo politiku od ekologické materiality (Vayda & Walters 1999). Marder tak zcela ignoruje onu více-než-lidskou mezihru simplifikujících a nezkrtných dynamik, bez jejichž politické ekologie dnes o historii bolševníku nelze hovořit. Musím se tedy analyticky (a mnoho mých informantů prakticky) vyrovnat s nejednoznačnými a komplexními vztahy dominance, útlaku a nerovností rozprostřenými napříč druhovými liniemi.

Nekropolitictí aktéři a většina obyvatel západních Čech stále doufá v naprosté vyvázání bolševníku z krajiny, a při setkání s jeho ekologickou silou a toxickými účinky proto vždy přicházeli naopak se „silnými“, tedy působivými a velmi jednoznačnými obrazy a návrhy, které se s nimi měly kolektivně vyrovnat. Sociopřírodní charakteristiky bolševníku ve spojení s logikou rostlinného života jako „čirého rozrůstání bez možnosti uzavření“ (Marder 2013: 24) proto v (nekro)politicko-ekologických historiích západočeského pohraničí vygenerovaly nové imaginativní i materiální praktiky, jejichž hlavními představiteli se staly zejména dvě velmi konkrétní figury: Trifid a Nezmar.

Jakožto materiálně-sémiotické spletnice, konstituované na průsečíku různých sil, obě poukazují na nesamozřejmý politický život neustále látaného Antropocénu, v němž se otázky moci a nezkrtnosti rozprostírají napříč více-než-lidskými světy. Obě také tvoří důležitý počátek provazování obou stran příběhu, které by dnes, v době, kdy poznámky o hybridní povaze světa zavánějí jistou banálností, dokázalo lépe nastínit, jak tyto hybridy prakticky fungují (Lorimer 2015: 25). Zatímco Trifidovi jsem se pokoušel porozumět zejména skrze přístupy (post)foucaultovských analýz moci, které bylo nezbytné doplnit o roli její afektivity, vitality Nezmara (skutečné figury násilně látaného Antropocénu) bych si nemohl všimnout bez důležitého teoretického přínosu nového materialismu či (post)deleuzeánské relační fenomenologické antropologie. Obě strany tedy představují svébytné linie úniku zejména od francouzského poststrukturalismu, a proto jejich proplétání, jež důležitým způsobem předkládá zejména Lemke (2021), nenaráží na metodologickou ani onto-epistemologickou nesouměřitelnost. V této kapitole, která je teoretickým vyústěním a (experimentálním) posunem předchozích analýz zabolševené krajiny, se právě i za pomoci Lemkeho díla pokusím přispět ke kritikám některých současných přístupů v rámci více-než-lidské antropologie a následně se zamyslet nad méně (fyzicky i epistemicky) násilnou podobou vztahování se k bolševníku, která by však neopomíjela jeho specifickou materialitu. Zatímco Trifid podkresluje úzkostlivé a mnohdy úspěšné snahy po odpojení, Nezmar dosvědčuje, že vztahovosti nelze uniknout.

Únik z propletení...

V posledních přibližně 15 letech prostoupil zejména vícedruhovou environmentální antropologii trend, dovádějící relační přístupy až na hranici jejich únosné kapacity: propletenost (*entanglement*) až na dřev. Řada autorů (za všechny např. Haraway 2016; Ingold 2008c, 2021; Kirksey 2012; Ogden 2011) začala prozkoumávat různorodé sociopřírodní světy jako dynamické spletnice vzájemně bytostně provázaných organických i anorganických entit, materiálů či sil, a zároveň v (uznání) této provázanosti nacházela naději pro lepší život a „vícedruhové vzkvétání“ uprostřed dnešních „zničených krajin“ (Haraway 2016; Tsing 2014). Propletenost je etiko-onto-epistemologická (Barad 2007): odkazuje souběžně k tomu, jaký svět je, jak se ho znovu (a lépe) učit znát a jak ho znovu (a lépe) společně sestavovat. Z propletení různých příspěvků napříč vědními disciplínami (Deleuze & Guattari 1987; Hodder 2012; Margulis 1981; Naess 1990; Thomas 2009) se ustavil proud myšlení, který si za svůj hlavní cíl stanovil vymístění Člověka z výjimečné a nezávislé pozice v rámci řetězce všeho bytí a jeho zasazení doprostřed zbesílého, živoucího a komplexního světa různorodých, ale ontologicky nediferencovaných entit, vitalit, vzájemných prostoupení a závislostí, o kterých často ani nemáme ponětí. Propletenost završuje konceptuální posun od vztahovosti zasíťovaného světa – v němž jsou entity spojené pouze vnějšími vazbami, skrze něž se navzájem ovlivňují – vstříc vztaženosti provázaného světa – entity jsou navzájem nerozlučně materiálně i symbolicky propletené, čímž vůbec získávají možnost jakékoliv existence (Barad 2007: ix; k rozdílu mezi logikou sítí a spletnic viz Ingold 2008b). Nezávislost a možnost se ohraničit a odpojit od okolí byly odhalené jako nebezpečné fikce modernity, a nahradil je komplexní neohraničený *meshwork*, jak Ingold (2015: 3) nazývá výsledek toho, když „se vše proplétá se vším ostatním“.

S ohledem na tuto nemožnost se ze vztaženosti a vícedruhového stávání-se-s vymanit, je blízkým příbuzným propletenosti také vzájemné připoutání (*attachment*), ať už záměrné, nebo i zcela neočekávané a náhodné (viz Kirksey 2012: 61-2). Oddenky, které z těchto spletnic do všech stran vystřelují, mohou generovat nečekaná důvěrná spojení i hrozivé střety (Ogden 2011: 29-31), avšak z takového prostředí (ontologického i analytického) jako by nebylo úniku – veškeré pokusy o popření této povahy světa mají končit ještě hlubším nedobrovolným propletením daného aktéra

s ostatními, neboť „plíživé propletence života vždy a nevyhnutelně zvítězí nad pokusy uzavřít je do sebe“ (Ingold 2008c: 1809) a jejich přilnavé schopnosti vedou ke „kompromitujícímu vztahu, který ... ztěžuje, ne-li znemožňuje vypojení“ (Kirksey 2012: 6; ačkoliv srov. Kirksey 2015a, kde hovoří o *dočasných* propletencích a schopnosti ne-lidí z nich unikat).

Význam (více-než-)konceptu propletenosti je z řady teoretických, etických i dalších důvodů nedocenitelný. Ač je to ale do jisté míry otázka perspektivy, ani v kontextech násilných a smrtelných střetávání (Kirksey 2012; Nading 2014) pozornost nesměřovala k paralelním snahám po odpojování. Aby tedy tento pojem pouze nepřevzal analytické místo nerefektovaných ontologických dualismů Kultury/Přírody (Descola & Pálsson 1996), přidávám se k autorům hovořím o potřebě znovu do hry vrátit pojmy a způsoby uvažování, které se ze světa ani po rozkrytí jeho bytostné provázanosti nevytrácejí, a které tak problematizují řadu aspektů objevujících se v (některých) těchto pracích. Pokud odpovědnější uvažování o světě směřuje skrze „tak akorát velké“ příběhy a teorie (Clifford in Haraway 2016: 101), pak se nemůžeme nechat zarůst nekonečnými a nevyhnutelnými propletenci, ale ani vrátit zpět k esencialistickým přístupům, nýbrž znovu přehodnotit otázku vztaženosti, neboť „to jsou vzorce vztaženosti ... které je třeba promyslet“ (Haraway in Lemke 2021: 119-20, kurzíva má). To nelze jinak, než vrátit do hry různé vztahy moci, dominance, vykořisťování, útisku nebo násilí, tedy obecně sféru politického, která mnohdy zůstává při trasování různých propletenců analyticky plochá, neboť nuance podob, jichž v rámci těchto provázání emergentně nabývá, nebývají explicitně konceptualizovány (Fredengren 2021; Lemke 2021: 142-9). Když někteří autoři vidí každý autonomní projev života uprostřed mrtvolných struktur (kupříkladu nekropolitiky) jako nadějeplný důkaz nezdolnosti mimo-lidských entit a neschopnosti moderního Člověka jim totálně dominovat, vykreslují moc velmi ne-foucaultovsky, jako opak života (viz např. Ingold 2016, 2021).

Thomas Lemke se proto ve své knize *The Government of Things* (2021) za pomoci promyšlení Foucaultova díla snaží o politizaci této relační ontologie, tedy o představení takového pojetí vztaženosti, které by ji uznávalo jako ontologický rámec, aniž by ale současně zavíralo oči před jeho prostoupením mocí a aniž by vedlo k bezvýhodnosti vzájemného připoutání. Zatímco totiž někteří autoři oslavují post-člověka (viz Wolfe 2010), jehož tělesné hranice se zoufale i nadějně rozpouštějí a nechávají prostupovat technologiemi, zvířaty, rostlinami či mikroby, a jiní prozkoumávají možnosti „svobody v propletených světech“ (Kirksey 2012), řada lidí (a nejen jich) každodenně sní o pevnější ochraně tělesných hranic i o úniku z některých násilných, nespravedlivých či smrtelně nebezpečných propletenců, v nichž uvízli (tamtéž: 7), a také na tom aktivně s různou mírou úspěchu pracují. Lemke proto odmítá oslavovat „vztaženost samu o sobě“ a kritizuje apolitický totalizující princip „všeobecného propojení, který fixuje vztahy v univerzální síti bez vnějšku“ jako politicko-ontologickou i teoretickou past (2021: 147). Jak správně upozorňuje, tyto teoretické pozice často sklouzávají k přehlížení nejen různých forem a působení moci na jedné straně, ale také k de-politizaci hmoty a jejího vitálního působení na té druhé. To neznamená, že by bylo nutné relační přístupy opustit, jen je třeba je doplnit o porozumění tomu, co mnoho lidí i dalších bytostí prakticky vykonává, a porozumět mocenskému rozměru, v němž se tato jednání mohou odehrávat.

Lemke ukazuje, že sám Foucault sledoval, jak různé entity získávají svou podobu i ontologický status skrze vzájemnou vztaženost. Ta však pro něj kvůli všudypřítomnému působení moci, která její konkrétní (a tedy pouze empiricky zkoumatelné) podoby bytostně tvaruje, nikdy nebyla nevinná, samozřejmá ani rovnostářská. Představuje naopak praktický úkol, vykonávaný skrze působení různorodých aparátů, které splétají dohromady různé entity a procesy, zároveň ale také stanovují administrativní, diskursivní či právní normy a hranice toho, co/kdo s čím/kým se může za jakých

okolností a v jaké podobě setkat (Lemke 2021: 110-2; Ogden 2011: 34). Helmreich (2023: 15) dokonce v návaznosti na Foucaulta hovoří přímo o symbiopolitice jako o „správě [governance] vztahů mezi propletenými živými bytostmi“. Zatímco propletence jsou spojené s nestabilitou, dynamičností a emergencí, aparát se je snaží dostat pod kontrolu a ustavit přehledný řád s pevnými kategoriemi subjektů a objektů – že se mu běžně takovéto zachycení nedaří, pak poukazuje na vitalitu a nepoddajnost více-než-lidských světů (Lorimer 2015). Pokud tedy Ingold (2021: 210) propaguje přístupy, „které přisuzují prioritu procesům formování oproti jejich konečným produktům“, spolu s Lemkem a Foucaultem můžeme vidět, jak je třeba ve světě politických ontologií (a ‚čistek‘, jimž mohou dávat život) držet v pozornosti obě roviny. Všechny bolševníky, jakožto zástupci společného IND určeného k radikaci, jsou dnes vystaveny jednomu typu moci, o žádné mnohoznačnosti a diferenci tedy nelze příliš hovořit. Specifické podoby provázanosti jsou proto bytostně politické, emergentní i cíleně stabilizované a moc a aktérství jsou v nich distribuovány velmi nerovně. Stále však existuje možnost lidí i ne-lidí unikat z těchto předepsaných představ. Je však možné sebe nebo někoho jiného zcela vyplést ze zdánlivě nekonečné šíře vztahů a připoutání? Jinými slovy: je možné vyhubit bolševník? A je to správné?

Těžko říct, nicméně se na aktivity stovek lidí, vycházející z představy, že ano, alokují pouze v západních Čechách každý rok desítky milionů korun. Frédéric Neyrat (2018) proto navrhuje doplnit důraz na provázanost tím, co nazývá „ekologie oddělení“ (*ecology of separation*). Poukazuje na to, že některé propletence je třeba rozplést, zejména kvůli tomu, že re/produkuje různé formy násilí či nerovností a znemožňuje vytváření hodnotnějších světů. Zásadním krokem pro to však je rehabilitovat samotnou možnost takového rozplétání, tedy politizovat ontologii a zbavit se její nevyhnutelnosti. Díky tomu se můžeme pokusit prozkoumávat, jaké jsou možnosti politického a odpovědného jednání zevnitř některých forem sociopřírodních spleteností a navzdory nim. Podle Neyrata je nutné přenést do popředí zejména dvě věci: produkci oddělení a existenci vnějšku. Barad (2007) přímo podmiňuje fungování v propleteném světě ustavováním ‚aktérských řezů‘, cílených oddělení, která uschopňují k jednání a *současně* tvarují pole možností jednání, a pro Swyngedouwa & Ernstsona (2018) je potom klíčová přítomnost nějakého vnějšku vůči stávajícím formám provázanosti, který otevírá možnost jejich jiného uspořádání. Vnějšek ustavuje potenciál pro přesahování současné podoby světa a pro unikání z utlačujících závislostí a hrozivých propletení – a je to také tento vnějšek, který motivuje a zároveň podemílá bolševnickovou nekropolitiku. Ekologie oddělení tedy volá po kritickém odstupu od některých podob propletení, abychom nebyli zrceni jejich nevyhnutelností, a vždy tak v sobě obsahuje stopu jiného světa, který prostřednictvím strategických vydělování motivuje různorodé sociální nebo sociopřírodní praxe.

Za pomoci těchto prací je tak třeba se zaměřit na sledování vzorců politicko-ekologických dynamik více-než-lidských proplétání a rozplétání, které doprovázejí hodnocení podoby konkrétních vztahů, do nichž se různé entity dostávají. Vztaženost není sama o sobě vždy apriorně dobrá a etická (nebo naopak) (Lemke 2021: 89; Giraud 2019), což zakoušejí také mnozí ti, kdo se ocitli uprostřed zabolševené krajiny. Propletence jako základní jednotka analýzy pak selhává v porozumění situacím a prostorům, v nichž produktivní a konstitutivní roli hraje snaha o její popření či vyvázání se z ní. Tsing při trasování více-než-lidských interakcí v pozadí kapitalistické produkce a směny dochází k tomu, že „odcizení“, které je v základu její logiky, „znemožňuje ... propletence“, protože vytváří produkty bytostně odpojené od svých žitých světů, a zkoumat tedy pouze roviny provázání podle ní zavání neúčinností a možná i archaičností (2015: 6). Ferguson (1999) už dříve poukázal na to, jak byli obyvatelé Zambie v rámci neoliberalní globalizace nejprve postupně zaplétáni do řady mezinárodních

ekonomických a dalších vztahů, ale znovu z nich cíleně vyplétání poté, co jejich aktivity přestaly být vnímány ze strany vnějších institucí a korporací jako hodnotné. Nad podobou vztahů uvnitř spletenců tedy má někdo větší moc a kontrolu než jiní, a má také větší moc z nich sebe nebo další entity s různými důsledky vydělovat. Takto je třeba chápat také povahu moci a nepoddajnosti tvarující zabolševenou krajinu.

Antropologie tedy sice poskytuje dobré nástroje pro sledování komplexity, vztaženosti, mnohoznačnosti, provázanosti, multiplicity, fluidity, hybridity, prostupování apod., mnohdy tím však přispívá ke slepotě vůči kontextům, v nichž se žádné ambivalence, proměnlivosti a problematizace neobjevují nebo v nichž se každodenně pracuje na jejich odstraňování a zahlazování (viz Jean-Klein 2001). Nekropolitický aparát prostřednictvím řady aktivit dodnes cílí na stabilizaci jednoznačně antagonistických vztahů vůči bolševníku a navíc svou plošnou, standardizovanou a replikovatelnou choreografií znesnadňuje časoprostorově i metodicky fluidnější přístupy nejen k likvidaci, ale i k bolševníku samotnému. Zatímco tedy Kirksey (2012: 116) měl „tváří v tvář složitým propletencům potíže s rozřídováním věcí“ – zejména nepřátel od spojenců – v zabolševené krajině plné cílených odpojování ze strany mnoha lidí, od chatařů po odborníky na ministerstvech, to bylo snadné.

Mé analýzy dynamik okolo vitality bolševníku tak poukazují na limity diskursu komplexní provázanosti a vzájemné závislosti. Pokud sestoupíme z výroků o všeobecném propletení lidského a mimo-lidského na úroveň specifických situovaných *meshworks* a mezidruhových vztahů, ukazuje se, že to tak být ani zdaleka nemusí, a že naopak strategické odpojování od diskursivně jednoznačně ohraničených entit může hrát důležitou roli pro „kolaborativní přežití“ (Tsing 2015: 2). Roberts (2017) na příkladu dělnické čtvrti v mexickém hlavním městě poukazuje na každodenní snahu místních obyvatel se z některých vztahů v rámci „násilných propletení“ s okolním prostředím (s různou mírou úspěšnosti) vyvázat, protože na tom záleží jejich přežití. V průběhu výzkumu se prohloubil její pocit, že v nerovných světech je zapotřebí korigovat oslavná proplétání tím, že stejně vážně budeme vnímat snahy o ohraničování a vydělování, protože někdy představují téměř jediné dostupné nástroje (nejen) vlastní ochrany. Kupříkladu důvěra ve fyzický dotek, k němuž se obracejí zejména feministické přístupy jako ke smyslové formě uznání vzájemné závislosti, odpovědnosti a péče (viz např. de la Bellacasa 2017; Haraway 2008: 36), by přehlížela to, že tělesné provázání s bolševníkem bývá pro lidi (ale ne vždy jen pro ně) toxické a bolestivé. Pokud Lorimer (2015: 16) charakterizuje ochranářství jako procesy „učení se být dotčen“ (*learning to be affected*), pak nekropolitika je naopak učením se dotčen nebýt. Neodolatelná touha po vzájemném provázání (Haraway 2016: 58) se netýká mnoha aspektů různých životů, ani těch uprostřed zabolševené krajiny. Ontologická propletenost není vždy v souladu s méně totalizujícími praktickými okolnostmi každodenních trablů a střetávání.

Proto jsem se i já v textu snažil simulovat tuto logiku odpojení, která na mnoha úrovních prorůstá nekropolitickými ‚čistkami‘, a to nejen na úrovni vytoužených cílů a strategií, ale také každodenních taktik, tedy způsobů, jimiž se celý aparát snaží tuto realitu materializovat. Pokud na začátku 90. let Lila Abu-Lughod vyzývá antropology k větší podezřívavosti vůči pojmu kultura, a ve výsledku k „psaní proti kultuře“ (1991), pak já jsem se z podobných důvodů pokusil promyslet strategii toho, jak psát proti propletencům.¹⁵ Podobnosti jsou nabíledni: „Většina ... antropologů se domnívá nebo dělá, že ‚kultura‘ [propletenost] ... představuje skutečný předmět antropologického bádání. (...) Antropologický diskurs poskytuje kulturním rozdílům [propleteným životům] ... punc samozřejmosti.“ (tamtéž: 143) Zatímco kultura zavání esencialismem, nadměrnou koherencí a s tím

¹⁵ Díky Bobovi Kuříkovi za posrtek vstříc této souvislosti.

spjatou ohraničeností a apolitičností (tamtéž: 143-7), pak provázanost přináší podobnou apolitičnost naopak při neodbytné vztaženosti a nadměrné neohraničenosti. Psaní proti propletencům nemá označovat jejich naprosté zavržení, nýbrž jen nuancovanější následování více-než-lidských aktivit, které někdy mohou pečlivě pracovat na rozplétání i ho skutečně v mnoha ohledech dosahovat.

Vydělování je totiž jakýsi habitus nekropolitiky. Levá strana textu byla příběhem takového strategického čištění spletité sociopřírodní reality a odpojování se od této spletitosti prostřednictvím vědeckých, administrativních či technologických nástrojů (hranic, vidění, figur, map, tabulek, smluv atd.). Bolševník, provazující se nečekanými a s ohledem na okolní krajinu různorodými způsoby, byl prizmatem invazní ekologie a veřejného diskursu, jenž její slovník snadno inkorporoval, ustaven jako esenciální ‚invazní vetřelec‘. Proto se začaly ustavovat robustní aparát, který si za cíl kladl materializovat toto vydělení bolševníku z místní krajiny. Diskursivní figury aktérů zmocněných k hubení, které se s různým tempem institucionalizovaly, skoro jako by levitovaly nad spleť lokálních i širších sociopřírodních historií a kontextů. Hranice jakožto základní prvek mocenské geometrie nekropolitiky fragmentují a rozdělují „fluidní prostor“ (Ingold 2021: 76-88) i čas do jednotlivých a vzájemně se neprostupujících škatulek, v rámci nichž se bolševníková ‚invaze‘ zdá být zvládnutelná. Pohled jako forma zakoušení má na rozdíl od dotyku za cíl se s pozorovaným objektem materiálně neproplést (Brighenti 2010: 7; Macnaghten & Urry 1998: 124-9), a ačkoliv působení moci prostřednictvím takovéto odpojené formy vnímání podle řady autorů reprodukuje dominanci vůči němu (tamtéž: 120-2), v případě nekropolitiky přesně o to jde. Tunelové vidění oligoptikonu pak vydělovalo konkrétní bolševníkové porosty z různorodých vztahů na jednotlivých místech a přenášelo je v podobě čísel do (vědeckých nebo administrativních) tabulek, grafů, smluv, aplikací apod., které následně měly usnadnit bolševník z těchto vztahů vyvázat pomocí různých an-estetických metod.

Z pohledu antropologa nepřeborné množství podstatných věcí, týkajících se lokálních historií a bohatých kontextů, chybí, z pohledu ‚státu‘ ale tyto věci podstatné nejsou, protože nijak nepřispívají ke schopnosti vůči bolševníku jednat (viz Scott 1998: 12-3). Modernita se tedy neprojevuje pouze jako pečlivě čištěné epistemologické hledí (viz Latour 1993), ale skrze jeho performaci také jako materiální zkušenost a praxe. Proto jsem podobně jako Hannah Appel v případě fosilního průmyslu (2019) sledoval současně lokální specifika a sociopřírodní propletenosti na jedné straně, a praxi nekropolitiky, poháněnou různými formami vydělení se z nich, na straně druhé. Podle ní je třeba si všimnout, že „techniky, subjektivity a diskurzy, skrze něž se toto rozpojení částečně realizovalo ... byly ‚osvědčené postupy‘ podporované mocnými právními režimy, morálkami a naturalizovaným chápáním [bolševníku] jako takového. Setrvávat na ‚odhalování‘ místní komplexity pod hladkým povrchem, který [nekropolitika] pracně vytvářela, by znamenalo ignorovat záměrnost jejího odpojování.“ (tamtéž: 25) Odpojení ani v mém případě nebylo chybnou misreprezací ‚skutečné‘ reality, nýbrž každodenním nebo alespoň příležitostným projektem řady lidí, s nimiž jsem se setkal.

Množství lidí tedy pracuje právě až s ohledem na takovýto mocensky očištěný a dekontextualizovaný objekt moci. Neschopnost bolševník ‚porazit‘, která je způsobena do značné míry tím, že nekropolitický aparát nedokáže a ani zcela nemůže zpracovávat onu sociopřírodní komplexitu (přízračné přetrvávání politicko-ekologických historií pohraničí, spletitost pohybů krajinou, linie úniku, kinestetické praxe...), však zároveň poukazuje na to, že různým více-než-lidským spletencům skutečně je mnohdy velmi obtížné uniknout a že bez přiznání této komplexity bude v jistém ohledu ‚boj‘ s bolševníkem trvat věčně. Vůle po vyhubení i po setrvání v existenci nadále na mnoha místech koexistují. Touha po kontrole ještě neimplikuje opravdovou kontrolu jako výstup

působení moci. To nic nemění na tom, že se velmi často totální cíle nekropolitiky daří bez větších problémů materializovat a bolševník napříč rozsáhlým územím vyvazovat, aniž by bylo třeba brát ohled na jakékoliv nuance. Propletenost až na dřev, jen dokud zrovna nehubíte nepřítele.

...vstříc vztaženosti

To však neznamena, že jsem se nakonec postavil bezvýhradně na stranu nekropolitiky. Zabolševená krajina je totiž plná až příliš snadných, okamžitých a univerzálních odpovědí, které se za několik desítek let nakumulovaly do velmi robustní podoby, v níž už ontologické ani praktické alternativy téměř nelze slyšet. Možná je tedy načase jim začít vzdorovat i v případě (hubení) bolševníku a překročit ‚bojové‘ linie, které nám zamezují vidět širší okolnosti současného propletení s bolševníkem. Ostatně podle Lemkeho (2021: 148) nám analýza toho, jak se některé více-než-lidské konfigurace stávají stabilními, dává potenciál „poskládat je jinak“. Díky Foucaultovi víme, že moc není pouze vnější a omezující, z níž lze absolutně uniknout, nýbrž všeprostopující a produktivní. Proto je třeba se spíše dívat na to, jakým způsobem v konkrétních situacích působí a jak se s ní různé entity vyrovnávají – a jak ji eventuálně tvarovat vstříc skromnějšímu (spolu)utváření různorodějšího světa, který by nebyl tolik zničující jako ten současný (viz Haraway 2008: 3, která tento proces nazývá *autre-mondializace*, tedy z francouzštiny doslova materializování jiného světa).

Vyvazování totiž nemá jen komplikovat narativ propletenosti, nýbrž také podkládat odpovědnější intervence do sociopřírodních jevů (Giraud 2019), což se u nekropolitiky neděje. Ta totiž stojí nikoliv pouze na oddělení (*exclusion*), nýbrž na odtržení (*split*). Neyrat (2019: 149-50) vysvětluje zásadní rozdíl mezi nimi: zatímco oddělení vede k uznání existence toho, od čeho/koho se cíleně a ne-absolutně (tedy vztaženě) oddělujeme, odtržení znamená ustavení hluboké a nepřekročitelné hranice mezi odlišně hodnotnými doménami reality (například Kulturou a Přírodou), jíž si často ani nemusíme být vědomi, nicméně se stává zcela přirozeným prizmatem, s nímž přistupujeme ke světu okolo nás. Z odtržení vyplývá zapření vztaženosti, což představuje fundamentální podobu ontologického násilí (Doyle 2020: 3), a odmítnutí jakékoliv formy odpovědnosti vůči ustavovaným hranicím. Proto je na rozdíl od oddělení musíme na všech frontách destabilizovat a ničit (Neyrat 2019: 151).

Spolu s Neyratem je proto nutné se zamýšlet nad tím, jak by mohla vypadat ekologie oddělení v zabolševené krajině, která by sice uznávala možnost a možná i nutnost separace, neboť oslavování zdánlivě nevyhnutelných propletenců s ekologicky simplifikujícím fototoxickým bolševníkem působí nesmyslně, který by však současně nepopíral jeho různorodou sociopřírodní vztaženost, ontologicky sice také nevyhnutelnou, ale v konkrétních projevech politicky tvarovanou a tvarovatelnou. Takový by měl být projekt kosmopolitiky, jak ji prezentuje Stengers (2010) nebo Lorimer (2015), tedy jako praktický i imaginativní proces hledání a skládání sdíleného světa spolu s ne-lidmi, jehož výstupy ale nikdy nemohou být zcela pod naší kontrolou. Pokud nicméně máme zapojit sílu imaginace otevírat a utvářet možné světy, je zapotřebí, aby neopomíjela materiální možnosti a efekty jejího přenášení do reality (Ingold 2015: 140) – při vědomí toho, že materializace bolševníku nejsou nevyhnutelně hrozivé.

To neznamena, že vzkvétající více-než-lidské soužití někdy nevyžaduje ploty, mačety, herbicidy nebo robustní aparáty, zaměřené třeba na strategické vydělení a odpojení bolševníku od možnosti se produkce kosmopolitických návrhů účastnit. Uznání propletenosti jako základní předpoklad pro skutečně etické jednání pomíjí celou řadu aktivit, které se snaží o vytváření pulzujícího a různorodějšího světa prostřednictvím odmítání současných forem vztaženosti. Giraud (2019: 10-1) upozorňuje na to, že „odmítání nebo potírání určitých vztahů ... je nezbytné pro zachování ostatních“

nebo objevení se nových. Některé formy vztahů jsou navzájem jednoduše neslučitelné, a proto mohou být vědomé pokusy o distancování a vyvazování součástí rozhodování o tom, které světy (a životy) jsou hodnotnější a které stojí za to zkoušet materializovat. Bolševník se do krajiny západních Čech propletl natolik, že jsme to na základě různých zkušeností a praxí začali zakoušet jako nežádoucí nejen pro nás, ale také další entity. Zatímco jinde se lidé s pleveľy spojují, aby zvýšili šance na své přežití a na bohatší mezidruhovú budoucnost (Beilin & Suryanarayanan 2017), uprostřed zabolševnené krajiny ležela důvěra v nadějnější zítřky (přestože nikdy neunikneme otázce ‚pro koho‘ nadějnější) naopak ve zničení tohoto spojení. Zatímco někde se intenzivně pracuje na ustavování vitálnější více-než-lidské budoucnosti prostřednictvím péče (Laszczkowski 2019: 11), v zabolševnené krajině se tak děje prostřednictvím hubení.

Když Donna Haraway (2008: 78-81) dělá důležité rozlišení mezi aktem „zabití“ a „činění zabítelným“ (*make killable*) – přičemž v případě bolševníku musíme brát v potaz posun směrem k dichotomii hubit/činit vyhubitelným, jak jsem argumentoval v první kapitole – poukazuje na to, že zabíjení je inherentní součástí propleteného světa a že je někdy dokonce přímo nutné, „když někdo činí závazky vůči ostatním v rámci ekologických společenství“ (Kirksey 2015a: 218). Environmentální péče je málokdy oproštěna od násilí, jak dokládá např. Bocci (2017b) přímo v kontextu hubení ‚invazních‘ galapážských koz jako odvrácené, temné straně péče o ohrožený druh želv. Tendence bolševníku k ekologické dominanci na úkor dalších entit nejspíš podobným způsobem znemožňuje, abychom proti němu rázně nezakročovali. Bocci navíc upozorňuje (tamtéž: 436), že do hubení *i* nehubení IND je člověk hluboce zapojen, eticky i prakticky. Diskurs ‚nechme to na přírodě‘ sice zavání nevinností, ve skutečnosti však v době, kdy Příroda odtržená od Člověka je jen modernistickým mýtem (což nepopírá jeho působnost), představuje stejné popření vztaženosti a odpovědnosti jako totální eradikace bez ohledu de facto na cokoliv jiného.

Hubení se ale podstatně liší od mocenského učinění vyhubitelným, které je výsledkem onoho odtržení a vede k popření jakékoliv odpovědnosti vůči existenci druhých, čímž se hubení stává apolitickým, automaticky přijatelným, a v důsledku masovým. Je to tento způsob myšlení, vtělený do fungování nekropolitiky, který nás historicky i dnes přivádí k ‚čistkám‘, lidským i mimo-lidským (Haraway 2008: 80). Nekropolitický aparát, která má za svůj jediný cíl produkci neživých těl, tedy není systém pro vytváření vitálnější, odpovědnější, různorodější budoucnosti plné vícedruhového vzkvétání – jak jsem ukázal, oligoptická nekropolitika otázky ‚vícedruhového‘, ani otázky konkrétních podob ‚vzkvétání‘ neřeší. Mocenské materiálně-diskursivně-atmosférické sítě nekropolitiky vytvářejí předpoklady pouze pro stále se opakující verzi ‚konečného řešení‘, které je považováno za nutné i správné. Kritika nekropolitického aparátu nemá znamenat nesenzitivitu k prostředí ‚okupovanému‘ bolševníkem, jen z něj odmítá apriorně selektovat několik prvků za účelem jejich bez-ohledného odstranění. Tato kritika odmítá přerušování jakékoliv vztaženosti.

Ostatně Ferguson připomíná (1999: 238), že také odpojení implikuje vztah, nikoliv jeho absenci. Ingold (2015: 25-6) ho poeticky doplňuje popisem toho, jak důvěrné propletení uvnitř *meshworks* prostorově i časově přesahuje akt konkrétního setkání, a zanechává v tělech jednotlivých entit stopy, které tvarují jejich životní trajektorie i po případném rozdělení – nelze se vrátit do stavu před provázáním, a proto by ani vyhubení bolševníku neobnovilo krajinu do stavu před jeho ‚invazí‘. Různé instituce, diskursy i subjektivitu lidí zůstanou zkušeností se životem v zabolševnené krajině proměněny, což může nadále tvarovat přístupy třeba ve vztahu k dalším IND. Ze vzájemného uchvácení lze uniknout, ale proces zapomínání je dlouhý – a také proto je třeba kriticky sledovat současné praxe. Přiřazení bolševníku do kategorie Života, kterému bychom přisoudili liberální

koncept politických práv, však není potřeba – stačí se ptát, „jaké formace udržujeme v existenci nebo hubíme“ (Povinelli 2016: 50). Obtíže a odpovědnost, s níž na tuto otázku (spolu s dalšími ne-lidmi) v konkrétních prostorech, časech a situacích prakticky odpovídáme, by nicméně neměly být snadno a trvale smeteny ze stolu.

Pokud máme hubit bolševník, je si třeba přiznat, že rozplétání a dělání aktérských řezů ve vztaženém světě je etiko-onto-politický akt s dalekosáhlými důsledky, které často nemůžeme znát, a to nejen proto, že jsou málokdy zcela pod lidskou kontrolou. Donald (in Goldstein 2019: 19) spíše o „etické vztaženosti“, která „nepopírá rozdílnost, ale spíše se snaží hlouběji pochopit, jak nás naše odlišné historie a zkušenosti staví do vzájemného vztahu.“ Tento postoj můžeme prodloužit napříč druhovými liniemi. Bolševník se nestal ‚invazním‘ sám od sebe, tato jeho životní trajektorie je lemována širšími politickými historiemi, které se kumulují a promítají do konkrétních podob ‚invadovatelné‘ krajiny. Pokud politika, vtělená do různých aparátů, zásadně tvaruje to, v jakém prostředí k jakým setkáním a v jaké podobě může mezi lidmi a ne-lidmi docházet, a tedy k jakým formám vztahování se můžeme být motivováni (Laszczkowski 2019: 15), musíme se zabývat tím, jaké formy politiky prosazujeme a jaké aparáty budujeme. Mezidruhová prosperita nezbytně bude výsledkem proměny působení moci, nikoliv jejího zrušení – podoby moci (a aparátů, diskursů, subjektů apod., které se jí snaží spoutat a nasměrovat určitým směrem) a podoby života budou i nadále hluboce propletené. To však neznamená, že by nebylo úniku z nekromoci, jen je zapotřebí ji transformovat – a to nejen přijít s novými metaforami, přestože je zásadní, jakými příběhy, koncepty, figurami či kategoriemi popisujeme a přetváříme svět (Haraway 2016). Etická ontologická politika je o změně méně-než-lidského – esenciálního, odtrženého, nehodnotného, a tedy vyhubitelného, co se nesmí dostat do kontaktu s našimi těly ani konceptuálními systémy – ve více-než-lidské – přiznaně vztažené a tedy s vlastními kontexty a historií – u něhož hledáme opatrné způsoby soužití od integrace až po likvidaci, a jehož součástí tedy může či dokonce musí být akt vydělení, ten však musí být přiznaný a potenciálně v prostoru i čase proměnlivý a otevřený k jeho novému promyšlení (Giraud 2019: 171-2).

Vzkvétající vztahy tedy mohou být různorodé a jejich konkrétní podoba je (symbio)politický úkol. Je dost pravděpodobné, že i v takovém případě by bolševník v Karlovarském kraji potkal stejný osud. Logika pohánějící takovouto praxi by však byla odlišná. Jak by příspěvek k takové alternativě mohl vypadat?

Brian Massumi se v jedné z novějších monografií (2015) zabývá otázkou, jestli ještě koncept bio/nekropolitiky dokáže zachytit současné podoby moci, a odpovídá si, že ne zcela. Tento koncept totiž byl postavený na předpokladu alespoň relativní stabilní a poznatelné populace, vůči níž šlo působit s poměrně předvídatelnými výsledky. Dnes je situace jiná, neboť se ve stále více doménách objevuje nový typ prostředí, který charakterizuje neustálá přítomnost obtížně předvídatelných hrozeb, jež vykazují hrozivou autonomii na různých plánech (tamtéž: 40). Nástupu tomu odpovídajícím novému typu preemptivní „environmentální moci“ nebo „ontomoci“, jak ji souběžně nazývá, si v různorodých kontextech všímají i jiní autoři, kteří se i zde vracejí k přednáškám Foucaulta (2008; Lemke 2021; Lorimer 2020). Ve srovnání s nekropolitickou mocí přináší potenciál pro odpovědnější přístup vůči přízračnému bolševníku, který by mohl pomoci materializovat hodnotnější a méně násilné více-než-lidské světy. Nepůsobí totiž většinou na jednotlivá těla přímo, ale zprostředkovaně na jejich okolí, neboť „mění podmínky prostředí pro vynoření [nějaké formy] života“ (Massumi 2015: 40). Uznává tím tedy onu relační ontologii plnou propletení, mimo-lidských vitalit, dynamičnosti, nejistoty či hybridity, nicméně současně nezabraňuje strategickému vydělování těch,

Obrázek č. 35. Střet simplifikací. Zdroj: <http://gis.kr-karlovarsky.cz/heracleum-public/>.

kdo materiálně brání onomu mezidruhovému vzkvétání. Potenciálně (i když ne nutně) také otevírá prostor pro menší odpor vůči svébytným a neočekávaným mimo-lidským dynamikám vstříc ‚novým ekosystémům‘, i prostor pro únik z binární představitivosti buďto úplné kontroly (bolševníku a dalších IND), nebo úplného zbavení se kontroly a ponechání budoucnosti na samopohybu Přírodních propletenců. Nepopírá možnost dočasných a situovaných ohraničování a vylučování, které jsou nezbytnou součástí akceschopného politického jednání (Holbraad et al. 2019: 6-7; Mouffe 2011: 73), a uznává tím politickou dimenzi podob více-než-lidských proplétání, v tom smyslu, že „aktivně přivádějí k životu nové světy, a tím vylučují jiné možnosti“ (Lorimer 2015: 59). Jednoduše řečeno, pokud tu bolševník nechceme, snažme se mu nevytvářet vhodné podmínky k růstu a šíření.

Současně si však takové pojetí moci neromantizujme. Massumi (2015) o ní píše v kontextu ‚války proti terorů‘ a už jsem nastínil, že Lemke (2021: 126-141) zas poukazuje na to, jak byla postupně zapřažena do neoliberálních postupů vládnutí. Smyslem neoliberálního rozhodně nebyla demokratizace politiky a ustavení rovnostářštějšího světa (viz Harvey 2007), natož toho více-než-lidského, proto je zapotřebí ontomoc ještě dále vyztužit, aby mohla přinášet kolektivně hodnotnější světy. Únik zmíněnému dualismu by neměl být nahrazen jakýmsi manažerským řízením emergentních sociopřírod (jaké jsme viděli v případě Louna), neboť ten běžně sklouzává k podřízení ‚hodnoty‘ ekonomickým optimalizacím. Musíme si proto ‚hodnotu‘ vzít zpět a navrátit jí kvalitativní rozměr (viz Massumi 2018).

Pokud je tedy podle někoho globalizovaný Antropocén bytostně charakterizován především různými formami simplifikace, homogenizace a ztráty sociopřírodní diverzity (Tsing 2017), jednou z jejichž podob je také nekontrolovatelně se šířící bolševník (Obr. 35), pak nedává příliš smysl ho vytrhávat z jeho příbuzenských linií – monotónních plantáží různého druhu, obřích lánů druhově chudých pastvin (které ostatně sužují také třeba CHKO Slavkovský les, viz Janík 2021) apod. Ty se

spolu s dalšími praktikami přispívajícími k úbytku ‚přírodní‘ rozmanitosti, z něhož jsou IND dnes již téměř přednostně obviňovány (IPBES 2023), musejí stát objekty odpovědné environmentální moci a musejí přestat být považovány za samozřejmou strukturu, v rámci níž se prostřednictvím plošných eradikačních kampaní jednotlivých druhů pokoušíme něco dělat s ‚krizí biodiverzity‘. Pokud má péče představovat „činnost, která zahrnuje vše, co děláme pro udržení, zachování a opravu našeho ‚světa‘, abychom v něm mohli co nejlépe žít“ (Tronto 1998: 16), pak námitky, že je třeba se zaměřit na realizovatelná řešení, nefungují, neboť řezy, které ve stávajících propletencích vytváří prosté oligoptické hubení bolševníku – bez souběžného rozbíjení dalších forem ekologického zjednodušování – takový ‚opravený‘, tedy diverzifikovanější svět přinesou málokde (viz van Dooren 2019: 127). Ostatně, na mnoha místech nebývá bolševník příčinou, nýbrž pouze symptomem lidmi vyvolané zátěže, a ke snížení druhové diverzity či bohatosti zde dochází v průběhu post-disturbančních dynamik spíše bez ohledu na jeho přítomnost (Thiele & Otte 2007). Musíme se tedy obecněji ptát, jaké světy na konkrétních místech vznikají, jaké možnosti života se zde rozvíjejí a kdo v nich vzkvétá (Rose in Fredengren 2021: 17).

Odpovědné politické soužití s bolševníkem je totiž přinejmenším stejně tak o proměně nás a našich představ i praxí na různých úrovních, jako o jeho rozhodné likvidaci na mnoha místech. Nepotřebujeme tedy pouze ‚tak akorát velké‘ příběhy, ale také odpovědné, ‚tak akorát velké‘ instituce, které by s nimi dokázaly pracovat a přenášet je do reality ‚tak akorát velkých‘ krajinných struktur. Tyto instituce by však měly být nejen otevřené vůči diverzitě nejen-lidských vědění a přístupů (viz Scott 1998: 352-7), nýbrž ve světle nekropolitických tužeb i selhání generovaných (ideovou i praktickou) ztuhlostí a setrvačností celého aparátu také daleko plastičtější a tekutější. Už podle autorů sociologické Frankfurtské školy plynula iracionalita různých struktur právě z jejich bytostné rigidity (Zantvoort 2017), a pro složité (post)antropocénní otázky, které si je třeba klást, jsou ve stávající podobě krajně nevyhovující. S bolševníkem by bylo opět dobré také myslet, a to vstříc rozložení plošných jednorozměrných aparátů, které odhlížejí od mnoha nuancí světa, vůči němuž působí, aby ho mohly snadno zčítelnit a pohlit.

Soužití s bolševníkem, jakožto zástupcem nezkrotných dynamik (mezi něž obecněji IND spadají), je jednou pro vždy nevyřešitelný problém – ‚konečná řešení‘ nefungují prakticky ani eticky. Podobně jako Van Dooren (2019), sledující lokální kampaň na eradikaci malé populace vran v nizozemském Rotterdamu, i já považuji nekropolitické řešení za takové, které dává najevo a pouze posiluje nebezpečnou logiku arogantní dominance, s níž dnes v mnoha různorodých oblastech přistupujeme k více-než-lidskému světu. Současné figury, jimiž rozumíme životům bolševníku v západních Čechách (a pravděpodobně i mimo ně), nám v tom pouze napomáhají. Vysídleme tedy Trifida i Nezmara a přivítejme Spektrální bolševníky!

Spektrální bolševníky

S Donnou Haraway (např. 1985, 2003) sdílím slabost pro figury, kulturně-politické spletence těl a významů, v nichž se kondenzují kolektivní imaginace, fantazie, touhy, obavy či atmosféry na jedné straně a vědecké, technologické, ekonomické a další mocenské aparáty na té druhé. Pohybují se na rozostřené hranici mezi faktem a fikcí, mezi představivostí a realitou, a proto nám mohou usnadnit promýšlení nejen již realizovaných, ale také možných světů. Figury nám umožní takové světy obydlovat. Ve světle předchozí části je však jasné, že Trifid, který zavání exotickým vetřeleckým Druhým, ani Nezmara, potomek frustrace vzešlé ze setkání s vitálním přebytkem modernistických plánů, nás větší pokoře ani odpovědnosti naučit nemohou a s politizací sociopřírod také

nepomohou. Proto navrhuji Spektrální bolševníky jako figuru pro nadějnější budoucnost i současnost. Opatrný a otevřený nástin jejich života je stejně tak experimentální jako v širokém slova smyslu politické úsilí – je to praktika „proti-jednání“ (*counter-conduct*), která se vzpouzí existujícím formám vládnutí a dominance (Foucault 2007), a směřuje tedy k onomu vnějšku stávajících podob propletení. Znovu je však třeba připomenout, že Spektrální bolševníky nepomíjejí specifické materializované podoby bolševníku, ale snaží se je nastínit způsobem, který by motivoval odlišné praxe – aniž bychom s nimi nutně chtěli a museli žít dál.

Svým únikem ze zažitých taxonomických kategorií je tato figura součástí snah o „myšlení proti monokulturám“ (Araya 2023), tedy proti všem formám násilných zjednodušování, které mohou mít materiální i ideovou povahu – od hospodářských plantáží přes bolševníkové ‚plantáže‘ až po monokulturní eradikační myšlení. Všechny přispívají k úbytku sociopřírodní diverzity, tedy různorodosti zabydlování společných světů, a všechny zužují a hermeticky uzavírají pojetí reality, a vytvářejí tak dojem její nevyhnutelnosti. V životech Spektrálních bolševníků jsou vepsány lidské praktiky i vlastní vitální tendence, spleť více-než-lidské historie i kolektivní budoucnosti. Prostřednictvím této figury tak můžeme hledat nuancovanější a odpovědnější (a proto také trnitější) střední cestu mezi různými universalismy, které v praxi málokdy odpovídají různorodé povaze skutečných mezidruhových setkání a spletení v konkrétních situacích (Schroer 2018: 45), a jsou tedy bídým výsledkem pro všechny – pro bolševníky i další ‚invazní‘ druhy, které přijdou po nich, pro nestíhající frustrované pracovníky, pro dobytek apod.; i mezi relativismy, které se za clonou liberálnosti odmítají vypořádat s obtížnými politickými a etickými otázkami. Spektrální bolševníky tak jsou provizorním, spekulativně-empirickým náčrtem odpovědi na otázku, „jak lze rozvíjet obecné znalosti ve ... světech, zavázaných brát odlišnosti vážně?“ (Haraway 2003: 7).

S jednou charakteristikou Spektrálních bolševníků už jsme se setkali na mnoha místech napříč celým textem. Přízračnost (*spectrality*) provází zabolševnou krajinu v podobě linií úniku, během nichž se bolševník střídavě ztrácí z dohledu a zase se nečekaně a hrozivě objevuje, ztělesňuje a projevuje na zdánlivě náhodných místech. Hranice, které často s takovým úsilím budujeme a zabydlujeme – ať už prostorové, konceptuální, tělesné, ontologické, estetické nebo temporální – pro něj mnoho neznamenaají a svým působením je neustále překračuje a rozrušuje (Derrida 2012; Tsing et al. 2019: S191). Přízraky nebo duchové, jak je nazývají jiní autoři (Tsing et al. 2017), také odkazují k minulým rozhodnutím, aktivitám a způsobům života, jež se zdály být dávno pohřbené, zapomenuté a zneviditelněné, ale ony stále tu a tam nabírají na podivné přítomnosti a znemožňují zapomenout a nevidět (vyhnání Němců a rozbití heterogenní krajinné struktury, ambivalentní restituce a privatizace, nebo prostě jen zemědělský dotační byznys na nějakém pozemku o pár let dříve...) (Gordon 2008; Tsing et al. 2017: G1) – semena bolševníku v sobě přenášejí stopu více-než-lidských historií místa, na němž vznikla a z něhož se mohla přízračně přesunout dál, kde svým odloženým vyklíčením mohla narušit lineární temporální řád nekropolitiky. Spektrální bolševníky poukazují na to, jak se jako nejen biofyzické, ale také atmosférické objekty, propaly do podoby různých aparátů či projektů, současně nás ale straší jako někdo, kdo je dnes s ohledem na plánované vyhubení de facto žijící ‚mrtvý‘ – stejně jako mnoho lidí a institucí straší tento závazek samotný. Přízračnost tak také uznává hluboce afektivní vitalitu bolševníku v západních Čechách i stejně afektivní (tedy nejen ‚racionálně objektivní‘) a málokdy rigorózní formy jeho poznávání, aniž by požadovala využívání militantního jazyka. To také znamená, že přízraky odmítají rozlišení mezi jejich materiálním působením a významy, které s nimi máme spojené (Freccero 2017), což vysvětluje, proč bolševník jako by pronásledoval lidi napříč krajem i přesto, že z jejich životů téměř vymizel.

V každé kapitole jsme viděli, že se přízraky propisují do selhání nekropolitiky – v podobě stále živoucích historií, které tvarují různé podoby ruinování a absencí, v podobě neočekávaných linií úniku i v podobě přecházení napříč ne/viditelností. Jak by mohlo vypadat politické rozhodování, které by se nesnažilo úzkostlivě zapudit spektrální povahu bolševníků, ale respektovalo ji, učilo se kultivovat její vidění, a učilo se od ní? Možná by se méně sveřepě snažilo o dohlížení a kontrolu nad sociopřírodními dynamikami a uznala nepředvídatelnost jako bytostnou součást Antropocénu (viz Lemke 2021: 128-134; Tsing et al. 2019: S191); možná by se přeorientovalo z nekromoci na ontomoc a zabývalo se spíše otázkou, kterým světům a entitám v něm dává život; možná by začalo přemýšlet o proměně některých rigidních institucí a myšlenkových systémů – třeba by namísto lidského Vlastníka, který má právo se svým majetkem téměř libovolně nakládat, znovu učinila vlastníkem naopak půdu, která má právo na to nebyť jakýmkoliv způsobem simplifikována (viz Vanuxem 2020); možná by si uvědomila, že přízraky přežívají vlastní smrt, „zanechávají stopy a narušují naše plány“ (Tsing et al. 2017: G8), tedy že nadále v různých nečekaných podobách a mnohdy nevítanými způsoby utvářejí budoucnost (ať už jimi jsou přízraky odsunu, nebo možné budoucí přízraky vyhubeného bolševníku) – a tedy že lepší budoucnosti nemusejí vždy přicházet za cenu ‚čistek‘; možná by se začala vyrovnávat se svými obtížnými historiemi; možná by vedle invazní ekologie dala prostor také jiným formám vědění, lidským i více-než-lidským, které by mohly dosvědčovat hrozby bolševníku, nebo naopak jejich obraz korigovat, třeba v kontextu hrozeb generovaných jinými monokulturními strukturami.

Konečně však tato figura také otevírá prostor pro vnímání palety forem bolševníku, materiálních i nemateriálních, důvěrně známých i neznámých. Přízraky destabilizují příběhy, které si o sobě i o světě moderní Člověk vypráví, třeba tím, že narušují zažité klasifikační systémy (Tsing et al. 2017: M10) – kupříkladu biologické druhy.

Jsem si vědom toho, že zpochybnění této zdánlivě tak samozřejmé kategorie, jež se zdá být něčím víc než pouhou klasifikační pomůckou, může působit jako rozbuška. Někteří z přírodovědců si stěžují na filozofy vědy, kteří ze svých křesel koncept druhu problematizují, když jeho oprávněnost dokazuje už samotná jeho praktičnost (Wilkins 2003). Abych se vyhnul podobným povýšeneckým nařčením, vydal jsem se trochu jiným směrem: zaprvé nehodlám hlouběji vstupovat do debat o definici druhu, nýbrž nastínit, proč by (alespoň v některých případech) mohla být zcela zavržena; zadruhé se tu nesnažím stavět proti různými přírodními vědami různě definovanému pojetí druhu (viz Mallet 2001), nýbrž proti druhu jakožto intuitivní kategorii, na níž je snadné se vizuálně naladit (Lorimer 2015: 69), a která běžně funguje bez nutnosti jakéhokoliv vysvětlování či definování nejen napříč komunitou biologů (Hey 2006), nýbrž – a to je zde důležitější – ve své zdánlivé samozřejmost podkládá také nekropolitický aparát i nekropoetickou atmosféru; a zatřetí se tento pokus zakládá na etnografických datech – vlastních pozorováních i pozorováních mých informantů, kteří sami často cítili zásadní rozdíly mezi různými skupinami bolševníků: kupříkladu Roman mě během našeho prvního výjezdu cíleně zavezl na tři různé lokality, aby dokreslil, jak moc odlišné bolševníky mohou být.

Intuitivní uchopení bolševníků jako jednoho jednoznačně vymezeného a předem formulovaného druhu, stejně jako potenciální linie úniku z této kategorie, stojí především na pozorování tělesných forem rostlin. Zatímco ale v případě druhového chápání se odhlíží od sociopřírodních vztahů, jež se do jejich morfologie vepisují (Tsing 2013: 31-2), já je naopak cíleně zapracuji. Vícedruhová antropologie prozatím (navzdory explicitní výzvě, viz van Dooren et al. 2016: 5) selhává v hlubším explicitním promyšlení kategorie druhu jako takového, který i přes zboření představy o jeho nezávislosti zůstává ve většině případů analyticky nadále stejně homogenní

a zřetelně taxonomicky ohraničený (Yates-Doerr 2015). I zde panuje dojem, že funguje poměrně neproblematicky jako neutrální souhrnné označení podobností a odlišností vnitřních biologických rysů, a nikoliv také jako efekt mocenského spolu-ustavování (Diran 2024; Sinclair 2021). Čitelnost, koherence, intuitivnost, samozřejmost či ‚realnost‘ jakékoliv kategorie je však do značné míry otázka její postupné sedimentace uvnitř mocenských aparátů a diskursů, které vůči nim následně s podobnou samozřejmostí působí, čímž přetvářejí materiální realitu (Hacking 2013). Důležitá je tedy skutečnost, že kategorie druhu (ve své intuitivní i různě definované podobě) organizuje množství politických a etických vztahů vůči mimo-lidským organismům – například se na jejím základě v každodenním jednání i v působení různých aparátů rozlišuje a ospravedlňuje to, jaké jednání je vůči jakým entitám ne/přípustné (Sinclair 2021: 2). Pokud tedy v důsledku nových způsobů popisu vznikají nové možnosti jednání (Hacking: 166), pak můžeme práci, kterou kategorie druhu dělá, prostřednictvím odlišného konceptu napnout jiným směrem.

Nechci tím naznačit, že by biologický druh byl zcela arbitrární kategorií. Kirksey v článku (2015b) vycházejícím z etnografického následování klasifikační práce taxonomů ukazuje, jak se vždy musejí prakticky vyrovnávat s jednáním a materialitou entit, jež označují. Argumentuje tím proti Ingoldovi, podle něhož bychom druh jako ‚přirozenou‘ kategorii měli v antropologii opustit pro její antropocentrismus a uvalení pevných hranic tam, kde jsou jen dynamické linie života (2013: 19-20). Kategorizace sama o sobě vyloženě problém není, ostatně člověk není jediný, kdo se této aktivitě věnuje (van Dooren et al. 2016: 5). Taxonomové si navíc jsou vědomi politických a ekonomických tlaků a zájmů, které se vtělují do konkrétních podob druhové klasifikace, současně však pečlivě pracují s podobou vitality jednotlivých entit, aby je mohli poskládat do smysluplných a robustních kategorií (Kirksey 2015b). Druh je o choreografickém proplétání materiálního a sémiotického – *kin and kind*, jak to v jedné ze svých nepadně elegantně přeložitelných slovních hříček nastiňuje Haraway (2008: 17-8). Musíme se však ptát, co daná kategorie v konkrétních situacích dělá. Ostatně Kirksey (2015b: 777) sám uznává, že pojmenovávání je důležitou etickou a symbiopolitickou aktivitou, a proto tam, kde má označení druhu tak plošně smrtící důsledky jako v případě různých nekropolitik, mluví někteří autoři (např. Youatt 2020) o tom, že je třeba hledat jiné formy rozlišování. Pokud druh vzniká na průsečíku mnoha lidských i mimo-lidských praxí, pak existuje potenciál pro jiné a odpovědnější ustavení vazby mezi *kin and kind* (Haraway 2008: 18). Jak se Kirkseymu zmínil jeden z taxonomů, „vše záleží na lidské potřebě a využití“ (2015b: 762). Vždy je možné udělat jiné řezy v sociopřírodních spletech, zvýznamnit jiné podobnosti a odlišnosti, na základě odlišných atributů a priorit.

Pokud plasticita, kterou rostliny ve velké míře vykazují (Marder 2013: 12), neznamená jen schopnost formu získávat (to by označovalo pouhou flexibilitu), ale také dávat (Malabou 2005), pak se můžeme dívat na to, jak by mohly vypadat onto-epistemické kategorie, informované touto schopností bolševníku. Druh se intuitivně (a běžně i vědecky) chápe jako vymezení vzniklé na základě inherentní vnitřní podobnosti jeho zástupců (Hey 2006: 447), Kirksey (2015b: 770-5) však na příkladu taxonomického určování fíkovníků ukazuje, že někdy mohou důležitější roli hrát vazby, které jedince proplétají s jeho okolím. Pokud variace vnitřních charakteristik jednotlivců vždy byla předmětem sporů o to, kde leží hranice druhu (Mallet 2001), budou variace sociopřírodních propletení základem pro nové nastínění toho, jak o bolševníku přemýšlet – důležitou roli zde bude mít morfologie právě jako tělesný projev těchto vztažeností, do nichž člověk může i nemusí být zapojen (Tsing 2013). Proto na základě svých dat tvrdím, že nemusí být až tak obtížné najít napříč jedinci jiné teoretické i praktické koherence než ty druhové. Kategorizaci na základě fixních esencí (bolševník jako

inherentně ‚invazní‘) je třeba nahradit odlišnou, o nic méně reálnou, ale potenciálně odpovědnější (neboť přiznaně skládanou a nikoliv neutrální) onto-epistemologií, která by souhlasila s Robbinsovým (2004: 140) tvrzením, že „invazní jsou nikoliv druhy, ale sociobiologické sítě“, v nichž dominují jakékoliv formy násilného zjednodušování, která by pracovala s přízračností zabolševené krajiny a která by nepřicházela s dopředu určeným aktérským řezem (dělaným např. na základě kategorie ne/původnosti), ustavujícím objekty moci. Navrhují spektrum.

Sinclair (2021) se důsledně vypořádává s „logikou čistoty“, která je tolik vlastní západní modernistické ontologii (viz Latour 1993) a která se permanentně snaží pluralitu a fluiditu světa rozčleňovat do pevných výlučných škatulek, ‚očistěných‘ od rozostřených hranic, neboť se to zdá jako jediný způsob, jak tuto multiplicitu uchopit. Koncept druhu však při této snaze ponechává netknutý, jen se snaží proti sobě postavit jeho různorodé definice, jež můžeme v kosmopolitické praxi zapojovat politicky odpovědněji. Já ji zde proto následuji pouze v užití strategii, kterou nazývám „proti-vidění“ (*counter-visions*). Takový krok dělám explicitně s ohledem na etymologické kořeny slova spektrum v latinském slově *specere*, které odkazuje k dívání se nebo ke spatření (ačkoliv přízračné linie úniku dosvědčují, že kromě viditelného spektra existuje také to některým formám vidění neviditelné). Z něj se pak různými cestami začala rozvíjet celá škála různých slov – *spectrum*, odkazující nejprve ke zjevu či přízraku, a teprve postupem času také ke škále či rozsahu (Online Etymology Dictionary), je jedno z nich, *species* (angl. druh) další. Spektrální bolševníky jsou ztělesněním této příbuznosti, která spojuje přízračnost se škálou různorodých podob a vztahů, i efektem odlišného – *spekulativního* – dívání se, které namísto bolševnickového druhu spatřuje spektrum bolševnickových propletenců:

Obrázek č. 36. Opačný konec spektra od hrozivé bolševnickové ‚plantáže‘. Vlastní foto.

Skupinka **„OBRŮ“** s rozlehlými kvetoucími okolíky a masivními listy, které téměř čouhají ven z vozovky. Těch pár řidičů, co tudy denně projede, má tyto rostliny dobře na očích a po vysemenění pravděpodobně také jejich semena na gumách, což dává základ novým liniím úniku podél silnice. Ještě pár let nazpět tu nestály, neboť jejich předchůdce někdo v rámci projektu chemicky zlikvidoval, ale pozemek zůstal i nadále nevyužitý. Liminální přežívání bolševníku v půdě sem malou populaci brzy navrátilo. Okolní proplétání kopřiv a bodláků, nijak botanicky ani esteticky hodnotných, novým semenům ke klíčení prostor nedává. Majestátní bolševník, rostoucí na stále stejném prostoru několika metrů čtverečních, tak především zkrášluje celé místo s několika šedými zemědělskými halami. Projektové likvidační aktivity zde před několika lety skončily a ve spolupráci s dostatkem živin v půdě ze zplodin z okolo projíždějících aut a zemědělské techniky získal bolševník volný prostor pro růst do masivních rozměrů. Právě fotky takovýchto ojedinělých skupinek „obrů“ opět mobilizují obavy i fotoaparáty veřejnosti.

Osamocený **„BOLŠÁN“** se sérií rozkvetlých okolíků uprostřed malého ohrazeného močálu, jehož míra podmáčení mu příliš nevyhovuje, nedorůstá ani metru a půl. Všude kolem dokola, v perimetru vyšších desítek metrů, se rozkládají intenzivně vypásané pastviny, „biologická poušť“, jak o tom hovoří někteří botanici ze Správy. Na bolševník nikde jinde v okolí jsem tu nenarazil. Dobytek by už bolševník v této pokročilé fázi květu nejspíš nesežral, a ten tak postupně začíná mobilizovat jiné entity: kupříkladu Likvidátory s mačetami, nebo různé druhy hmyzu. Naprosto mě fascinuje, jak jimi jsou okolíky naprosto obsypané – hlavně vosami, v menšině včelami, ale objevují se i nějaké další. Na podobném vlhkém místě by se na bolševníku mohly objevit dokonce i nějaké vzácné či ohrožené druhy (Bogusch et al. 2023: 203). V chudé nabídce krajiny velkoplošných intenzivních pastvin bez fragmentovaných, ekologicky hodnotných mezí tak bolševník může přinášet nové příležitosti a paradoxně možná i zvyšovat druhovou diverzitu, jak opatrně přiznal i Švandák. (Obr. 37) Na místo jsem se vrátil ještě o dva měsíce později, v polovině září, kdy rostlina prošla dalším kolem seče a obrazení a znovu kvete – znovu jako vděčná potravina pro hmyz.

„SALÁTEK“ na pastvině zvířata téměř vždy spasou tak dokonale, že ten tu za běžných okolností ani nestihá vytvořit okolíky – nemá se tedy jak rozšířit a postupem let, spolu s vyčerpáváním semenné banky, na místě postupně zaniká. Zdejší výskyt s nízkou pokrývností se i botanici zdráhají označit za „invazní“, neboť tu téměř nijak nesnižuje druhovou bohatost (Thiele et al. 2007: 12). Zemědělci tu dokonce přestávají hovořit o bolševníku jako o problému, skládají „zbraně“ a jen s pobavením a potěšením sledují, jak se krávy nebo ovce o šfavnaté a sladké bolševníky rvou. S trochou nadsázky dokonce uvažují o vysévání bolševníku jako pícniny. Patří totiž mezi jeden z mála druhů, jenž je díky svým hlubokým kořenům i navzdory suchým létům schopen vytvořit ohromné množství biomasy pro dobytek, a to několikrát za sezónu. Podobně jako na loukách si tu veřejnost bezokolíčnatého bolševníku v podstatě nevšímá, i přes tisíce projektových „lokalit“ napříč krajem. I ti, kteří z povahy své práce o přízračné podobě bolševníku zde vědí, si jsou vědomi jeho bytostně odlišné podoby na takovém místě: „Není to nebezpečnost v podstatě nula?“, ptal se řečnický Milan s odkazem na hodnocení „lokalit“ v projektu.

„PŘEROSTLÁ MRKEV“, přízrak dřívější nebo naopak budoucí „plantáže“, na každoročně sekané louce mění svou strategii. Místo vysokého a tlustého stvolu s košatými okolíky vytváří drobný květ v nižší výšce. Sečení nechává vždy kus nadzemní části rostliny netknutý, a ta tak během pár let získává energii pro vytvoření silného kořenového systému, z něhož může čerpat živiny i při opakovaných disturbancích. Podobné louky v průběhu léta nalezneme pokryté sem tam se lesknoucími malými okolíky, které na obrovských, jednodolitě posečených lánách poskytují hmyzu potravu či prostor pro odpočinek. V této podobě bolševník straší zejména nekropolitické aktéry, kteří si jsou vědomi jeho potenciálu k přízračnému šíření při pouze minimálním plnění dotačních podmínek, i některé hospodáře, kteří kvůli bolševníku musí danou plochu navštěvovat častěji než podle dotačních požadavků. Veřejnost si ho v této podobě naopak všímá velmi málo, přestože takové plochy jsou občas k vidění i z běžných cest. Možná je důvod i ten, že je velmi snadné si jej splést s dalšími miříkovitými rostlinami, třeba bolševníkem obecným, který někdy může být téměř nerozeznatelný třeba od obrůstajícího velkolepého. Zdánlivě jednoznačné vnější hranice druhu se uprostřed této kin-estetické příbuzenské (z angl. kin = příbuzný) podobnosti rozostřují. (Obr. 36)

„PLANTÁŽ“ jako nezkroutný přízrak simplifikujících krajinných praxí a ustavené mocenské geometrie, jejichž kombinací se mnohdy legálně množí různé formy absencí – a hrozivé, simplifikované podoby jejich vyplnění. Množství rychle rostoucích bolševníků, jejichž semena se tu každoročně dostávají do půdy, výrazně znesnadnilo klíčení jiných rostlin, a různorodé sedimentované ekologické vazby se rozkládají. Bolševník proměnil dostupnost světla nebo složení a pH půd (Jandová et al. 2014), čímž vytvořil vhodnější podmínky pro svou vlastní replikaci. Rozmanitost forem mimo-lidského zabydlení tohoto místa klesá. Mnoho populací tu zaniklo – stejně jako na vedlejším obřím poli, které bolševníkový porost udržuje ve stejných hranicích – a mnoho lidí se popálilo. Ale ani tyto „plantáže“ nejsou zcela nepřátelské vůči životu: lesní zvěři, opylovačům (což by však mohlo snížit opylení jiných druhů rostlin; Petr Bogusch, pers. kom.), a postupně stále více, s tím, jak bolševníky kvůli nárůstu na ně navázaných půdních patogenů rostou stále řídkěji a do menší výšky, také třeba odolnějším druhům rostlin (Dostál et al. 2013). Některé trávy nepřežily, jiné druhy se však brzy na změněné podmínky adaptovaly, ač třeba při snížené genetické diverzitě (tamtéž). Obávané, snadno viditelné, oligopticky (tedy např. bez následného obhospodařování) obtížně řešitelné.

Obrázek č. 37. *Nové, diverzifikující podoby vztáženosti bolševníku. Vlastní foto.*

Těchto pár drobných biografii pouze nastiňuje to, že bolševníky jsou víc než jen ‚invazní vetřelci‘, kteří znemožňují jakékoliv formy přátelského a hodnotného soužití. Jistě, často skutečně jsou simplifikující a dominující, ale někdy také diverzifikující a prospěšné – a vše mezi tím. Nabírají odlišných podob a odlišných hodnot v závislosti na své situovanosti (viz Serres in Kirksey 2015a: 82), do níž se promítá politická ekologie dotačního hospodaření, okolní krajinné prvky apod. Duch ‚plantáží‘ nás však zaslepuje, protože popírá „právě tuto možnost alternativních ontologických vztahů a rostlinných morfologií“ (Tsing et al. 2019: S192). V průběhu životní fáze i v různorodých prostředích (s jejich vlastními historickými, politickými, atmosférickými, legislativními ad. kontexty) se rostliny na základě svých vitálních dynamik dostávají do natolik odlišných vztahů, že nejenže získávají značně odlišnou morfologickou i temporální podobu, ekologickou povahu nebo reprodukční trajektorie, a tedy i odlišnou možnost zakoušení ze strany ostatních, ale také generují značně odlišné lidské i mimo-lidské afekty, tužby, očekávání i praxe. Již dávno tedy plastické jsou – formu získávají a současně dávají. „Kontextově specifické plasticity jsou pravidlem,“ píše Haraway (2003: 32), aniž by zpochybňovala genetický základ jako jednu z mnoha položek jejich formování. Přestože je tedy bolševník napříč všemi těmito lokalitami pravděpodobně geneticky shodný, z hlediska těchto materiálních, sémiotických a afektivních spletenců je bolševník natolik proměnlivý, že druhové hledisko je jen příznakem, který ho ve spojení s nekropolitikou straší napříč celým Karlovarským krajem. Spektrální bolševníky tak jsou jedním druhem možná jen do té míry, do jaké sdílí status ‚k vyhubení‘. Pokud je plasticita pravidlem, pak rigidní druhová nekropolitika nevykonává pouze jednu z dalších biologických ‚čistek‘, ale také ‚epistemicidu‘, hubení jiných světů a poznání (Law 2015), a nemůže proto být vhodným nástrojem pro budování různorodější více-než-lidské budoucnosti.

Nekrolog bolševníku...?

V průběhu roku 2022 se objevila zpráva o fiasku, ve které vyústil šestiletý program na likvidaci bolševníku – tentokrát v Lotyšsku (Magazín Plus 2022). Jednalo se sice jen o velmi blízkého příbuzného bolševníku z mé práce, i tak však oba případy příznačně rezonují. Představy o lineárním směřování vstříc úspěšné botanické ‚čistce‘, jen když se budou následovat expertní stanoviska, zavání modernitou – dobou, v níž jsme nikdy nežili, a přece svět okolo nás tak tvaruje (Latour 1993). Bolševníku zmar! (Schlossar 1993a) Slyšíme to stále a opakovaně, a moje práce započala v době, kdy toto heslo v ČR znovu vystoupilo z pozadí nekropoetické atmosféry a v podobě nového legislativního rámce získalo více materiální obrysy. Přesto je budoucnost zabolševené krajiny otevřená – bolševník dál ve velkém raší, kvete a semení a svou tichou nepoddajnou existencí navzdory označování k vyhubení vyjadřuje požadavek po odlišném světě (viz Marder 2012).

Já šel zatím etnograficky po stopách alespoň toho současného, abych hlouběji porozuměl dynamikám látaného Antropocénu, v nichž se kloubí snahy o kontrolu lidského i mimo-lidského světa s vitalitou, která tyto snahy a vize podkopává. Budoucnost bude s největší pravděpodobností ještě více prorostlá různorodými (nejen rostlinnými) plevelnými dynamikami, které budou s lidskými aktivitami a záměry interagovat mnohdy velmi proměnlivě a nepředvídatelně. Mocenské aparáty se svými diskursy, způsoby poznání i práce, legislativou, institucemi apod. naproti tomu většinou nadále fungují velmi rigidně a staticky (Head 2014: 88). V případě bolševníku také už více než tři dekády slyšíme stále stejnou paniku i téměř totožné recepty, jak ji zahnat. Trasováním diskursů i praxí různých aktérů napříč zabolševenou krajinou jsem se tedy snažil poukázat na to, co vše může k takové rigiditě přispívat, a jak ji můžeme chápat nejen jako činitel omezující, ale současně také bytostně produktivní a uschopňující s ohledem na stanovené cíle. Od postupného srůstání moci a afektů okolo specifické vitality bolševníku, přes souběžné diskursivní ustavování nekropolitických objektů a subjektů, až k politikám prostoru a viditelnosti, které tento mocenský režim podkládají – všude se ukazovalo, jak důležitou roli stále hrají praktiky, jež sociální vědy setrvale rozkrývají jako nástroje dominance. A v případě bolševníku, který se stal symbolem ztráty kontroly Člověka nad Přírodou (Mladá fronta 1984), to dokonce byl zcela běžně přiznávaný záměr.

S ohledem na to není až tak nepochopitelné, proč došlo na onu ‚válku‘ s bolševníkem. Tam, kde mytologii modernity podřívají tak vitální aktéři, je zapotřebí s novou silou zmobilizovat veřejnost a historickou sociopřírodní dynamiku převléci do hávu morálního nadhistorického souboje (nejen s bolševníkem, ale také s vetřelcem Trifidem nebo autoritářským Bolševikem). Potlačený narativ bolševníku, vyrůstajícího ve své hrozivé podobě z komplexních, historicky tvarovaných vztahů a spletenců, jenž jsem tu prezentoval, však otevírá možnost pro odlišné promýšlení obtížného, a často nevyhnutelně násilného soužití s bolševníkem. Pokud nám k tomu má napomoci právě poznání takovýchto příběhů IND (Wave Rozhlas 2020), pak naše schopnost vyrovnat se s těmito (spektrálními, tedy stále podivně živými) historiemi na podobných (staro)nových příbězích stojí.

Můžeme ale s nebezpečnými plevele žít jinak? Můžeme nezkratnost a nepoddajnost nevnímat jako ojedinělé události, které nás na chvíli mobilizují ve snaze se vrátit k domnělé stabilitě, ale jako součást dynamické každodennosti (Hastrup 2013: 15)? Co všechno by se muselo proměnit a jak? Navrhl jsem zde alespoň jeden ze způsobů, jak proměnit moc tak, aby bylo její působení živoroďjší. Pokud nemá být koncept populace či druhu základem pro mrtvolné politiky – pokud se biopolitika nemá převracet v nekropolitiku – pak je zapotřebí v některých případech jejich plošnou, ale úzkou logiku opustit nebo přinejmenším znovu promyslet. To nevylučuje hubící zásahy proti bolševníku či jiným organismům, naopak to dokonce může v některých případech posílit jejich veřejnou legitimitu. Často totiž skutečně ohrožují něco, na čem jsme se kolektivně shodli jako na hodnotném – vzácné druhy jiných organismů, stabilní druhově bohatá stanoviště, naše těla... Dokud však eradikace funguje na principu odtržení, nikoliv oddělení, potenciál dalších různě namířených ‚čistek‘ přetrvává.

Analýza fungování nekropolitiky i bolševnickového vzpurného přežívání pak měla přispět k diskursu i praxi odmyšlení této kontroly a dominance (Singh 2017) – mimo ne-empirickou oslavu konkrétních podob zplaňování a málodruhového vzkvétání, i mimo nahrazení nekropolitické dominance jinou, zdánlivě otevřenější a inkluzivnější. I v mém terénu pravidelná a mimo něj v drobných příkladech již materializovaná¹⁶ volání po nutnosti hledat způsoby komodifikace a ekonomického využití podobných ‚škodlivých‘ organismů jsou zdánlivě jediná řešení kontaktu s jiností (ať už lidskou, či mimo-lidskou), která si jsme v neoliberálním kapitalismu schopni představit. Pro zbavení se dominance nestačí pouze převrátit binární myšlení, v němž jsme i v případě bolševníku zapleteni – tedy že bolševník překvapivě může být dobrý, buď pro jeho kapitalizovatelnost, nebo pro jeho unikání moci – nýbrž vymístit tuto binaritu, která náš imaginativní horizont přístupů k němu tvaruje a zužuje (viz tamtéž: 22). Potřebujeme jiné formy a praktiky imaginace jakožto „tvůrčího impulsu života, který je neustále tažen nadějí, příslibem a očekáváním svého pokračování“ (Ingold 2015: 140). Nekropolitické ‚čistky‘ ani kapitalistická ‚inkluzí‘ k přetrvávání života jako takového nevedou, neboť ve své neochotě zpochybňovat širší dynamiky v pozadí hrozivého výskytu a šíření bolševníku reprodukují a posilují stávající struktury dominance, s jakkoliv pozitivním a ctnostným diskursem se tak děje.

Přidávám se tedy k Ingoldově výzvě (tamtéž: 157), aby se antropologie nesnažila jen retrospektivně rekonstruovat životy různých entit v různých časoprostorech – tedy aby se nezabývala pouze etnografií – ale aby „se připojila k ostatním a společně s nimi zkoumala, jaké jsou možnosti a potenciály života. Naše zodpovědnost se týká budoucnosti: hledáme způsoby, jak pokračovat dál.“ U některých mých informantů (i těch, kteří s bolševníkem mají mnoho praktických zkušeností) jsem po několika setkáních v průběhu roku zaznamenal důležitý myšlenkový posun od pronikavých (fyzických, imaginativních, administrativních...) obav: „Je otázka, jestli nerespektovat to, že se bolševník holt jednou za čas vždycky někde objeví.“ – „Říkat si ‚poručíme větru dešti‘ se stejně nedaří, a navíc to málokdy dopadá dobře. Asi je dobré to omezovat a přemýšlet proč. Ale vyhubit? Vždyť už bychom přece měli bejt dál, ale na to jste mě přived až vy.“ – „Dá se s tím naučit žít, stačí se k tý krajině chovat normálně.“ – „Než jste přišel, tak jsem věděl, že je bolševník špatně kvůli kontrolám, protože to máme v dotačních podmínkách. Ale nikdo se nedívá na to, proč to někde roste a někde ne. A za jakou cenu to někde neroste.“ Statické, esenciální a ‚samozřejmé‘ kategorie a pojmy

¹⁶ Ruským vědcům se například podařilo získat z bolševníku jedinečný materiál na výrobu baterií (Magazín Plus 2022), v Nizozemsku zas jeden ateliér přišel s nástěnnými panely vyrobenými z bolševnickových lodyh (Financial Times 2022).

nekropolitiky se tak znovu alespoň ve zcela drobném měřítku začaly stávat dynamickými, situovanými, vztahovými a méně jednoznačnými.

Možná už se na řadě míst posouváme vstříc opatrnému experimentování s ‚novými ekosystémy‘, v nichž se objevují nová bohatá provázání, zatímco jiná současně a nezbytně zanikají (Kirksey 2015a: 218; Lorimer 2012). Nekropolitická mašina okolo bolševníku ale alespoň prozatím funí dál. Kontrola nad Přírodou sice i v tomto úzce vymezeném případě funguje jen s obrovskými trhlinami, to však neznamená, že by tato představa v mezích negenerovala množství násilí různorodé povahy. Ostatně, Kontrola nad Přírodou je stejně jen pokus o kontrolu nad velmi partikulárními ‚přírodami‘, které nezapadají do rámců a způsobů, jimiž uvažujeme o světě – namísto politizace zjednodušených a zjednodušujících ekologií jako takových a politicko-ekonomické moci, která se s tím pojí, se stále politizují jednotlivé entity a druhy, kterým se při troše vulgarizace jen nadmíru daří uspět v (socio)přírodní soutěži a mají špatný původ. Bolševník jako Trifid v tomto vytvořil působivý, ale rigidní předobraz kategorie IND. Pokud se nechceme úzkostlivě držet násilné kontroly a ve chvíli, kdy selhává, rozpoutat ještě větší násilí – což ostatně známe i z jiných nekropolitických kontextů (viz Blatman 2009 k nacistickému vyhlazování na konci 2. sv. války) – musíme hledat jiné cesty každodenního zabydlování a skládání světa plného hrozivých propletení.

I moje práce je tak součástí psaní jakési ‚historie současnosti‘, odkrývání a kritické dekonstrukce nesamozřejmých základů, na nichž dynamiky jedné antropocénní plošky stojí, která je však namířená vstříc budoucnosti (Gordon 2008: 195). Spektrální bolševníky měly být figurou, která kondenzuje materiální i atmosférickou povahu bolševníkové vitality ve vztahu k sociopřírodním historiím regionu i k nekropolitické moci, ale která s vyhlídkou k nadějnějším zítřkům překročí figury Trifida a Nezmara. Spektralita sama o sobě však nemusí být lék pro odpovědnější více-než-lidskou politiku. Téměř na konci svého výzkumu jsem se totiž setkal s jedním pokusem o materializaci moci vůči Spektrálním bolševníkům, a vypadala zcela odlišně od toho, co jsem se tu snažil nastínit. Důvod byl ten, že vycházela z institucionálních snah přispět k plánovaným cílům kompletní bez-ohledné nekropolitické eradikace.

V podstatě jen shodou náhod jsem během roku narazil na Petra Kuneše z Ústavu výzkumu globální změny Akademie věd ČR. Mezi jeden z jeho menších aktuálních projektů, zadaných SZIFem, patří snaha o vyvinutí metodiky pro automatickou detekci bolševníku na půdních blocích ze snímování satelitů Sentinel-2, které od roku 2023 začínají přebírat roli fyzických kontrol plnění podmínek zemědělských dotací. Na tuto novou formu dohledu jsem při setkání nejen se zemědělci během roku narážel pravidelně, neboť byla zdrojem značných (a prakticky bez výhrady velmi negativních) emocí a postupně, s rapidně narůstajícím počtem chyb celého systému, také úšklebků. Výhodou této metody mapování bolševníku by měla být zejména plošnost, tedy schopnost rychle a pravidelně získávat data z celé republiky, s čímž se pojí také představa, že hranice zde ve srovnání s pozemním šetřením přestávají hrát roli.

Když jsem Petra navštívil v jeho kanceláři v sídle Ústavu v Brně, odkud se díky robustním datům o výskytu bolševníků z karlovarského projektu snaží kalibrovat detekční algoritmus, zarazilo mě, jak nebývale přehledno tu oproti jiným etnografickým prostorům, v nichž jsem se pohyboval, bylo. I v porovnání s jinými kancelářemi, zejména těmi úředními, chyběly štosy papírů naskládané

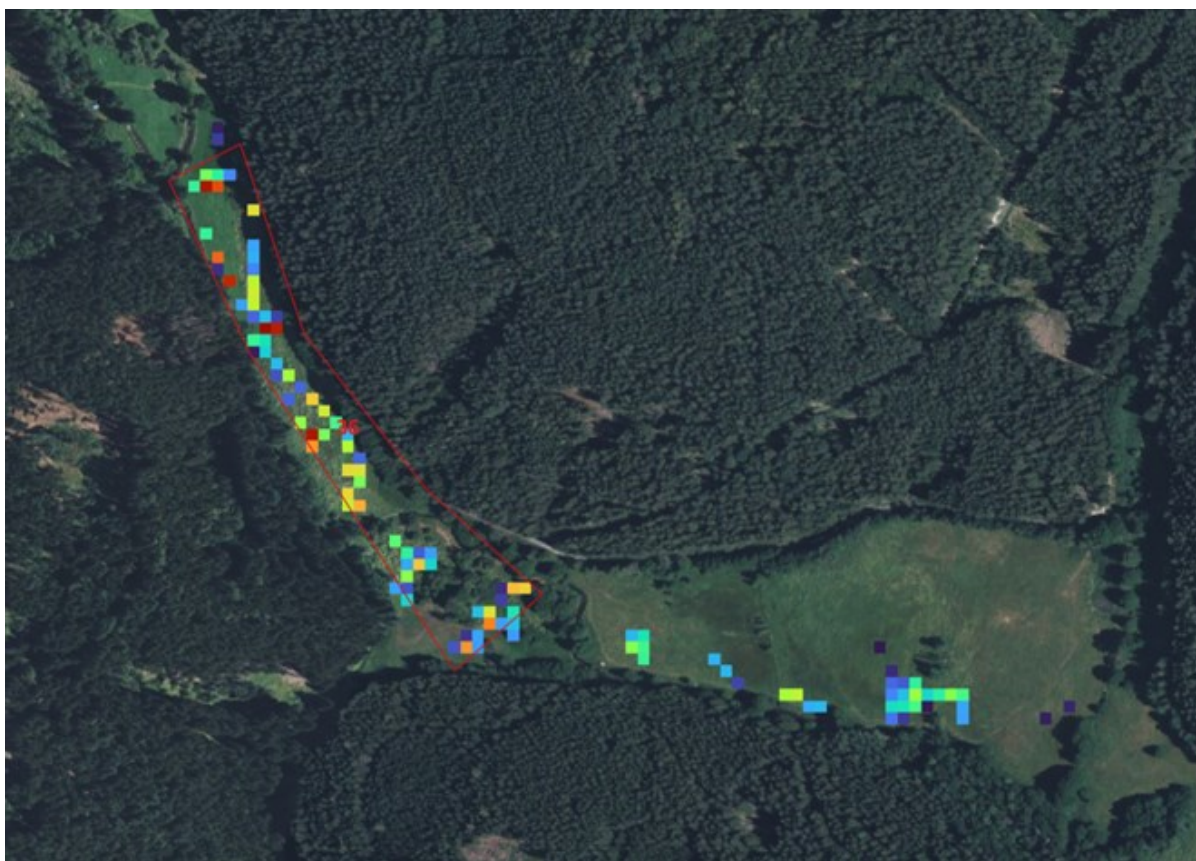
přes sebe někde na okraji stolu nebo založené v šanonech v poličkách skříní, zakrývajících třeba i celou zeď. Pozornost tedy od počátku přirozeně směřovala k monitorům na jeho pracovním stole.

Petr okamžitě zapíná aplikaci s nahranými satelitními snímky. Ty jsou vizuálně podobné těm leteckým, ale okamžitě je vidět, že mají několikanásobně nižší rozlišení, což je dáno mj. rozdílnou výškou snímání v obou případech. Rozeznat okolíky bolševníků (natož jiné části rostliny) tu od oka v podstatě nelze. Petr ale popisuje, že o nich to tu není – jako v případě veškerých metod dálkového průzkumu Země je umění si všimnout o „signálech“, tedy o schopnosti odlišit digitální stopu bolševníků od okolních ploch. Podobně jako terénní mapování vyžaduje vícesmyslovou choreografii pohybů emergentním prostředím, vyvstává i kapacita lidsko-počítačo-satelitního spletnice zaznamenat signál a určit ho s určitou mírou autoritativnosti jako bolševník ze vzájemně protkaných (ale nakonec Petrem organizovaných) pohybů napříč digitálními prostory.

Základem pro takové distanční ovládnutí bolševníku je znovu sjednocené percepční pole. Každý typ povrchu má s ohledem na svou strukturu specifický tzv. spektrální projev, to znamená, že se navzájem liší hodnotou odrazivosti, neboli tím, kolik pohltí/odrazí procent slunečního záření v různých vlnových délkách – díky tomu jsme např. schopní odlišit stromy, traviny a bolševníky. U nich sice při pohledu shora dominují bílé okolíky, avšak pro satelit bolševník nikdy nemá bílou barvu, neboť nízké rozlišení snímků (1 pixel na cca 10x10 metrů) vede k průměrování hodnot odrazivosti uvnitř jednotlivých pixelů, a bolševníkové plošky tak bývají oproti okolí pouze světleji zelené. Je tedy nutné naprogramovat rozhodovací postupy, které by měly ze změní průměrných číselných hodnot, projevujících se většinou jako různé odstíny zelené, vydělit plochy, jež poukazují na přítomnost něčeho, co se spektrálně chová jako bolševník. Separabilita, tedy schopnost odlišit bolševník od okolí, je i zde alfou a omegou schopnosti vidět, její digitální povaha však klade odlišné nároky na budování umění si všímat. Petr zde na základě série prahových hodnot v onom spektrálním projevu předpřipravil rozhodovací strom, který celý algoritmus navádí. Pokud zprůměrovaná hodnota odrazivosti uvnitř každého pixelu splní řadu podmínek (v daném termínu bude v takovémto rozmezí hodnot apod.), bude s určitou mírou pravděpodobnosti vyznačena jako přítomný bolševník.

Skupina bodů na Obr. 38 (jejich barva se liší s ohledem na jistotu, že se skutečně jedná o bolševník), podloženém klasickým leteckým snímkem, ukazuje, čeho si byl schopný všimnout senzorický systém, který je výsledkem propletení procesů technologických a lidských forem zakoušení. Nejedná se o statický záznam. Aby získal robustnější výsledky, pracuje Petr s fenologií bolševníku, a tedy s časovou řadou snímků napříč vegetační sezónou. Někdy dobrý výhled na zem zakryje vysoká oblačnost, ale i tak lze v období od poloviny června do druhé poloviny července, kdy bolševníky kvetou, a nejvíce tak proměňují odrazivost daného povrchu, nastřádat okolo desítky použitelných snímků. Pouhé listové růžice i hnědnoucí plodící rostliny už jsou k zachycení velmi obtížné. I tak je zde však řada podmínek: zaprvé musí být s ohledem na rozlišení snímku porost poměrně rozsáhlý a hustý, individuální nebo roztroušené rostliny satelit nedokáže zachytit – někdy ani velikost 10x10 metrů nemusí stačit, záleží totiž také na tom, kde leží střed pixelu, a jak vypadá okolní povrch (třeba tmavé stožáry vysokého napětí, okolo nichž bolševníky mnohdy rostou, celý pixel ztmavují); zadruhé je třeba, aby porost naplňoval morfologicky ideálně-typickou podobu Trifida, neboť pokud bude například pravidelně sekán, nedokáží ho satelity zachytit ani při hustém kvetoucím obrostu.

Satelitní snímkování tak v současné podobě jen reprodukuje častý nepoměr mezi záměrně i vynuceně odpojenou nekropolitickou mocí a bolševníkem tělesně zapojeným do vrstevnatého okolí, které podkládá jeho nikoliv plně zachytitelný spektrální (přízračný) projev. Přitom i zde je potenciál

Obrázek č. 38. Bolševníky zachyceny automatizovaným algoritmem na základě vizuálních dat ze satelitních snímků. Zdroj: Petr, pers. kom.

pro odlišný přístup. Vzhledem k tomu, že satelity jsou schopné zachytit jen relativně simplifikované bolševníkové porosty – tedy specifickou, nicméně převážně destruktivní část spektra jejich podob – mohl by být nástrojem pro potírání přesně těchto hrozivých ekologií, a tedy jedním z nástrojů pro děláání aktérského řezu ve Spektrálních bolševnicích. Namísto toho Petr ve využití satelitů pro tento účel nevěří, neboť zájem SZIFu je vyhraničený půdními bloky, kde už bolševníkové ‚plantáže‘ téměř vždy nahradily jiné, v mezích současných pravidel neproblematické. Neplnohodnotně oligoptický charakter této technologie – vidí příliš málo věcí, ale nepříliš dobře – budí nespokojenost. Přitom s vhodným designem by satelity mohly sloužit také jako nástroj environmentální moci, která potírá nadměrně simplifikované a diverzitu potlačující porosty bez ohledu na jejich povahu. Nikoliv však dnes.

Někdy ale mohou satelity naopak vidět dokonce více, než se očekávalo. Když s Petrem digitálně brouzdáme západočeskou krajinou, brzy si všímáme míst, jež jsou algoritmem určeny jako pravděpodobné porosty bolševníku, přestože je pouhým okem zřejmé, že se na daném místě žádné nevyskytují. Jednotlivé kvetoucí louky nebo řepková pole mají někdy spektrální projev tak podobný kvetoucímu bolševníku, že je algoritmus nedokáže na základě satelitních dat a stanoveného rozhodovací stromu odlišit. Také sinicemi zarůstající rybníky na návsích nebo fotbalové stadiony se (někdy překvapivě) pohybují v blízkém spektru.

„A taky golfová hřiště,“ vzpomene si Petr. Poprosím ho, ať myšl zkusí najet na to kynžvartské. Okolí kynžvartského zámku bylo totiž na přelomu 80. a 90. let jedním z nejvíce zabolševených míst, však se také (téměř s jistotou nepřesně, viz Danihelka et al. 2020) traduje, že v zahradě – nebo

s ohledem na její rozměry i povahu spíše parku – tohoto zámku byl bolševník poprvé vysazen. Zde se s bolševníkem snažil popasovat zejména první porevoluční kastelán zámku. Ten se v průběhu svého působení rozhodl o pronajmutí části parku, ležící těsně uvnitř CHKO, investorovi, který zde i navzdory řadě kritických ohlasů zřídil luxusní golfové hřiště a mj. tím kvůli intenzivní správě pozemků bolševník takřka definitivně vyhubil. Sám jsem místo procházel a našel jsem jen pár usychajících listů v pangejtu za okrajem hřiště. Když ale Petr přemístí mapu právě na toto území a trochu ho přiblíží, začnou se objevovat drobné roztroušené trsy různě vybarvených pixelů, většinou okolo greenů jednotlivých jamek. (Obr. 39) Spektrální entity s sebou vždy přinášejí určitou nejistotu, zvláště při distančním pozorování. „Asi je to podobně cizí objekt v krajině. Takže podle satelitu to tam ideálně vzít Roundupem,“ pobaví ho.

Obrázek č. 39. Detekované bolševníkové přízraky okolo golfového hřiště v Lázních Kynžvart. Zdroj: Petr, pers. kom.

Ani dnes, přibližně dvě dekády od vytlačení ‚cizího‘ bolševníku zaručeně původní a hodnotnou krajinou golfových jamek, tak nepřestávají Spektrální bolševníky v krajině strašit a přerůstat nekropolitické pokusy o jeho vyhlazení a nadále v různých podobách pobývat ani na místech, kde celá mytologie začíná.

MODERNITO, ODPočÍVEJ V POKOJI.

Zdroje:

Odborné:

- ABU-LUGHOD, Lila. The Romance of Resistance: Tracing Transformations of Power through Bedouin Women. *American Ethnologist*, roč. 17 (1990), č. 1, s. 41-55.
- ABU-LUGHOD, Lila. Writing Against Culture. In: *Recapturing Anthropology: Working in the Present*. Santa Fe: School of American Research Press, 1991, s. 137-162.
- ADAMS, Vincanne; MURPHY, Michelle a CLARKE, Adele E. Anticipation: Technoscience, life, affect, temporality. *Subjectivity*, roč. 28 (2009), č. 1, s. 246-265.
- AGAMBEN, Giorgio. *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*. Stanford University Press, 1998.
- AGAMBEN, Giorgio. *State of Exception*. University of Chicago Press, 2003.
- AGAMBEN, Giorgio. „*What is an apparatus?*“ and Other Essays. Stanford University Press, 2009.
- AHMANN, Chloe. Vacancy: Introduction. *Anthropological Quarterly*, roč. 95 (2022), č. 2, s. 241-275.
- ALEXANDER, Catherine. Value, Relations, and Changing Bodies: Privatization and Property Rights in Kazakhstan. In: *Property in Question: Value Transformation in the Global Economy*. Routledge, 2020, s. 251-273.
- ALTHUSSER, Louis. Ideology and Ideological State Apparatuses (Notes Towards an Investigation) In: *Cultural Theory: An Anthology*. Wiley-Blackwell, 2010, s. 204-222.
- ANDERSON, Ben. *Encountering Affect: Capacities, Apparatuses, Conditions*. Routledge, 2017.
- ANDERSON, Bridget. The Politics of Pests: Immigration and the Invasive Other. *Social Research: An International Quarterly*, roč. 84 (2017), č. 1, s. 7-28.
- ANDERSSON, Ruben. *Illegality, Inc.: Clandestine Migration and the Business of Bordering Europe*. Univ of California Press, 2014.
- APPEL, Hannah. *The Licit Life of Capitalism: US Oil in Equatorial Guinea*. Duke University Press, 2019.
- ARAYA, Andrés León. Monocrops. *The Journal of Peasant Studies*, roč. 50 (2023), č. 3, s. 797-808.
- ARENDT, Hannah. *Eichmann in Jerusalem*. New York: Viking Press, 1964.
- BACHER, Sven; BLACKBURN, Tim M.; ESSL, Franz et al. Socio-economic impact classification of alien taxa (SEICAT). *Methods in Ecology and Evolution*, roč. 9 (2018), č. 1, s. 159-168.
- BAŃSKI, Jerzy. The consequences of changes of ownership for agricultural land use in Central European countries following the collapse of the Eastern Bloc. *Land Use Policy*, roč. 66 (2017), č. 1, s. 120-130.
- BARAD, Karen. *Meeting the Universe Halfway: Quantum Physics and the Entanglement of Matter and Meaning*. Duke University Press, 2007.
- BARLA, Josef. Reinventing Life and Death on a Molecular Scale: The Technobiopolitics of Planned Extinction. *Konference EASST 4S Prague 2020*, 19. srpna 2020, Praha (online).

- BARUA, Maan. Nonhuman Labour, Encounter Value, Spectacular Accumulation: The Geographies of a Lively Commodity. *Transactions of the Institute of British Geographers*, roč. 42 (2017), č. 2, s. 274-288.
- BAUMAN, Zygmunt. *Modernita a holokaust*. Sociologické nakladatelství (SLON), 2010.
- BEILIN, Katarzyna Olga a SURYANARAYANAN, Sainath. The War Between Amaranth and Soy: Interspecies Resistance to Transgenic Soy Agriculture in Argentina. *Environmental Humanities*, roč. 9 (2017), č. 2, s. 204-229.
- BĚLOHRADSKÝ, Václav (ed.). *Kritika depolitizovaného rozumu: Úvahy (nejen) o nové normalizaci*. Praha: Grimmus, 2010.
- BENNETT, Jane. *Vibrant Matter: A Political Ecology of Things*. Duke University Press, 2010.
- BESSIRE, Lucas a BOND, David. Ontological Anthropology and the Deferral of Critique. *American Ethnologist*, roč. 41 (2014), č. 3, s. 440-456.
- BIERMANN, Christine a MANSFIELD, Becky. Biodiversity, Purity, and Death: Conservation Biology as Biopolitics. *Environment and Planning D: Society and Space*, roč. 32 (2014), č. 2, s. 257-273.
- BLATMAN, Daniel. The Death Marches and the Final Phase of Nazi Genocide. In: *Concentration Camps in Nazi Germany*. Routledge, 2009, s. 179-197.
- BOCCI, Paolo. *Invasive Life: Illegal Immigrants and Invasive Species on the Galápagos Islands, Ecuador*. Dizertační práce. University of North Carolina, Department of Anthropology, 2017a. Dostupné z: <https://cdr.lib.unc.edu/concern/dissertations/1831cm13q>
- BOCCI, Paolo. Tangles of Care: Killing Goats to Save Tortoises on the Galápagos Islands. *Cultural Anthropology*, roč. 32 (2017b), č. 3, s. 424-449.
- BOGUSCH, Petr; VOJTOVÁ, Terezie a HADRAVA, Jiří. High abundance but low diversity of floral visitors on invasive *Heracleum mantegazzianum* (Apiaceae). *NeoBiota*, roč. 86 (2023), č. 1, s. 193-207.
- BOURDIEU, Pierre (ed.). *The Weight of the World: Social Suffering in Contemporary Society*. Cambridge: Polity Press, 1999.
- BOWKER, Geoffrey. C. *Science on the Run: Information Management and Industrial Geophysics at Schlumberger, 1920–1940*. Cambridge, MA: The MIT Press, 1994.
- BRAIDOTTI, Rosi. *The Posthuman*. John Wiley & Sons, 2013.
- BRIGHENTI, Andrea Mubi. *Visibility in Social Theory and Social Research*. Palgrave Macmillan, 2010.
- BRIGHT, Chris. *Life Out of Bounds: Bioinvasion in a Borderless World*. WW Norton & Company, 1998.
- BRYANT, Levi R. *The Democracy of Objects*. Open Humanities Press, 2011.
- BUSCHAUER, Regine. Datavisions: On Panoptica, Oligoptica, and (Big) Data. *The International Review of Information Ethics*, roč. 24 (2016), č. 5, s. 5-14.
- BUTTENSCHØN, Rita Merete a NIELSEN, Charlotte. Control of *Heracleum mantegazzianum* by grazing. In: *Ecology and Management of Giant Hogweed*. Athenaeum Press, 2007, s. 240-254.
- CARR, Matthew. *Fortress Europe: Dispatches from a Gated Continent*. The New Press, 2012.
- CHAO, Sophie; KRUPA, Christopher a LI, Tania Murray. Anthropologists are Talking—About Contemporary Plantations. Technologies, Violence, and Vulnerability Across Geographies and Genealogies. *Ethnos*, roč. 89 (2024), č. 1, s. 1-30.
- CHEN, Mel Y. *Animacies: Biopolitics, Racial Mattering, and Queer Affect*. Duke University Press, 2012.

- COCCIA, Emanuele. Nature Is Not Your Household. In: *Critical Zones: The Science and Politics of Landing on Earth*. The MIT Press, 2020, s. 294-297.
- COLAUTTI, Robert I. a MACISAAC, Hugh J. A neutral terminology to define 'invasive' species. *Diversity and Distributions*, roč. 10 (2004), č. 2, s. 135-141.
- COMAROFF, Jean. Invasive Aliens: The Late-modern Politics of Species Being. *Social Research: An International Quarterly*, roč. 84 (2017), č. 1, s. 29-52.
- COMAROFF, Jean a COMAROFF, John. Naturing the Nation: Aliens, Apocalypse and the Postcolonial State. *Journal of Southern African Studies*, roč. 27 (2001), č. 3, s. 627-651.
- CUNNINGHAM, Hilary. Permeabilities, Ecology and Geopolitical Boundaries. In: *A Companion to Border Studies*. Wiley-Blackwell, 2012, s. 371-386.
- CUNNINGHAM, Hilary a HEYMAN, Josiah. Introduction: Mobilities and Enclosures at Borders. *Identities*, roč. 11 (2004), č. 3, s. 289-302.
- DANIHELKA, Jiří; SOMLYAY, Lajos a PYŠEK, Petr. Nejstarší nálezy bolševníku velkolepého (*Heracleum mantegazzianum*) v Čechách. *Zprávy České botanické společnosti*, roč. 55 (2020), č. 2, s. 197-205.
- DAVIS, Mark A. Biotic Globalization: Does Competition from Introduced Species Threaten Biodiversity? *Bioscience*, roč. 53 (2003), č. 5, s. 481-489.
- DE LA BELLACASA, Maria Puig. *Matters of Care: Speculative Ethics in More-than-human Worlds*. Uni of Minnesota Press, 2017.
- DE LUCIA, Vito. Bare Nature. The Biopolitical Logic of the International Regulation of Invasive Alien Species. *Journal of Environmental Law*, roč. 31 (2019), č. 1, s. 109-134.
- DELANDA, Manuel. *Assemblage Theory*. Edinburgh University Press, 2016.
- DELEUZE, Gilles. *Foucault*. Uni of Minnesota Press, 1988a.
- DELEUZE, Gilles. *Spinoza: Practical Philosophy*. City Lights Books, 1988b.
- DELEUZE, Gilles. Postscript on the Societies of Control. In: *Cultural Theory: An Anthology*. Wiley-Blackwell, 1992, s. 139-142.
- DELEUZE, Gilles a GUATTARI, Felix. *A Thousand Plateaus: Capitalism and Schizophrenia*. Uni of Minnesota Press, 1987.
- DEMETRIOU, Olga a DIMOVA, Rozita. Introduction: Theorizing Material and Non-material Mediations on the Border. In: *The Political Materialities of Borders: New Theoretical Directions*. Manchester University Press, 2018, s. 1-15.
- DERRIDA, Jacques. Différance. In: *Margins of Philosophy*. Chicago: University of Chicago Press, 1982, s. 1-27.
- DERRIDA, Jacques. *Specters of Marx: The State of the Debt, The Work of Mourning and the New International*. Routledge, 2012.
- DESCOLA, Philippe a PÁLSSON, Gísli (ed.). *Nature and Society: Anthropological Perspectives*. Taylor & Francis, 1996.
- DIMOVA, Rozita. Materialities of Displacement: Borders in Contemporary Macedonia. In: *The Political Materialities of Borders*. Manchester University Press, 2018, s. 116-131.
- DIRAN, Ingrid. Genealogy of Species as a Limit-Concept. *Theory & Event*, roč. 27 (2024), č. 2, s. 141-171.

- DONNAN, Hastings a GREEN, Sarah (ed.). *The Political Materialities of Borders: New Theoretical Directions*. Manchester University Press, 2018.
- DONNAN, Hastings a WILSON, Thomas M. *Borders: Frontiers of Identity, Nation and State*. Routledge, 2021.
- DORONDEL, Stefan. *Disrupted Landscapes: State, Peasants and the Politics of Land in Postsocialist Romania*. Berghahn Books, 2016.
- DOSTÁL, Petr; MÜLLEROVÁ, Jana; PYŠEK, Petr; PERGL, Jan; KLÍNEROVÁ, Tereza. The impact of an invasive plant changes over time. *Ecology Letters*, roč. 16 (2013), č. 10, s. 1277-1284.
- DOUBEK, David; LEVÍNSKÁ, Markéta a BITTNEROVÁ, Dana. *Pomoc a pořádek: kulturní modely v pomáhajících profesích*. Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy, 2015.
- DOYLE, Laura. *Inter-Imperiality: Vying Empires, Gendered Labor, and the Literary Arts of Alliance*. Duke University Press, 2020.
- DREYFUS, Hubert a RABINOW, Paul. *Michel Foucault: Beyond Structuralism and Hermeneutics*. Routledge, 2014.
- DUNN, Elizabeth C. *Privatizing Poland: Baby Food, Big Business, and the Remaking of Labor*. Cornell University Press, 2004.
- ELDEN, Stuart. Land, Terrain, Territory. *Progress in Human Geography*, roč. 34 (2010), č. 6, s. 799-817.
- ELTON, Charles. *The Ecology of Invasions by Animals and Plants*. London: Methuen, 1958.
- EMERSON, Robert Guy. *Necropolitics: Living Death in Mexico*. Springer International Publishing, 2019.
- EMERSON, Robert M.; FRETZ, Rachel I. a SHAW, Linda L. *Writing Ethnographic Fieldnotes*. University of Chicago Press, 2011.
- FARMAN, Abou. The Political Aesthetics of Border Walls. *Anthropology Now*, roč. 9 (2017), č. 3, s. 3–5.
- FELDMAN, Allen. Violence and Vision: The Prosthetics and Aesthetics of Terror. In: *Violence and Subjectivity*. University of California Press, 2000, s. 46-78.
- FELDMAN, Gregory. If ethnography is more than participant-observation, then relations are more than connections: The case for nonlocal ethnography in a world of apparatuses. *Anthropological Theory*, roč. 11 (2011), č. 4, s. 375-395.
- FERGUSON, James. *Expectations of Modernity: Myths and Meanings of Urban Life on the Zambian Copperbelt*. Univ of California Press, 1999.
- FIJN, Natasha. Dogs Ears and Tails: Different Relational Ways of Being in Aboriginal Australia and Mongolia. In: *Domestication Gone Wild: Politics and Practices of Multispecies Relations*. Duke University Press, 2018, s. 72-93.
- FOUCAULT, Michel. *Discipline and Punish: The Birth of the Prison*. New York, NY: Random House, 1977.
- FOUCAULT, Michel. *Power/Knowledge: Selected Interviews and Other Writings 1972-1977*. New York: Pantheon, 1980.
- FOUCAULT, Michel. The Subject and Power. *Critical Inquiry*, roč. 8 (1982), č. 4, s. 777-795.
- FOUCAULT, Michel. „Society Must Be Defended“: *Lectures at the Collège de France, 1975-1976*. Macmillan, 2003.
- FOUCAULT, Michel. *The Order of Things: An Archaeology of the Human Sciences*. Routledge, 2005.

- FOUCAULT, Michel. *Security, Territory, Population: Lectures at the Collège de France, 1977-1978*. Springer, 2007.
- FOUCAULT, Michel. *The Birth of Biopolitics: Lectures at the Collège de France, 1978-1979*. Springer, 2008.
- FOUCAULT, Michel. *Subjectivity and Truth: Lectures at the Collège de France, 1980-1981*. Springer, 2017.
- FRAWLEY, Jodi a MCCALMAN, Iain (ed.). *Rethinking Invasion Ecologies from the Environmental Humanities*. London: Routledge, 2014.
- FRECCERO, Carla. Wolf, or Homo homini lupus. In: *Arts of Living on a Damaged Planet*. Uni of Minnesota Press, 2017, s. M91-M105.
- FREDENGREN, Christina. Beyond Entanglement. *Current Swedish Archaeology*, roč. 29 (2021), č. 1, s. 11-33.
- FUKUYAMA, Francis. The End of History? In: *Conflict After the Cold War*. Routledge, 2015, s. 16-27.
- GIBSON, James J. *The Ecological Approach to Visual Perception*. Psychology Press, 2014.
- GIRAUD, Eva Haifa. *What Comes After Entanglement? Activism, Anthropocentrism, and an Ethics of Exclusion*. Duke University Press, 2019.
- GJURIČOVÁ, Adéla; KOPEČEK, Michal; ROUBAL, Petr; SUK, Jiří a ZAHRADNÍČEK, Tomáš. *Rozdělení minulosti: vytváření politických identit v České republice po roce 1989*. Praha: Knihovna Václava Havla, 2011.
- GLASSHEIM, Eagle. *Cleansing the Czechoslovak Borderlands: Migration, Environment, and Health in the Former Sudetenland*. University of Pittsburgh Press, 2016.
- GOLDSTEIN, Ruth. Ethnobotanies of Refusal: Methodologies in Respecting Plant(ed)-human Resistance. *Anthropology Today*, roč. 35 (2019), č. 2, s. 18-22.
- GORDILLO, Gastón. Terrain as Insurgent Weapon: An Affective Geometry of Warfare in the Mountains of Afghanistan. *Political Geography*, roč. 64 (2018), č. 1, s. 53-62.
- GORDON, Avery F. *Ghostly Matters: Haunting and the Sociological Imagination*. Uni of Minnesota Press, 2008.
- GREEN, Sarah. Lines, Traces, and Tidemarks: Further Reflections on Forms of Border. In: *The Political Materialities of Borders: New Theoretical Directions*. Manchester University Press, 2018, s. 67-83.
- HACKING, Ian. Making Up People. In: *Forms of Desire*. Routledge, 2013, s. 69-88.
- HALL, Stuart; CRITCHER, Chas; JEFFERSON, Tony; CLARKE, John a ROBERTS, Brian. *Policing the Crisis. Mugging, The State and Law and Order*. London: Palgrave Macmillan, 1978.
- HALUZÍK, Radan (ed.). *Město naruby: vágní terén: vnitřní periferie a místa mezi místy*. Academia, 2020.
- HANN, Chris M. From Production to Property: Decollectivization and the Family-land Relationship in Contemporary Hungary. *Man*, roč. 28 (1993), č. 2, s. 299-320.
- HANN, Christopher M. *The Postsocialist Agrarian Question: Property Relations and the Rural Condition*. LIT Verlag Münster, 2003.
- HANN, Christopher M. (ed.). *Property Relations: the Halle Focus Group, 2000-2005*. Halle/Saale: Max-Planck-Institut für Ethnologische Forschung, 2005.

- HANNIGAN, John. *Environmental Sociology*. Routledge, 2022.
- HANSEN, Anders. Tampering with Nature: 'Nature' and the 'Natural' in Media Coverage of Genetics and Biotechnology. *Media, Culture & Society*, roč. 28 (2006), č. 6, s. 811-834.
- HARAWAY, Donna. A Manifesto for Cyborgs. *Socialist Review*, roč. 80 (1985), č. 1, s. 65-108.
- HARAWAY, Donna. Situated Knowledges: The Science Question in Feminism and the Privilege of Partial Perspective. *Feminist Studies*, roč. 14 (1988), č. 3, s. 575-599.
- HARAWAY, Donna. *The Companion Species Manifesto: Dogs, People, and Significant Otherness*. Chicago: Prickly Paradigm Press, 2003.
- HARAWAY, Donna. *When Species Meet*. Uni of Minnesota Press, 2008.
- HARAWAY, Donna. The Promises of Monsters: A Regenerative Politics for Inappropriate/d Others. In: *Cultural Studies*. Routledge, 2013, s. 295-337.
- HARAWAY, Donna. *Staying with the Trouble: Making Kin in the Chthulucene*. Duke University Press, 2016.
- HARVEY, David. *A Brief History of Neoliberalism*. Oxford University Press, 2007.
- HASTRUP, Kirsten. Nature: Anthropology on the Edge. In: *Anthropology and Nature*. Routledge, 2013, s. 1-26.
- HEAD, Lesley. Living in a Weedy Future: Insights from the Garden. In: *Rethinking Invasion Ecologies from the Environmental Humanities*. Routledge, 2014, s. 87-99.
- HELMREICH, Stefan. *Alien Ocean: Anthropological Voyages in Microbial Seas*. University of California Press, 2009.
- HETHERINGTON, Kevin. Secondhandedness: Consumption, Disposal, and Absent Presence. *Environment and Planning D: Society and Space*, roč. 22 (2004), č. 1, s. 157-173.
- HEY, Jody. On the Failure of Modern Species Concepts. *Trends in Ecology & Evolution*, roč. 21 (2006), č. 8, s. 447-450.
- HLÁDEKOVÁ, Katarína a PECKA, Vojtěch (ed.). *Neúplný atlas regenerace*. UTOPIA Libri, 2022.
- HODDER, Ian. *Entangled: An Archaeology of the Relationships Between Humans and Things*. Wiley-Blackwell, 2012.
- HOLBRAAD, Martin; KAPFERER, Bruce a SAUMA, Julia F. *Ruptures: Anthropologies of Discontinuity in Times of Turmoil*. UCL Press, 2019.
- HOLÝ, Ladislav. *The Little Czech and the Great Czech Nation: National Identity and the Post-communist Social Transformation*. Cambridge University Press, 1996.
- HOMOLÁČ, Luděk; TOMŠÍK, Karel. Historical development of land ownership in the Czech Republic since the foundation of the Czechoslovakia until present. *Agricultural Economics/Zemědělská Ekonomika*, roč. 62 (2016), č. 11, s. 528-536.
- HUMPHREY, Caroline a VERDERY, Katherine. Introduction: Raising Questions about Property. In: *Property in Question: Value Transformations in the Global Economy*. Routledge, 2020, s. 1-25.
- CHVATÍK, František. *Heracleum mantegazzianum*. *Živa*, roč. 2 (1954), č. 3, s. 91.
- IGNATIEFF, Michael. The Refugee as Invasive Other. *Social Research: An International Quarterly*, roč. 84 (2017), č. 1, s. 223-231.

- INGOLD, Tim. The Temporality of the Landscape. *World Archaeology*, roč. 25 (1993), č. 2, s. 152-174.
- INGOLD, Tim. Globes and Spheres: the Topology of Environmentalism. In: *Environmentalism: The View from Anthropology*. Routledge, 2003, s. 29-40.
- INGOLD, Tim. Anthropology is Not Ethnography. In: *PROCEEDINGS of the British Academy*, 2008a, s. 69-92.
- INGOLD, Tim. When ANT meets SPIDER: Social Theory for Arthropods. In: *Material agency: Towards a Non-anthropocentric Approach*, 2008b, s. 209-215.
- INGOLD, Tim. Bindings against Boundaries: Entanglements of Life in an Open World. *Environment and Planning A*, roč. 40 (2008c), č. 8, s. 1796-1810.
- INGOLD, Tim. Anthropology Beyond Humanity. *Suomen Antropologi: Journal of the Finnish Anthropological Society*, roč. 38 (2013), č. 3, s. 5-23.
- INGOLD, Tim. *The Life of Lines*. Routledge, 2015.
- INGOLD, Tim. *Lines: A Brief History*. Routledge, 2016.
- INGOLD, Tim. *Being Alive: Essays on Movement, Knowledge and Description*. Routledge, 2021.
- IPBES. *Summary for Policymakers of the Thematic Assessment Report on Invasive Alien Species and their Control of the Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services*. 2023. Dostupné z: <https://doi.org/10.5281/zenodo.7430692>.
- JANDOVÁ, Kateřina; KLINEROVÁ, Tereza; MÜLLEROVÁ, Jana et al. Long-term impact of *Heracleum mantegazzianum* invasion on soil chemical and biological characteristics. *Soil Biology and Biochemistry*, roč. 68 (2014), č. 1, s. 270-278.
- JANÍK, Tomáš. Jak se změnila krajina Slavkovského lesa od 50. let 20. století? *Arnika*, roč. 2021, č. 2, s. 47-50. Dostupné z: http://www.casopis-arnika.cz/pdf/arnika_2021_02.pdf
- JANSEN, Stef. Materializing the Border-as-line in Sarajevo. In: *The Political Materialities of Borders: New Theoretical Directions*. Manchester University Press, 2018, s. 84-102.
- JARIĆ, Ivan; BELLARD, Céline; CORREIA, Ricardo et al. Invasion culturomics and iEcology. *Conservation Biology*, roč. 35 (2021), č. 2, s. 447-451.
- JEAN-KLEIN, Iris. Nationalism and Resistance: The Two Faces of Everyday Activism in Palestine During the Intifada. *Cultural Anthropology*, roč. 16 (2001), č. 1, s. 83-126.
- KABELÍK, Jan. Bolševník velkolepý zplanělý u Velkých Losin. *Československé botanické listy*, roč. 3 (1950), č. 1., s. 13.
- KAISER, Robert J. Performativity and the Eventfulness of Bordering Practices. In: *A Companion to Border Studies*. Wiley-Blackwell, 2012, s. 522-537.
- KING, Tiffany L. *The Black Shoals: Offshore Formations of Black and Native Studies*. Durham: Duke University Press, 2019.
- KIRKSEY, Eben. *Freedom in Entangled Worlds: West Papua and the Architecture of Global Power*. Duke University Press, 2012.
- KIRKSEY, Eben. *Emergent Ecologies*. Duke University Press, 2015a.
- KIRKSEY, Eben. Species: a Praxiographic Study. *Journal of the Royal Anthropological Institute*, 2015b, 21.4: 758-780.

- KIRKSEY, Eben a HELMREICH, Stefan. The Emergence of Multispecies Ethnography. *Cultural Anthropology*, roč. 25 (2010), č. 4, s. 545-576.
- KIRKSEY, S. Eben; SHAPIRO, Nicholas a BRODINE, Maria. Hope in Blasted Landscapes. *Social Science Information*, roč. 52 (2013), č. 2, s. 228-256.
- KIRKSEY, Eben.; SCHUETZE, Craig a HELMREICH, Stefan. Tactics of Multispecies Ethnography. In: *The Multispecies Salon*. Duke University Press, 2014, s. 1-24.
- KOHN, Eduardo. *How Forests Think: Toward an Anthropology Beyond the Human*. Univ of California Press, 2013.
- KOLBEK, Jiří a MATĚJOVSKÝ, František. Agresivní neofyta: příklad bolševníku velkolepého (*Heracleum mantegazzianum*). *Arnika*, roč. 1994, č. 36, 24-29. Dostupné z: http://www.casopis-arnika.cz/pdf/arnika_1994_36.pdf
- KOOPMAN, Colin. Michel Foucault's critical empiricism today: Concepts and analytics in the critique of biopower and infopower. In: *Foucault Now: Current Perspectives in Foucault Studies*. Polity, 2014, s. 88-111.
- KOPEČEK, Michal (ed.). *Architekti dlouhé změny: expertní kořeny postsocialismu v Československu*. Argo, 2019.
- KOPEČEK, Michal a RAMEŠ, Václav. Od socialistické teorie řízení k neoliberalnímu manažerismu. In: *Architekti dlouhé změny: expertní kořeny postsocialismu v Československu*. Argo, 2019, s. 155-184.
- KOPEČEK, Petr; FOLTÝN, Ivan a BJELKA, Marek. Ekonomika chovu krav bez tržní produkce mléka. In: *Šetrné čerpání přírodních zdrojů a údržba krajiny pomocí chovu krav bez tržní produkce mléka*. VÚCHS Rapotín, 2008, s. 67-75.
- KUŘÍK, Bob. Towards an Anthropology of More-Than-Human Resistance: New Challenges for Noticing Conflicts in the Plantationocene. *Sociální studia/Social Studies*, roč. 19 (2022), č. 1, s. 55–72.
- KVIZDA, Jakub. *Střet hyperobjektů: plastové oceány vrací úder*. Bakalářská práce. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, 2020.
- LARSON, Brendon. Reweaving Narratives About Humans and Invasive Species. *Études rurales*, roč. 1 (2010), č. 1, s. 25-38.
- LASZCZKOWSKI, Mateusz. Rethinking Resistance through and as Affect. *Anthropological Theory*, roč. 19 (2019), č. 4, s. 489-509.
- LATOUR, Bruno. *We Have Never Been Modern*. Harvard University Press, 1993.
- LATOUR, Bruno. *Politics of Nature*. Harvard University Press, 2004.
- LATOUR, Bruno. *Reassembling the Social: An Introduction to Actor-network-theory*. Oup Oxford, 2007.
- LATOUR, Bruno. Poznání a vizualizace aneb jak myslet očima a rukama. *Teorie vědy*, roč. 30 (2008), č. 2, s. 33-90.
- LATOUR, Bruno a HERMANT, Emilie. *Paris: Invisible City*. Paris: La Découverte, 1998. Dostupné z: http://www.bruno-latour.fr/sites/default/files/downloads/viii_paris-city-gb.pdf
- LATOUR, Bruno & SCHULTZ Nikolaj. *Memorandum o nové ekologické třídě*. Praha: Neklid, 2023.
- LAW, John. What's Wrong with a One-world World? *Distinktion: Scandinavian Journal of Social Theory*, roč. 16 (2015), č. 1, s. 126-139.

- LEA, Tess a PHOLEROS, Paul. This is not a pipe: The treacheries of indigenous housing. *Public Culture*, roč. 22 (2010), č. 1, s. 187-209.
- LEMKE, Thomas. *The Government of Things: Foucault and the New Materialisms*. New York University Press, 2021.
- LÉVI-STRAUSS, Claude. *Totemism*. Pelican, 1969.
- LEVIN, David Michael (ed.). *Modernity and the Hegemony of Vision*. Univ of California Press, 1993.
- LORIMER, Jamie. Multinatural Geographies for the Anthropocene. *Progress in Human Geography*, roč. 36 (2012), č. 5, s. 593-612.
- LORIMER, Jamie. *Wildlife in the Anthropocene: Conservation After Nature*. Uni of Minnesota Press, 2015.
- LORIMER, Jamie. *The Probiotic Planet: Using Life to Manage Life*. Uni of Minnesota Press, 2020.
- LUSHETICH, Natasha (ed.). *The Aesthetics of Necropolitics*. Rowman & Littlefield, 2018.
- LUTZ, Catherine. Making War at Home in the United States: Militarization and the Current Crisis. In: *The Anthropology of the State: A Reader*. Wiley-Blackwell, 2006, s. 291-309.
- MACNAGHTEN, Phil; URRY, John. *Contested Natures*. Sage Publications Ltd., 1998.
- MACURA, Vladimír. *Šťastný věk: symboly, emblémy a mýty 1948-1989*. Academia, 1992.
- MALABOU, Catherine. *The Future of Hegel: Plasticity, Temporality, and Dialectic*. Psychology Press, 2005.
- MALLET, James. Species, Concepts of. In: *Encyclopedia of Biodiversity*. Uni of Minnesota Press, 2001, s. 427-440.
- MARCUS, George E. Ethnography in/of the World System: The Emergence of Multi-sited Ethnography. *Annual Review of Anthropology*, roč. 24 (1995), č. 1, s. 95-117.
- MARDER, Michael. Resist Like a Plant! On the Vegetal Life of Political Movements. *Peace Studies Journal*, roč. 5 (2012), č. 1, s. 24-32.
- MARDER, Michael. *Plant-Thinking: A Philosophy of Vegetal Life*. Columbia University Press, 2013.
- MARGULIS, Lynn. *Symbiosis in Cell Evolution: Life and Its Environment on the Early Earth*. W.H. Freeman & Co Ltd, 1981.
- MARTÍNKOVÁ, Eva. *Experimentální likvidace bolševníku velkolepého na horním toku Plesné*. 1998.
- MASSEY, Doreen. Concepts of Space and Power in Theory and in Political Practice. *Documents d'analisi geogràfica*, roč. 55 (2009), č. 1, s. 15-26.
- MASSUMI, Brian. *Parables for the Virtual: Movement, Affect, Sensation*. Duke University Press, 2002.
- MASSUMI, Brian. *Ontopower: War, Powers, and the State of Perception*. Duke University Press, 2015.
- MASSUMI, Brian. *99 Theses on the Revaluation of Value: A Postcapitalist Manifesto*. U of Minnesota Press, 2018.
- MATHEWS, Andrew S. *Instituting Nature: Authority, Expertise, and Power in Mexican Forests*. MIT Press, 2011.
- MAZZARELLA, William. Affect: What Is It Good for? In: *Enchantments of Modernity: Empire, Nation, Globalization*. Routledge India, 2020, s. 291-309.

- MBEMBE, Achille. Necropolitics. *Public Culture*, roč. 15 (2003), č. 1, s. 11-40.
- MBEMBE, Achille. *The Idea of a Borderless World*. Online. Africa's a Country, 2018. Dostupné z: <https://africasacountry.com/2018/11/the-idea-of-a-borderless-world>
- MCHEMRY, Leemon B. The Monsanto Papers: Poisoning the Scientific Well. *International Journal of Risk & Safety in Medicine*, roč. 29 (2018), č. 4, s. 193-205.
- MCKIERNAN, Shaun; GILL, Nicholas a ATCHISON, Jennifer. Watching the grass grow: How landholders learn to live with an invasive plant in conditions of uncertainty. In: *Routledge Handbook of Biosecurity and Invasive Species*. Routledge, 2021, s. 77-89.
- MCNEELY, Jeffrey A. (ed.). *The Great Reshuffling: Human Dimensions of Invasive Alien Species*. IUCN, 2001.
- MEGORAN, Nick. Rethinking the Study of International Boundaries: A Biography of the Kyrgyzstan–Uzbekistan Boundary. *Annals of the Association of American Geographers*, roč. 102 (2012), č. 2, s. 464-481.
- MEZZADRA, Sandro a NEILSON, Brett. *Border as Method, or, the Multiplication of Labor*. Duke University Press, 2013.
- MIKHAYLOVA, Marina. Project Governance Beyond Foreign Aid: Mediating Neoliberalism in Lithuania. *PolAR: Political and Legal Anthropology Review*, roč. 41 (2018), č. 2, s. 290-305.
- MITCHELL, Timothy. Society, Economy, and the State Effect. In: *State/Culture: State-formation After the Cultural Turn*. Cornell University Press, 1999, s. 76-90.
- MORAVCOVÁ, Lenka; PYŠEK, Petr; KRINKE, Lukáš et al. Seed germination, dispersal and seed bank in *Heracleum mantegazzianum*. In: *Ecology and Management of Giant Hogweed*. Athenaeum Press, 2007, s. 74-91.
- MOUDRÝ, Jan; KONVALINA, Petr a KALINOVÁ, Jana. *Základní principy ekologického zemědělství*. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích, Zemědělská fakulta, 2007.
- MOUFFE, Chantal. *On the Political*. Routledge, 2011.
- MRÁZEK, Rudolf. *Engineers of Happy Land: Technology and Nationalism in a Colony*. Princeton University Press, 2002.
- MÜLLEROVÁ, Jana; PYŠEK, Petr; JAROŠÍK, Vojtěch a PERGL, Jan. Aerial photographs as a tool for assessing the regional dynamics of the invasive plant species *Heracleum mantegazzianum*. *Journal of Applied Ecology*, roč. 42 (2005), č. 6, s. 1042-1053.
- MUNZER, Stephen R. Property and Disagreement. In: *Philosophical Foundations of Property Law*. Oxford University Press, 2013, s. 289-319.
- MYERS, Natasha. From the Anthropocene to the Planthropocene: Designing Gardens for Plant/People Involution. *History and Anthropology*, roč. 28 (2017), č. 3, s. 297-301.
- MYRIVILI, Eleni. Borders as Ghosts. In: *The Political Materialities of Borders: New Theoretical Directions*. Manchester University Press, 2018, s. 103-115.
- NADING, Alex M. *Mosquito Trails: Ecology, Health, and the Politics of Entanglement*. Univ of California Press, 2014.
- NAESS, Arne. *Ecology, Community and Lifestyle: Outline of an Ecosophy*. Cambridge University Press, 1990.

- NAIL, Thomas. *The Figure of the Migrant*. Stanford University Press, 2015.
- NAIL, Thomas. *Theory of the Border*. Oxford University Press, 2016.
- NĚMEC, Zdeněk a NĚMCOVÁ, Helena. Aktuální problémy s bolševníkem. *Arnika*, roč. 1985, č. 12, s. 39-40. Dostupné z: http://www.casopis-arnika.cz/pdf/arnika_1985_12.pdf
- NEYRAT, Frédéric. *The Unconstructable Earth: An Ecology of Separation*. Fordham Univ Press, 2018.
- NIELSEN, Charlotte; VANAGA, Ineta; TREIKALE, Olga a PRIEKULE, Ilze. Mechanical and chemical control of *Heracleum mantegazzianum* and *H. sosnowskyi*. In: *Ecology and Management of Giant Hogweed*. Athenaeum Press, 2007, s. 226-239.
- NIKITINA, Ekaterina. Hogweed vs. Sunroot: Zoēmachy of Soviet Postanthropocentrism. *Przegląd Kulturoznawczy*, roč. 40 (2019), č. 2, s. 135-150.
- NIXON, Rob. *Slow Violence and the Environmentalism of the Poor*. Harvard University Press, 2011.
- OGDEN, Laura A. *Swamplife: People, Gators, and Mangroves Entangled in the Everglades*. University of Minnesota Press, 2011.
- ORESQUES, Naomi a CONWAY, Erik M. *Merchants of Doubt: How a Handful of Scientists Obscured the Truth on Issues from Tobacco Smoke to Global Warming*. Bloomsbury Publishing USA, 2011.
- ORLOVE, Benjamin S. a BRUSH, Stephen B. Anthropology and the Conservation of Biodiversity. *Annual Review of Anthropology*, roč. 25 (1996), č. 1, s. 329-352.
- PEARCE, Fred. *The New Wild: Why Invasive Species Will Be Nature's Salvation*. Beacon Press, 2016.
- PERETTI, Jonah H. Nativism and Nature: Rethinking Biological Invasion. *Environmental Values*, roč. 7 (1998), č. 2, s. 183-192.
- PERGL, Jan; PERGLOVÁ, Irena; PYŠEK, Petr a DIETZ, Hansjörg. Population age structure and reproductive behavior of the monocarpic perennial *Heracleum mantegazzianum* (Apiaceae) in its native and invaded distribution ranges. *American Journal of Botany*, roč. 93 (2006), č. 7, s. 1018-1028.
- PERGL, Jan; HÖLS, Jürg; PERGLOVÁ, Irena et al. Population dynamics of *Heracleum mantegazzianum*. In: *Ecology and Management of Giant Hogweed*. Athenaeum Press, 2007, s. 92-111.
- PERGL, Jan; SÁDLO, Jiří; PETRUSEK, Adam et al. Black, Grey and Watch Lists of alien species in the Czech Republic based on environmental impacts and management strategy. *NeoBiota*, roč. 28 (2016), č. 1, s. 1-37.
- PERGL, Jan; HÄRTEL, Handrij; PYŠEK, Petr a STEJSKAL, Robert. Don't throw the baby out with the bathwater: ban of glyphosate use depends on context. *NeoBiota*, roč. 56 (2020), č. 1, s. 27-29.
- PORTER, Theodore M. *Trust in Numbers: The Pursuit of Objectivity in Science and Public Life*. Princeton University Press, 1996.
- POSPĚCH, Pavel. *Neznámá společnost: pohledy na současné Česko*. Host, 2021.
- POVINELLI, Elizabeth A. *Geontologies: A Requiem to Late Liberalism*. Duke University Press, 2016.
- PUGH, Simon. *Garden, Nature, Language*. Manchester University Press, 1988.
- PYŠEK, Petr. *Heracleum mantegazzianum* in the Czech Republic: dynamics of spreading from the historical perspective. *Folia geobotanica et phytotaxonomica*, roč. 26 (1991), č. 1, s. 439-454.

- PYŠEK, Petr. Ecological aspects of invasion by *Heracleum mantegazzianum* in the Czech Republic. In: *Ecology and Management of Invasive Riverside Plants*. Wiley, 1994, s. 45-54.
- PYŠEK, Petr. Bolševník velkolepý – trifid naší flóry? *Živa*, roč. 45 (1997), č. 1, s. 6.
- PYŠEK, Petr; MÜLLEROVÁ, Jana a JAROŠÍK, Vojtěch. Historical dynamics of *Heracleum mantegazzianum* invasion at a regional and local scales. In: *Ecology and Management of Giant Hogweed*. Athenaeum Press, 2007a, s. 42-54.
- PYŠEK, Petr; COCK, Matthew; NENTWIG, Wolfgang a RAVN, Hans Peter. Master of all traits: can we successfully fight giant hogweed. In: *Ecology and Management of Giant Hogweed*. Athenaeum Press, 2007b, s. 297-312.
- PYŠEK, Petr. Oddělení ekologie invazí Botanického ústavu AV ČR. *První neformální setkání k invazím v ČR* [konference], 12. 9. 2023, Praha.
- RADU, Cosmin. Beyond Border-‘dwelling’: Temporalizing the Border-space through Events. *Anthropological Theory*, roč. 10 (2010), č. 4, s. 409-433.
- RANCIÈRE, Jacques. The Aesthetic Dimension: Aesthetics, Politics, Knowledge. *Critical Inquiry*, roč. 26 (2009), č. 1, s. 1-19.
- RANCIÈRE, Jacques. *The Politics of Aesthetics*. Bloomsbury Publishing, 2013.
- RANGAN, Haripriya; WILSON, Anna a KULL, Christian. Thorny Problems: Industrial pastoralism and managing ‘country’ in northwest Queensland. In: *Rethinking Invasion Ecologies from the Environmental Humanities*. Routledge, 2014, s. 116-134.
- RANGARAJAN, Mahesh; MADHUSUDAN, M. D. a SHAHABUDDIN, Ghazala. *Nature Without Borders*. Nature Conservation Foundation, 2014.
- RIFKIN, Jeremy. *The Age of Access: The New Culture of Hypercapitalism*. Penguin, 2001.
- ROBBINS, Joel. Properties of Nature, Properties of Culture: Ownership, Recognition, and the Politics of Nature in a Papua New Guinea society. In: *Reimagining Political Ecology*. Duke University Press, 2006, s. 171-191.
- ROBBINS, Paul. Comparing Invasive Networks: Cultural and Political Biographies of Invasive Species. *Geographical Review*, roč. 94 (2004), č. 2, s. 139-156.
- ROBERTS, Elizabeth FS. What Gets Inside: Violent Entanglements and Toxic Boundaries in Mexico City. *Cultural Anthropology*, roč. 32 (2017), č. 4, s. 592-619.
- SACYPEROVA, Irina Fedorovna. *Borščeviki flory SSSR: novye kormovye rastenija; perspektivy ispol'zovanija v narodnom chozjajstve*. Nauka, 1984.
- SÁDLO, Jiří. Podle skutků poznáte je. *Veronica*, 2014, č. 2, s. 2-4.
- SCHMITT, Carl. *The Concept of the Political*. University of Chicago Press, 1996 [1932].
- SCHMITT, Carl. *The Nomos of the Earth*. New York: Telos Press, 2003 [1950].
- SCHROER, Sara Asu. Breeding with Birds of Prey. In: *Domestication Gone Wild: Politics and Practices of Multispecies Relations*. Duke University Press, 2018, s. 33-49.
- SCOTT, James C. *Weapons of the Weak: Everyday Forms of Peasant Resistance*. Yale University Press, 1985.
- SCOTT, James C. *Domination and the Arts of Resistance: Hidden Transcripts*. Yale University Press, 1990.

- SCOTT, James C. *Seeing Like a State: How Certain Schemes to Improve the Human Condition Have Failed*. Yale University Press, 1998.
- SCOTT, James C. *The Art of Not Being Governed: An Anarchist History of Upland Southeast Asia*. Yale University Press, 2009.
- SCOTT, James C. *Dvakrát sláva anarchismu*. Praha: Neklid, 2021.
- SEEBENS, Hanno; BLACKBURN, Tim M.; DYER, Ellie et al. No saturation in the accumulation of alien species worldwide. *Nature Communications*, roč. 8 (2017), č. 1, s. 1-9.
- SENF, Lukáš. *Za plotem čeká vlk. Mezidruhové soužití na Broumovsku v antropocénu*. Diplomová práce. Univerzita Karlova, Fakulta humanitních věd, 2020.
- SHAPIRO, Nicholas. Attuning to the Chemosphere: Domestic Formaldehyde, Bodily Reasoning, and the Chemical Sublime. *Cultural Anthropology*, roč. 30 (2015), č.3, s. 368-393.
- SHARMA, Aradhana a GUPTA, Akhil (ed.). *The Anthropology of the State: A Reader*. Wiley-Blackwell, 2006.
- SIMBERLOFF, Daniel. Confronting Introduced Species: A Form of Xenophobia? *Biological Invasions*, roč. 5 (2003), č. 1, s. 179-192.
- SINCLAIR, Rebekah E. *Species Trouble: From Settled Species Discourse to Ethical Species Pluralism*. Dizertační práce. University of Oregon, 2021.
- SINGH, Juliette. *Unthinking Mastery: Dehumanism and Decolonial Entanglements*. Duke University Press, 2017.
- SLAČÁLEK, Ondřej. How to typologize Czech anti-communism: A reflection on three decades of memory conflicts. *Securitas Imperii*, roč. 39 (2021), č. 1, s. 169-187.
- SMITH, Daniel W. Two concepts of resistance: Foucault and Deleuze. In: *Between Deleuze and Foucault*, Edinburgh University Press, 2016, s. 264-282.
- SPINOZA, Benedict. *The Ethics and Selected Letters*. Indianapolis: Hackett, 1982 [1677].
- SPIVAK, Gayatri Chakravorty. „Can the Subaltern Speak?“ In: *Marxism and the Interpretation of Culture*. Houndmills: Macmillan, 1988, s. 66–111.
- SPIVAK, Gayatri Chakravorty. *Other Asias*. Malden, MA: Blackwell Publishing, 2008.
- SPURNÝ, Matěj. Reliability and the Border: the Discourse of the Czech Borderlands, 1945–49. *Borderlands*, roč. 42 (2013), č. 1, s. 83-94.
- STAHL, Johannes. *Rent from the Land: A Political Ecology of Postsocialist Rural Transformation*. Anthem Press, 2012.
- STENGERS, Isabelle. *Cosmopolitics*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2010.
- STÖCKELOVÁ, Tereza. Spočítej a panuj: De/politika kalkulace. In: *Kritika depolitizovaného rozumu: úvahy (nejen) o nové normalizaci*. Praha: Grimmus, 2010, s. 61-77.
- STOLER, Ann Laura (ed.). *Imperial Debris: On Ruins and Ruination*. Duke University Press, 2013.
- STRANG, Veronica a BUSSE, Mark (ed.). *Ownership and Appropriation*. Routledge, 2020.
- STRATHERN, Marilyn. Cutting the Network. *Journal of the Royal Anthropological Institute*, roč. 2 (1996), č. 3, s. 517-535.

- STÝBLO, Petr a MLÍKOVSKÝ, Jiří. *Nepůvodní druhy fauny a flóry České republiky*. Český svaz ochránců přírody, 2006.
- SUBRAMANIAM, Banu. The aliens have landed! Reflections on the rhetoric of biological invasions. *Meridians: Feminism, Race, Transnationalism*, roč. 2 (2001), č. 1, s. 26-40.
- SULTANA, Ronald G. Ethnography and the Politics of Absence. *Qualitative Studies in Education*, roč. 5 (1992), č. 1, s. 19-27.
- SVAŠEK, Maruška. Borders and Emotions. *Ethnologia Europaea*, roč. 30 (2000), č. 2, s. 111-125.
- SVAŠEK, Maruška. Postsocialist Ownership: Emotions, Power and Morality in a Czech Village. In: *Postsocialism: Politics and Emotions in Central and Eastern Europe*. Berghahn Books, 2006, s. 95-115.
- SWANSON, Heather Anne. Domestication Gone Wild: Pacific Salmon and the Disruption of the Domus. In: *Domestication Gone Wild: Politics and Practices of Multispecies Relations*. Duke University Press, 2018, s. 141-158.
- SWANSON, Heather Anne; LIEN, Marianne Elisabeth a WEEN, Gro B. (ed.). *Domestication Gone Wild: Politics and Practices of Multispecies Relations*. Duke University Press, 2018.
- SWYNGEDOUW, Erik a ERNSTSON, Henrik. Interrupting the Anthro-obScene: Immuno-biopolitics and depoliticizing ontologies in the Anthropocene. *Theory, Culture & Society*, roč. 35 (2018), č. 6, s. 3-30.
- ŠKUTA, Emil. Živa 1963. Ešte raz o bolševníkovi veľkolepom – *Heracleum speciosum* Weim. *Živa*, roč. 11 (1963), 6, s. 196.
- ŠRÁMEK, Josef. *Zemědělství na Chebsku (1945-1989)*. Chebské muzeum, 2001.
- THIELE, Jan; OTTE, Annette; ECKSTEIN, R. Lutz. Ecological needs, habitat preferences and plant communities invaded by *Heracleum mantegazzianum*. In: *Ecology and Management of Giant Hogweed*. Athenaem Press, 2007, s. 126-143.
- THIELE, Jan a OTTE, Annette. Impact of *Heracleum mantegazzianum* on invaded vegetation and human activities. In: *Ecology and Management of Giant Hogweed*. Athenaem Press, 2007, s. 144-156.
- THOMAS, Nicholas. *Entangled Objects: Exchange, Material Culture, and Colonialism in the Pacific*. Harvard University Press, 2009.
- THOMPSON, Charis. *Making Parents: The Ontological Choreography of Reproductive Technologies*. The MIT Press, 2005.
- TRONTO, Joan C. An Ethic of Care. *Generations: Journal of the American society on Aging*, roč. 22 (1998), č. 3, s. 15-20.
- TROYER, John. *Technologies of the Human Corpse*. University of Minnesota, 2006.
- TSING, Anna Lowenhaupt. Natural Resources and Capitalist Frontiers. *Economic and Political Weekly*, roč. 38 (2003), č. 48 (5100-5106).
- TSING, Anna Lowenhaupt. Unruly Edges: Mushrooms as Companion Species: for Donna Haraway. *Environmental Humanities*, roč. 1 (2012), č. 1, s. 141-154.
- TSING, Anna Lowenhaupt. More-than-human Sociality: A Call for Critical Description. In: *Anthropology and Nature*. Routledge, 2013, s. 27-42.

- TSING, Anna Lowenhaupt. Blasted Landscapes (and the Gentle Arts of Mushroom Picking). In: *The Multispecies Salon*. Duke University Press, 2014, s. 87-109.
- TSING, Anna Lowenhaupt. *The Mushroom at the End of the World*. Princeton University Press, 2015.
- TSING, Anna Lowenhaupt. A Threat to Holocene Resurgence Is a Threat to Livability. In: *The Anthropology of Sustainability: Beyond Development and Progress*. Springer, 2017, s. 51-65.
- TSING, Anna Lowenhaupt; MATHEWS, Andrew S. a BUBANDT, Nils. Patchy Anthropocene: Landscape structure, multispecies history, and the retooling of anthropology: An introduction to supplement 20. *Current Anthropology*, roč. 60 (2019), č. 20, s. S186-S197.
- TSING, Anna Lowenhaupt; SWANSON, Heather Anne; GAN, Elaine a BUBANDT, Nils (ed.). *Arts of Living on a Damaged Planet: Ghosts and Monsters of the Anthropocene*. Uni of Minnesota Press, 2017.
- VALTER, Josef. Bolševník velkolepý v Boskovicích. *Živa*, roč. 10 (1962), č. 6, s. 214.
- VAN DOOREN, Thom. *The Wake of Crows: Living and Dying in Shared Worlds*. Columbia University Press, 2019.
- VAN DOOREN, Thom; KIRKSEY, Eben a MÜNSTER, Ursula. Multispecies studies: Cultivating arts of attentiveness. *Environmental Humanities*, roč. 8 (2016), č. 1, s. 1-23.
- VAN DRIESCHE, Jason a VAN DRIESCHE, Roy. *Nature Out of Place: Biological Invasions in the Global Age*. Island Press, 2013.
- VAN HOUTUM, Henk. Remapping Borders. In: *A Companion to Border Studies*. Wiley-Blackwell, 2012, s. 405-418.
- VANĚK, Vlastimil a VAŇKOVÁ, Jana. *Trvalky*. Státní zemědělské nakladatelství, 1982.
- VANUXEM, Sarah. Freedom through Easements. In: *Critical Zones: The Science and Politics of Landing on Earth*. The MIT Press, 2020, s. 230-236.
- VAUGHAN-WILLIAMS, Nick. Carl Schmitt, Giorgio Agamben and the 'nomos' of contemporary political life. In: *The Routledge Handbook of Biopolitics*. Routledge, 2016, s. 140-154.
- VAYDA, Andrew P. a WALTERS, Bradley B. Against Political Ecology. *Human Ecology*, roč. 27 (1999), č. 1, s. 167-179.
- VERDERY, Katherine. Elasticity of Land: Problems of Property Restitution in Transylvania. *Slavic Review*, roč. 53 (1994), č. 4, s. 1071-1109.
- VERDERY, Katherine. *What Was Socialism, and What Comes Next?* Princeton University Press, 1996.
- VERDERY, Katherine. Fuzzy Property: Rights, Power, and Identity in Transylvania's Decollectivization. In: *Uncertain Transition: Ethnographies of Change in the Postsocialist World*. Rowman & Littlefield, 1999, s. 53-81.
- VERDERY, Katherine. *The Vanishing Hectare*. Cornell University Press, 2004.
- VERDERY, Katherine. The Obligations of Ownership: Restoring Rights to Land in Postsocialist Transylvania. In: *Property in Question*. Routledge, 2020, s. 139-159.
- VON BENDA-BECKMANN, Franz a VON BENDA-BECKMANN, Keebet. Temporalities in Property Relations under a Plural Legal Order: Minangkabau Revisited. *The Journal of Legal Pluralism and Unofficial Law*, roč. 46 (2014), č. 1, s. 18-36.
- VON BENDA-BECKMANN, Franz; VON BENDA-BECKMANN, Keebet a WIBER, Melanie (ed.). *Changing Properties of Property*. Berghahn Books, 2009.

VOŘÍŠKOVÁ, Jarmila; MARŠÁLEK, Miroslav; ŠLACHTA, Martin et al. Rearing beef cattle in submountainous and mountainous area of the Šumava region. *Journal of Central European Agriculture*, roč. 11 (2010), č. 3, s. 359-371.

WIEDEMANN, Andreas. „Pojd' s námi budovat pohraničí!": osídlování a proměna obyvatelstva bývalých Sudet 1945-1952. Prostor, 2016.

WILKINS, John S. How to be a chaste species pluralist-realist: the origins of species modes and the synapomorphic species concept. *Biology and Philosophy*, roč. 18 (2003), č. 5, s. 621-638.

WOLF, Eric R. *Europe and the People without History*. Univ of California Press, 1982.

WOLFE, Cary. *What Is Posthumanism?* Uni of Minnesota Press, 2010.

YATES-DOERR, Emily. Does meat come from animals? A multispecies approach to classification and belonging in highland Guatemala. *American Ethnologist*, roč. 42 (2015), č. 2, s. 309-323.

YOUATT, Rafi. *Interspecies Politics: Nature, Borders, States*. University of Michigan Press, 2020.

ZANTVOORT, Bart. Political inertia and social acceleration. *Philosophy & Social Criticism*, roč. 43 (2017), č. 7, s. 707-723.

Různé:

Aktuality [televizní zpravodajství]. Česká televize, 25. 6. 1990. Místo: Archiv České televize v Praze.

Aktuality [televizní zpravodajství]. Česká televize, 1. 8. 1991. Místo: Archiv České televize v Praze.

Aktuálně.cz. *Tichá invaze: Do Evropy pronikají cizí biologické druhy* [online] 8. 4. 2009 [cit. 21. 6. 2024]. Dostupné z: <https://zpravy.aktualne.cz/ticha-invaze-do-evropy-pronikaji-cizi-biologicke-druhy/r~i:article:633733/>

Arnika. *Podivuhodná rostlina, jejímž ohniskem šíření je Slavkovský les*. roč. 1979, č. 12, s. 49. Dostupné z: http://www.casopis-arnika.cz/pdf/arnika_1979_12.pdf

BECHYŇSKÁ, Radana. *Dopis Správě CHKO Slavkovský les*, 19. 6. 1980. Místo: Archiv Správy CHKO Slavkovský les.

Bojovníci [dokumentární film]. Česká televize. Režie Roman Vávra, 1995. Místo: Archiv České televize v Praze.

CAHA, Jakub. *Odrůst k budoucnosti* [online] září 2023 [cit. 21. 6. 2024] Dostupné z: <https://druhasmena.cz/page:2>

CARDOSO, Cristina Ana. *EASIN*. Sborník ze závěrečné konference projektu, 2015, s. 8-9.

Causa bolševník [dokumentární snímek]. Scénář Pavel Poc, 1997. Dostupné z: https://www.youtube.com/watch?v=OVIQqTbRapU&ab_channel=PavelPoc

České stavby. *Bolševník není bolševik, přírodu ale dusí stejně jako autoritářská politika lidskou svobodu i životy* [online] 15. 8. 2020 [cit. 21. 6. 2024]. Dostupné z: <https://www.ceskestavby.cz/clanky/bolsevník-neni-bolsevik-prirodu-ale-dusi-stejne-jako-autoritarska-politika-lidskou-svobodu-i-zivoty-28427.html>

Ekolist. *Lenka Pocová: Invaze bolševníku je skutečný horor*. [online] 1. 10. 2010 [cit. 21. 6. 2024]. Dostupné z: <https://ekolist.cz/cz/publicistika/rozhovory/lenka-pocova-invaze-bolsevníku-je-skutecny-horor>

- Ekolist. *MŽP ČR: Karlovarský kraj bojuje s přemnoženým bolševníkem*. [online] 16. 8. 2011 [cit. 21. 6. 2024]. Dostupné z: <https://ekolist.cz/cz/zpravodajstvi/tiskove-zpravy/karlovarsky-kraj-bojuje-s-premnozenym-bolsevníkem>
- Ekonews. *Bolševník jako symbol ruské agrese. Výstava ve Vilniusu, kde bude summit NATO, odkazuje na ekocidu na Ukrajině* [online] 8. 7. 2023 [cit. 21. 6. 2024]. Dostupné z: <https://www.ekonews.cz/bolsevník-jako-symbol-ruske-agrese-vystava-ve-vilniusu-kde-bude-summit-nato-odkazuje-na-ekocidu-na-ukrajine/>
- Financial Times. *The triffid's day has come: designing with invasive plants* [online] 7. 1. 2022 [cit. 21. 6. 2024] Dostupné z: <https://www.ft.com/content/44be0d38-050f-4255-afc1-3d123b5b5d45>
- Fórum ochrany přírody. *Eradikace invazních rostlin v Karlovarském kraji*. [online] březen 2017 [cit. 21. 6. 2024]. Dostupné z: <https://www.casopis.forumochranyprirody.cz/magazin/analyzy-komentare/eradikace-invaznich-rostlin-v-karlovarskem-kraji>
- FRIEDL, Karel. *Dopis Správě CHKO Slavkovský les*, 20. 9. 1988. Místo: Archiv Správy CHKO Slavkovský les.
- HRUŠKA, Josef. *Věc: likvidace bolševníku velkolepého*, 12. 8. 1992. Místo: Archiv Správy CHKO Slavkovský les.
- Chebsko. *Nebezpečný bolševník přes různá protiopatření vítězí*. 13. 5. 1999.
- Chebský deník. *K jednomu problému životního prostředí*. 25. 8. 1993. Místo: Archiv Správy CHKO Slavkovský les.
- Chebský deník. *A opět vzhůru proti bolševníku*. 31. 5. 2002.
- Chebský deník. *Bolševník je odolný nezmar*. 3. 9. 2004.
- Chebský deník. *Projekt likvidace bolševníku už má své viditelné výsledky*. 23. 6. 2011.
- Chebský deník. *Reakce na článek pana Vaniše o bolševníku*. 7. 5. 2012.
- Chebský deník. *Boj s vetřelci z říše rostlin trvá* [online] 1. 11. 2015a [cit. 21. 6. 2024]. Dostupné z: https://chebsky.denik.cz/zpravy_region/boj-s-vetrelci-z-rise-rostlin-trva-20151101-kq4a.html
- Chebský deník. *Máte na pozemcích invazní rostliny?* 2. 11. 2015b.
- iDNES.cz. *Gigantická „operace bolševník“ může začít. Sekáči vyrazí v srpnu* [online] 24. 7. 2013 [cit. 21. 6. 2024]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/zpravy/domaci/zacina-projekt-likvidace-bolsevníku-v-karlovarskem-kraji.A130724_1955452_vary-zpravy_slv
- iDNES.cz. *Lidé v celém kraji se semkli. Hlídkají výskyt i hubení bolševníku* [online] 15. 8. 2014 [cit. 21. 6. 2024]. Dostupné z: https://www.idnes.cz/karlovy-vary/zpravy/lide-bojuji-proti-bolsevníku.A140815_2090760_vary-zpravy_pkz
- Independent. *Revealed: €600m budget needed to cull 65,000 cows every year for three years to meet climate goals* [online] 30. 5. 2023 [cit. 21. 6. 2024]. Dostupné z: <https://www.independent.ie/farming/dairy/revealed-600m-budget-needed-to-cull-65000-cows-every-year-for-three-years-to-meet-climate-goals/a422207305.html>
- Karlovarské noviny. *Bolševník velkolepý opět útočí*. 18. 5. 1998.
- Karlovarské noviny. *Bolševník v kraji nemá šanci* [online] 20. 3. 2016 [cit. 21. 6. 2024]. Dostupné z: <https://karlovarsky.denik.cz/z-regionu/bolsevník-v-kraji-nema-sanci-20160320.html>

Lidovky.cz. *Tvrdé zásahy proti bolševníkovi vyvolávaly za normalizace lákavá přirovnání. Za tuto invazi však nemohou bolševníci, ale už kníže Metternich.* [online] 13. 7. 2011 [cit. 21. 6. 2024]. Dostupné z: https://www.lidovky.cz/ceska-pozice/souboj-s-bolsevníkem-polykastamiliony.A110710_044506_pozice_23786

Magazín Plus. *Bolševník nemusí být jen nežádoucím invazivním druhem. Ruským vědcům se z něj podařilo získat cenný materiál* [online] 27. 10. 2022 [cit. 21. 6. 2024]. Dostupné z: <https://technika.magazinplus.cz/2624-bolsevník-nemusi-byt-jen-nežadoucim-invazivnim-druhem-ruskym-vedcum-se-z-nej-podarilo-ziskat-cenny-material.html>

Metodika ČSOP. *Bolševník velkolepý*. Český svaz ochránců přírody, 1995. Místo: Archiv Správy CHKO Slavkovský les.

Ministerstvo vnitra. *Terminologický slovník pojmů z oblasti krizového řízení, ochrany obyvatelstva, environmentální bezpečnosti a plánování obrany státu*. 2016. Dostupné z: <https://www.mvcr.cz/clanek/terminologicky-slovník-krizove-řízení-a-planovani-obrany-statu.aspx>

Minuta z přírody [seriál]. Česká televize, 14. 12. 2006. Místo: Archiv České televize v Praze.

Mladá fronta. *Bylina v útoku*. 24. 7. 1984. Místo: Archiv Správy CHKO Slavkovský les.

Mladý svět. *Naše armáda bojuje s rozpínavou bylinou*. 1. 11. 1991. Dostupné z: <https://ndk.cz/view/uuid:7ce88580-a5ad-11ea-b61e-5ef3fc9bb22f?page=uuid:becf1380-a5bf-11ea-949f-005056827e51&fulltext=bol%C5%A1evn%C3%ADk>

MNV. *Výzva Městského národního výboru v Mariánských Lázních občanům*, 23. 7. 1990. Místo: Archiv Správy CHKO Slavkovský les.

MPŽ. *ČR více ochrání své přírodní bohatství, vláda dnes schválila tzv. antiinvazní novelu zákona o přírodě a krajině a dalších předpisů*. [online] 6. 1. 2020 [cit. 21. 6. 2024]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/news_20200106_vlada-schvalila-novelu-pro-boj-s-invazními-druhy

MŽP. *Ministerstvo životního prostředí vydává první zásady regulace invazních nepůvodních druhů. Zaměřují se na dvě škodlivé rostliny v krajině – bolševník velkolepý a pajasan žláznatý*. [online] 2. 8. 2023 [cit. 21. 6. 2024]. Dostupné z: https://www.mzp.cz/cz/news_20230802_MZP-vydava-první-zasady-regulace-pro-bolsevník-a-pajasan

Online Etymology Dictionary. *Spectrum* [online] [cit. 24. 6. 2024]. Dostupné z: <https://www.etymonline.com/word/spectrum>

POC, Pavel. *Bolševník velkolepý dostal v Karlovarském kraji řádně na prdel*. Facebook [online] 26. 6. 2017 [cit. 21. 6. 2024]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/photo.php?fbid=1466407953397755&set=pb.100000856920493.-2207520000&type=3>

PROCHÁZKA, Václav. *Letecké snímky pomáhají bojovat proti bolševníkovi* [novinový výstřižek], 1996. Místo: Archiv Správy CHKO Slavkovský les.

Příroda pro zítřek [dokumentární seriál]. Česká televize, 1990. Místo: Archiv České televize v Praze.

Příroda pro zítřek [dokumentární seriál]. Česká televize, 7. 10. 1992. Místo: Archiv České televize v Praze.

SADÍLKOVÁ, B. a BUBENÍK, J. *K výskytu bolševníka velkolepého v okolí Mariánských Lázní*. Práce Středoškolské odborné činnosti. Gymnázium Mariánské Lázně, 1986. Místo: Archiv Správy CHKO Slavkovský les.

Seminář. *Záznam ze Semináře o problematice bolševníku velkolepého*, 4. 6. 1998. Místo: Archiv Správy CHKO Slavkovský les.

Seznam Zprávy. *Pole spálená glyfosátem. Není jiná možnost, brání se zemědělci* [online] 14. 5. 2023 [cit. 21. 6. 2024]. Dostupné z: https://www.seznamzpravy.cz/clanek/domaci-zivot-v-cesku-pole-spalena-glyfosatem-neni-jina-moznost-brani-se-zemedelci-230890#dop_ab_variant=0&dop_source_zone_name=zpravy.sznhp.box&source=hp&seq_no=1&utm_campaign=abtest217_krokovy_redesign_feedu_varDD&utm_medium=z-boxiku&utm_source=www.seznam.cz

SCHLOSSAR, Jan. *Dopis Socialistickému svazu mládeže-obvodní výbor Praha 6*, 22. 4. 1981. Místo: Archiv Správy CHKO Slavkovský les.

SCHLOSSAR, Jan. *Plošná aplikace přípravku Roundup v boji proti bolševníku v CHKO Slavkovský les*, 22. 3. 1990. Místo: Archiv Správy CHKO Slavkovský les.

SCHLOSSAR, Jan. *Dopis na Český ústav ochrany přírody*, 8. 2. 1993a. Místo: Archiv Správy CHKO Slavkovský les.

SCHLOSSAR, Jan. *Dopis na Český ústav ochrany přírody*, 24. 5. 1993b. Místo: Archiv Správy CHKO Slavkovský les.

SCHLOSSAR, Jan. *Věc: vytyčení ploch pro velkoplošné testování biocidů proti bolševníku velkolepému*, 13. 12. 1993c. Místo: Archiv Správy CHKO Slavkovský les.

Slovník spisovné češtiny. *Mezera*. [online] [cit. 21. 6. 2024]. Dostupné z: <https://sujc.ujc.cas.cz/search.php?heslo=mezera&hsubstr=no>

Sokolovský deník. *Nebezpečný plevel nikdo nesleduje* [online] 1998 [cit. 21. 6. 2024]. Dostupné z: <https://bolsevník.estranky.cz/clanky/informace-o-bolsevníku/co-o-bolsevníku-v-tisku--rozhlas/sokolovsky-tydenik--1998--o-bolsevníku-.html>

Sokolovský deník. *Proč se dobře žije (a bude žít?) nejen bolševníku velkolepému v Čechách*. 1. 4. 2009a.

Sokolovský deník. *Reakce na článek o cyklostezce*. 27. 7. 2009b.

Sokolovský deník. *Otázka pro*. 20. 7. 2010.

Události ČT [televizní zpravodajství]. Česká televize, 27. 6. 1993. Místo: Archiv České televize v Praze.

Události v regionech [televizní zpravodajství]. Česká televize, 22. 5. 2009. Místo: Archiv České televize v Praze.

Úmluva o zabránění a trestání zločinu genocidia. 1948. Sbíрка mezinárodních smluv OSN, sv. 78, č. 277. Dostupné z: https://www.un.org/en/genocideprevention/documents/atrocities-crimes/Doc.1_Convention%20on%20the%20Prevention%20and%20Punishment%20of%20the%20Crime%20of%20Genocide.pdf

URBAN, František. *CHKO Slavkovský les, aplikace přípravku Roundup proti bolševníku*, 25. 4. 1990. Místo: Archiv Správy CHKO Slavkovský les.

Velká kniha o zahradě. Kolektiv autorů. Blesk, 1992.

Wave Rozhlas. *Nemísta měst prorůstá invazní zeleň. Na procházce se slovinskými umělci po budoucích ekosystémech* [online] 13. 2. 2020 [cit. 21. 6. 2024]. <https://wave.rozhlas.cz/nemista-mest-prorusta-invazni-zelen-na-prochazce-se-slovinskymi-umelci-po-8148030?fbclid=IwAR1Jib8oDHsSRw6UBeslw7Ndr67JMwKLPLWK8DPEbjCw5t1k0R8B7JEeLY>

Zásady regulace bolševníku velkolepého. Ministerstvo životního prostředí, 2023. Dostupné z: [https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/news_20230802_MZP-vydava-prvni-zasady-regulace-pro-bolsevník-a-pajasan/\\$FILE/ODOIMPZ-bolsevník-20230721.pdf](https://www.mzp.cz/C1257458002F0DC7/cz/news_20230802_MZP-vydava-prvni-zasady-regulace-pro-bolsevník-a-pajasan/$FILE/ODOIMPZ-bolsevník-20230721.pdf)

Zpravodajství ČTV [televizní zpravodajství]. Česká televize, 3. 7. 1992. Místo: Archiv České televize v Praze.

Fakulta humanitních studií UK

magisterský obor

sociální a kulturní ekologie

Pátkova 5/2137, 182 00 Praha 8 – Libeň

Magisterský obor
sociální a kulturní
ekologie

Projekt diplomové práce (DP) oboru sociální a kulturní ekologie

1. Jméno studenta, tituly: Bc. Jakub Kvizda
2. Osobní číslo (UKČO): 53181354
3. Rok imatrikulace na FHS UK (bak. studium, jinak mag. studium): 2020
4. Datum zápisu na obor sociální a kulturní ekologie FHS UK (alespoň měsíc, rok): 2020
5. Názvy všech předchozích bakalářských (magisterských) prací, škola, obor a rok, kde a kdy byly obhájeny: Sřtět hyperobjektů: plastové oceány vrací úder. Univerzita Karlova, Fakulta sociálních věd, Katedra sociologie. Obor sociologie/sociální antropologie. Praha, 2020.
6. Předběžný název DP (česky): Více-než-lidská pevnost Evropa: invazní nepůvodní druhy v nekropolitických ekosystémech
7. Předběžný název DP (anglicky): More-than-human fortress Europe: Invasive alien species within necropolitical ecosystems
8. Klíčová slova (česky): invazní nepůvodní druhy, konzervacionismus, nekropolitika, vícedruhová antropologie
9. Klíčová slova (anglicky): invasive alien species, conservationism, necropolitics, multispecies anthropology
10. Obecný kontext (souvislosti tématu, širší rámec [zasazení „do světa“]):

Velké množství vědeckých studií a zpráv uvádí invazní nepůvodní druhy rostlin a živočichů mezi nejrozsáhlejšími environmentálními riziky dneška (a dokonce ještě výrazněji také zítřka). Vážně bere toto riziko i Evropská unie, která od roku 2014 vytváří koordinovanou vědeckou a legislativní infrastrukturu okolo nejvýznamnějších invazních druhů, na jejímž základě následně jednotlivé členské státy svádí „boj“ s těmito oficiálně nežádoucími druhy. V České republice od počátku roku 2022, kdy začala platit tzv. invazní novela zákona o ochraně přírody a krajiny a příbuzných zákonů (jakožto provedení zmíněné unijní legislativy), probíhá v této oblasti řada přípravných i aplikačních aktivit a téma biologických invazí začíná být výrazněji mainstreamováno.

I s ohledem na silný epistemický a morální konsensus ve vědecké i ochranářské komunitě a mnohdy vyhrocenou, až válečnou, rétoriku však prakticky nedochází k reflexi eradikačního diskursu a praxe ani jejich předpokladů a průvodních okolností. Rozhodování o tom, kdo může žít a kdo (a jak) musí zemřít, jež je vtěleno např. do různých typů dokumentů nebo aktivit občansko-vědních (citizen science) projektů, se už dnes zdá být hodnotově neutrální a jeho kontingentní a bytostně politická povaha nám uniká. Ve své práci se proto chci s pomocí vybraných druhů, označených institucionální mocí za invazivní, zaměřit na rozkrývání toho, jak invazivita jakožto biologický i kulturně-politický fenomén vzniká a jaké socioekologické světy s sebou přináší.

11. Předmět zkoumání (vlastní předmět práce [zasazení „do vědy“]):

Postkoloniální myslitel Achille Mbembe promýšlí Foucaultovy koncepty biomoci a biopolitiky v kontextu všudypřítomného násilí a smrti, jimž jsou subalterní těla ovládaných v koloniích vystavena, a hovoří primárně o nekromoci/nekropolitice – „kapacitě rozhodovat o tom, kdo může žít a kdo musí zemřít“ (2019, 66). Některá těla se v tomto prostředí stávají zabitelnými (killable). Toto prizma se již stačilo propsat také do oblasti vícedruhové antropologie, kdy mnozí autoři popisují praktiky, skrze něž jsou určité populace různých tvorů určeny k vyhubení (např. z důvodu ochrany veřejného zdraví jako v případě genetické eradikace moskytů přenášejících malárii; Barla 2020). Označení nějakého druhu za invazní s sebou mnohdy přináší stejné násilné nároky.

Jak už bylo řečeno, za účelem předcházení biologickým invazím a zmírňování jejich dopadů vznikají rozsáhlé infrastruktury, v České republice vycházející především z požadavků unijní legislativy. V rámci této infrastrukturní politiky přistupování k některým druhům rostlin či živočichů však dochází k tomu, že morálně-politické otázky násilí a smrti či esteticko-politické otázky „čistoty“ místních ekosystémů ustupují do pozadí. Pokud vše funguje, jak má, ztrácíme infrastrukturu ze zřetele (Bowker 1994). Ve své práci tak chci provést to, co Bowker (tamtéž) nazývá infrastrukturní inverzí, a analyticky se zaměřit právě na ono mnohdy obtížně detekovatelné pozadí – na jeho nekropoetické epistemologické, estetické, politické ad. vstupy a formy nekropolitických praxí, jimž dávají život.

Abych mohl analyticky lépe vzdorovat zdání jisté nevyhnutelnosti, které se v této infrastruktuře petrifikuje, budu chtít ukázat také historické trajektorie vztahů uvnitř více-než-lidských společenstev směrem k vybraným druhům, jež dnes střetáváme jako invazní. Invazní biologové či ekologové se mnohdy snaží vydestilovat znaky invazivity daného druhu a znaky invadibility konkrétního území (Robbins 2004). Výraznějšího šíření bolševníku velkolepého si však autoři začínají všimnout až téměř století po jeho první zaznamenané introdukci na území Čech. Tuto mezeru nedokáží ideálně-typické vlastnosti druhu či krajiny samy o sobě plně postihnout. Stejně tak je moment invaze často rámován diskursem náhody (došlo k náhodnému úniku ze zámecké zahrady apod.) (tamtéž). To však zakrývá kulturně-politické a blíže esteticko-politické historie, které daly vzniknout proměňujícím se socioekosystémům zámeckých zahrad a drobných rodinných zahrádek, bolševníku, ochranářů, biocidů, legislativy apod. v našich zemích.

12. Hlavní vstupní výzkumný problém – výzkumná otázka (výzkumné otázky) – ev. hypotéza (hypotézy):

Výzkumným průvodcem mi bude některý z invazních druhů rostlin či živočichů ve vzájemném provázání s vizemi, zájmy, záměry a různými typy afektů různých lidských aktérů, které se následně materializují v podobě introdukcí, legislativy, eradikačních projektů a dalších heterogenních typů praxí. Centrálním předmětem zkoumání bude unijní a na jejích požadavcích utvářená česká infrastruktura pro nakládání s těmito druhy, do jejichž základů jsou zabudovány nekropolitické ambice. Jak ale tyto ambice vznikaly a vznikají a jak se následně zpětně propisují do matérie příslušných socioekosystémů skrze kapacitu zabíjet, kterou infrastruktura více či méně autoritativně distribuuje?

Mezi výzkumné otázky, které jsou ale víc než cokoliv jiného hlavně střelkami výzkumného kompasu, mohu zařadit např. tyto: Jak dochází k rozhodování o tom, kdo (v podobě mimo-lidských entit) do Evropy nepatří, a jak jsou kýžené místní přírody sekuritizovány? Jaké invazní minulosti, přítomnosti a budoucnosti kolem těchto institucionálně nechtěných a nelegálních

druhů vznikají? Jak se kolem nich proměňují esteticko-politické světy? Tyto obecně formulované otázky budou aplikovány na konkrétní vybrané druhy podle výběru.

13. Metodologický postup: metody a techniky, které budou v práci použity:

Metodicky bude práce vedena po dvou osách – tu hlavní představuje etnografický výzkum, ta však s ohledem na předmět zkoumání předpokládá zapojení také dalších metod, zejména doplňkové práce v archivu či analýzy dokumentů. V rámci etnografie se terénně vydám do „první linie“ za pracovníky orgánů veřejné správy a majiteli nebo správci pozemků v postižených oblastech, provádějícími eradikaci či jiné formy managementu vybraných invazních druhů. Přesunu se však také do budov správních či vědeckých institucí, které mají tento úsek na starosti a v rámci kterých dochází k proliferační dokumentů všech možných typů – zpráv, metodik, legislativy atd. Důležitý uzel dále představují samotní vědci (invazní biologové, botanici, ekologové atd.), rozhovory s nimi tedy budou tvořit další důležitou součást celé práce.

V rámci archivního zkoumání a analýzy historických i současných dokumentů mě bude zajímat především genealogie introdukce a šíření vybraných druhů a historické proměny kategorizací a estetických či eradikačních praxí, jimž daný druh podléhal. Nápomocné mi budou jak archivy ústřední (např. Národní archiv nebo Archiv Akademie věd), tak také ty oblastní či městské, zejména v případě důležitých a význačných lokálních historií. Vedle toho (zejména) dnes kolem kategorie invazních druhů proliferační množství různých typů dokumentů (vědeckých, mediálních, administrativních...), které mi umožní zachytit zejména určité atmosféry (Stewart 2011) celého environmentálního fenoménu.

14. Cíl DP (kromě ověření hypotéz a teoretického přínosu např. praktický přínos, vypracování metodologie, základ pro řešení problémů v praxi atd.):

Svou prací bych chtěl především přispět k hlubšímu promyšlení jedné ze současných klíčových ochranných praxí s ohledem na některé probíhající sociálně-vědní debaty. Obecnější dopad svých poznatků na tuto praxi vzhledem k jisté robustnosti celé infrastruktury spíše neočekávám, přesto budu v terénu zkoušet hledat a využívat případných experimentálních trhlin. Uvažuji nicméně o spolupráci s někým z umělecké, případně aktivistické sféry, a jeden z výstupů práce by tak mohl být ve formě artivismu. Současně bych prací chtěl také promyslet ony sociálně-vědní debaty (týkající se např. estetických politik či imperiálních semiperiferií) ve světle specifík zkoumaného tématu.

15. Čím budou rozšířeny dosavadní znalosti (vědecká „přidaná hodnota DP“):

Kategorie invazních nepůvodních druhů a zvláště praxe, které jim dávají život nebo naopak (a dnes častěji) smrt, jsou ze sociálně-vědní či přímo antropologické perspektivy prozkoumány zatím zcela minimálně. I vzhledem ke skutečnosti, že se tomuto tématu dostává stále více veřejné i institucionální pozornosti, věřím, že v budoucnu uvidíme podobných projektů více, a moje práce se tak potenciálně může zařadit ke korpusu vznikajícího vědění.

Současně už nejméně dvě dekády můžeme sledovat uvnitř environmentální antropologie silný obrat směrem ke zkoumání více-než-lidských kontextů, většina autorů však svou pozornost zaměřuje buď na prostory post-industriálního Západu a jeho ruin, nebo na země tzv. Třetího světa. České země však představují jisté specifikum s ohledem na svou historickou pozici imperiální semiperiferie (od novověkého obchodního a ideového napojení na koloniální mocnosti přes období Rakouska-Uherska, nacistického protektorátu a Sovětského svazu až po polistopadové ambivalentní aspirace dohánění Západu a budování svébytné pozice střeoevropské země) a svým výzkumem tedy mohou obohatit také záběr této subdisciplíny a propojit ji s debatami v jiných sociálně-vědních oborech (politologie, antropologie postsocialismu...).

16. Jaké bude (bude-li) jejich teoretické zobecnění a přínos:

Částečně to bylo nastíněno již u předešlého bodu, jeden další teoretický přínos se týká konceptu estetických politik. Ten jsem částečně nastínil již v mé bakalářské práci a staví na širokém (etymologickém) chápání estetiky, tedy jako percepce, jak s ní pracuje např. Jacques Rancière (2013). Co a jak je vnímáno, je navzájem vyjednáváno v různých praktikách (včetně praktik samotných ne-lidí), které mají časoprostorově různou autoritu a epistemickou kontrolu, a je tedy výsostně politické.

Estetické praxe a politiky prostupují tématem biologických invazí už od počátku introdukcí těchto druhů do našich krajín. U významné části z nich byla důvodem jejich zavlečení nějaká forma zkrášlení – zahrad v případě okrasných rostlin, oblečení v případě kožešinových druhů zvířat apod. Dnešní hegemonní přístup uvnitř ochránářské komunity však ty samé druhy vidí (třeba i očima umělé inteligence) jako narušitele estetického řádu a snaží se je dostat z percepčního pole lidí i dalších tvorů – biocidy a další typy kontroly se stávají an-estetiky. V práci se tedy pokusím ukázat, jaké estetiky jsou vepsány do celé nekropolitické infrastruktury nebo jaké estetické praxe ze strany sledovaných druhů samotných mohou být charakterizovány jako formy resistance.

17. Struktura DP (předběžný obsah – názvy oddílů a kapitol):

- Úvod
- Invaze zámeckých impérií
- Soupeření vtělených estetik
- Násilí na ekologické frontě
- Invaze imperiálních vzdušných zámků
- Cesty ven z u-závěr-y myšlení a praxe

18. Předběžná bibliografie k tématu:

ADAMS, William Bill; MULLIGAN, Martin. *Decolonizing Nature: Strategies for Conservation in a Post-colonial Era*. Routledge, 2012.

AGAMBEN, Giorgio. *Homo Sacer: Sovereign Power and Bare Life*. Stanford University Press, 1998.

BARLA, Josef. Reinventing Life and Death on a Molecular Scale: The Technobiopolitics of Planned Extinction. *Konference EASST 4S Prague 2020*, 19. srpna 2020, Praha (online).

BOWKER, Geoffrey. Information Mythology and Infrastructure. In: *Information Acumen: The Understanding and Use of Knowledge in Modern Business*, London: Routledge, 2014. p. 231-247.

DOYLE, Laura. *Inter-imperiality: Vying Empires, Gendered Labor, and the Literary Arts of Alliance*. Durham: Duke University Press, 2020.

ELTON, Charles S. *The Ecology of Invasions by Animals and Plants*. Springer Nature, 2020 [1958].

FINKELSTEIN, Maura. *The Archive of Loss: Lively Ruination in Mill Land Mumbai*. Durham: Duke University Press, 2019.

HARAWAY, Donna J. *Staying with the Trouble: Making Kin in the Chthulucene*. Durham: Duke University Press, 2016.

HETHERINGTON, Kregg (ed.). *Infrastructure, Environment, and Life in the Anthropocene*. Durham: Duke University Press, 2018.

KIRKSEY, Eben. *Emergent Ecologies*. Durham: Duke University Press, 2015.

LUSHETICH, Natasha (ed.). *The Aesthetics of Necropolitics*. Rowman & Littlefield, 2018.

Projekt diplomové práce (DP) oboru sociální a kulturní ekologie

- MBEMBE, Achille. *Necropolitics*. Durham: Duke University Press, 2019.
- NASH, Linda. *Inescapable Ecologies: A History of Environment, Disease, and Knowledge*. University of California Press, 2006.
- PEARCE, Fred. *The New Wild: Why Invasive Species Will Be Nature's Salvation*. Beacon Press, 2016.
- POLLAN, Michael. *The Botany of Desire: A Plant's-eye View of the World*. Random House Trade Paperbacks, 2002.
- RANCIÈRE, Jacques. *The Politics of Aesthetics*. Bloomsbury Publishing, 2013.
- ROBBINS, Paul. Comparing invasive networks: cultural and political biographies of invasive species. *Geographical Review*, 2004, 94.2: 139-156.
- ROSE, Deborah Bird; VAN DOOREN, Thom; CHRULEW, Matthew. Introduction: telling extinction stories. In: *Extinction Studies*. Columbia University Press, 2017. p. 1-18.
- STEWART, Kathleen. Atmospheric Attunements. *Environment & Planning D: Society and Space*, 2011. 29(3), p. 445-453.
- SWANSON, Heather Anne; LIEN, Marianne Elisabeth; WEEN, Gro B. (ed.). *Domestication Gone Wild: Politics and Practices of Multispecies Relations*. Durham: Duke University Press, 2018.
- TSING, Anna Lowenhaupt; MATHEWS, Andrew S.; BUBANDT, Nils. Patchy Anthropocene: landscape structure, multispecies history, and the retooling of anthropology: an introduction to supplement 20. *Current Anthropology*, 2019, 60.S20: p.186-197.
- WHITELEY, Peter; CONSTANTINO, Jill. *The Anthropology of Extinction: Essays on Culture and Species Death*. Indiana University Press, 2012.

19. Předpokládaný vedoucí DP: Mgr. Bohuslav Kuřík, Ph.D.

Troja 29. října 2022

dipломant/ka

vedoucí DP

zást. garanta SKE pro studijní záležitosti